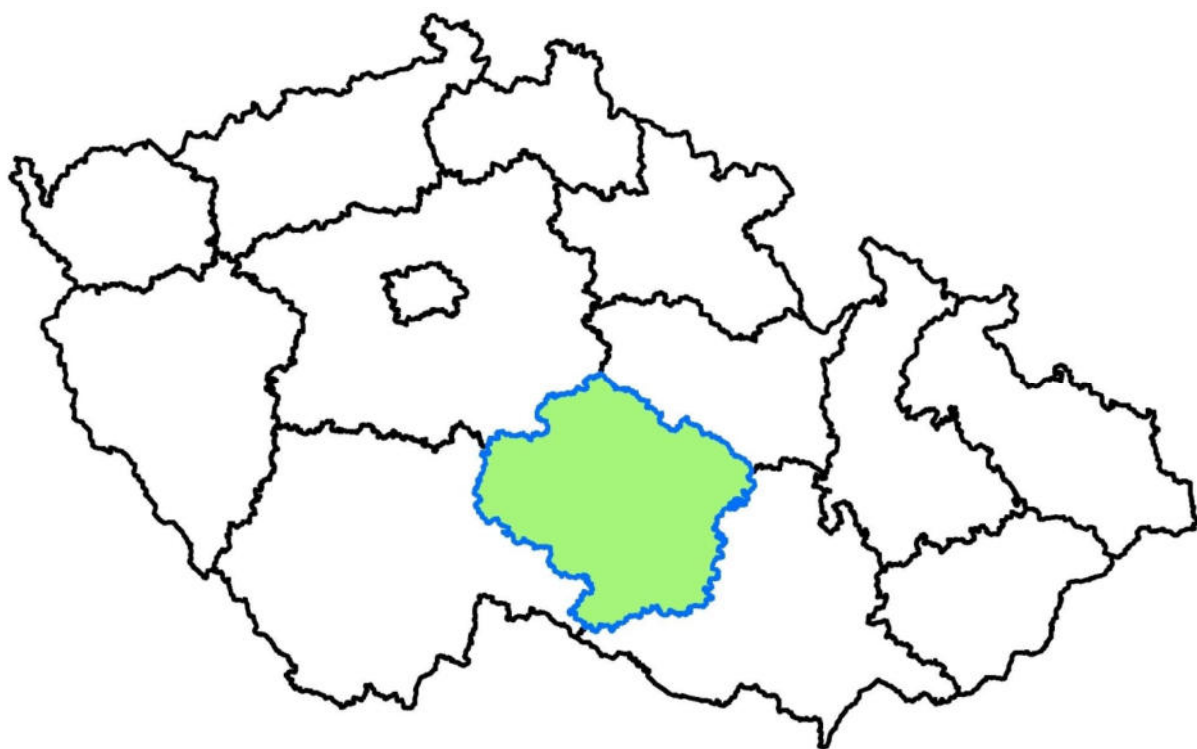

Profil KRAJE VYSOČINA

září 2020

Zpracovatel: Krajský úřad Kraje Vysočina

OBSAH:

1. Obecné představení Kraje Vysočina	4
1.1 Poloha a rozloha	4
1.2 Fyzicko-geografické podmínky	6
2. Obyvatelstvo a sídelní struktura	8
2.1 Stav a pohyb obyvatelstva	8
2.1.1 Přirozená měna obyvatel	10
2.1.2 Migrace obyvatelstva	11
2.1.3 Celkový přírůstek obyvatelstva	12
2.2 Sňatečnost a rozvodovost	14
2.3 Věkové složení a průměrný věk obyvatelstva	14
2.4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva	16
2.5 Náboženské vyznání obyvatelstva	16
2.6 Sídelní struktura	17
3. Bydlení a domácnosti	19
4. Dopravní infrastruktura	21
4.1 Silniční doprava	21
4.1.1 Základní údaje o silniční síti	21
4.1.2 Pátevní silniční síť Kraje Vysočina	23
4.1.3 Intenzita provozu na silnicích v Kraji Vysočina	23
4.2 Železniční doprava	25
4.3 Letecká doprava	26
4.4 Cyklistická doprava	26
4.5 Dopravní obslužnost veřejnou dopravou	27
5. Technická infrastruktura	29
5.1 Zásobování energiemi	29
5.1.1 Výroba a rozvod elektrické energie	29
5.1.2 Rozvod zemního plynu	31
5.1.3 Teplo a vytápění bytů	33
5.2 Zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod	34
5.2.1 Zásobování vodou	34
5.2.2 Odvádění a čištění odpadních vod	35
5.3 Územně plánovací dokumentace	36
5.4 Informační a komunikační technologie	38
5.5 Krizové řízení a Integrovaný záchranný systém (IZS)	40
5.5.1 Hasičský záchranný sbor Kraje Vysočina (HZS)	40
5.5.2 Police České republiky, prevence kriminality	41
5.5.3 Zdravotnická záchranná služba	43
6. Hospodářství	45
6.1 Věda, výzkum a inovace	45
6.2 Hrubý domácí produkt	46
6.3 Podnikatelský sektor	47
6.4 Průmysl a stavebnictví	49
6.5 Zemědělství	52
6.6 Lesnictví	58
Myslivost	61
7. Trh práce	63
7.1. Zaměstnanost v Kraji Vysočina	63
7.1.1. Vývoj a struktura zaměstnanosti podle sektorů a odvětví ekonomické činnosti	63
7.1.2. Úroveň průměrných výdělků v kraji	64
7.2. Rozsah a struktura nezaměstnanosti	65
7.2.1. Vývoj nezaměstnanosti	65
7.2.2 Struktura uchazečů o zaměstnání	67
7.2.3 Územní rozložení nezaměstnanosti v ČR	70
8. Vzdělávací, zdravotnická, sociální a kulturní infrastruktura	71
8.1 Vzdělávání	71
8.1.1 Předškolní vzdělávání	71
8.1.2 Základní vzdělávání	72
8.1.3 Střední vzdělávání	72
8.1.4 Vyšší odborné školy	74

8.1.5 Speciální školství	75
8.1.6 Vysoké školy	75
8.1.7 Celoživotní vzdělávání	76
8.2 Zdravotnictví	76
8.2.1 Lidské zdroje	76
8.2.2 Organizace zřizované Krajem Vysočina	77
8.2.3 Další poskytovatelé zdravotních služeb v Kraji Vysočina	78
8.2.4 Primární a specializovaná ambulantní péče	80
8.3 Sociální zabezpečení a sociální služby	81
8.3.1 Dávky sociálního zabezpečení	81
8.3.2 Sociální služby	82
8.3.3 Rodinná a seniorská politika	83
8.4 Skupiny osob ohrožené sociálním vyloučením	83
8.4.1 Romská problematika	84
8.4.2 Cizinci	84
8.4.3 Další skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením	85
8.4.4 Protidrogová prevence a péče o uživatele drog	85
8.5 Zájmové a neformální vzdělávání a sport	88
8.6 Nestátní neziskový sektor v Kraji Vysočina (NNO)	90
8.7 Kultura a památková péče	91
8.7.1 Kultura	91
8.7.2 Památková péče	93
9. Životní prostředí	97
9.1 Ovzduší	97
9.2 Voda	98
9.3 Staré ekologické zátěže	98
9.4 Oběhové hospodářství (odpadové hospodářství)	99
9.4.1 Produkce odpadů	99
9.4.2 Nakládání s odpady	99
9.5 Příroda a krajina	100
9.5.1 Obecná ochrana přírody a krajiny (včetně ochrany půdního fondu)	100
9.5.2 Zvláště chráněná území a území soustavy Natura 2000	103
9.5.3 Zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů	104
9.5.4 Aktivní úloha místních obyvatel v ochraně přírody a krajiny, záchranné stanice	104
9.5.5 Radonová zátěž	105
10. Rekreace a cestovní ruch	106
Přehled použitých zkratk a cizích výrazů	110

1. Obecné představení Kraje Vysočina

1.1 Poloha a rozloha

Kraj Vysočina má v rámci České republiky centrální polohu. Sousedí s krajem Jihočeským, Středočeským, Pardubickým a Jihomoravským. Pouze další dva kraje (Praha a Středočeský) ze 14 mají podobně jako Kraj Vysočina vnitrozemskou polohu a jejich hranice se nedotýká státní hranice ČR. Rozlohou 6 795,7 km² je Kraj Vysočina krajem nadprůměrné velikosti - pouze 4 kraje ČR jsou plošně rozlehlejší (tabulka 1.1).

Obr. 1.1: Územní samosprávné členění ČR – kraje ČR a regiony soudržnosti NUTS II (oblasti)

Poloha Kraje Vysočina na makroregionální úrovni (v rámci střední Evropy, resp. Evropy) je poměrně exponovaná. Území kraje je součástí hlavní středoevropské urbanizované osy (Berlín - Praha - Vídeň/Bratislava - Budapešť), která je v širším kontextu součástí hlavní komunikační spojnice severní Evropy a Skandinávie s jihovýchodní Evropou a západní Asíí. Z hlediska nižší úrovně se Kraj Vysočina nachází mezi dvěma největšími domácími ekonomickými celky, tedy mezi pražskou a brněnskou aglomerací. Exponovanost polohy je zvláště průběhem komunikací evropského významu, především dálnicí D1 (v síti evropských silnic označení E 50 a E 65), železnicí (Berlín -) Praha - Havlíčkův brod - Břeclav (- Vídeň/Bratislava) a silnicí I/38 (Jihlava - Znojmo - Vídeň - v síti evropských silnic označení E 59).

Navzdory poměrně velké rozloze náleží Kraj Vysočina z hlediska počtu obyvatel do dolní poloviny pomyslného žebříčku (tabulka 1.2) - pouze dva kraje jsou počtem obyvatel menší než Kraj Vysočina. Nesoulad těchto dvou základních charakteristik je důsledkem vlivu přírodních podmínek a historického vývoje území, během něhož bylo území kraje zalidněno na poměry České republiky i střední Evropy poměrně řídko. Počtem obyvatel na 1 km² (75,0) se kraj nachází hluboko pod průměrem ČR a spolu s krajem Plzeňským a Jihočeským patří mezi tři regiony s nejnižší hustotou zalidnění regiony ČR. Území Kraje Vysočina je rozděleno celkem na 704 samosprávných obcí. Pouze ve Středočeském kraji existuje více obcí, všechny ostatní kraje ČR mají počet obcí menší. To svědčí o značné administrativní roztříštěnosti území kraje. Tu je možné vyjádřit průměrným počtem obyvatel připadajících na jednu obec - hodnota 724 obyvatel jako průměrná velikost obce Kraje Vysočina je nejnižší v mezikrajském porovnání.

Kraj se tak od 1. 1. 2003 administrativně člení na 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, 26 obvodů pověřených obecních úřadů a 704 obcí.

Tab. 1.1: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska rozlohy (k 31. 12. 2019)

Pořadí	Kraj	Rozloha v km ²
1	Středočeský	10 928
2	Jihočeský	10 058
3	Plzeňský	7 649
4	Jihomoravský	7 188
5	Vysočina	6 796
6	Moravskoslezský	5 430
7	Ústecký	5 339
8	Olomoucký	5 272
9	Královéhradecký	4 759
10	Pardubický	4 519
11	Zlínský	3 963
12	Karlovarský	3 310
13	Liberecký	3 163
14	Hl. město Praha	496

Tab. 1.2: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska počtu obyvatel (k 31. 12. 2019)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel
1	Středočeský	1 385 141
2	Hl. město Praha	1 324 277
3	Moravskoslezský	1 200 539
4	Jihomoravský	1 191 989
5	Ústecký	820 965
6	Jihočeský	644 083
7	Olomoucký	632 015
8	Plzeňský	589 899
9	Zlínský	582 555
10	Královéhradecký	551 647
11	Pardubický	522 662
12	Vysočina	509 813
13	Liberecký	443 690
14	Karlovarský	294 664

Tab. 1.3: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska hustoty zalidnění (k 31. 12. 2019)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel na 1 km ²
1	Hl. město Praha	2668,8
2	Moravskoslezský	221,1
3	Jihomoravský	165,8
4	Ústecký	153,8
5	Zlínský	147,0
6	Liberecký	140,3
7	Středočeský	126,7
8	Olomoucký	119,9
9	Královéhradecký	115,9
10	Pardubický	115,7
11	Karlovarský	89,0
12	Plzeňský	77,1
13	Vysočina	75,0
14	Jihočeský	64,0

Tab. 1.4: Pozice Kraje Vysočina v ČR z hlediska průměrné velikosti obcí (k 31. 12. 2019)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel na 1 obec
1	Hl. město Praha	1324277,0
2	Moravskoslezský	4001,8
3	Ústecký	2319,1
4	Karlovarský	2199,0
5	Liberecký	2063,7
6	Zlínský	1897,6
7	Jihomoravský	1771,2
8	Olomoucký	1572,2
9	Královéhradecký	1231,4
10	Středočeský	1210,8
11	Plzeňský	1177,4
12	Pardubický	1158,9
13	Jihočeský	1032,2
14	Vysočina	724,2

Zdroj dat (tabulky 1.1 – 1.4): Statistický bulletin – Kraj Vysočina v 1. až 4. čtvrtletí 2019. ČSÚ Jihlava, 2020

Tab. 1.5: Základní charakteristika správních obvodů obcí s rozšířenou působností (k 31. 12. 2019)

Správní obvod	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	Hustota zalidnění (ob./km ²)	Počet měst	Počet městysů	Počet obcí	Počet částí obcí
Bystřice nad Pernštejnem	348	19 755	56,8	1	1	39	91
Havlíčkův Brod	632	52 932	83,8	5	4	56	139
Humpolec	228	17 852	78,3	1	0	25	66
Chotěboř	329	21 872	66,5	2	4	31	101
Jihlava	922	101 074	109,7	4	6	79	146
Moravské Budějovice	414	23 098	55,8	2	0	47	60
Náměšť nad Oslavou	211	13 440	63,6	1	1	27	32
Nové Město na Moravě	293	19 386	66,2	1	3	30	59
Pacov	235	9 364	39,9	1	1	24	64
Pelhřimov	826	45 086	54,6	7	3	71	192
Světlá nad Sázavou	290	19 690	67,9	2	0	32	89
Telč	291	12 975	44,5	1	3	45	59
Třebíč	837	74 272	88,7	3	8	93	133
Velké Meziříčí	473	36 390	76,9	2	2	57	96
Žďár nad Sázavou	464	42 627	91,8	2	4	48	77
Kraj Vysočina	6795	509 813	75,0	35	40	704	1 404

Zdroj dat: Statistický bulletin - Kraj Vysočina 1. čtvrtletí 2020, ČSÚ Jihlava, 2020; Malý lexikon obcí ČR. ČSÚ Praha, 2020

1.2 Fyzicko-geografické podmínky

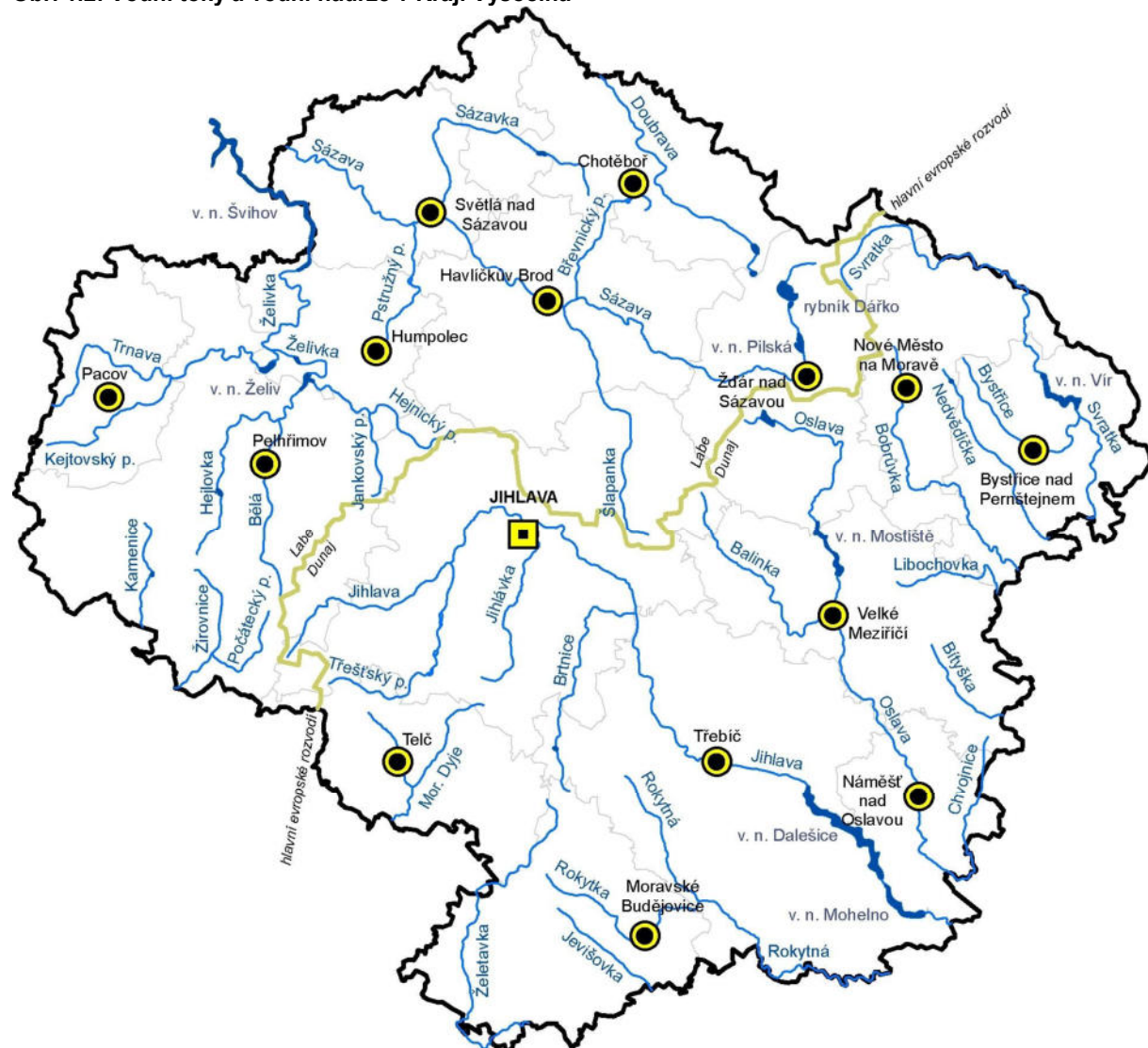
Až na severní výběžek Kraje Vysočina, který náleží do geomorfologické oblasti zvané Středočeská tabule, přísluší celé území kraje k jedné z největších geomorfologických oblastí ČR, jež se nazývá Českomoravská vrchovina. Obě geomorfologické oblasti jsou součástí geomorfologické jednotky vyššího řádu – provincie Česká vysočina, která v sobě zahrnuje celé území Čech a západní část Moravy zhruba po pomyslnou osu měst Znojmo – Brno – Olomouc - Ostrava. Českomoravská vrchovina je dále členěna do sedmi geomorfologických celků, a to na Křemešnickou vrchovinu, Hornosázavskou pahorkatinu, Železné hory, Hornosvrateckou vrchovinu, Křižanovskou vrchovinu, Javořickou vrchovinu a Jevišovickou pahorkatinu, přičemž území kraje spadá do všech vyjmenovaných celků. V reliéfu Kraje Vysočina převažují plošiny, ploché hřbety, úvalovitá údolí, která přechází směrem k okrajům Českomoravské vrchoviny do údolí hluboce zaříznutých. K nejvýše ležícím oblastem kraje patří zejména Žďárské vrchy s řadou vrcholů přes 800 m n.m. (Devět skal 836 m n.m.) a Jihlavské vrchy v Javořické vrchovině (Javořice 837 m n.m.). Nejčlenitější území s největšími výškovými rozdíly leží při horní Svratce - tzv. Svratecká hornatina. K dalším významným vrcholům patří například Křemešník (765 m n.m.), Čeřínek (761 m n.m.), Strážístě (744 m n.m.), Špičák (734 m n.m.), Mařenka (711 m n.m.), Melechov (709 m n.m.) či Vestec v Železných horách (668 m n.m.).

Území kraje je pramennou oblastí významných českých a moravských řek a prochází jím hlavní evropské rozvodí Labe - Dunaj. Řeky Doubrava, Sázava a Želivka náleží do úmoří Severního moře, Svratka, Oslava, Jihlava, Rokytná a Moravská Dyje náleží do úmoří Černého moře. Na řadě vodních toků byly zbudovány údolní vodní nádrže, některé jsou významnými zdroji pitné vody z celorepublikového hlediska. Jde především o vodní nádrž Švihov na Želivce (leží z větší části ve Středočeském kraji) zásobující Prahu a Vír na Svratce, ze které je dodávána pitná voda do brněnské aglomerace. Na řece Jihlavě byla zbudována vodní nádrž Dalešice s nejvyšší hrází v ČR (100 m). Kraj Vysočina oplývá rovněž velkým počtem rybníků. Největší z nich - Velké Dářko - se nachází u Žďáru nad Sázavou.

Českomoravskou vrchovinu budují přeměněné horniny s malým obsahem živin, převahou SiO₂, což je činí kyselými - proto jsou na nich většinou hnědé kyselé, čili živinami nenasycené půdy. Zbytek hornin tvoří hlubinné vyvřeliny - většinou žuly a jim podobné horniny (syenity, diority, granodiority v centrálních masívech - jihlavském, třebíčském, železnohorském), které mají rovněž kyselý chemismus a nízkou úživnost. Existují však i významné místní odchylky: živinami bohaté hadce, amfibolity, krystalické

vápence (mramory) a také živinami bohaté hlubinné vyvřeliny v masívech ranském a borském. Svým charakterem je výjimečný výběžek České křídové tabule, která pískovci a opukami na okraji Železných hor vybíhá až k Velkému Dářku, kde jsou proslulá rašeliniště.

Obr. 1.2: Vodní toky a vodní nádrže v Kraji Vysočina

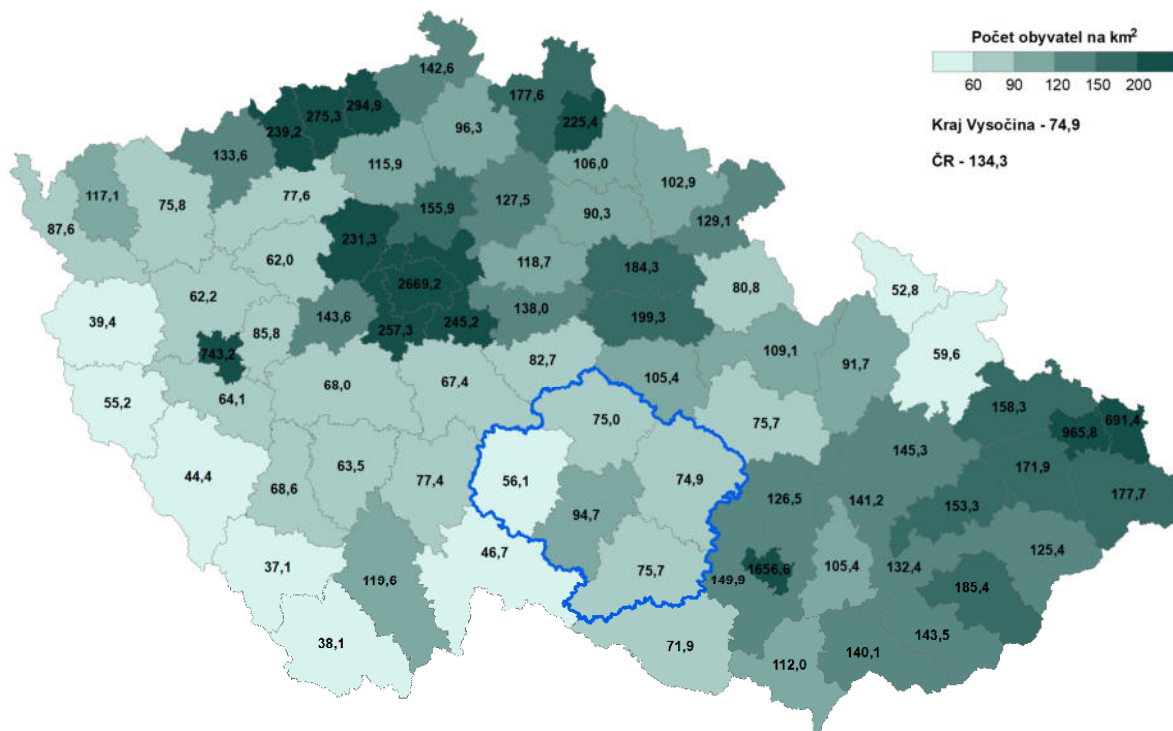

2. Obyvatelstvo a sídelní struktura

2.1 Stav a pohyb obyvatelstva

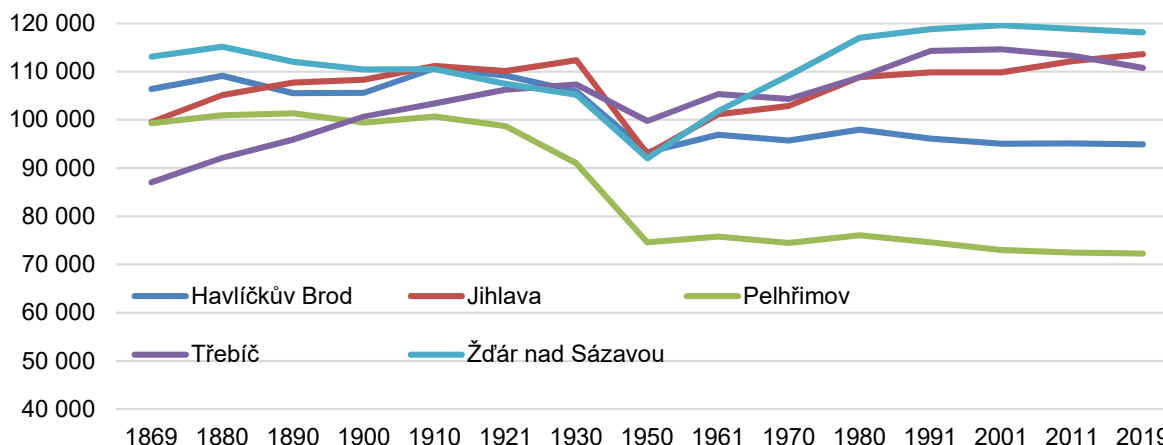
Kraj Vysočina se s 509 813 obyvateli (k 31. 12. 2019) řadí k méně lidnatým krajům České republiky (třetí populačně nejmenší po Karlovarském a Libereckém) a na obyvatelstvu ČR se podílí 4,8 %. Zatímco obyvatelstvo tvoří dvacetinu populace ČR, rozloha kraje zaujímá 1/12 území státu (8,6 %). Z toho plyne velmi nízká hustota zalidnění; na 1 km² připadá 75,0 obyvatel (v ČR 135,6 obyvatel), což je po Jihočeském kraji druhá nejnižší hodnota mezi kraji ČR.

Obr. 2.1: Hustota zalidnění v okresech ČR k 31. 12. 2019

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2019. ČSÚ Praha, 2020

Obr. 2.2: Vývoj počtu obyvatel v okresech Kraje Vysočina v letech 1869 – 2019

Pozn.: Stav obyvatelstva dle výsledků příslušných sčítání lidu, od roku 2011 průběžná evidence obyvatelstva.

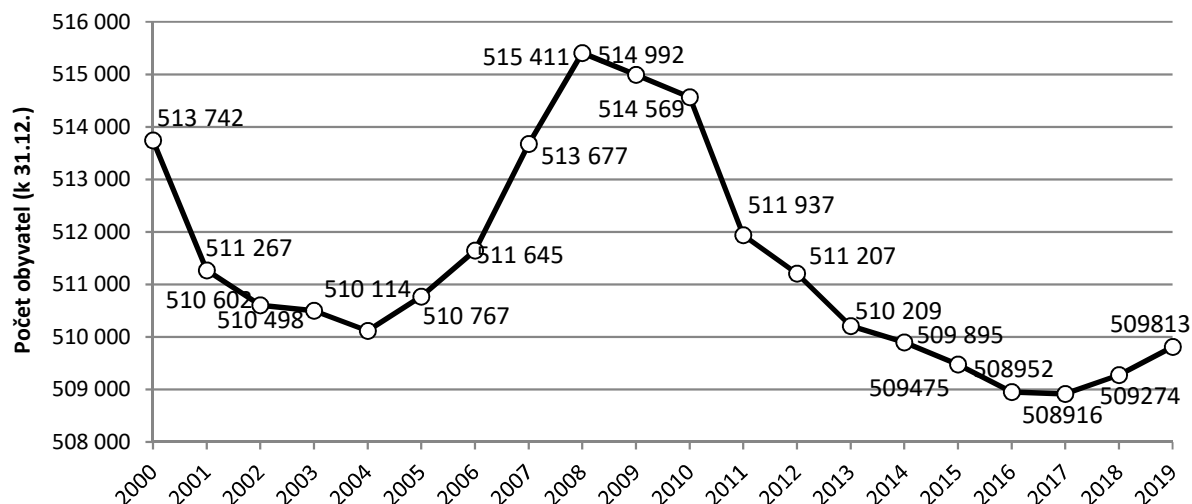
Zdroj dat: Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005. ČSÚ Praha, 2006.; Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2019. ČSÚ Praha, 2020

Obrázek č. 2.2 nám nabízí pohled na dlouhodobý vývoj počtu obyvatel v okresech kraje. Výrazný pokles byl samozřejmě zaznamenán v důsledku 2. světové války, nejvíce na Jihlavsku. V následujícím období

můžeme na Třebíčsku, Jihlavsku a především Žďársku sledovat nárůst obyvatelstva, oproti tomu na Pelhřimovsku a Havlíčkovobrodsku po mírném nárůstu následoval opět pokles. Skokové nárůsty je možné dát do souvislosti i s budování velkých hospodářských podniků jako jsou žďárské strojírny či elektrárna v Dukovanech.

Informaci o vývoji počtu obyvatel v Kraji Vysočina v posledních dvou dekadách podává obrázek 2.3. V podstatě lze říci, že ve sledovaném období můžeme vysledovat dvě období poklesu počtu obyvatelstva (do roku 2004 a od roku 2009) a období výrazného růstu v letech 2004 až 2008.

Obr. 2.3: Vývoj počtu obyvatel v Kraji Vysočina v letech 2000 – 2019 (vždy k 31.12.)

Zdroj dat: Demografická ročenka krajů České republiky 1999 - 2009. ČSÚ Praha, 2010; Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v letech 2010 až 2019. ČSÚ Praha, 2020

Od poloviny 19. století do současnosti, tedy v období, za které existují spolehlivé údaje o počtu obyvatel, lze zaznamenat velký nárůst počtu obyvatel bydlících ve městech. Pro porovnatelnost jsou v následující části řešena sídla se statutem města a v hranicích v roce 2019. Je nutné poznamenat, že v některých případech docházelo ke slučování a rozdělování sídel a tyto změny následně nemusely být vždy dobře podchyceny změnou počtu obyvatel. V roce 1869 bydlelo ve městech 169 646 osob, tedy 33,6 % obyvatelstva, na konci roku 2019 to bylo již 287 055 obyvatel, tedy 56,3 % obyvatel kraje. To byl však výrazně nižší podíl než v celé ČR (68,9 %) a třetí nejnižší hodnota ze všech krajů ČR hned po Středočeském a Olomouckém kraji.

Největším městem byla vždy Jihlava. V sídelním systému Vysočiny nejvíce vzrostla role Žďáru nad Sázavou, a to zejména v souvislosti s poválečnou výstavbou žďárských strojíren. Nyní je Žďár nad Sázavou 4. největším městem kraje po Jihlavě, Třebíči a Havlíčkově Brodu. Na významu naopak nejvíce ztratilo město Polná. V polovině 19. století měla Polná celkem 6 285 obyvatel a byla 8. největším městem kraje. K 31. 12. 2019 bydlelo v Polné 5 150 obyvatel, a to ji řadilo až na 16. místo v souboru měst Kraje Vysočina. V období 1850 - 2019 se snížil počet obyvatel také ve městech Horní Cerekev, Počátky, Golčův Jeníkov, Brtnice, Svatka a zejména v Černovicích, Červené Řečici, Habrech a Lipnici nad Sázavou, která získala titul města teprve v září 2019.

Tab. 2.1: Počet obyvatel ve městech Kraje Vysočina v letech 1869 - 2019

Město	1869	3. 3. 1991	1. 3. 2001	31. 12. 2019	Index 2019/1850	Index 2019/1991
1 Jihlava	24 197	51 831	50 702	51 216	211,7	98,8
2 Třebíč	10 328	38 355	39 021	35 451	343,3	92,4
3 Havlíčkův Brod	8 189	24 472	24 375	23 442	286,3	95,8
4 Žďár n. Sázavou	4 338	23 191	24 289	20 717	477,6	89,3
5 Pelhřimov	8 387	16 480	16 590	16 048	191,3	97,4
6 Velké Meziříčí	6 792	11 518	11 811	11 498	169,3	99,8
7 Humpolec	8 192	11 122	10 929	10 970	133,9	98,6
8 Nové Město na Mor.	5 871	10 426	10 471	10 049	171,2	96,4
9 Chotěboř	6 496	9 352	9 870	9 178	141,3	98,1
10 Bystřice n. Pernšt.	5 468	9 304	9 068	8 004	146,4	86,0

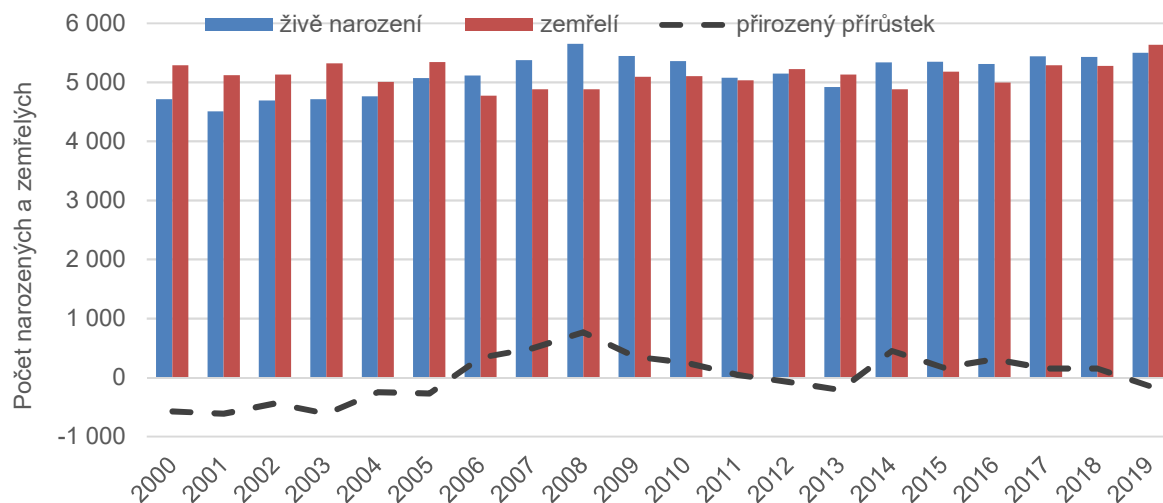
11	Mor. Budějovice	3 503	7 884	8 004	7 300	208,4	92,6
12	Světlá n. Sázavou	3 881	7 853	7 188	6 490	167,2	82,6
13	Třešť	4 634	5 948	5 933	5 714	123,3	96,1
14	Telč	4 733	6 540	6 127	5 273	111,4	80,6
15	Velká Bíteš	3 406	5 201	5 232	5 243	153,9	100,8
16	Polná	6 285	4 691	4 869	5 150	81,9	109,8
17	Ledeč n. Sázavou	2 823	6 049	6 053	5 043	178,6	83,4
18	Náměšť n. Oslavou	2 351	4 652	4 889	4 861	206,8	104,5
19	Pacov	4 229	5 115	5 246	4 717	111,5	92,2
20	Jaroměřice n. Rokyt.	3 891	4 282	4 307	4 136	106,3	96,6
21	Jemnice	2 812	3 982	4 106	4 014	142,7	100,8
22	Přibyslav	3 857	4 202	4 220	3 991	103,5	95,0
23	Brtnice	5 235	3 592	3 656	3 766	71,9	104,8
24	Kamenice n. Lipou	3 663	4 028	3 982	3 760	102,6	93,3
25	Žďírec n. Doubravou	2 276	2 792	2 783	3 112	136,7	111,5
26	Žirovnice	320	3 127	3 056	2 944	920,0	94,1
27	Golčův Jeníkov	4 322	2 856	2 755	2 680	62,0	93,8
28	Počátky	3 717	2 746	2 604	2 531	68,1	92,2
29	Horní Cerekev	2 716	1 877	1 845	1 837	67,6	97,9
30	Hrotopovice	962	1 581	1 796	1 768	183,8	111,8
31	Černovice	3 697	1 901	1 846	1 752	47,4	92,2
32	Svratka	1 762	1 675	1 592	1 407	79,9	84,0
33	Habry	2 859	1 317	1 298	1 333	46,6	101,2
34	Červená Řečice	2 039	1 073	987	1 006	49,3	93,8
35	Lipnice n. Sázavou	1 415	620	614	654	46,2	105,5
	Celkem	169 646	301 635	302 114	287 055	169,2	95,2
	Podíl na počtu obyvatel kraje (v %)	33,6	58,7	59,0	56,3		

Zdroj dat: Historický lexikon obcí, ČSÚ Praha, 2006; Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001. ČSÚ, Praha 1992 a 2003; Bilance počtu obyvatel ve městech ČR, ČSÚ Praha, 2020.

2.1.1 Přirozená měna obyvatel

Počty živě narozených dětí se v kraji po 2. světové válce výrazně měnily, ale spíše s klesající tendencí. Těsně po válce se rodilo více než 12 tis. dětí ročně, poté docházelo k poklesu až do konce šedesátých let. K další populační explozi docházelo v sedmdesátých letech, kdy se v Kraji Vysočina narodilo ročně téměř 10 tis. dětí. Poté již slábne pronatalitní populační klima a dochází k výraznému úbytku počtu živě narozených. V roce 1991 bylo již narozených méně než 7000 a pokles pokračoval. Minimum bylo dosaženo v roce 2001, 4 509 narozených dětí. Poté se počet živě narozených každoročně zvyšoval až po maximum v roce 2008. Následující období je typické rozkolísaností s průměrnou hodnotou zhruba 5 300. V letech 2015 až 2019 připadalo na 1 000 obyvatel Vysočiny (středního stavu) 10,6 živě narozených dětí (průměr ČR – 10,6), což byla pátá nevyšší hodnota mezi kraji ČR.

Obr. 2.4: Přirozená měna obyvatelstva v Kraji Vysočina v letech 1999 – 2019

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2020

Také roční údaje o **zemřelých** v Kraji Vysočina zaznamenaly v poválečném období dynamický vývoj. Až do konce šedesátých let umíralo na území Kraje Vysočina ročně 5 až 6 tis. osob. V roce 1968 byla přesažena hranice 6 tis. a nastalo období s vyšší úmrtností (6 – 7 tis. zemřelých ročně), které trvalo až do počátku devadesátých let.

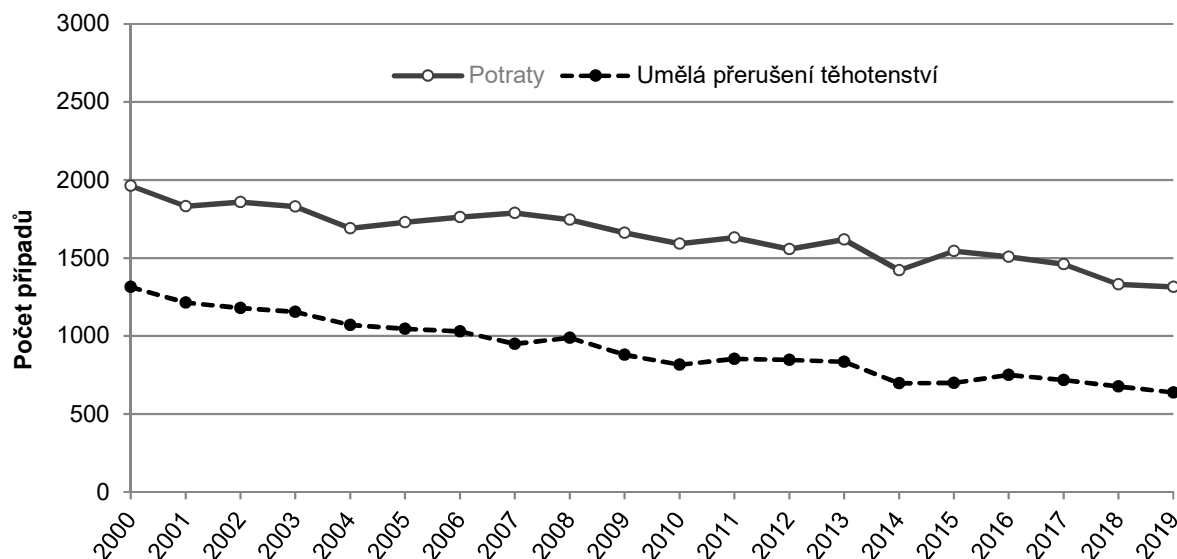
V roce 1991 počet zemřelých opět klesl pod hranici 6 tis. Přes určitou rozkolísanost počet zemřelých stále klesal tak, že v roce 2006 bylo na Vysočině evidováno méně než 5 000 zemřelých osob a bylo tak dosaženo dlouholetého minima. V následujícím období je rozkolísanost ještě výraznější. Na 1 000 obyvatel kraje tak připadalo v roce 2015-2019 pouze 10,4 úmrtí, což byla třetí nejnižší hodnota v mezikrajském porovnání.

Kraj Vysočina se v minulosti dlouhodobě vyznačoval vysokým přirozeným přírůstkem obyvatelstva (rozdíl mezi počtem živě narozených a zemřelých). Ten v období po 2. světové válce bohatě nahrazoval úbytek obyvatelstva způsobený stěhováním, takže mezi prvním poválečným sčítáním v roce 1950 a rokem 1991 počet obyvatel v Kraji Vysočina vzrostl téměř o 60 tisíc.

Nepříznivý demografický vývoj v České republice, který započal již v první polovině devadesátých let, se promítl i na Vysočině. V roce 1995 zaznamenal kraj poprvé ztrátu obyvatelstva přirozenou měnou. Rozdíl mezi živě narozenými a zemřelými se pohyboval v záporných číslech až do roku 2005. V roce 2006 vykázal Kraj Vysočina po 12 letech kladný přirozený přírůstek obyvatelstva. Nejvyšší přírůstek byl zjištěn v roce 2008, poté jsou zaznamenány výkyvy s minimem v roce 2013 a maximem v následujícím roce. Vývoj přirozeného přírůstku od roku 1999 zachycuje obrázek č. 2.4.

Obrázek č. 2.9 ukazuje vývoj potratovosti v Kraji Vysočina. S určitými výjimkami si můžeme všimnout dlouhodobého sestupného trendu. V roce 2000 byl počet potratů v kraji těsně pod hranicí 2 tis., o 20 let později se již přibližuje hranici 1,3 tis, v tomto ohledu je zásadní vývoj umělých přerušení těhotenství (UPT), které za 20 let poklesly zhruba o 2 třetiny. Na 100 živě narozených bylo v kraji za roky 2015 až 2019 evidováno 26,5 potratů, což je třetí nejnižší hodnota mezi kraji a výrazně nižší hodnota než je průměr ČR (30,4). UPT na 100 živě narozených bylo ve stejném období v kraji 12,9 (nejnižší hodnota mezi kraji). Dlouhodobě je nejvyšší relativní potratovost v Ústeckém a Karlovarském kraji.

Obr. 2.5: Potratovost v Kraji Vysočina v letech 2000 - 2019

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2019

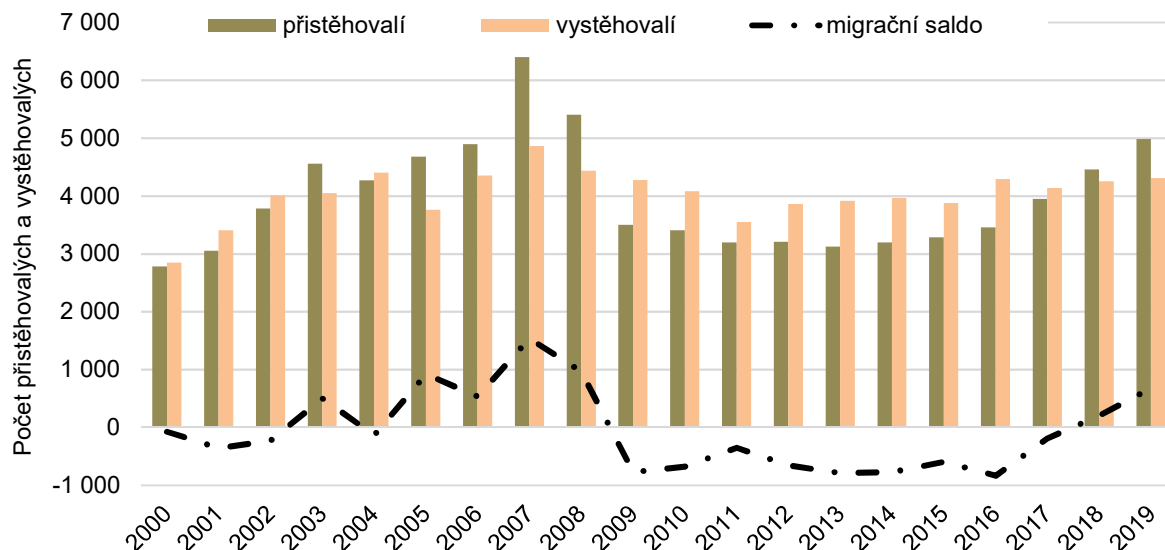
2.1.2 Migrace obyvatelstva

Vývoj počtu obyvatel území kraje není ovlivněn pouze přirozenou měnou, ale také migrací, tedy počtem přistěhovalých a vystěhovalých. Od konce 2. světové války se Kraj Vysočina vyznačoval spíše vyšším počtem vystěhovalých než přistěhovalých, což v podstatě trvá až do současné doby. Určitými výjimkami jsou roky 1981 – 1983 (výstavba elektrárny v Dukovanech), 1994 – 1998 a 2003 – 2008, kdy obyvatelstvo stěhování několik let za sebou přibývalo.

V letech 2015 až 2019 se do Kraje Vysočina za rok průměrně **přistěhovalo** 4 026 osob. Na 1 000 obyvatel středního stavu připadalo 7,9 přistěhovalých (ČR 12,9), což v mezikrajském srovnání představovalo čtvrtou nejnižší hodnotu hrubé míry imigrace. Nižší příliv přistěhovalých přepočtený na počet obyvatel byl zaznamenán jen v Olomouckém, Moravskoslezském a Zlínském kraji. Počet **vystěhovalých** z Vysočiny ve stejném období činil průměrně 4 172 osob ročně, což znamenalo 8,2 vystěhovalých na 1 000 obyvatel středního stavu. Hrubá míra emigrace tak byla sedmá nejnižší v mezikrajském porovnání.

Specifickou skupinou vystěhovalých osob jsou absolventi vysokých škol, kteří se po studiu v jiných regionech často nevrací do svého původního bydliště. Vysočina tak ztrácí kvalifikované lidské zdroje.

Obr. 2.6: Změna obyvatelstva stěhováním v Kraji Vysočina v letech 2000 – 2019

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2019

V obr. č. 2.6 je zobrazena migrace v kraji za posledních 20 let. Rekordní **přírůstek stěhováním** 1 539 osob byl zaznamenán v roce 2007, naopak od roku 2009 jsou zaznamenány výrazné úbytky stěhováním, nejvíce v roce 2016 (833 osob). Poslední dva roky pak díky migraci opět obyvatelstvo přibývá.

V průběhu devadesátých let došlo také k významné změně směrů migrace mezi městy a venkovem: po desetiletích převahy migrace z venkova do měst došlo k zásadnímu obratu. Města jako celek, zejména střední a větší města, v současnosti obyvatelstvo migračně ztrácí, zatímco venkovské obce (jako celek) mají kladné migrační saldo, avšak při velkých regionálních rozdílech. Specifickým fenoménem je migrační atraktivita obcí v zázemí větších měst (suburbanizace), která se ale na Vysočině dosud projevila nejvýrazněji v okolí Jihlavy.

2.1.3 Celkový přírůstek obyvatelstva

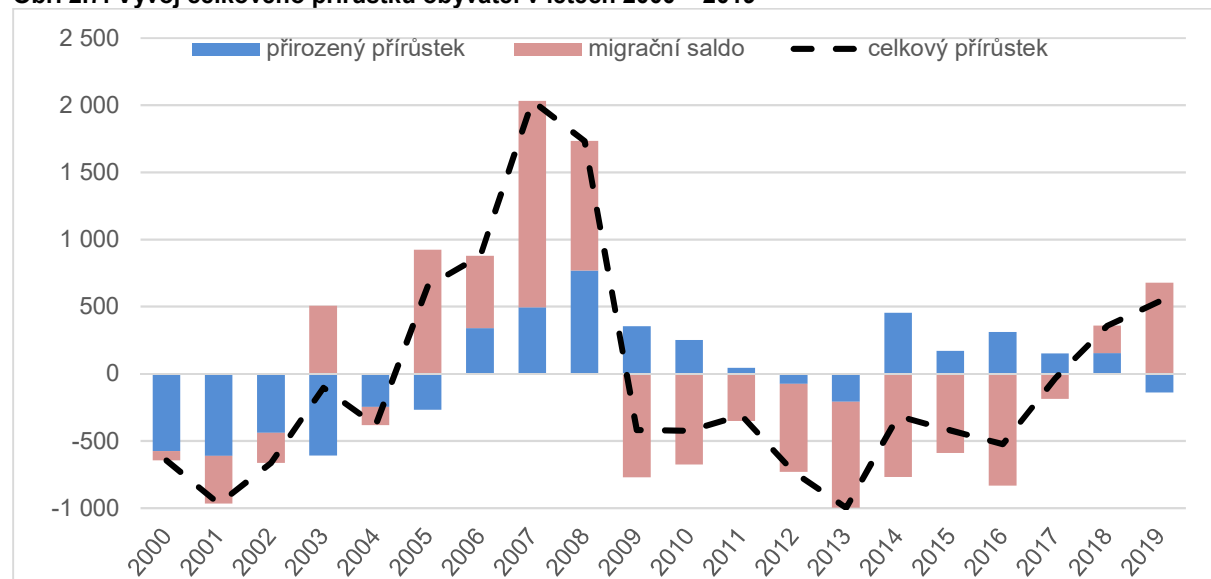
Celkový růst (úbytek) populace je výsledkem kombinace čtyř charakteristik pohybu obyvatelstva. Jeho výpočet určuje součet počtu živě narozených a přistěhovalých obyvatel do daného regionu, odečítá se počet zemřelých a vystěhovalých osob.

Kraj Vysočina dlouhodobě vykazoval růst populace, ale od roku 1995 jsme zaznamenali deset let úbytku obyvatel s vrcholem v roce 2001, kdy v kraji ubylo 996 osob. V období 2005 až 2008 nastal zcela opačný vývoj a v kraji se zvyšoval počet obyvatel, nejvíce v roce 2007 (celkový přírůstek více než 2000 osob). V následujícím období pak evidujeme dlouhodobý celkový úbytek obyvatelstva v kraji.

Díky pozitivnímu trendu v posledních dvou letech se v období od roku 2015 počet obyvatel na Vysočině téměř nezměnil. Za stejné období přibýlo v celé ČR 156 tis. obyvatel, mezi kraji však existují značné rozdíly, nárůst zaznamenalo 8 krajů. Zatímco v Praze a Středočeském kraji za toto období přibýlo zhruba 65 tis. osob., v Moravskoslezském kraji jich 17 tis. ubylo. V relativním vyjádření ubylo v kraji 0,01 osob na 1 000 obyvatel středního stavu, v celé ČR byl vykázan nárůst 2,9. Nejvyšší nárůst je opět

v Praze (10,1) a Středočeském kraji (10,3), největší relativní úbytek obyvatel byl zaznamenán v Karlovarském (3,1) a Moravskoslezském kraji (2,8).

Obr. 2.7: Vývoj celkového přírůstku obyvatel v letech 2000 – 2019

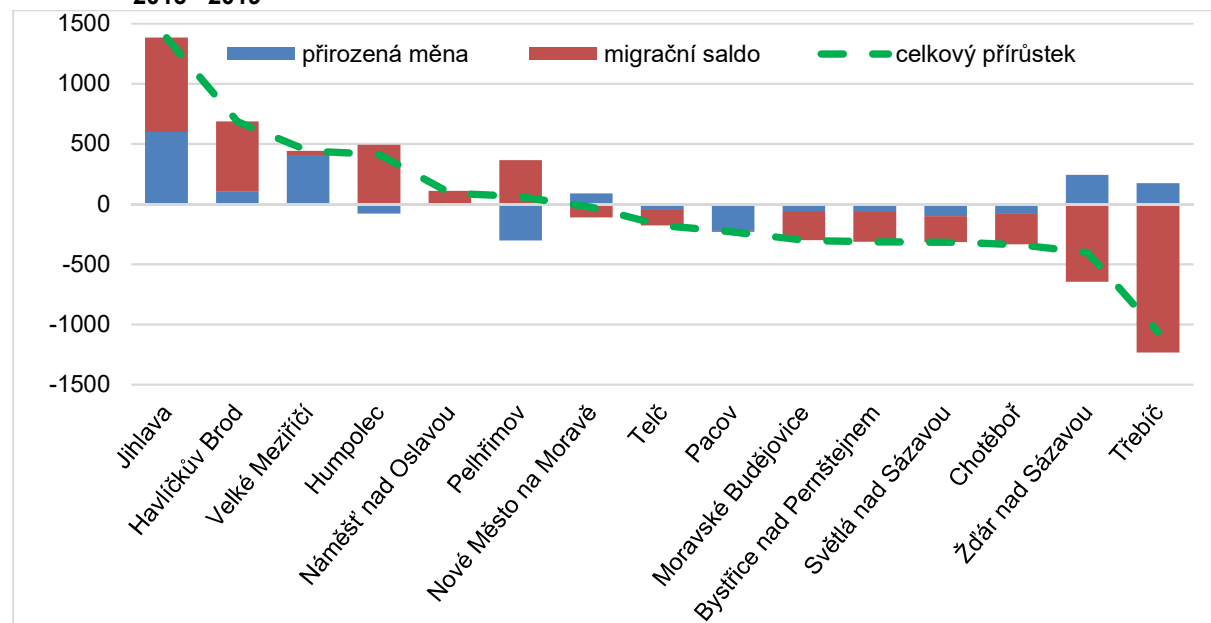

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2019

Velmi výrazné rozdíly byly při pohledu na vývoj stavu obyvatelstva v jednotlivých částech kraje, přehled o situaci dle správních obvodů ORP v letech 2015 až 2019 poskytuje následující graf.

Pouze v šesti obvodech počet obyvatel vzrostl. Zde se ukazuje význam dobré polohy vůči hlavním dopravní tahům, protože obvody v blízkosti dálnice či významného dopravního uzlu Jihlava, Havlíčkův Brod či Velké Meziříčí rostly, naopak místa s horší dostupností jako Třebíč či Žďár nad Sázavou obyvatelstvo ztrácely. Také lze říci, že ztrátové regiony se potýkají především se zápornou migrací, kterou nedokáže kompenzovat ani kladný přirozený přírůstek, zatímco u získkových oblastí má značný význam také přirozená měna.

Obr. 2.8: Přírůstek a úbytek obyvatelstva ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina v letech 2015 - 2019

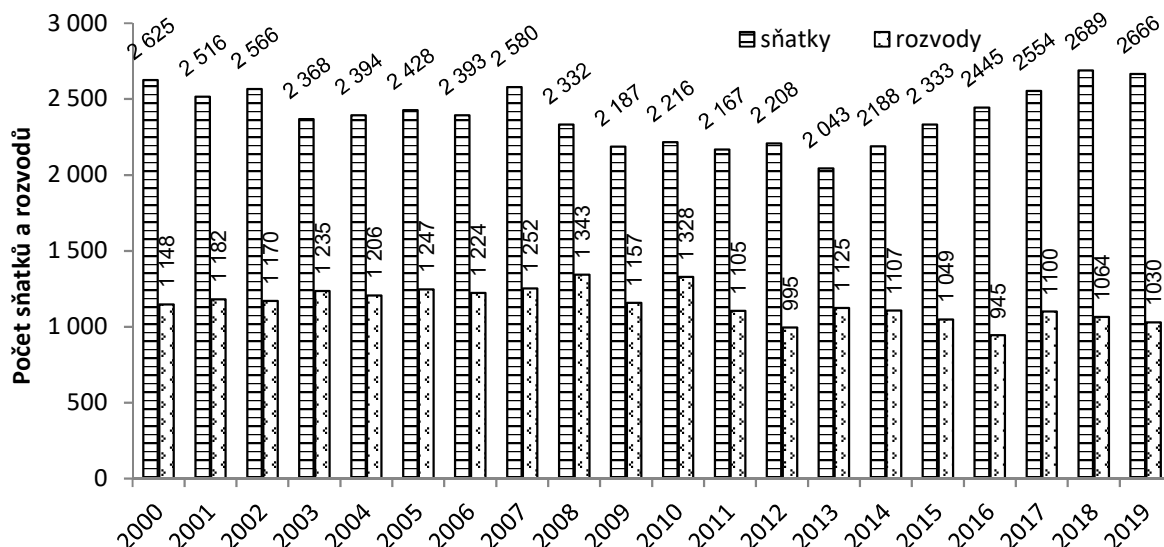

Zdroj dat: Statistický bulletin – Kraj Vysočina – 1. čtvrtletí 2020. ČSÚ Jihlava 2020

2.2 Sňatečnost a rozvodovost

Následující obrázek ukazuje počet sňatků a rozvodů v Kraji Vysočina za uplynulé dvě dekády. Existují určité meziroční výkyvy, průměrně evidujeme ročně na Vysočině 2 300 sňatků a 1 150 rozvodů, což vychází na 1 rozvod na 2 sňatky. Zatímco u rozvodů těžko můžeme hovořit o nějakém trendu, úroveň sňatečnosti se dává často do souvislosti s ekonomickou situací, což by také potvrzoval nárůst od roku 2013. Na 1000 obyvatel se v letech 2015 – 2019 uskutečnilo 5 sňatků, což je šestá nejvyšší hodnota mezi kraji, rozvodů proběhlo 2,0, což je naopak nejnižší hodnota mezi kraji a výrazně méně než průměr ČR. Nadprůměrná sňatečnost a nízká rozvodovost spolu s nízkou potratovostí (kap. 2.1.1) naznačují celkově příznivější společenské klima v našem kraji.

Obr. 2.9: Počet sňatků a rozvodů v Kraji Vysočina v letech 2000 - 2019

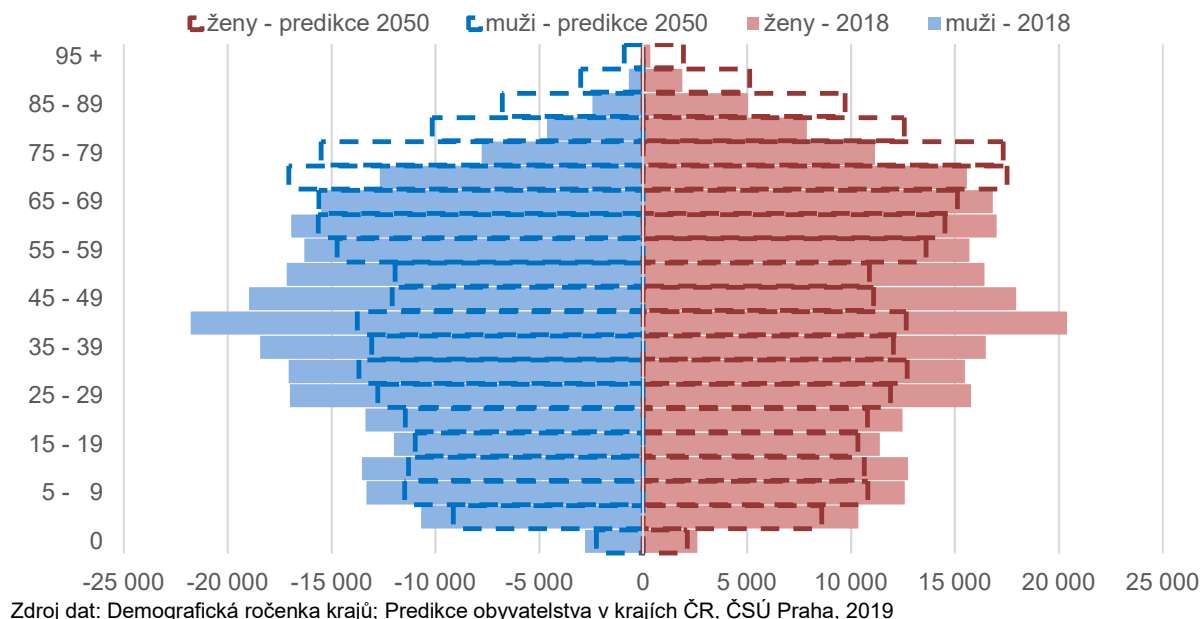

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR, ČSÚ Praha, 2020

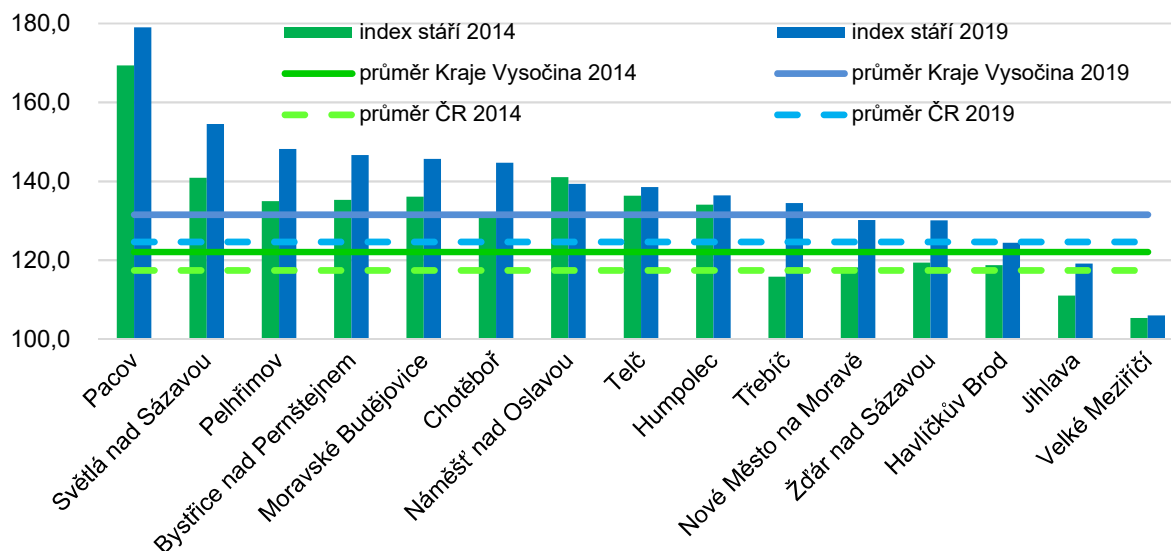
2.3 Věkové složení a průměrný věk obyvatelstva

Kraj Vysočina měl v 80. letech ve srovnání s ČR poměrně příznivou věkovou strukturu obyvatelstva. Od devadesátých let však došlo k výraznému a rychlému zhoršování věkové struktury populace (proces stárnutí). V roce 1991 tvořily děti do 15 let 21,8 % obyvatel kraje (v ČR 20,6 %), na konci roku 2019 to bylo již jen 15,4 % (v ČR 15,7 %). Zatímco zpočátku byly projevy procesu stárnutí populace tlumeny vysokým podílem obyvatel v produktivním věku, se vstupem silných poválečných ročníků do poproduktivního věku začne v blízké budoucnosti docházet k jeho urychlování.

Popsané pohyby obyvatelstva se projevuje ve věkovém složení zobrazeném v následující pyramidě, která je doplněna o predikci v roce 2050. Předpokládaný pokles zastoupení před a produktivní složky se projeví ve využívání kapacit školských zařízení a množství pracovní síly, naopak nárůst obyvatel starší generace s sebou ponese zvýšený tlak na kapacitu zdravotnických a sociálních služeb.

Obr. 2.10: Věková pyramida obyvatelstva v Kraji Vysočina v roce 2018 a predikce v roce 2050

K základním demografickým ukazatelům, kterými lze hodnotit věkovou strukturu populace, patří index stárí. Jeho hodnota určuje poměr počtu obyvatel v tzv. poproduktivní věkové kategorii (65 let a více) k počtu obyvatel mladších 15 let (předproduktivní složka populace). Výše indexu stárí obyvatel Kraje Vysočina v roce 2019 překročila průměr České republiky a 13 z 15 správních obvodů ORP na konci tento průměr přesáhlo. Podprůměrné hodnoty indexu v rámci kraje byly na konci roku 2019 evidovány především v regionech s velkým městy. Obvody ORP na západě Vysočiny se vyznačovaly méně příznivou věkovou strukturou (významnější zastoupení starší složky populace). Z obrázku č. 2.8 lze také zhodnotit vývoj ukazatele za posledních 5 let. Všimnout si můžeme poměrně výrazného nárůstu, zvláště v některých částech kraje.

Obr. 2.11: Index stárí (počet osob starších 65 let na 100 obyvatel ve věku 0 – 14 let) ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina k 31. 12. 2019

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2019. ČSÚ Praha, 2020; Počet obyvatel podle pětiletých věkových skupin ve správních obvodech s rozšířenou působností v roce 2019. ČSÚ Jihlava, 2020.

Vlivem stárnutí populace dochází i ke zvyšování průměrného věku. Na počátku devadesátých let byl v Kraji Vysočina průměrný věk 35,7 let (v ČR 36,5), 31. 12. 2019 to bylo již 42,9 let (průměr ČR 42,5 let), což byla 5. nejvyšší hodnota mezi kraji ČR. Nižší hodnotu průměrného věku vykázaly především kraje, které jsou zatíženy horším životním prostředím, nebo naopak pozitivní migrací. Průměrné stárí obyvatel na úrovni obvodů ORP se však v rámci kraje značně liší a v podstatě kopíruje index stárí.

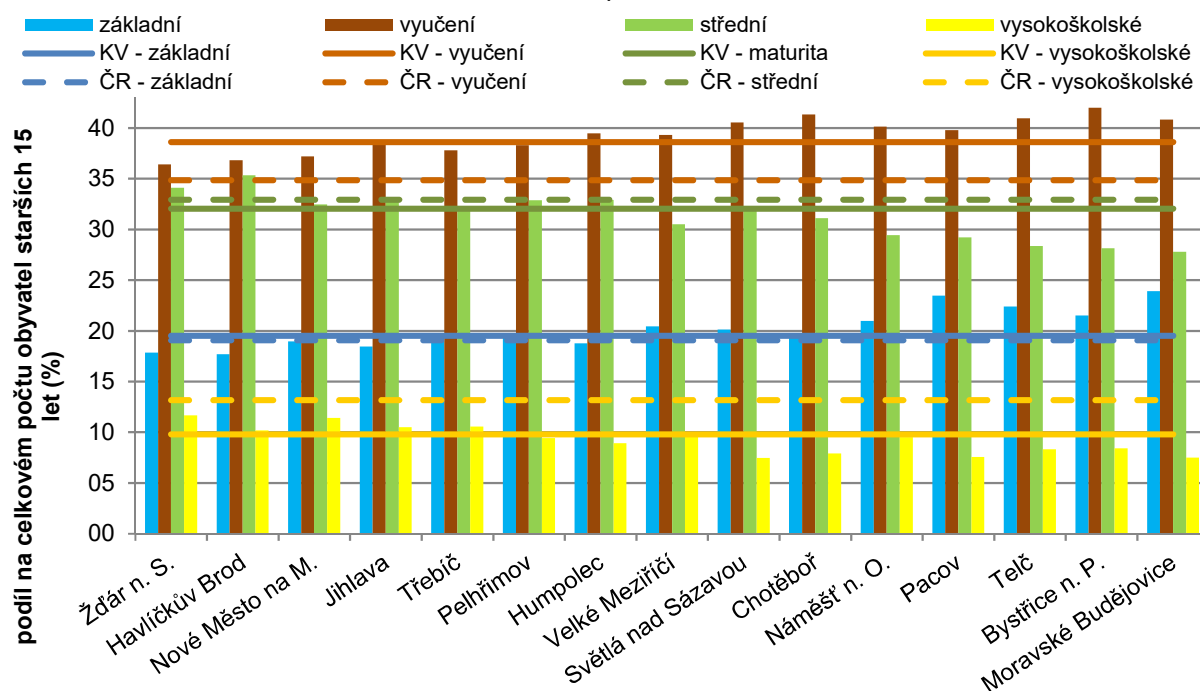
Populace správních obvodů, kde jsou největší města v kraji, má díky menšímu zastoupení poproduktivní složky obyvatelstva průměrný věk nižší. Na druhou stranu nejvyšší průměrný věk obyvatel je na Pacovsku.

2.4 Vzdělanostní struktura obyvatelstva

Struktura obyvatelstva podle nejvyššího dosaženého stupně vzdělání je v Kraji Vysočina méně příznivá v porovnání s průměrem ČR. Dle výběrového šetření pracovních sil (tab. 201) za rok 2019 činil na Vysočině podíl vysokoškoláků na obyvatelstvu starším 15 let 14,6 % (ČR 19,2 %). Nižší podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním vykázaly čtyři kraje. Podíl osob, které dosáhly středoškolského vzdělání s maturitou, byl na Vysočině evidován o něco mála vyšší, než činil průměr ČR (35,1 %; průměr ČR – 34,0 %). Procento osob, které dosáhly pouze základního vzdělání, nebo neměly vzdělání žádné, byl na Vysočině mírně pod republikovým průměrem (12,8 %; v ČR 13,5 %), a byla to pátá nejnižší hodnota mezi kraji ČR. V Kraji Vysočina byla nejvíce zastoupena skupina osob se středním vzděláním bez maturity (37,4 %; průměr ČR – 33,1 %), tedy především vyučených. Podíl osob se středním vzděláním bez maturity byl na Vysočině nejvyšší mezi kraji ČR.

Vzdělanostní struktura obyvatel na úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností byla dle výsledků sčítání lidu 2011 nejpříznivější na Žďársku, kde žilo nejvíce vysokoškoláků i vysoký podíl osob s maturitou. Na druhé straně byl ve správním obvodu ORP Žďár nad Sázavou nejnižší podíl obyvatel s nejméně základním vzděláním. V podstatě platí, že nejlepší vzdělanostní strukturou se mohly prezentovat ty správní obvody ORP, jejichž střediska byla zároveň okresními městy. Výjimku v tomto ohledu představovalo Novoměstsko, kde byl podíl vysokoškoláků nejvyšší hned po Žďársku. Opačná situace je v tomto ohledu okrajových oblastí kraje, kde chybí velké centrum. Zde je podprůměrný podíl osob s maturitou a VŠ vzděláním a naopak je zde více osob s nižším vzděláním.

Obr. 2.12: Obyvatelstvo starší 15 let dle nejvyššího dosaženého vzdělání ve SO ORP v roce 2011 (řazeno dle součtu osob s maturitou a VŠ vzděláním)

Zdroj dat: SLDB 2011. ČSÚ Praha, 2013

2.5 Náboženské vyznání obyvatelstva

Religiozita obyvatelstva je na Vysočině ve srovnání s průměrem ČR vysoká. Podíl obyvatelstva, které se hlásilo k nějakému náboženskému vyznání, byl dokonce druhý nejvyšší mezi kraji ČR. V relativním porovnání byl nejvyšší podíl religiózního obyvatelstva ve Zlínském kraji. Na Velkomeziříčsku se při sčítání lidu v roce 2011 hlásily k víře 4,2 % obyvatelstva, což byl více než dvojnásobek průměru ČR. Významný podíl věřícího obyvatelstva byl také ve správních obvodech ORP Nové Město na Moravě,

Bystřice nad Pernštejnem, Moravské Budějovice a Telč. Na Jihlavsku a Havlíčkobrodsku byl tento podíl nejnižší, avšak i zde přesahoval průměr ČR. V období od posledního sčítání ubylo na Vysočině zhruba 50 tis. věřících, tato informace je však mírně zavádějící protože zhruba 45 % dotazovaných se k otázce religiozity nevyjádřilo.

Tab. 2.2: Obyvatelstvo podle náboženského vyznání ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina v roce 2011

Správní obvod obce s rozšířenou působností	Věřící celkem		V tom církev			Věřící- bez círky	Bez víry	Neuvede no
			Římsko katolická	Českosl. husitská	Českobr. evangel.			
	abs.	%	%	%	%	%	%	
Bystřice nad Pern.	7 458	37,5	63,8	0,3	12,8	15,3	19,3	43,2
Havlíčkův Brod	11 906	23,0	57,8	2,1	1,8	28,3	29,4	47,6
Humpolec	4 698	27,1	63,2	0,9	1,0	24,9	25,3	47,6
Chotěboř	5 251	24,0	61,3	0,7	3,4	26,9	28,0	47,9
Jihlava	23 075	23,6	59,9	1,0	1,9	27,2	31,4	45,0
Mor. Budějovice	8 484	35,9	73,0	0,2	0,3	19,7	20,3	43,8
Náměšť nad Osl.	4 125	30,3	69,5	0,5	0,4	23,8	25,2	44,5
Nové město na M.	7 828	41,2	65,1	0,2	14,6	13,6	18,5	40,3
Pacov	2 642	27,1	66,5	0,3	0,7	24,5	20,7	52,2
Pelhřimov	11 996	26,8	64,7	0,3	2,4	23,5	25,5	47,8
Světlá nad Sázavou	4 742	23,5	62,1	1,4	2,3	25,2	26,6	49,9
Telč	4 320	33,1	73,6	0,3	1,2	17,8	20,7	46,1
Třebíč	22 130	29,7	66,2	0,9	1,9	23,2	27,1	43,1
Velké Meziříčí	14 894	42,2	75,4	0,1	1,0	16,1	16,5	41,3
Žďár nad Sázavou	14 596	33,9	70,1	0,5	3,2	18,3	23,7	42,3
Vysočina	148 145	29,3	65,8	0,7	3,1	22,1	25,7	45,0
Česká republika	2168 952	20,8	49,9	1,8	2,4	32,5	34,5	44,7

Zdroj dat: SLDB 2011. ČSU Praha, 2013

Stejně jako v celé České republice i v Kraji Vysočina se nejvíce věřících hlásilo k Římskokatolické církvi. Podíl římských katolíků byl na Vysočině dokonce vyšší, než činil průměr ČR, nejvíce na Moravskobudějovicku, nejméně na Havlíčkobrodsku. Regiony Bystřicko a Novoměstsko se ve struktuře věřícího obyvatelstva dost lišily od ostatních správních obvodů na Vysočině, neboť zde bylo asi čtyřnásobně vyšší zastoupení českobratrských evangelíků, než činil průměr kraje. Zajímavé rovněž bylo, že nejvyšší podíl věřících hlásících se k církvi Československé husitské byl na Havlíčkobrodsku a Světlecku, tedy v regionech, které se vyznačovaly nejnižším podílem religiózního obyvatelstva. Téměř čtvrtina věřících se také nehlásí k žádné z etablovaných církví.

2.6 Sídlní struktura

Sídlní struktura kraje je velmi rozdrobená a je charakteristická velkým počtem populačně malých sídel. Na jedno sídlo (část obce), kterých je v území 1 402, připadalo na počátku roku 2020 průměrně pouze 363 obyvatel, tedy jen o málo více než byla polovina republikového průměru (v ČR je to 709 obyvatel). Sídla jsou integrována do 704 obcí. Průměrná populační velikost obce v kraji byla 724 obyvatel, tedy opět méně než polovina průměrné hodnoty ČR (1 708 obyvatel). V kraji jsou daleko nejčastěji zastoupeny obce s počtem obyvatel menším než 200, kterých bylo na Vysočině téměř čtvrtina ze všech obcí této velikostní skupiny v ČR. Z celkového počtu obcí v kraji patřilo 46,7 % právě do kategorie obcí do 200 obyvatel, zatímco v ČR to bylo pouze 22,6 %.

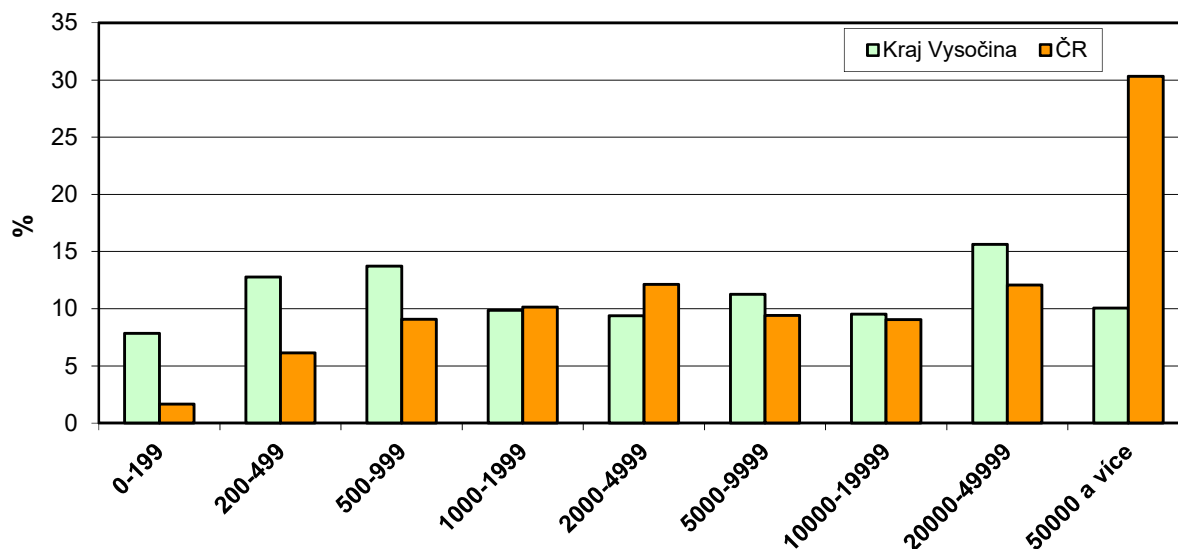
Tab. 2.3: Počet obcí a jejich podíl dle velikostních kategorií v Kraji Vysočina a ČR k 1. 1. 2020

		0-199	200-499	500-999	1000-1999	2000-4999	5000-9999	10000-19999	20000-49999	50000 a více
Vysočina	počet	329	209	99	36	14	9	4	3	1
	podíl v %	46,7	29,7	14,1	5,1	2,0	1,3	0,6	0,4	0,1
ČR	počet	1 413	1 994	1 368	777	430	147	68	43	18
	podíl v %	22,6	31,9	21,9	12,4	6,9	2,3	1,1	0,7	0,3

Zdroj dat: Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2020. ČSU Praha, 2020

Podstatně vyšší zastoupení dle podílu žijícího obyvatelstva mají na Vysočině oproti průměru ČR také obce ve velikostních kategoriích 200 – 499 a 500 – 999 obyvatel. Kategorie obcí 1 000 – 1 999 obyvatel má v kraji i v ČR téměř stejný populační podíl kolem 10 %. Ovšem následující skupina obcí s počtem obyvatel 2 000 – 4 999 obyvatel je na Vysočině zastoupena v průměru méně. Kraj Vysočina vykázal k 1. 1. 2020 vyšší podíl na celkovém počtu obyvatel v dalších třech velikostních kategoriích obcí (viz obr. 2.13). V kategorii velkých měst nad 50 000 obyvatel figurovala z Vysočiny pouze Jihlava s 10 % podílem na celkové populaci kraje, což bylo více než třikrát méně, než činil republikový průměr (30,3 %).

Obr. 2.13: Podíl velikostních kategorií obcí na celkovém počtu obyvatel v Kraji Vysočina a ČR k 1. 1. 2020

Zdroj dat: Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2020. ČSÚ Praha, 2020

3. Bydlení a domácnosti

Domovní fond Kraje Vysočina tvořilo při Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (SLDB 2011) 108 062 trvale obydlených domů. Z nich 98 411 bylo domů rodinných. Neobydlených domů bylo evidováno 28 639 a z nich 17 539 sloužilo k rekreaci.

Trvale obydlených bytů bylo v Kraji Vysočina při SLDB 2011 registrováno 188 191, z toho 112 602 (59,8 %) v rodinných domech. Podíl bytů v rodinných domech je tak na Vysočině podstatně vyšší než v ČR jako celku (43,7 %). Od roku 2001 došlo na Vysočině k mírnému snížení tohoto podílu (na rozdíl od ČR). Zhruba 1,5 % bytů v kraji se nachází v ostatních budovách (mimo rodinné a bytové domy). Neobydlených bytů bylo evidováno 41 834. 17 079 neobydlených bytů bylo využíváno k rekreaci, přičemž v některých venkovských sídlech Vysočiny je jejich rekreační funkce významově srovnatelná (podle délky pobytu) s funkcí obytnou.

Struktura domů podle období výstavby se odlišuje od ČR nižším podílem domů postavených před rokem 1970 (42,6 %, v ČR 47,5 %) a vyšším podílem domů postavených v následujících dvou dekadách (na Vysočině 33,0 % domů, v ČR jen 26,8 %). Podíl domů postavených od roku 1991 je na Vysočině (22,5 %) i v ČR (23,1%) téměř shodný.

Obyvatelé bytů v rodinných domech bydleli nejčastěji ve vlastních bytech (86,3 %, v ČR 83,9 %). Struktura obyvatel bytových domů z hlediska vlastnických vztahů byla v roce 2011 následující: 30,2 % trvale obydlených bytů bylo v nájemních bytech (v ČR 36,7 %), v 17,9 % byla majiteli bytová družstva (v ČR 17,0 %) a 45,1 % bytů bylo v osobním vlastnictví (v ČR 36,4 %).

Průměrná obytná plocha trvale obydlených bytů v rodinných domech (74,0m²) byla při SLDB 2011 podstatně větší než v bytových domech (47,7 m²), současně i větší než obytná plocha bytů v rodinných domech v ČR (73,2 m²). Byt v rodinném domě měl v průměru 3,9 místností s plošnou výměrou přes 8 m² (v ČR 3,8 místností), byt v bytovém domě 3,0 místností (v ČR 2,8 místností).

Tab. 3.1: Trvale obydlené byty ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina v roce 2011

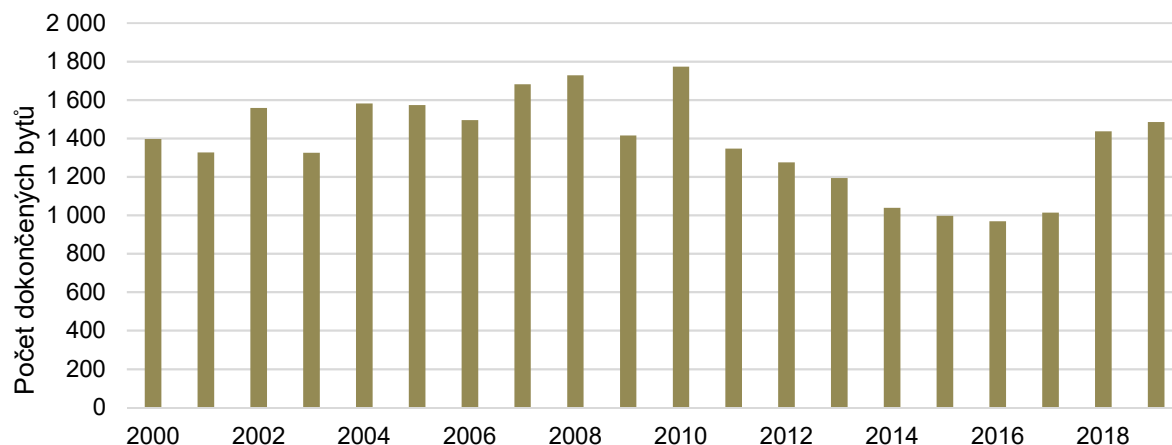
Správní obvod obce s rozšířenou působností	Trvale obydlené byty				
	celkem	v rodinných domech		v bytových domech	
		absolutně	relativně (%)	absolutně	relativně (%)
Bystřice nad Pernštejnem	7 251	4 820	66,5	2 312	31,9
Havlíčkův Brod	19 341	12 152	62,8	6 869	35,5
Humpolec	6 427	3 764	58,6	2 587	40,3
Chotěboř	8 062	5 706	70,8	2 223	27,6
Jihlava	38 068	18 438	48,4	19 158	50,3
Moravské Budějovice	8 476	6 039	71,2	2 360	27,8
Náměšť nad Oslavou	4 851	3 549	73,2	1 273	26,2
Nové město na Moravě	6 795	4 638	68,3	1 996	29,4
Pacov	3 614	2 385	66,0	1 178	32,6
Pelhřimov	16 939	9 718	57,4	6 883	40,6
Světlá nad Sázavou	7 462	4 709	63,1	2 630	35,2
Telč	4 684	3 646	77,8	995	21,2
Třebíč	28 130	16 031	57,0	11 807	42,0
Velké Meziříčí	12 146	8 683	71,5	3 342	27,5
Žďár nad Sázavou	15 945	8 324	52,2	7 243	45,4
Kraj Vysočina	188 191	112 602	59,8	72 856	38,7
Česká republika	4 104 635	1 795 065	43,7	2 257 978	55,0

Zdroj dat: SLDB 2011. ČSÚ Praha, 2013

Ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností byl největší podíl bytů v rodinných domech na Telčsku (77,8 %). Více než 70 % podíl bytů v rodinných domech byl ještě v SO ORP Náměšť nad Oslavou, Moravské Budějovice, Velké Meziříčí a Chotěboř. V bytových domech žili lidé v rámci kraje především na Jihlavsku a Žďársku. Ve srovnání s průměrem ČR byl v roce 2011 ve všech správních obvodech Kraje Vysočina vyšší podíl bytů v rodinných domech.

Obrázek č. 3.1 nabízí pohled na vývoj počtu dokončených bytů v kraji od roku 2000. Díky meziročním rozkolísanosti nelze popsat zásadnější trendy, pouze v letech 2014 až 2017 byl výraznější pokles odrážející dopady ekonomické krize v předchozích letech. V roce 2019 bylo v Kraji Vysočina dokončeno 1 485 bytů, což znamenalo o 42 bytů více než v roce 2018 a také nejvíce od roku 2010. Pro vyrovnání meziroční rozkolísanosti je vhodné pro porovnání regionů použít indikátor „Intenzita bytové výstavby (počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel středního stavu) za delší období. V letech 2015 až 2019 byla intenzita 23,2 dokončených bytů, což bylo méně než průměr ČR a šestá nejnižší hodnota mezi kraji. Velmi intenzivně se stavělo v Praze a ve Středočeském a Jihomoravském kraji, naopak nejslabší intenzitu bytové výstavby vykázaly kraje Ústecký a Karlovarský.

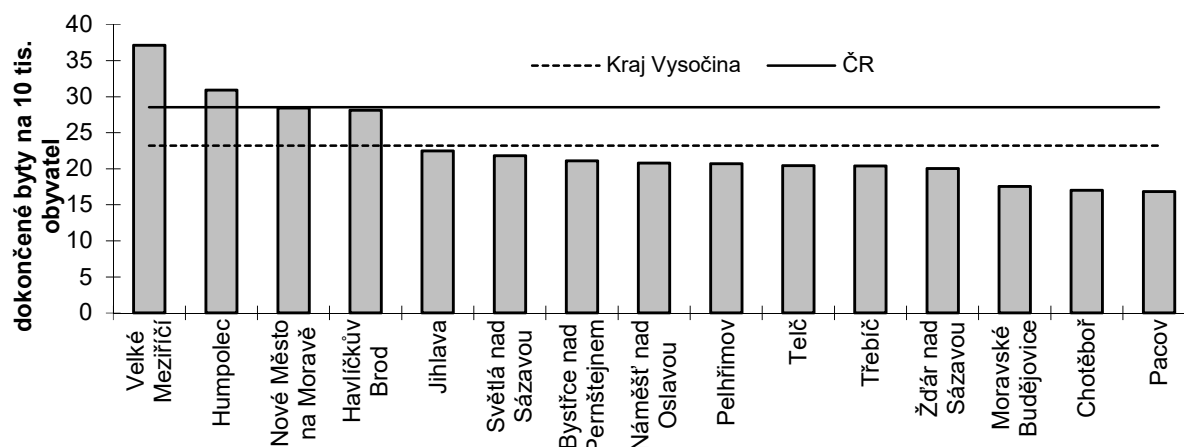
Obr. 3.1: Počet dokončených bytů v Kraji Vysočina od roku 2000

Zdroje dat: Statistický bulletin Kraje Vysočina 2015 – 2019. ČSÚ Praha, 2020.

Intenzita bytové výstavby ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina je prostorově značně diverzifikovaná. Nejvíce se byty staví na Velkomeziříčsku, kde bylo v průměru období 2015 – 2019 dokončeno více než 35 bytů na 10 000 obyvatel. Nadprůměrná byla z hlediska krajského i celorepublikového srovnání intenzita bytové výstavby na Humpolecku. Všechny ostatní správní obvody ORP nedosahovaly průměru Kraje Vysočina ani ČR, přičemž nejvíce zaostávalo Moravskobudějovicko, Pacovsko a Chotěbořsko.

Obr. 3.2: Počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel v správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kraje Vysočina (průměr let 2015 – 2019)

Pozn.: včetně nástaveb, přístaveb, vestaveb, bytů v domech s pečovatelskou službou apod.

Zdroje dat: Statistický bulletin Kraje Vysočina 2015 – 2019. ČSÚ Praha, 2020.

4. Dopravní infrastruktura

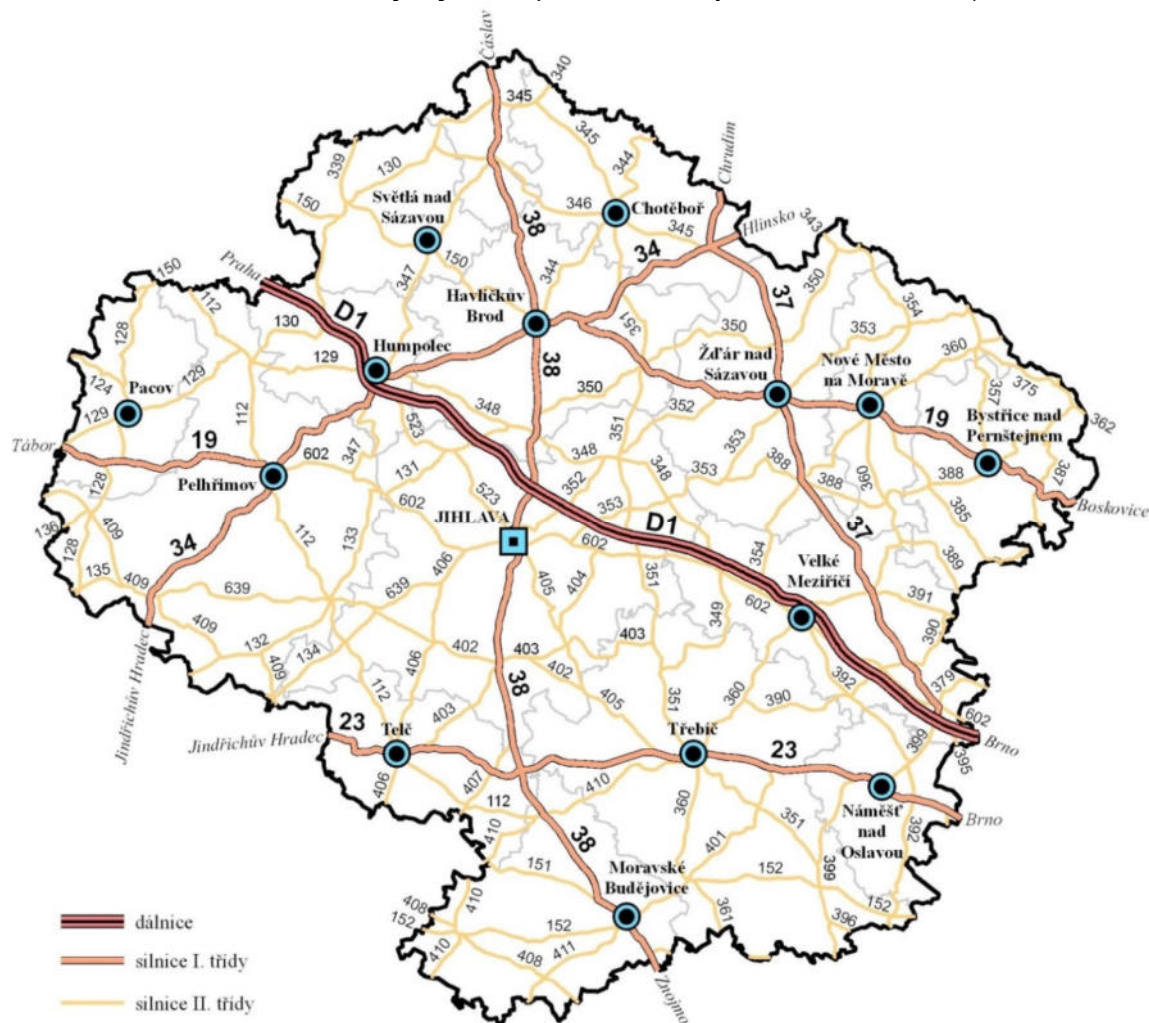
Kraj Vysočina se geograficky nachází v centrální části republiky a územím kraje prochází důležité dálkové linie mezinárodního i národního významu s výrazným podílem tranzitu. K nejvýznamnějším dopravním spojnícím v silniční dopravě patří dálnice D1 (E50 a E65) Praha – Brno, protínající území kraje v délce 93 km od severozápadu k jihovýchodu (součást silniční části IV. panevropského multimodálního koridoru), a silnice I/38 (E59) jako historická tradiční cesta Praha – Vídeň. Do evropské silniční sítě je zařazena ještě silnice I/34 v úseku Jindřichův Hradec – Humpolec jako E551 (důležitá spojnice jižních a východních Čech). V železniční dopravě jsou nejdůležitější tratě č. 230 a 250 (Praha – Kolín – Havlíčkův Brod – Brno).

4.1 Silniční doprava

4.1.1 Základní údaje o silniční síti

Silniční síť a její konfigurace je výsledkem historického vývoje sídel a jejich vzájemných vazeb. Kraj Vysočina je charakteristický polycentrickou strukturou, přičemž mezi hlavními jádry osídlení (Jihlava, Třebíč, Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou, Pelhřimov) nejsou velké rozdíly. To se projevuje v charakteru konfigurace silniční sítě, která je typická svým radiálním uspořádáním vůči těmto historickým sídlům.

Obr. 4.1: Silniční síť na území Kraje Vysočina (bez silnic III. třídy a místních komunikací)

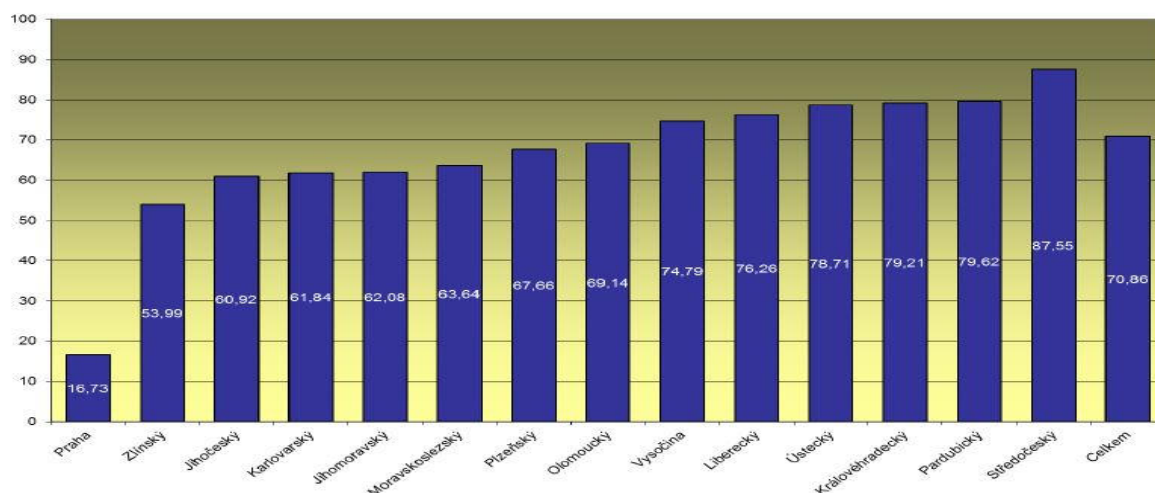
Na území Kraje Vysočina se nachází více než 5 tis. km silnic, které jsou členěny do několika kategorií a nachází se v majetku různých subjektů. Dálnice D1 a silnice I. třídy v délce 426,8 km jsou v majetku státu a dále pak silnice II. a III. třídy s délkou zhruba 4,5 tis. km, které vlastní Kraj Vysočina. Tuto síť pak doplňují místní komunikace, které jsou v majetku obcí.

Tab. 4.1: Délka silniční sítě (km) dle okresů Kraje Vysočina k 30. červnu 2020

Okres	dálnice D1	I. třída		II. třída		III. třída		Celkem
	km	km	% (D+I.)	km	%	km	%	
Havlíčkův Brod	11,6	111,0	11,5	242,3	22,7	703,5	65,8	1068,4
Jihlava	21,8	64,1	10,7	329,2	41,2	384,4	48,1	799,5
Pelhřimov	20,1	73,9	9,5	290,5	29,5	601,5	61,0	986,0
Třebíč	0,0	71,0	6,6	334,4	31,0	672,1	62,4	1077,5
Žďár nad Sázavou	39,0	106,8	12,8	429,7	37,7	565,3	49,6	1140,8
Kraj Vysočina	92,5	426,8	10,2	1626,1	32,1	2926,8	57,7	5072,2

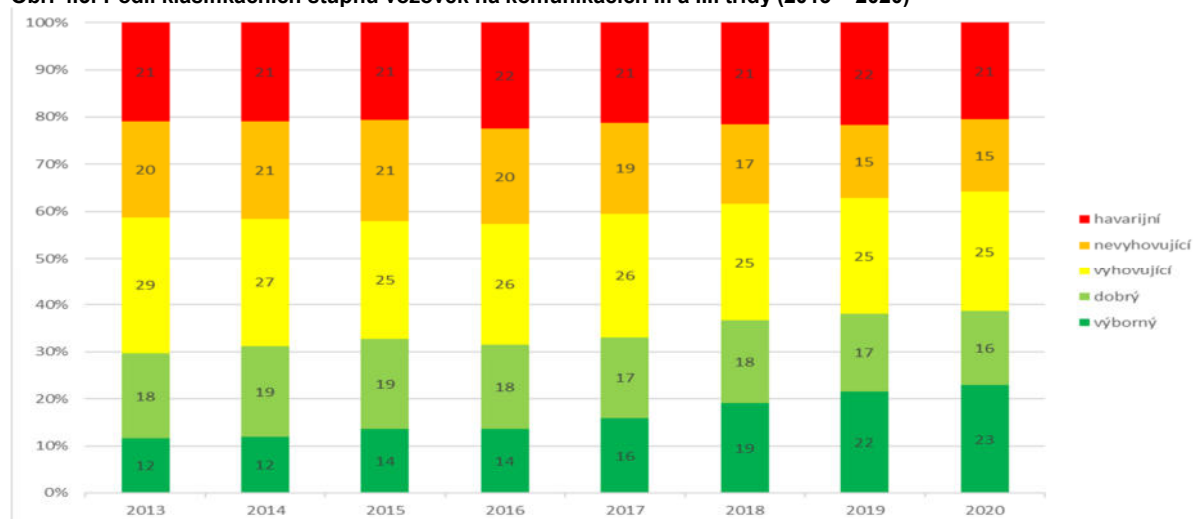
Pramen: Ředitelství silnic a dálnic ČR, Odbor silniční databanky

Kraj Vysočina patří ke krajům s nadprůměrnou hustotou silniční sítě. Rovněž délka silnic II. a III. třídy přepočtená na rozlohu území kraje, je v Kraji Vysočina nadprůměrná.

Obr. 4.2: Hustota silniční sítě v ČR podle krajů (km silnic na km²) k 30. červnu 2020

Pramen: Ředitelství silnic a dálnic ČR, Odbor silniční databanky

Zmíněný rozsah silniční sítě s sebou samozřejmě přináší také nároky na značné finanční prostředky na její správu a udržování technického stavu odpovídajícímu požadavkům moderní přepravy. V důsledku dlouhodobého nedostatku prostředků však není současný stav sítě uspokojivý. Následující obrázek nabízí pohled na kvalitu komunikací v majetku kraje dle klasifikačních stupňů vozovek. I když se situace postupně mírně zlepšuje, bylo v roce 2020 stále 37 % vozovek nevyhovujících či havarijních.

Obr. 4.3: Podíl klasifikačních stupňů vozovek na komunikacích II. a III. třídy (2013 – 2020)

Pramen: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor dopravy a silničního hospodářství

O údržbu silniční sítě v majetku kraje se stará Krajská správa a údržba silnic Vysočiny, příspěvková organizace Kraje Vysočina.

4.1.2 Páteří silniční sít' Kraje Vysočina

Páteří silniční sít' Kraje Vysočina (PSS) vychází z „Koncepce rozvoje silniční sít' Kraje Vysočina“ (2017) a tvoří základní a rozhodující komunikační spojení významných center osídlení regionu a zabezpečuje propojení mezi okresy a sousedními kraji. Při vymezení jejího rozsahu byla uplatněna tři kritéria: propojení významných center, intenzita dopravy a celistvost páteří silniční sít'. Návrh šířkového uspořádání se pak opírá o dopravní význam, intenzitu dopravy a homogenitu tahu.

Definovaná PSS zahrnuje komunikace o celkové délce 1 195 km, patří sem dálnice D1, všechny silnice I. třídy a 677 km silnic II. a III. třídy. Cílem je postupná modernizace páteří silniční sít' ve vlastnictví kraje v celé délce na technické parametry kategorií S 9,5 nebo S 7,5 (šíře komunikace 9,5 m a 7,5 m mezi sloupky nebo svodidly) do roku 2050.

Obr. 4.4: Páteří silniční sít' Kraje Vysočina včetně plánovaného šířkového uspořádání krajských silnic

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor dopravy a silničního hospodářství

4.1.3 Intenzita provozu na silnicích v Kraji Vysočina

V roce 2016 proběhlo na celém území České republiky sčítání dopravy, které organizuje Ředitelství silnic a dálnic ČR (ŘSD). Jednoznačně nejvyšší intenzitou dopravy v Kraji Vysočina se vyznačuje dálnice D1, kterou na území kraje denně využívá 40 tis. vozidel, z toho činí 28,6 % nákladní doprava. Z dalších tahů jsou nejvíce zatíženy úseky využívané jako napojení na dálnice či spojení mezi velkými městy.

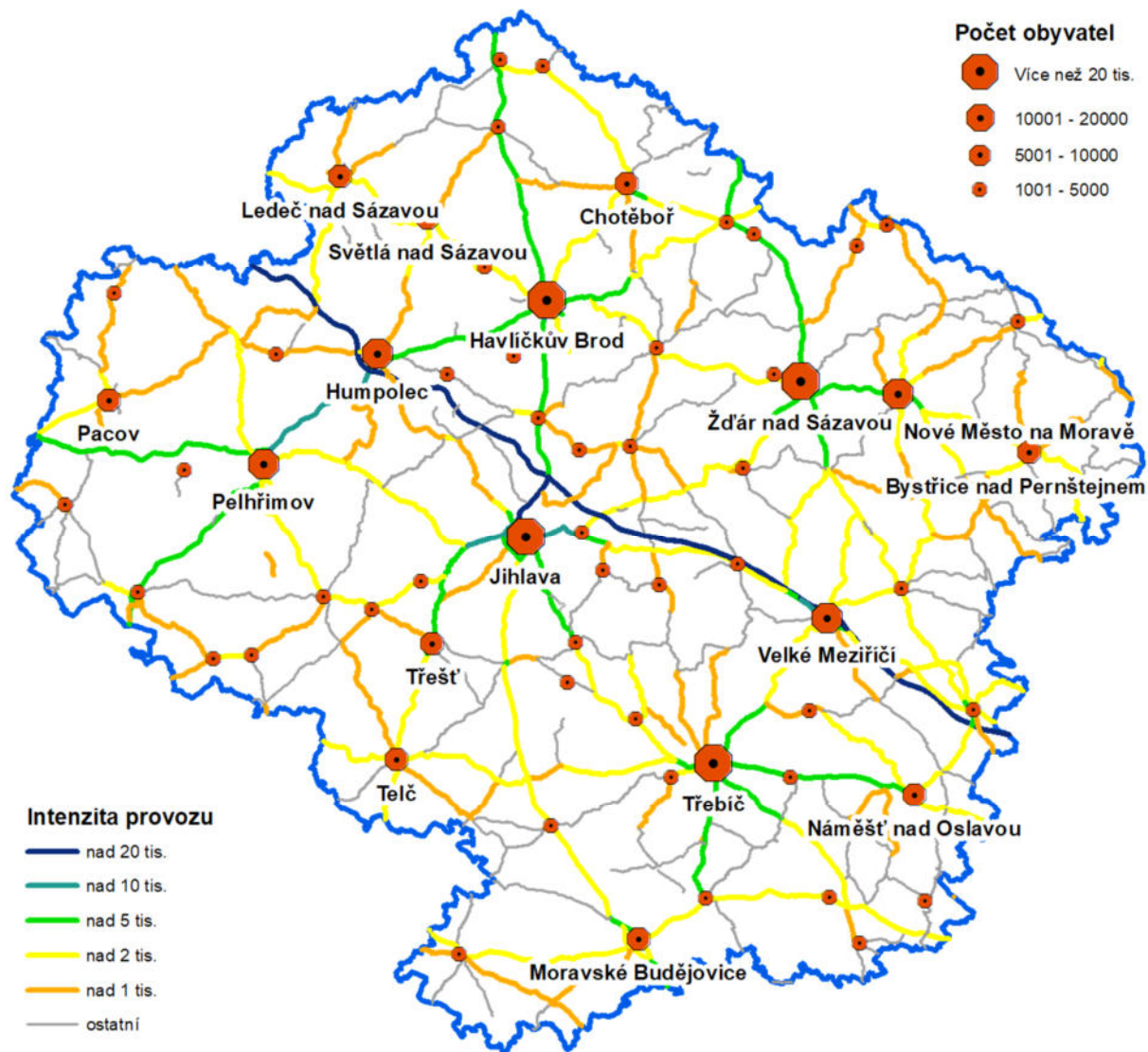
Na komunikacích první třídy je dopravou nejvíce zatížen úsek silnice I/38 Jihlava – napojení D1, I/34 Pelhřimov - Humpolec (napojení na D1) a úsek silnice I/38 z Jihlavy do Štoků. Ve srovnání s ostatními komunikacemi prvních tříd je překvapivě pouze průměrně využíván úsek silnice I/38 z Jihlavy do

Moravských Budějovic, jehož zatížení je srovnatelné s některými silnicemi druhých tříd – například s tahem Moravské Budějovice – Třebíč – Velké Meziříčí. Nejslabší intenzita provozu na silnicích první třídy byla zaznamenána na silnici I/23 mezi Telčí a křižovatkou se silnicí I/38. Slabší zatížení vykázaly rovněž některé úseky silnic I/37 mezi Žďárem nad Sázavou a Velkou Bíteší a silnice I/19 mezi Havlíčkovým Brodem a Bystřicí nad Pernštejnem, resp. Kunštátem v Jihomoravském kraji.

Na komunikacích druhé třídy projíždí nejvíce vozidel úseky silnice II/602 u Jihlavy (směr Pelhřimov na křižovatku II/406), směr Velký Beranov a u Velkého Meziříčí.

Nákladní dopravou jsou ve větší míře, než je tomu v případě intenzity celkového provozu, zatíženy silnice prvních tříd, po kterých je realizována tranzitní kamionová přeprava. Jde o téměř celý úsek silnice I/34 ze směru Jindřichův Hradec – Pelhřimov – Humpolec – Havlíčkův Brod – Ždírec nad Doubravou – Hlinsko. Na tento tranzitní proud se napojuje komunikace I/19 v Pelhřimově (z Tábora) a I/37 ve Ždírci nad Doubravou (z Chrudimi i od Žďáru nad Sázavou).

Obr. 4.5: Intenzita dopravy na komunikacích v Kraji Vysočina dle sčítání 2016

Zdroj dat: Celostátní sčítání dopravy 2016, ŘSD ČR

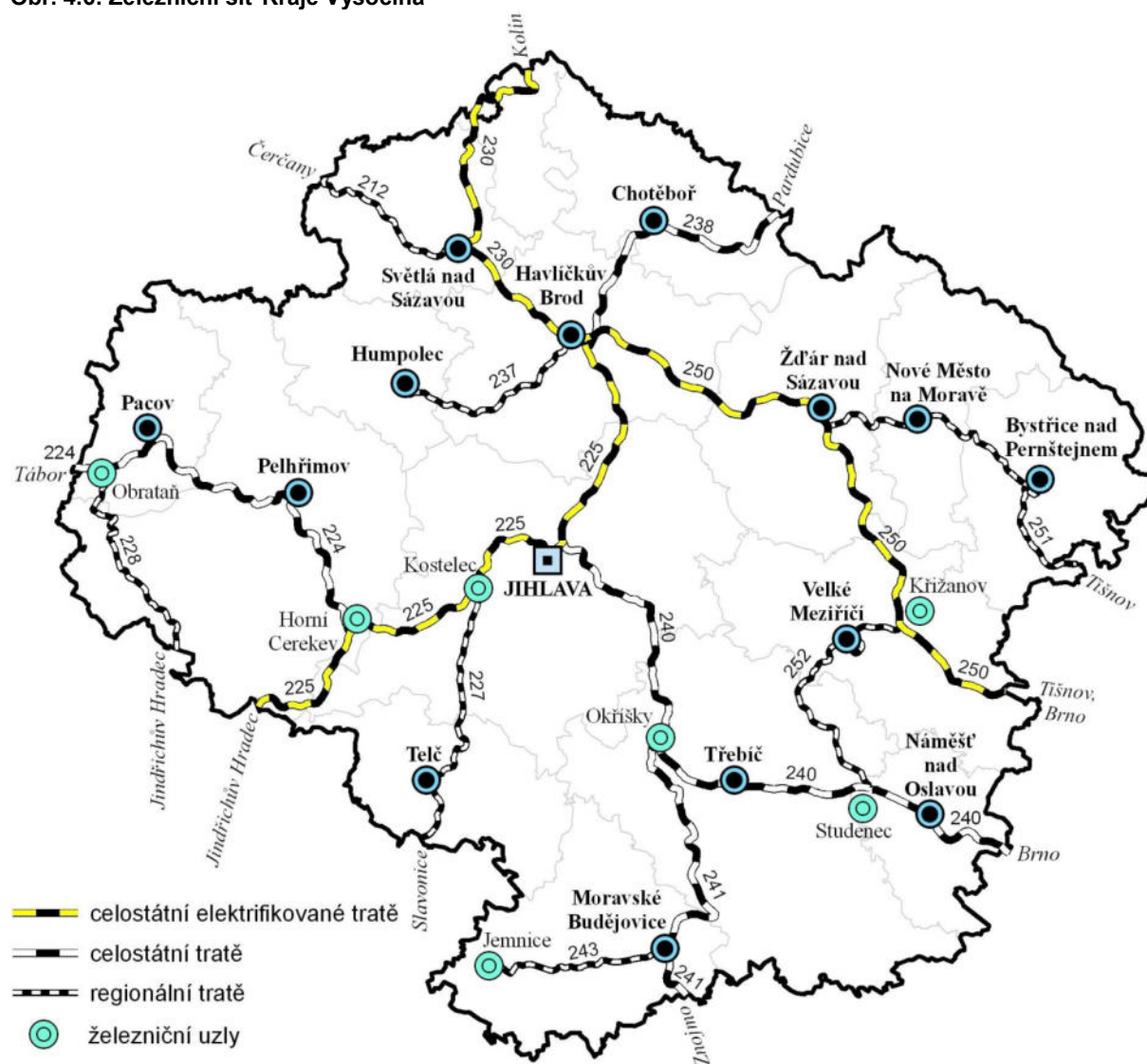
4.2 Železniční doprava

Železniční síť v kraji je konfigurována hvězdicovitě se dvěma centry – Jihlavou a Havlíčkovým Brodem. Celková délka 624 km tratí představuje hustotu 0,092 km/km², což řadí Kraj Vysočina mezi kraje s nejnižší hustotou železniční sítě.

Železnice protíná území kraje především tratěmi č. 230 a 250 (Praha – Kolín –) Golčův Jeníkov – Světlá nad Sázavou – Havlíčkův Brod – Žďár nad Sázavou – Křižanov (– Brno – Břeclav). Jedná se o tzv. druhý hlavní (též jižní) tah, který představuje významnou součást české železniční sítě. Velmi důležitá je jeho tranzitní role jak v dálkové osobní tak i nákladní dopravě. Je součástí evropské železniční sítě TEN-T. Obě tratě jsou elektrifikovány a jako jediné v kraji jsou dvoukolejné. Úsek Kolín – Havlíčkův Brod – Brno je modernizován za účelem zvýšení konkurenceschopnosti vůči l. tranzitnímu železničnímu koridoru.

Dalším významným tahem, po němž jsou vedeny vlaky celostátní dopravy, jsou tratě č. 225 a 240 (České Budějovice – Veselí nad Lužnicí –) Počátky-Žirovnice – Jihlava – Třebíč – Náměšť nad Oslavou (– Brno). Tah se vyznačuje nízkou traťovou rychlostí. Trať 225 Veselí nad Lužnicí – Havlíčkův Brod je elektrifikovaná.

Obr. 4.6: Železniční síť Kraje Vysočina

Zdroj dat: SŽDC

Z hlediska osobní dopravy na železnici lze za dominantní na území Kraje Vysočina označit společnost České dráhy, a.s., která s výjimkou dvou tratí zajišťuje dopravu na celém území kraje.

Pouze na trati č. 228, která je úzkorozchodná, působí Jindřichohradecké místní dráhy, a.s. a na trati č. 243 zajišťuje dopravu Railway Capital, a.s., ale pouze ve vybraných dnech.

4.3 Letecká doprava

Důležitým faktorem zvýšení a udržení hospodářského rozvoje území je v dnešní době také jeho dostupnost prostřednictvím letecké dopravy. Jako důležitá se v této souvislosti jeví poloha letišť. Přehled všech letišť v Kraji Vysočina spolu se základními informacemi (název a provozovatel letiště, jeho statut, povrch, rozměry a únosnost) přináší tab. 4.2. Kromě letišť jsou v kraji zřízeny také čtyři neveřejné heliporty: v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Novém Městě na Moravě a v Pelhřimově. V kraji není zřízeno letiště, které by umožňovalo přistávání kapacitních dopravních letadel.

Tab. 4.2: Přehled letišť v Kraji Vysočina

Název	Provozovatel	Statut	Povrch	Rozměry	Únosnost	Poznámka
Bystřice nad Pernštejnem	Letecký klub Bystřice n/P	neveřejná plocha SLZ	tráva	550x20 m	NIL	.
Havlíčkův Brod	Aeroklub	neveřejné mezinárodní	tráva	800x50 m	0,7 Mpa	.
Chotěboř	Aeroklub Chotěboř	veřejné vnitrostátní	tráva	1010x150 m	5700 kg/0,7 Mpa	.
Jihlava	Aeroklub Jihlava	veřejné vnitrostátní	tráva	920x100 m	6000 kg/0,7 Mpa	.
Křižanov	Aeroklub Křižanov	veřejné vnitrostátní	tráva	700x100 m	13000 kg/0,7 Mpa	.
Náměšť n.O.	AČR - Letiště Náměšť	vojenské neveřejné mezinárodní	zpevněný	2400 x 45 m	PCN 29/R/B/W/T	.
Pacov - Kámen	Sportovní klub Aero	bývalé vojenské letiště	beton	2000 m	NIL	Není součástí Aerobáze.
Přibyslav	Aeroklub Přibyslav	veřejné vnitrostátní	tráva	765x150 m	5700 kg/0,7 Mpa	.
Třebíč	Západomoravský aeroklub v Třebíči	neveřejná plocha SLZ	tráva	450x30 m	NIL	.

Vysvětlivky: SLZ - sportovní létající zařízení (ultralehká letadla), NIL - údaj není k dispozici

Pramen: www.aerobaze.cz

4.4 Cyklistická doprava

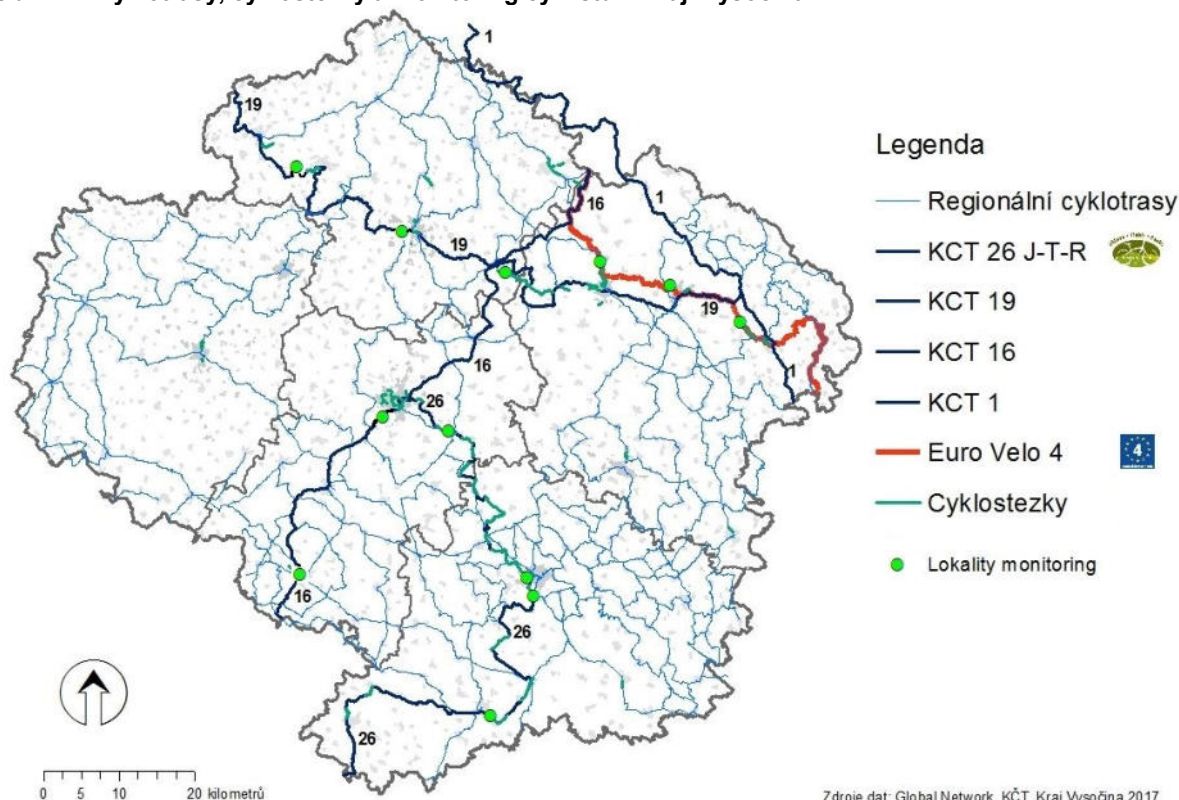
Cyklodoprava je považována za integrální součást dopravního systému a je v současnosti realizována především na běžných silnicích, místních a účelových komunikacích. Z pohledu bezpečnosti cyklistů pak ideálně po cyklostezkách s vyloučením provozu motorových vozidel. Cyklostezky jsou budovány zejména v intravilánech měst pro bezpečnější cyklistickou dopravu, která je tak přemísťována z frekventovaných městských komunikací. Dále jsou cyklostezky budovány jako výpadovky z měst resp. spojnice příměstských částí nebo blízkých obcí, kdy plní současně funkci dopravní a naopak pro obyvatele měst funkci převážně rekreační. Jsou budovány rovněž mezi městy a obcemi především tam, kde vedou významné silniční tahy s tranzitní dopravou. Celková délka existujících cyklostezek na území Kraje Vysočina je cca 121,3 km (stav ke konci roku 2019). Cyklostezky jsou také budovány jako součást turistických cyklotras, zejména těch s nadregionálním významem. Významným projektem v tomto smyslu v rámci kraje je dálková cyklotrasa č. 26 Jihlava-Třebíč-Raabs, která je v úsecích o celkové délce 36,5 km vybudována jako cyklostezka. V Kraji Vysočina se nachází 2 450 km značených cyklotras KČT (7 % těchto tras v celé ČR). Kraj je vlastníkem silnic II. a III. třídy, po kterých je značná část značených cyklotras v současnosti vedena.

Pro další rozvoj cyklodopravy ve městech je zejména potřeba budovat bezpečné komunikace pro pohyb cyklistů – nejde přitom pouze o vybudování samostatných cyklostezek, realizaci vyhrazených a ochranných cyklistických pruhů, patří sem i opatření jako cykloobousměrky a zklidňování dopravy na vymezených komunikacích. Nezbytné pro další rozvoj cyklodopravy je rovněž řešit možnosti parkování nebo úschovy kol v místě dojížděky, na železničních a autobusových stanicích.

Strategie rozvoje cykloturistiky a cyklodopravy v Kraji Vysočina na období 2014-2020 schválená v roce 2014 definuje jako jednu ze svých prioritních os právě i cyklodopravu jako integrální součást dopravní

obsluhy území a specifikuje vhodné aktivity a záměry v oblasti financování rozvoje cyklo dopravy z rozpočtu kraje.

Obr. 4.7: Cyklotrasy, cyklostezky a monitoring cyklistů v Kraji Vysočina

4.5 Dopravní obslužnost veřejnou dopravou

Kraj Vysočina je charakteristický rozdrobenou sídelní strukturou s velkým počtem malých sídel, pro které je však nutné zabezpečit v souladu s legislativou dopravní obslužnost veřejnou dopravou. Veřejná doprava je zajišťována různými dopravními systémy a dopravci (železnice, autobusy), je však nutné na ni pohlížet jako na jednotný systém – minimálně pro zabezpečení účelnosti vynakládaných prostředků. Vzhledem k tomu, že objem přepravních proudů (cestujících) a výše jízdného nepokrývá náklady na provoz, je nutná finanční účast veřejných rozpočtů na zajištění dopravní obsluhy.

Veřejná doprava v regionu je realizována na základě objednávky Kraje Vysočina, který řeší tzv. dopravní obslužnost územního obvodu kraje. V rámci té je v regionu realizováno ročně zhruba 18 mil. km jízdy autobusem a více jak 4,2 mil. km jízdy vlakem. Na dofinancování dopravní obslužnosti, v rámci které je ročně přepraveno zhruba 17 mil. osob, jde každý rok významná částka z krajského rozpočtu. Díky smlouvě mezi Českou republikou a krajem je také zajištěno dlouhodobé zapojení státního rozpočtu do financování regionální železniční osobní dopravy na období 2020 – 2034.

Tab. 4.3: Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti veřejnou linkovou osobní dopravou v Kraji Vysočina z rozpočtu Kraje Vysočina

Dopravní obslužnost	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Výdaje (tis. Kč)	265 929	276 000	280 000	290 003	292 903	334 612	364 065	397 158
Počet mil. km v ZDO	15,7	15,5	15,6	15,8	16,2	16,3	16,7	18,5

Pramen: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor dopravy a silničního hospodářství

Tab. 4.4: Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti veřejnou drážní (železniční) osobní dopravou v Kraji Vysočina z rozpočtu Kraje Vysočina, resp. ze státního rozpočtu

Dopravní obslužnost	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Rozpočet kraje tis. Kč	267 850	293 029	297 735	300 000	303 000	303 000	314 464	331 059
Státní rozpočet tis. Kč	123 097	123 097	127 139	128 919	129 434	129 823	130 731	133 999
Počet mil. vlak km	4,2	4,1	4,1	4,15	4,15	4,15	4,26	4,24

Pramen: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor dopravy a silničního hospodářství

Tab. 4.5: Počet přepravených osob veřejnou dopravou na území Kraje Vysočina (v mil. cestujících)

	Autobusová přeprava	Přeprava po železnici	Městská doprava
2009	17,2	2,9	19,6
2010	17,0	2,8	19,6
2011	16,5	2,7	19,5
2012	15,2	2,6	18,8
2013	14,9	2,6	18,6
2014	14,9	2,6	19,0
2015	15,5	2,6	19,1
2016	14,6	2,5	19,7
2017	14,1	2,3	19,6
2018	13,8	2,4	21,0
2019	14,0	2,4	21,5

Pramen: Ministerstvo dopravy ČR, Ročenka dopravy 2019

Dle informací v tabulkách 4.4 až 4.6 lze konstatovat, že ve sledovaném období počet km základní dopravní obslužnosti v autobusové přepravě mírně stoupl a stagnuje na železnici, zároveň však mírně klesl počet přepravených osob.

Městskou hromadnou dopravu (MHD) objednávají jednotlivá města dle svého rozhodnutí. V Kraji Vysočina se jedná o následující města: Jihlava, Třebíč, Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Nové Město na Moravě, Velké Meziříčí a Bystřice nad Pernštejnem. MHD zajišťují subjekty zřízené za tímto účelem ze strany města nebo soukromé podniky na základě objednávky daného města. Ročně MHD využívá cca 21 mil. osob.

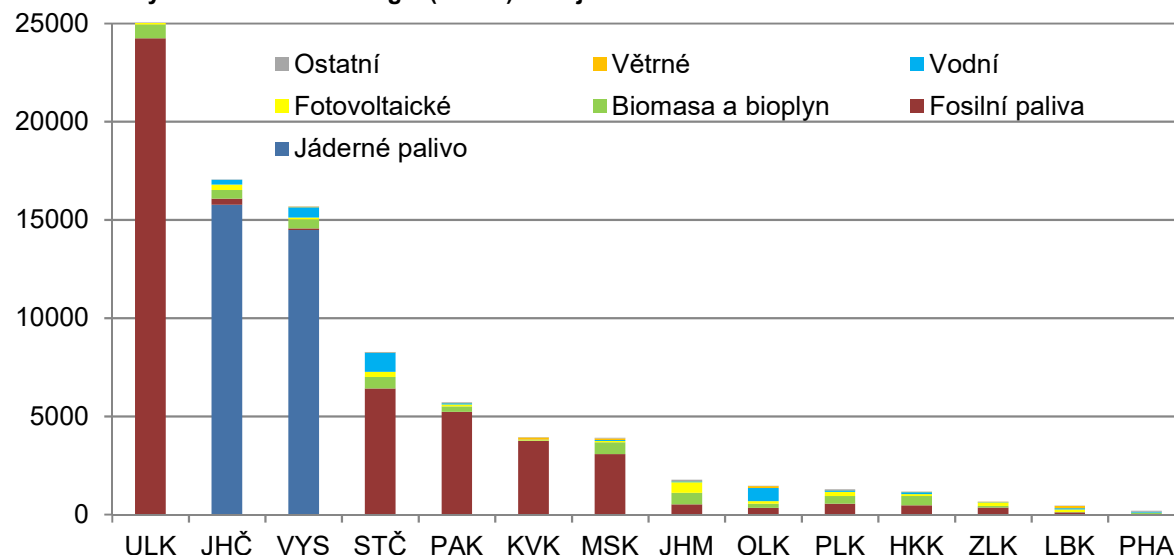
5. Technická infrastruktura

5.1 Zásobování energiemi

5.1.1 Výroba a rozvod elektrické energie

V Kraji Vysočina bylo v roce 2019 vyrobeno 15,7 tis. GWh elektrické energie brutto (v rámci výroby elektřiny brutto je započtena vlastní spotřeba na výrobu elektřiny). Mezi kraji ČR zaujímala Vysočina ve výrobě elektrické energie třetí místo za Ústeckým s Jihočeským krajem, přičemž podíl kraje na celkové produkci elektřiny v roce 2018 činil 18 %.

Obr. 5.1.1: Výroba elektrické energie (brutto) v krajích ČR v roce 2019

Zdroj dat: Roční zpráva o provozu ES ČR za rok 2019. ERÚ Jihlava, 2020

Na území kraje bylo v roce 2019 spotřebováno 2,7 tis. GWh elektrické energie netto (tedy bez energie nutné na výrobu elektřiny, spotřeba na přečerpávání v přečerpávacích vodních elektrárnách a ztráty v sítích). Z toho vyplývá, že v kraji se spotřebovalo 17,1 % zde vyrobené elektrické energie. Tento fakt je dán přítomností Jaderné elektrárny Dukovany, jejíž strategický význam daleko přesahuje hranice kraje, neboť v roce 2019 dodávala do sítě 16,6 % elektrické energie vyprodukované v České republice. Kromě toho je i významným zdrojem odpadního tepla, které však v současné době není adekvátním způsobem využíváno. Jaderná elektrárna Dukovany vyrobila v roce 2019 14,5 tis. GWh elektřiny (brutto), což bylo o 1,3 tis. GWh méně než v temelínské jaderné elektrárně. Za dobu svého provozu prošla elektrárna řadou modernizací, což umožnilo nárůst instalovaného výkonu o cca 15 % na dnešních 2 040 MW (4 x 510 MW).

Svým významem překračuje krajskou úroveň ještě vodní přečerpávací elektrárna Dalešice, která má čtvrtinový instalovaný výkon jaderné elektrárny. V roce 2019 zhruba vyrobila 477 GWh elektrické energie (brutto). Dalešická přečerpávací elektrárna slouží k vyrovnávání křivky zatížení elektrizační soustavy v průběhu dne a vyrábí elektřinu několik hodin denně. Navíc tím, že je elektrárna přečerpávací, se sama stává významným spotřebitelem elektřiny. Dukovanskou i dalešickou elektrárnu spravuje největší výrobce elektřiny v Česku – ČEZ, a.s.

Informace o dalších menších zdrojích elektrické energie jsou značně omezené, což souvisí i s výrazným nárůstem malých dodavatelů využívajících obnovitelné zdroje energie.

Poměrně novým v energetice trendem je rozvoj tzv. kombinované výroby elektřiny a tepla (KVET), která se vyznačuje vyšší efektivností než výroby oddělené. Nejvíce nových zařízení na KVET dnes vzniká v rámci menších soustav dálkového vytápění využívajících jako palivo především zemní plyn (jsou zde instalovány tzv. plynové kogenerační jednotky se spalovacími motory).

Obr. 5.1.2: Vybrané zdroje elektrické energie s instalovaným výkonem nad 1 MWe

Vybrané zdroje s instalovaným výkonem nad 1 MW

Instalovaný výkon

 < 2 MW

 2–10 MW

 10 < MW

Zdroje energie

 vodní elektrárna

 hnědé uhlí

 zemní plyn

 bioplyn

 biomasa

 větrná energie

 sluneční energie

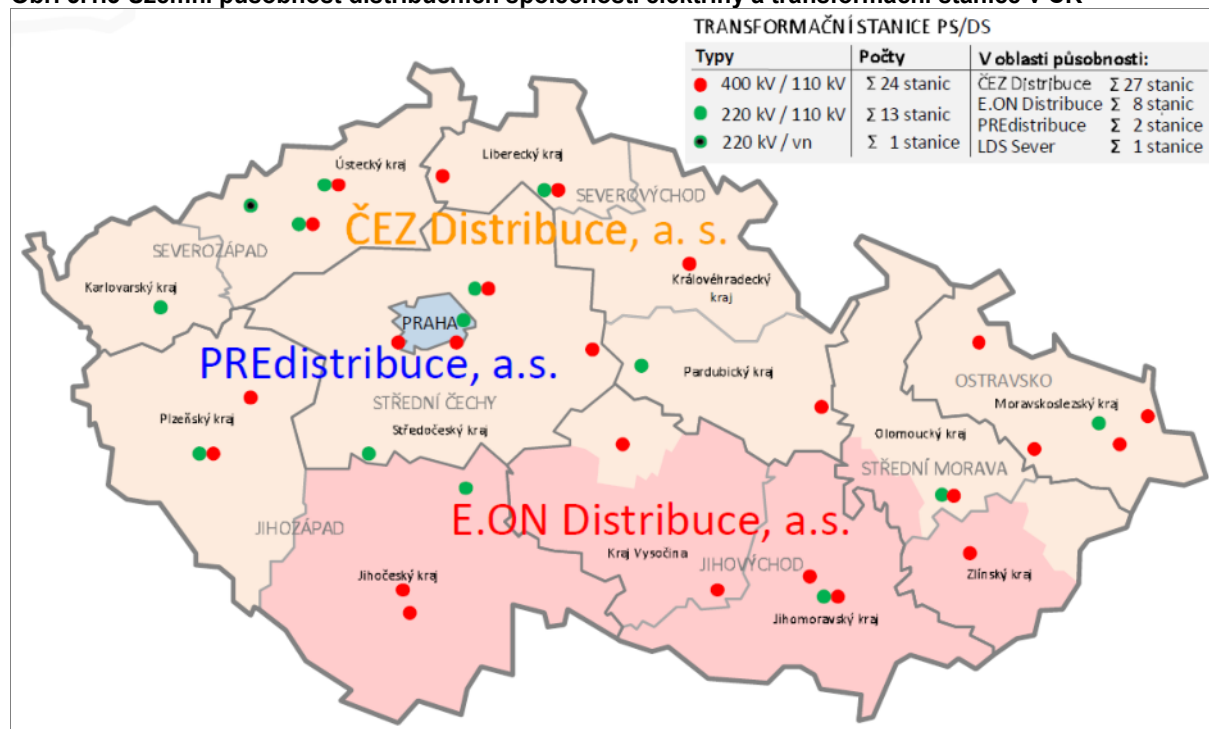
 jaderná energie

1 : 1 400 000

Zdroj dat: Podkladové materiály pro zpracování aktualizace ÚEK Kraj Vysočina, MPO, 2016.

Správu páteční přenosové sítě (systém vedení velmi vysokého napětí 400 kV a 220 kV) vykonává v České republice akciová společnost ČEPS. Součástí přenosové soustavy jsou tzv. rozvodny přenosové sítě. V Kraji Vysočina se nachází dvě – rozvodna Slavětice, která je lokalizována hned v blízkosti Jaderné elektrárny Dukovany a rozvodna Mírovka nedaleko Havlíčkova Brodu.

V Kraji Vysočina působí dva distributoři elektrické energie. S výjimkou jednoho okresu zásobuje elektřinou konečné spotřebitele společnost **E.ON Distribuce, a.s.** se sídlem v Českých Budějovicích, která vznikla sloučením Jihomoravské energetiky a Jihočeské energetiky díky společnému majoritnímu vlastníkov, jímž je německá společnost E.ON. Oblast Havlíčkovrodska pak spadá pod ČEZ Distribuce, a.s., která převzala činnosti distribuční společnosti Východočeská energetika, a.s.

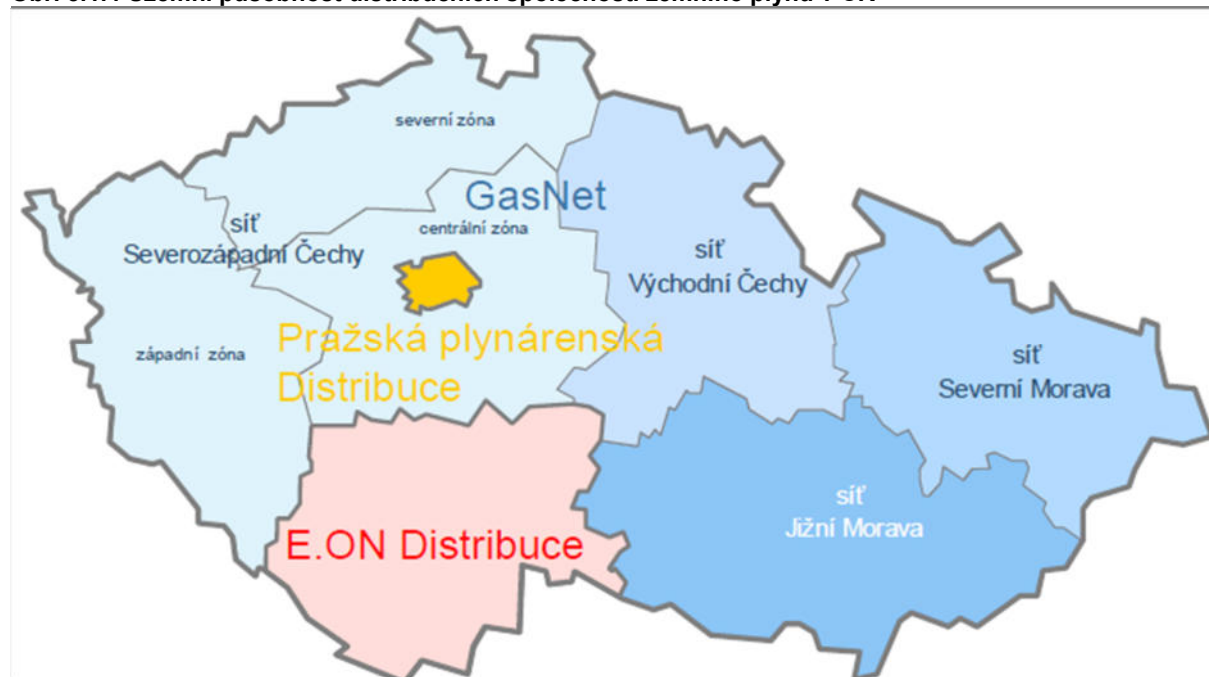
Obr. 5.1.3 Územní působnost distribučních společností elektřiny a transformační stanice v ČR

Pramen: Podkladové materiály pro zpracování aktualizace ÚEK Kraj Vysočina, Energetický regulační úřad.

5.1.2 Rozvod zemního plynu

Základní přepravní soustavu plynovodů v ČR spravuje společnost NET4GAS, s.r.o (název o roku 2010). Do této soustavy patří vybrané plynovody (o tlaku nad 4 Mpa) a předávací a kompresní stanice, z nichž jedna se nachází na Vysočině v katastru obce Kralice nad Oslavou. Soustava zajišťuje dodávku plynu regionálním distribučním společností a přímým odběratelům.

Distribuci zemním plynem zajišťují na území Kraje Vysočina dvě společnosti: GasNet (člen skupiny Innogy) a E.ON Distribuce.

Obr. 5.1.4 Územní působnost distribučních společností zemního plynu v ČR

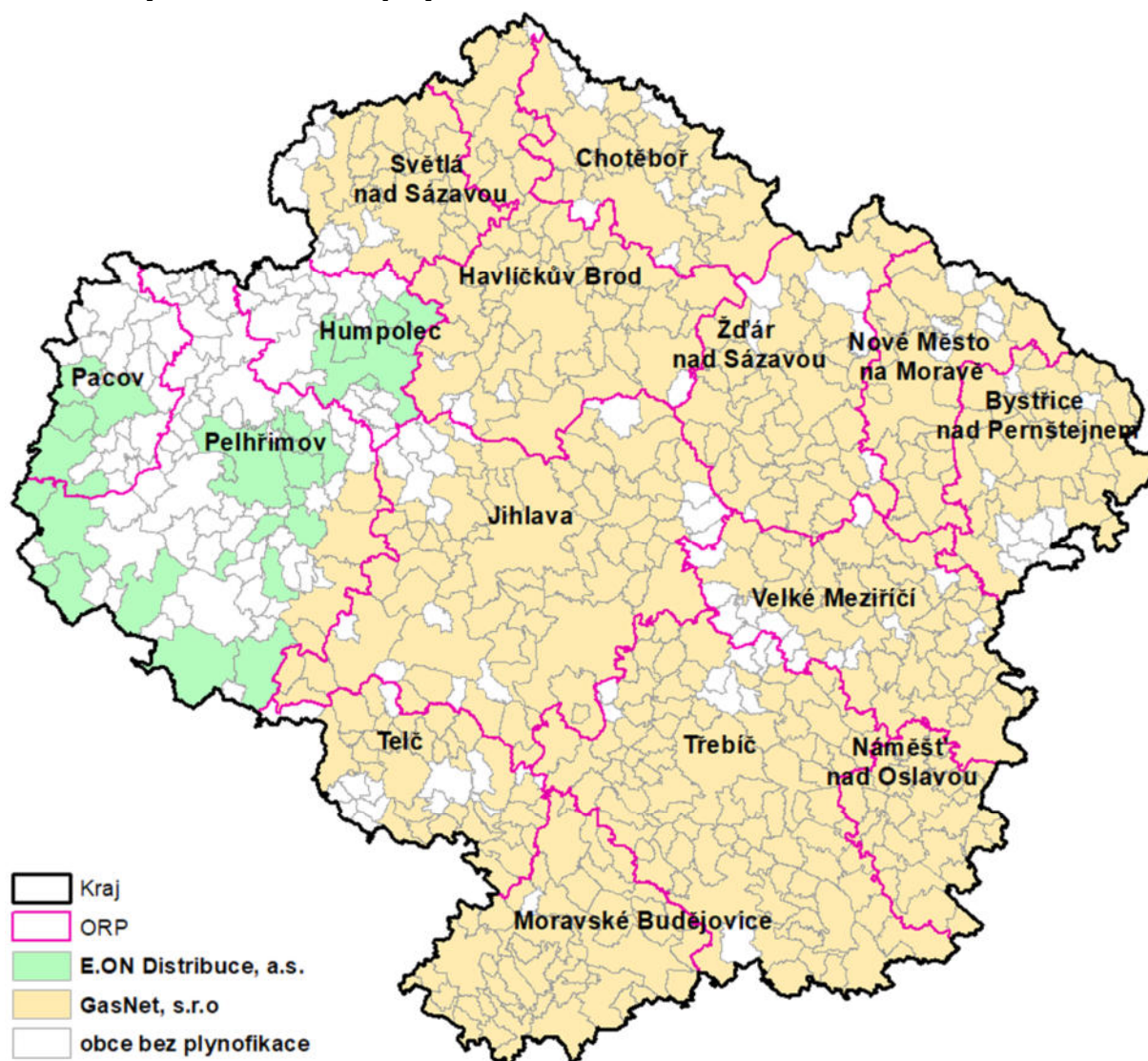
Pramen: Roční zpráva o provozu plynárenské soustavy ČR, ERU, 2019

Tab. 5.1.1: Odběratelé a spotřeba zemního plynu v Kraji Vysočina v roce 2014 a 2019

Kategorie odběru	Počet odběratelů		Spotřeba v mil. m ³		Spotřeba v GWh	
Velkoodběr	98	94	138,2	119,7	1 470,2	1 277,7
Střední odběr	350	331	36,6	40,3	389,4	430,5
Maloodběr	10 018	10 779	53,1	62,6	565,1	668,7
Domácnosti	105 400	108 571	100,2	100,1	1 065,7	1 069,3
Celkem	115 866	119 808	328,2	325,1	3 490,4	3 471,5

Zdroj dat: Roční zpráva o provozu plynárenské soustavy ČR, ERU, 2020.

V roce 2019 bylo na zemní plyn v kraji připojeno 120 tis. odběratelů, z nichž dominantní počet tvořily domácnosti. Subjekty z kraje se na počtu odběratelů i celkové spotřebě ČR podíly z necelých 5 %, čímž se řadí mezi méně významné oblasti spotřeby zemního plynu. Oproti roku 2014 došlo k mírnému nárůstu počtu odběratelů, především díky domácnostem, avšak celková spotřeba se mírně snížila.

Obr. 5.1.5: Plynofikované obce Kraje Vysočina

Poznámka: Pokud byl alespoň v jedné místní části obce zaveden zemní plyn, je v mapě celá obec považována za plynofikovanou neohledně na to, že v některých jiných místních částech téže obce zemní plyn zaveden nebyl.

Zdroj dat: Vlastní data

Z distributorů je na území kraje významnější společnost GasNet, která spotřebu zemního plynu kryje z více než 80 %.

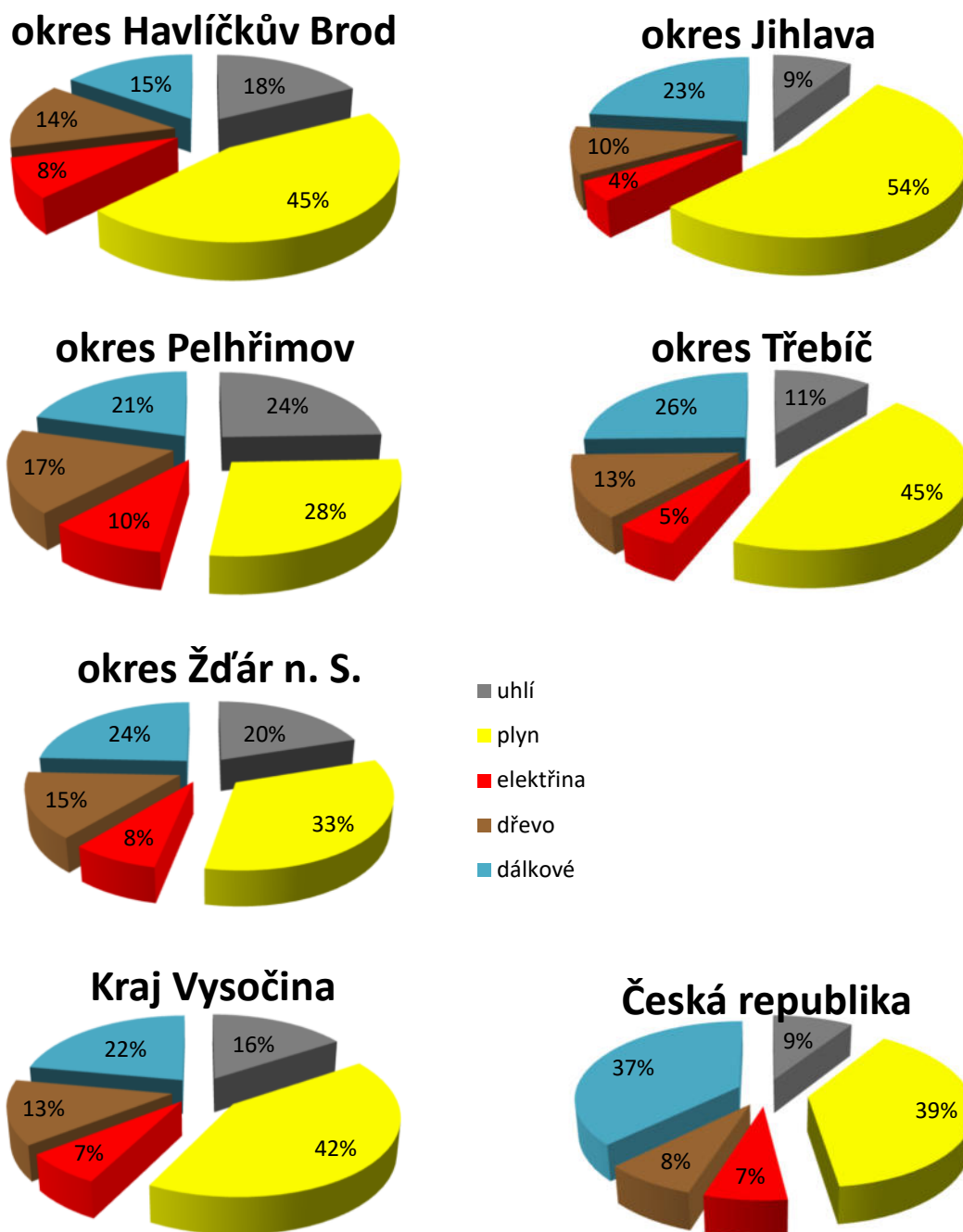
Na území kraje je plynofikováno 513 obcí (73 %) a jak je patrné z obrázku 5.1.5, plynofikace je nejméně rozvinuta v okrese Pelhřimov. Dále není zemní plyn zaveden do malých obcí ve žďárském okrese, na severu Třebíčka, jihu Telčska, v okolí Větrného Jeníkova a roztroušeně v několika obcích okresu Havlíčkův Brod. Otázkou je, zda je v dnešní době při zvyšujících se cenách vstupů ekonomicky výhodné plynofikovat malé obce.

5.1.3 Teplo a vytápění bytů

Soustava zásobování teplem (SZT) je systém zajišťující centrální výrobu tepla v jednom nebo více zdrojích a následný rozvod vyrobeného tepla tepelnými sítěmi odběratelům do větších územních celků. Výhody tohoto systému lze spatřovat především menším vlivu na životní prostředí a větším pohodlím pro koncové zákazníky. Na druhou stranu v souvislosti s kolísáním cen vstupních komodit a ztrát při přenosu tepla není zde úplně jednoznačná ekonomická výhodnost napojení na SZT.

V Kraji Vysočina fungují SZT ve všech větších městech a celkem je napojeno zhruba 40 tis. bytů.

Obr. 5.1.6: Podíl bytů podle paliva použitého na vytápění (v %) k 26. 3. 2011

Zdroj dat: Sčítání lidu, domů a bytů 2011. ČSÚ Praha, 2013

Jak vyplývá z výsledků Sčítání lidu domů a bytů z roku 2011, zemní plyn je v kraji nejrozšířenější médium pro vytápění. Následuje uhlí, nejméně je využívána k vytápění elektřina. Oproti situaci před deseti lety v roce 2011 i rodinné domy využívají pro vytápění nejvíce plyn, následuje uhlí a dřevo.

Z celkového počtu 188 tis. trvale obydlených bytů v Kraji Vysočina je 81 % vytápěno ústředním topením (z toho dálkové vytápění činí 22 %), 7 % etážovým topením, 8 % pomocí kamen.

Podíváme-li se na úroveň okresů dle obrázku 5.1.6, potvrdí se nám, že nejméně plynofikováno je území okresu Pelhřimov. Lehce přes čtvrtinu bytů je na Pelhřimovsku vytápěna zemním plynem, zatímco v celém kraji 42 % bytů. Proto nepřekvapuje, že je v okrese Pelhřimov ve větší míře než v ostatních okresech k vytápění využíváno černé uhlí, dřevo i elektřina. Na druhé straně zemní plyn je topným médiem ve více než polovině bytů okresu Jihlava, následuje okres Třebíč a Havlíčkův Brod.

5.2 Zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod

5.2.1 Zásobování vodou

Zásobování pitnou vodou na území Kraje Vysočina se vyznačuje relativně dostatečnou kapacitou zdrojů vod povrchových. Vrchovinný reliéf regionu dává území charakter důležité pramenné oblasti nadregionálního významu. Na řadě vodních toků byly vystavěny velké vodní nádrže, z nichž některé jsou významnými zdroji pitné vody i z celorepublikového hlediska. Jedná se především o vodárenskou nádrž Švihov na řece Želivce (leží z větší části ve Středočeském kraji, ale převážná část jejího povodí, asi 75 %, se nachází na území Kraje Vysočina), která je nejvýznamnějším vodárenským zdrojem v České republice. Zásobuje pitnou vodou hlavní město Prahu včetně části Středočeského kraje a Kraje Vysočina. Dále to jsou vodárenská nádrž Vír na řece Svratce, ze které je dodávána pitná voda do brněnské aglomerace a části Kraje Vysočina, vodárenská nádrž Mostišť na řece Oslavě, ze které je dodávána pitná voda do východní části Kraje Vysočina (okresy Třebíč a Žďár nad Sázavou), vodárenské nádrže Hubenov a Nová Říše dodávající pitnou vodu pro velkou část okresu Jihlava. Značná část území okresu Třebíč je zásobována vodou z vodní nádrže (s vodárenským odběrem) Vranov v Jihomoravském kraji.

V kraji existuje několik významných svazků obcí vytvořených za účelem zabezpečování zásobování pitnou vodou a odvádění a čištění odpadních vod. Hlavními provozovateli veřejných vodovodů, kanalizací a čistíren odpadních vod (ČOV) na území kraje jsou VODÁRENSKÁ AKCIOVÁ SPOLEČNOST, a.s. prostřednictvím jednotlivých divizí pro okresy Jihlava, Třebíč a Žďár nad Sázavou, dále Vodovody a kanalizace Havlíčkův Brod, a.s. pro oblast Havlíčkovobrodsko a VODAK Humpolec, s.r.o. pro oblast Pelhřimovska. Ostatními provozovateli jsou menší provozní společnosti či přímo obce. Kraj Vysočina má výhodu v propojení některých skupinových vodovodů, což umožňuje operativní, i když nikoliv úplné nahrazení významných vodních zdrojů, u kterých by byly zjištěny problémy. Vodovodními systémy jsou propojeny vodárenské nádrže Vír, Mostišť a Vranov a vodárenské nádrže Hubenov a Nová Říše. Vzhledem k nepříznivé hydrologické situaci posledních let je však třeba uvažovat o propojení dalších vodárenských systémů. Kromě velkých vodovodních soustav vázaných zejména na zdroje vod povrchových existují na území kraje i méně rozsáhlé lokální systémy využívající místní zdroje zejména podzemních vod. Nejvýznamnějšími zdroji kvalitní podzemní vody jsou Podmoklany u Chotěboře, Heraldice, Opatov - Předín u Třebíče a Rytířsko u Jihlavy. Na území Kraje Vysočina se však nenacházejí vydatnější zdroje podzemních vod, které by mohly nahradit zdroje povrchových vod (vodárenské nádrže).

Od roku 2015 dochází na většině území kraje k ohrožení vodních zdrojů dopady dlouhodobého sucha. Větší či menší problém s množstvím nebo kvalitou dodávané pitné vody mívá každoročně několik desítek obcí. Jedná se o obce, které nejsou napojeny na skupinové vodovody, a tedy na vodárenské nádrže, ale spoléhají se pouze na lokální zdroje podzemní vody mnohdy s nedostatečnou vydatností. Obce musí tyto situace řešit vyhledáním nových zdrojů podzemní vody nebo napojením na skupinový vodovod.

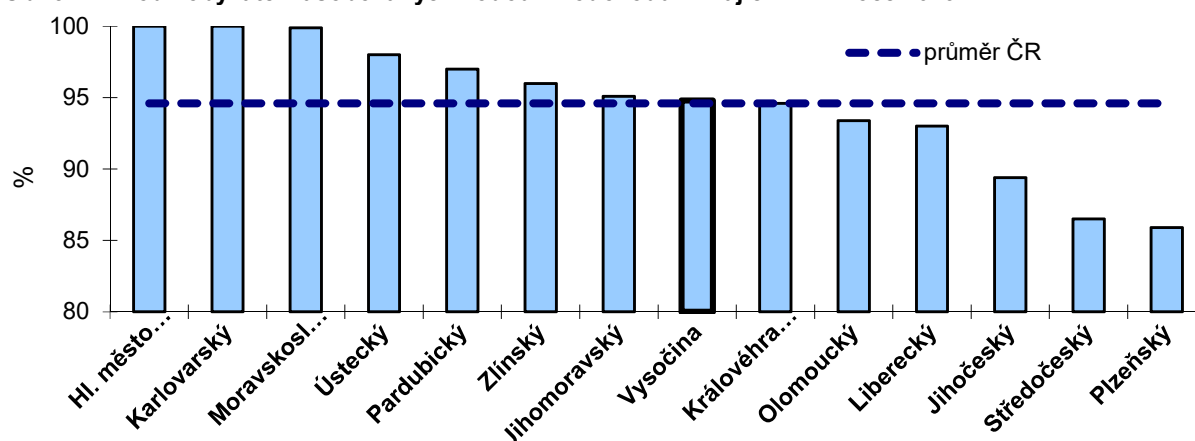
Srážkový deficit na území kraje v letech od roku 2015 do poloviny roku 2020 přesáhl 400 mm. Od roku 2015 jsou na území kraje rovněž vyšší průměrné teploty oproti dlouhodobému normálu, což znamená i vyšší výpar. Většina vodních toků na Vysočině v předchozích letech dosáhla značně podnormálního stavu vody a mnohdy byl překročen takzvaný ukazatel sucha, nejčastěji v letním období roku 2018.

Rovněž docházelo k poklesům hladiny povrchové vody ve vodárenských nádržích. Odběry vody pro zásobování obyvatel pitnou vodou díky mimořádným manipulacím na některých vodárenských nádržích (Vír, Hubenov) však ohroženy nebyly. Srážkově velmi vydatný červen 2020 (248 % dlouhodobého srážkového normálu pro území kraje) stav zdrojů povrchových a podzemních vod, alespoň přechodně, zlepšil.

Některé lokální a individuální zdroje podzemních vod (studny, vrtý) vykazují hygienickou závadnost (nadlimitní hodnoty radonu, dusičnanů, pesticidů, aj.). Rovněž některé vodárenské nádrže mají především v letních měsících problémy s kvalitou surové vody zejména z důvodu vysokého přísunu živin (dusíku, fosforu, aj.) z povodí. Kvalita upravené vody ve vodovodních sítích pro veřejnou potřebu však odpovídá požadavkům příslušných právních předpisů.

Malá hustota osídlení regionu a velký počet malých sídel na území kraje způsobuje v průměru vysoké investiční náklady na další rozšiřování vodovodních sítí a celkově i vyšší náklady na jejich provoz. Rovněž regionální průměrná spotřeba pitné vody z veřejných vodovodních sítí nedosahuje celostátního průměru. V roce 2019 byla průměrná denní spotřeba vody na obyvatele v Kraji Vysočina 81,4 litrů, v mezikrajském srovnání se jedná o třetí nejmenší spotřebu vody. V celé ČR to bylo 90,6 litrů. Podle údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ) bylo v Kraji Vysočina v roce 2019 z veřejných vodovodů zásobováno pitnou vodou 482,9 tisíc obyvatel, tj. 94,8 % z celkového počtu obyvatel kraje. Tento podíl byl lehce nad průměrnou hodnotou za celou ČR (94,6 %). Vodovodní síť v kraji je dlouhá téměř 6 tisíc km. Průměrná cena pitné vody na Vysočině (vodné) vzrostla z 37,10 Kč/m³ v roce 2018 na 38,50 Kč/m³ v roce 2019, to je zvýšení o 3,8 %.

Obr 5.2.1: Podíl obyvatel zásobovaných vodou z vodovodů v krajích ČR v roce 2019

Zdroj dat: Vodovody, kanalizace a vodní toky v roce 2019. ČSÚ Praha, 2020.

V roce 2019 bylo vyrobeno celkem 25,5 mil. m³ pitné vody, z toho 52,2 % z vody podzemní. Z celkového množství vyrobené vody bylo 14,4 mil. m³ určeno pro spotřebu domácností, což je více než 56 %. Ztráty ve vodovodních systémech dosáhly 13,4 % z vyrobené vody.

Kraj Vysočina má zastupitelstvem kraje schválený Plán rozvoje vodovodů a kanalizací Kraje Vysočina. Tento koncepční materiál obsahuje pro každou obec a místní část návrh optimálního řešení zásobování pitnou vodou, včetně vymezení zdrojů povrchových a podzemních vod uvažovaných pro účely úpravy na pitnou vodu a návrh optimálního řešení odvádění a čištění odpadních vod.

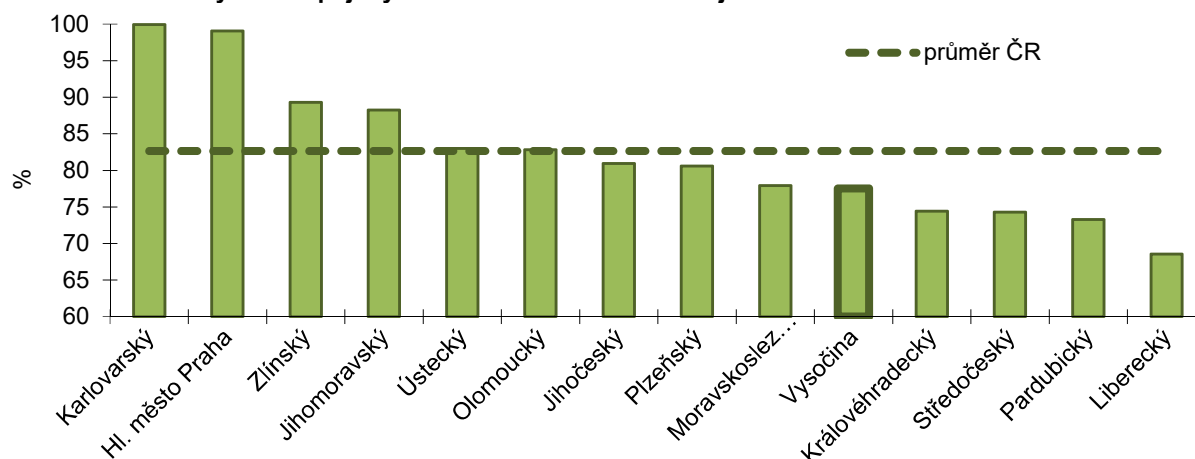
5.2.2 Odvádění a čištění odpadních vod

S ohledem na vysokou stávající hodnotu kvality životního prostředí na území kraje a stávající nadregionální povrchové zdroje pitné vody patří problematika čistoty vod mezi priority regionu. Především je třeba zlepšit kvalitu povrchové a podzemní vody a eliminovat zdroje znečištění vod zejména odpadní vody vypouštěné ze sídel. Proto je nutné podporovat výstavbu dalších kanalizací a ČOV. Problematický zůstává i technický stav starších kanalizačních sítí a některých stávajících ČOV, které neumožňují dosáhnout vyčištění odpadních vod na úroveň odpovídající současným legislativním požadavkům (u větších ČOV se jedná zejména o odstranění sloučenin dusíku a fosforu). Postupně dochází ke zlepšování stavu vod a to díky výstavbě nových kanalizací a ČOV a rekonstrukcím a intenzifikacím stávajících.

V současné době i v dalším období je třeba se zaměřit na řešení odvádění a čištění odpadních vod v menších sídlech, zejména v místech, kde je zvláštní zájem ochrany vod nebo přírody (např. v ochranných pásmech vodních zdrojů, v povodích vodárenských nádrží, v chráněných krajinných oblastech, Chráněné oblasti přirozené akumulace vod Žďárské vrchy). Důvodem je plnění právních předpisů v oblasti odvádění a čištění odpadních vod. Vzhledem k roztržité sídelní struktuře na území kraje se jedná o finančně značně náročný úkol. Dále je třeba realizovat i dostavby a rekonstrukce stávajících kanalizací nebo intenzifikace ČOV ve větších sídlech.

Podle údajů ČSÚ počet obyvatel bydlících v domech napojených na veřejnou kanalizaci s ČOV v Kraji Vysočina v roce 2019 činil 394,8 tisíc, což znamenalo 77,5 % všech obyvatel kraje (v ČR 82,6 %). Délka kanalizační sítě dosahovala 3,4 tis. km. Průměrná cena odváděných odpadních vod (stočné) vzrostla v Kraji Vysočina na 28,80 Kč/m³.

Obr 5.2.2: Podíl obyvatel napojených na kanalizaci s ČOV v krajích ČR v roce 2019

Zdroj dat: Vodovody, kanalizace a vodní toky v roce 2019. ČSÚ Praha, 2020.

Celkové množství čištěných odpadních vod představovalo 36,5 mil. m³, z toho splaškové vody 35 %, průmyslové a ostatní vody 13 %, srážkové (balastní) vody 52 %. Podíl čištěných odpadních vod z vod vypouštěných do kanalizace dosahoval 90,2 %

5.3 Územně plánovací dokumentace

Územní plánování soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území. Vytváří tak předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, tj. vytváří předpoklady pro udržitelný rozvoj území. Územně plánovací dokumentace jsou pořizovány na dvou úrovních, pro území celého kraje jsou zpracovávány zásady územního rozvoje kraje a pro území obcí jsou zpracovávány územní plány obcí. Zásady územního rozvoje Kraje Vysočina (ZUR) byly vydány v roce 2008 a do současné doby byly vydány Aktualizace č. 1, č. 2, č. 3, č. 5, a č. 6. Aktualizace č. 4 řeší úplnou aktualizaci ZUR a její vydání se přepokládá v září 2020. Aktualizace ZUR mohou být zpracovány pro celé území kraje tj. úplná aktualizace nebo jen pro část území kraje. ZUR jsou závazným podkladem pro pořizování územních i regulačních plánů a pro rozhodování v území. Územní plány obcí jsou zpracovávány pro jednotlivá území obcí a mimo místních záměrů zpřesňují záměry stanovené v ZUR. Přestože je pořizování územního plánu nepovinné, má již 92% obcí vydaný územní plán. Z počtu obcí, které nemají územní plán, 18 obcí již jej pořizuje.

Základním dokumentem pro zpracování zásad územního rozvoje a územní plánů jsou územně analytické podklady (ÚAP). ÚAP obsahují zjištění a vyhodnocení stavu a vývoje území, jeho hodnot, omezení změn v území z důvodů ochrany veřejných zájmů (tzv. limity využití území), záměrů na provedení změn v území, zjišťování a vyhodnocování udržitelného rozvoje území a určení problémů k řešení v územně plánovací dokumentaci. ÚAP pro potřeby kraje zpracovává odbor územního plánování a stavebního řádu a to vlastními silami. Příští úplná Aktualizace ÚAP Kraje Vysočina bude projednávána v zastupitelstvu kraje v roce 2021. ÚAP pro potřeby obcí zpracovávají obce s rozšířenou působností pro celé území ORP a poskytují je zdarma obcím jako podklad pro územní plán obce. Úplné aktualizace ÚAP ORP jsou zpracovávány a projednávány vždy po čtyřech letech. Zpracování územně analytických podkladů klade vysoké požadavky na technickou vybavenost a odbornost pracovníků. Pro

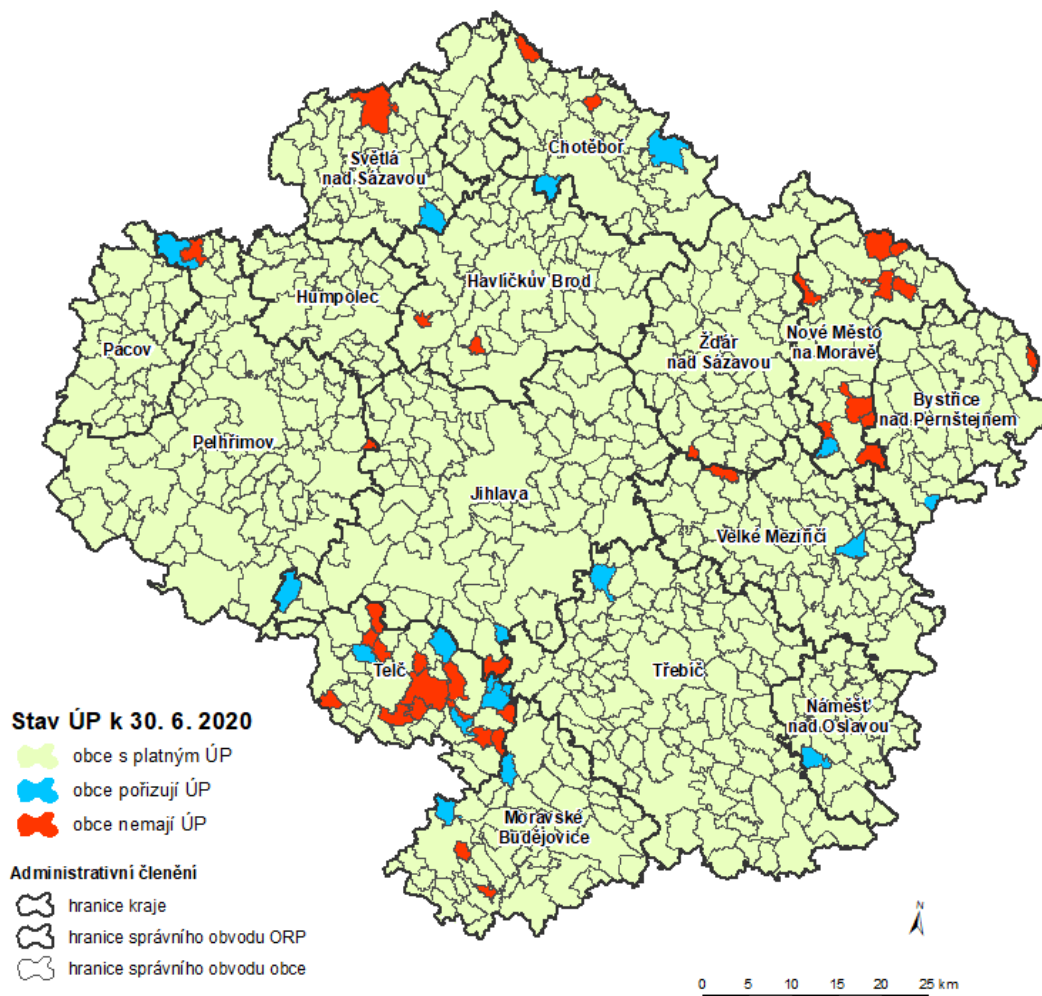
ověření možnosti a stanovení podmínek změn v území jsou ad hoc zpracovávány územní studie. Ty slouží zejména jako podklad pro zásady územního rozvoje a pro územní plány obcí a pro rozhodování v území.

Tab. 5.3.1: Počet platné územně plánovací dokumentace dle jednotlivých ORP (k 30. 6. 2020)

č.	Název obce III. stupně	Počet obcí	ÚPD-schválená	% obcí	Obce pořizují ÚP
1	Bystřice nad Pernštejnem	39	37	94,9	1
2	Havlíčkův Brod	56	54	96,4	
3	Humpolec	25	25	100,0	
4	Chotěboř	31	27	87,1	2
5	Jihlava	79	76	96,2	2
6	Moravské Budějovice	47	43	91,5	2
7	Náměšť nad Oslavou	27	26	96,3	1
8	Nové Město na Moravě	30	20	66,7	1
9	Pacov	24	24	100,0	
10	Pelhřimov	71	68	95,8	1
11	Světlá nad Sázavou	32	30	93,8	1
12	Telč	45	27	60,0	5
13	Třebíč	93	92	98,9	1
14	Velké Meziříčí	57	55	96,5	1
15	Žďár nad Sázavou	48	47	97,9	
	celkem	704	651	92,5	18

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OUPSR.

Obr. 5.3.1: Územní plány obcí – stav k 30. 6. 2020

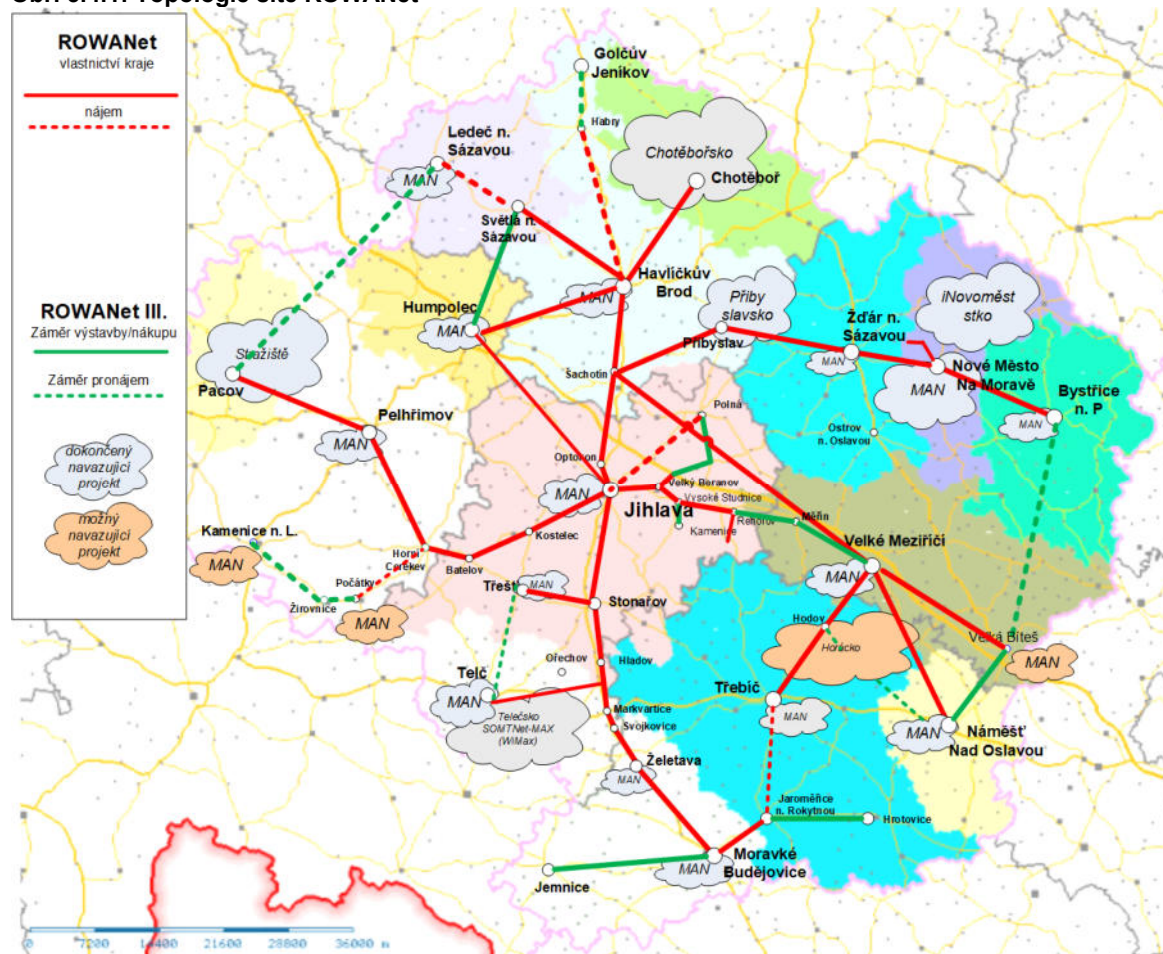
Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OUPSR.

5.4 Informační a komunikační technologie

Informační a komunikační technologie představují jeden ze základních pracovních nástrojů veřejné správy a během posledních desetiletí se staly nedílnou součástí naší každodenní existence. Elektronická komunikace je jedním ze základních a nezbytných předpokladů pro celkový růst ekonomiky a svou infrastrukturou vytváří podmínky pro vznik a fungování tzv. informační společnosti. Rozvoj ICT přináší především obecně vyšší dostupnost dat na provozní úrovni a rozšiřuje možnosti moderního řízení a kontroly. Prioritní oblasti, které vytvářejí možnost pozitivního ovlivnění regionálního rozvoje prostřednictvím ICT a zároveň zohledňují specifické potřeby v oblasti rozvoje informační společnosti jsou:

- **Infrastruktura** – tato oblast v sobě zahrnuje soubor cílů a iniciativ zajišťujících řízený strategický rozvoj ICT infrastruktury (regionální optické páteřní sítě, technologického centra a navazujících metropolitních či NGA sítí) na základě standardizovaných procesů.
- **Elektronické služby včetně Informační bezpečnosti a chytrých (Smart) technologií a internetu věcí (IoT)** – cílem je podpora aktivit zlepšení a rozšíření poskytovaných elektronických služeb a to jak na regionální úrovni, tak i ve spolupráci na rozvoji elektronických služeb připravovaných veřejnou správou, vytvoření potřebné technické infrastruktury a realizace projektů chytrého kraje (Smart Region) – s využitím technologií internetu věcí a naplnění zákonných požadavků i vlastních aktivit kraje ve smyslu minimalizovat rizika možných kybernetických útoků na informační systémy kraje, obcí v kraji i příspěvkových organizací.
- **ICT gramotnost a vzdělávání**

Obr. 5.4.1: Topologie sítě ROWANet

Pramen: Krajský úřad Kraje Vysočina, OI

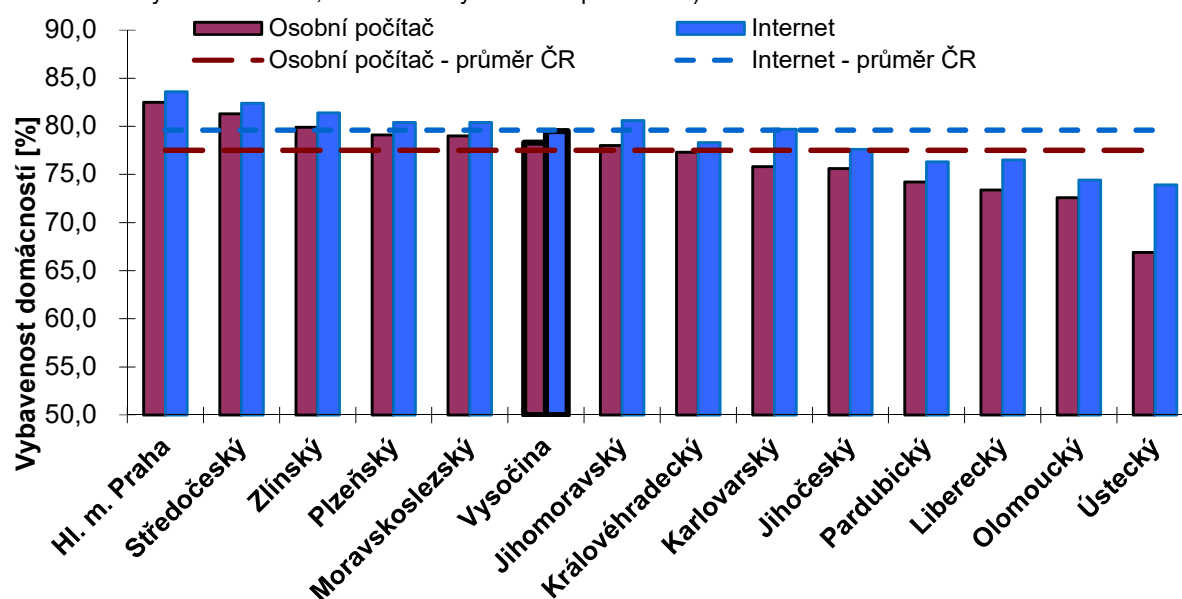
Na výše uvedeném obrázku je schematicky znázorněna **optická síť ROWANet**, která vznikla jako projekt páteřní optické datové sítě veřejné správy v Kraji Vysočina. Nositelem projektu je odbor informatiky Krajského úřadu Kraje Vysočina. Projekt si klade za cíl vybudovat páteřní optické trasy mezi všemi většími městy v kraji za využití veřejných, privátních a evropských finančních zdrojů. Ve své stávající podobě je tato síť založena na technologiích CWDM a DWDM, měla by vést k vytvoření prostředí pro vznik nových služeb veřejné správy občanům kraje, k nepřímé podpoře telekomunikačního trhu regionu přivedením poskytovatelů telekomunikačních služeb do oblastí, které byly v minulosti komerčně nezajímavé.

V roce 2019 existuje v Kraji Vysočina cca 25 funkčních metropolitních a NGN (otevřených) sítí, které distribuuji internetové a další telekomunikační služby obyvatelům a společnostem sídlícím v daných městech a obcích. Síť ROWANet pak v častých případech využívá tyto místní sítě k přenosu vlastních služeb krajským zřízovaným organizacím nebo organizacím veřejné správy, které se v daných městech a obcích nacházejí.

Vybavenost domácností:

V Kraji Vysočina došlo v posledních letech k nárůstu jak ve vybavenosti domácností osobním počítačem, tak ve využívání internetu a zejména rozšíření broadbandu. Podle údajů ČSÚ vlastní 76,4 % domácností osobní počítač a 76,6 % bylo připojeno k internetu. Lepší vybavenost domácností připojením k internetu než osobním počítačem souvisí s rozvojem a dostupností mobilních zařízení a lze je sledovat v celé ČR. Informační technologie jsou nejvíce využívány v Praze, naopak nejméně jsou tyto technologie využívány v Ústeckém kraji. Dostupnost broadbandu je ovšem velmi rozdílná z pohledu rovnoměrnosti pokrytí území kraje, zejména pak v menších obcích je výrazně horší nebo žádná.

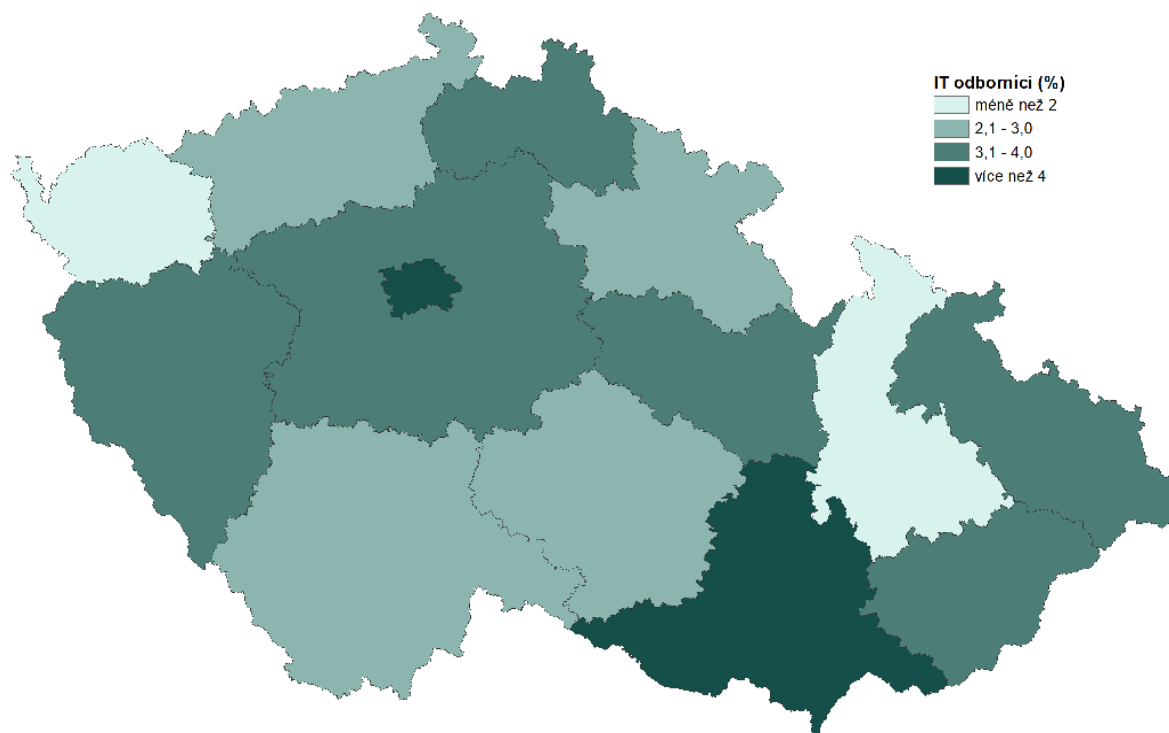
Obr. 5.4.2: Vybavenost domácností osobním počítačem a připojením k internetu v krajích ČR (průměr za roky 2017 až 2019, řazeno dle vybavenosti počítačem)

Zdroj: Vybavenost domácností ICT. ČSÚ Praha, 2020.

IT odborníci v krajích ČR

Největší koncentrace IT odborníků je v ČR sledována ve velkých městech, proto je jejich nejvyšší absolutní počet dlouhodobě zaznamenáván v Praze (54 tis. osob), naopak na Vysočině je evidováno pouze 5,5 tis. IT odborníků. Podíl na zaměstnanosti ukazuje následující mapa, ze které můžeme vyčíst, že v Praze a Jihomoravském kraji se na celkové zaměstnanosti IT odborníci podílejí z více jak 4 procent, zatímco v Karlovarském a Olomouckém kraji je to méně než 2 %. Nízký počet IT odborníků v regionu se negativně projevuje horší možnosti získání kompetentním pracovníků v oblasti ICT a tedy i v rozvoji celého segmentu.

Obr. 5.4.3: Podíl IT odborníků na zaměstnanosti v krajích ČR v roce 2018

Zdroj dat: Informační ekonomika, ČSÚ Praha, 2019

5.5 Krizové řízení a Integrovaný záchranný systém (IZS)

I na území Kraje Vysočina existuje riziko vzniku situací, které mají vliv na bezpečnost, zdraví a majetek občanů a nejrůznějších subjektů v území. Z tohoto pohledu se zde nejčastěji setkáváme s přírodními jevy (povodně, silný vítr), dopravními nehodami, požáry a haváriemi. Zapomenout nelze ani na páčání trestných deliktů či hrozeb souvisejícím se změnami společenského klimatu (např. útoky na měkké cíle). Z hlediska bezpečnosti pak samostatnou kapitolu představuje provoz Jaderné elektrárny Dukovany.

Pro řešení nebo ideálně předcházení těchto situací funguje v ČR tzv. Integrovaný záchranný systém a krizové řízení. V Kraji Vysočina mezi **základní složky** patří Hasičský záchranný sbor Kraje Vysočina, jednotky požární ochrany zařazené do plánu plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina a Policie ČR, a **ostatní složky**, které poskytují plánovanou pomoc na vyžádání.

5.5.1 Hasičský záchranný sbor Kraje Vysočina (HZS)

Hasičský záchranný sbor České republiky (HZS ČR), který je organizační součástí Ministerstva vnitra ČR, tvoří Generální ředitelství HZS ČR a jednotlivé krajské hasičské záchranné sbory. HZS se dále organizačně dělí na 5 územních odborů a ty dále na 21 stanic HZS. Základním posláním HZS ČR je chránit životy, zdraví a majetek obyvatel před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech.

HZS je rovněž hlavním koordinátorem a páteří integrovaného záchranného systému na úrovni kraje, který v případě mimořádné události nebo krizového stavu slučuje všechny záchranné složky a zabezpečuje koordinovaný postup při provádění záchranných a likvidačních prací.

Významným fenoménem v našem regionu je působení velkého množství sborů dobrovolných hasičů měst a obcí (SDH). Celkově se jedná o 841 jednotek SDH a vedle zapojení do IZS lze jejich význam také spatřit v organizaci veřejného života především v menších obcích.

V našem regionu jsou zřízeny 4 jednotky podnikových hasičů (ČEZ a.s. - JE Dukovany, Čepro, a.s., středisko Šlapanov, Správa železnic, s.o. Havlíčkův Brod a BOSCH DIESEL s.r.o.) a 2 požární jednotky u vojenských zařízení (22. ZvL Náměšť a muniční sklad Dobronín).

HZS Kraje Vysočina řeší ročně téměř 10 tisíc mimořádných událostí. V roce 2019 tvořila největší část (61,8 %) tzv. technická asistence (otevírání domů, kácení stromů atd.) a dále dopravní nehody (12,2 %). Necelých 600 výjezdů HZS tvořily plané poplachy.

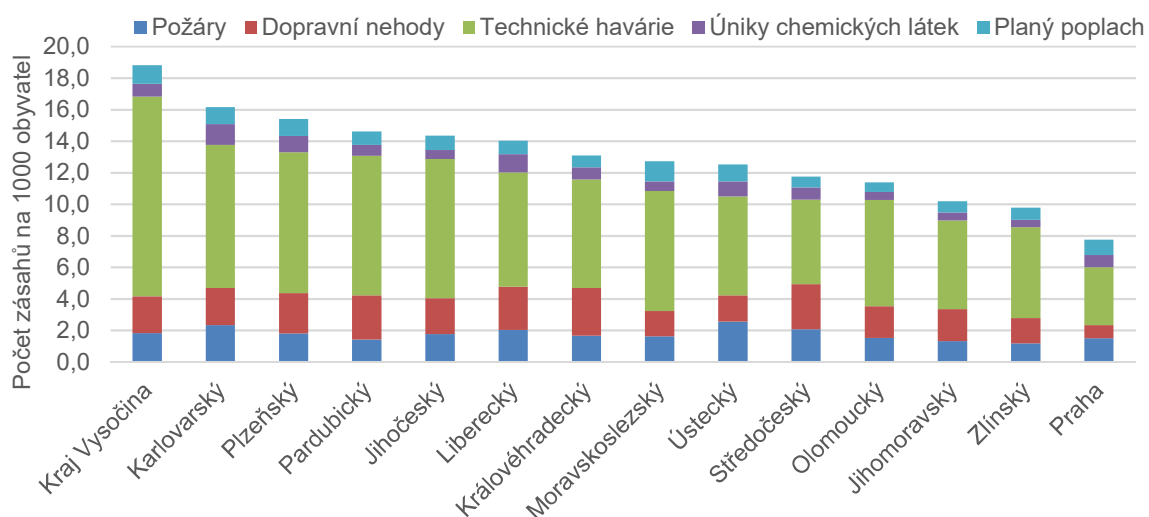
Tab. 5.5.1: Statistika událostí HZS dle okresů Kraje Vysočina v roce 2019

	H. Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár n.S.	Kraj Vysočina	Oproti roku 2018 %
Požáry	158	259	160	149	206	932	3,6
Dopravní nehody	212	241	183	259	285	1 180	-16,2
Únik nebezpečné látky	79	116	47	76	91	409	18,6
Technická pomoc	1 299	1 068	1 081	1 048	1 487	5 983	4,3
Planý poplach	92	185	71	144	105	597	-18,3
Ostatní události	73	149	146	46	167	581	79,9
Událostí celkem	1 913	2 018	1 688	1 722	2 341	9 682	-1,2

Zdroj dat: Roční zprávy o stavu požární ochrany Kraje Vysočina za rok 2019, HZS Kraje Vysočina 2020

V přepočtu na velikost populace řešil HZS v Kraji Vysočina 19 zásahů na 1 000 obyvatel, což je nejvyšší hodnota v rámci ČR. Největší zásluhu na to má neobvykle vysoký počet technických asistencí. K nejvyššímu počtu zásahů v absolutních hodnotách dochází dlouhodobě ve Středočeském kraji a Moravskoslezském kraji s více než 15 tis. zásahy.

Obr. 5.5.1: Počet zásahů HZS na 1000 obyvatel dle krajů ČR v roce 2019

Zdroj dat: Statistická ročenka 2019, HZS ČR, 2020

5.5.2 Police České republiky, prevence kriminality

Police ČR je výkonným orgánem státní moci v oblasti bezpečnosti občanů, ochrany majetku a veřejného pořádku. Police ČR je centrálně řízená organizace v rezortu ministerstva vnitra a její rámcové řídicí a organizační struktury tvoří Policejní prezidium ČR, útvary policie s celostátní působností, krajská ředitelství policie a útvary zřízené v rámci krajského ředitelství. Krajské ředitelství Police ČR Kraje Vysočina se sídlem v Jihlavě zahájilo svoji činnost od 1. 1. 2010. Police ČR působí v regionu na 5 územních odborech, pod které organizačně spadá 20 obvodních oddělení a 7 policejních stanic.

V rámci systému IZS provádí Police ČR při mimořádných událostech především tuto činnost:

- uzavírání zájmových prostorů a regulaci vstupu a opuštění těchto prostor;
- regulaci dopravy v prostoru mimořádné události;
- šetření okolností vzniku mimořádné situace k objasnění příčin jejího vzniku;
- plnění úkolů, souvisejících s identifikací zemřelých;
- řešení ochrany a zabezpečení movitého a nemovitého majetku a eliminaci kriminální činnosti při vzniku mimořádné situace;
- plnění dalších úkolů podle pokynu velitele zásahu nebo řídicí složky IZS.

Obce mají dle zákona ve své kompetenci zřizovat městskou policii, mezi její hlavní úkoly patří ochrana bezpečnosti osob a majetku, dohled nad bezpečností a plynulostí provozu na pozemních komunikacích a dohled nad dodržováním právních předpisů o ochraně veřejného pořádku v rozsahu stanoveném zákonem. Tuto možnost využívá celkem 11 měst v regionu.

Podle statistického vyhodnocování společných zásahů jednotlivých složek IZS lze konstatovat, že hlavní podíl Policie ČR na společných zásazích spočívá v pořádkové činnosti a v regulaci dopravy.

Tab. 5.5.2: Dopravní nehody podle krajů v roce 2019

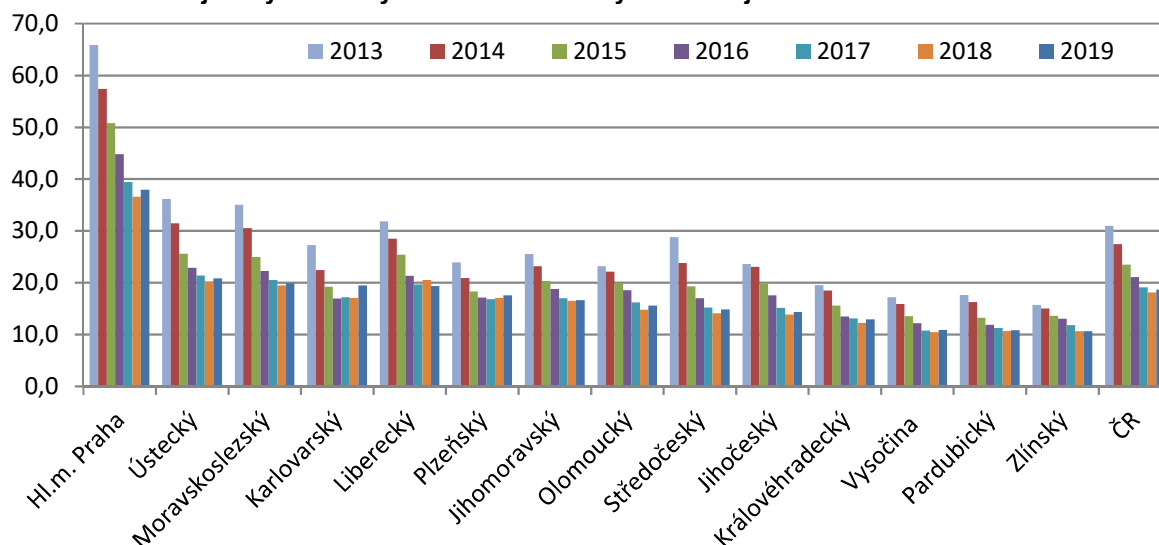
	Dopravní nehody		Usmrcené osoby		Zraněné osoby	v tom		Hmotná škoda	
	celkem	index 2019/2018	celkem	index 2019/2018		těžce	lehce	mil. Kč	index 2019/2018
Hl. m. Praha	21 458	94,3	20	64,5	2 072	114	1 958	1 573 482	96,7
Středočeský	16 014	107,7	88	83,0	3 645	350	3 295	1 146 482	113,5
Jihočeský	4 495	103,1	58	98,3	2 170	239	1 931	329 082	91,4
Plzeňský	4 091	111,4	28	63,6	1 727	101	1 626	247 380	99,7
Karlovarský	2 620	88,0	13	61,9	611	60	551	130 843	90,5
Ústecký	11 292	104,4	40	108,1	2 026	203	1 823	582 552	111,0
Liberecký	4 752	104,3	12	57,1	1 216	76	1 140	247 487	112,3
Královéhradecký	5 191	102,3	48	266,7	1 343	141	1 202	342 197	108,5
Pardubický	4 358	100,2	31	93,9	1 509	123	1 386	243 508	96,9
Vysočina	4 810	108,1	40	114,3	1 374	104	1 270	345 502	108,8
Jihomoravský	8 141	105,9	63	128,6	2 998	226	2 772	517 357	104,5
Olomoucký	5 508	104,9	34	97,1	1 485	103	1 382	344 066	115,8
Zlínský	4 592	108,6	19	86,4	1 501	120	1 381	253 090	116,4
Moravskoslezský	10 250	105,6	53	98,2	2 368	150	2 218	535 562	103,3
ČR	107 572	102,7	547	96,8	26 045	2 110	23 935	6 838 597	104,4

Zdroj dat: Přehled o nehodovosti v ČR za rok 2019, Policejní prezidium ČR 2020

Dopravní nehody zahrnují všechny nehody nahlášené Policií České republiky. Počet usmrcených, těžce a lehce zraněných odpovídá stavu do 24 hodin po nehodě. Hmotná škoda zahrnuje škodu na vozidlech, jejich nákladu nebo na zařízení komunikace.

Na území kraje bylo v roce 2019 nahlášeno více než 4 810 dopravních nehod, což znamená meziroční nárůst o téměř 600 nehod. Způsobená škoda se vyšplhala na částku 345 mil. Kč. V mezikrajském porovnání se Vysočina řadí mezi méně rizikové oblasti ČR, tradičně nejhorší situace je v Praze a Středočeském kraji.

V roce 2019 bylo v Kraji Vysočina zjištěno 5 538 trestných činů. V přepočtu je to 10,9 trestných činů na 1 000 obyvatel a Kraj Vysočina tak patří mezi regiony s nejnižší mírou kriminality mezi kraji ČR. Ve srovnání s rokem 2018 došlo k nárůstu asi o 200 trestných činů v absolutním počtu. To tedy znamená, že skončilo zhruba pětileté období poklesu kriminality na Vysočině i v celé ČR, které bylo dáváno do souvislosti především s hospodářským růstem a tedy i zlepšení společenského klimatu.

Obr. 5.5.2: Počet zjištěných trestných činů na 1 000 obyvatel v krajích ČR od roku 2013

Zdroj dat: Statistika kriminality ČR, Policie ČR, 2020

Pozn.: Kvůli změně informačního systému Policie ČR jsou v roce 2016 data dostupná pouze do listopadu, měsíc prosinec byl dpočítán.

Bezesporu nejzávažnějším trestným činem je vražda. Těch bylo v roce 2019 spácháno celkem 7. Vysoké zastoupení má v kraji kriminalita majetková (více než 2 tis. činů), zde však došlo od roku 2015 k výraznému poklesu.

Tab. 5.5.3: Struktura kriminality (počty zjištěných vybraných trestných činů) v Kraji Vysočina od roku 2014

Kriminalita	2015	2016	2017	2018	2019
Násilná a mravnostní	675	625	588	646	650
z toho: vraždy	4	8	5	3	7
Loupeže	27	40	35	27	22
Majetková	2 929	2 470	2 080	2 007	2 097
z toho: kapesní krádeže	135	104	82	106	85
krádeže aut	112	113	73	78	78
krádeže věcí z aut	202	149	155	123	190
vloupání do bytů a rodinných domků	225	175	127	145	118
Ostatní a zbývající kriminalita	2 251	2 164	1 946	1 915	2 126
z toho: ohrožení pod vlivem návykových látek	422	383	292	295	336
Hospodářská kriminalita	1 025	932	845	744	665
z toho: úvěrové podvody	221	145	179	112	105
Celková kriminalita	6 880	6 191	5 459	5 312	5 538

Zdroj dat: Statistika kriminality ČR 2018, Policie ČR, 2019

Pozn.: Kvůli změně informačního systému Policie ČR jsou v roce 2016 data dostupná pouze do listopadu, měsíc prosinec byl dpočítán.

5.5.3 Zdravotnická záchranná služba

V Kraji Vysočina zajišťuje přednemocniční neodkladnou péči (PNP) jediná příspěvková organizace zřizovaná krajem - Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina, příspěvková organizace (dále i „ZZS KV“).

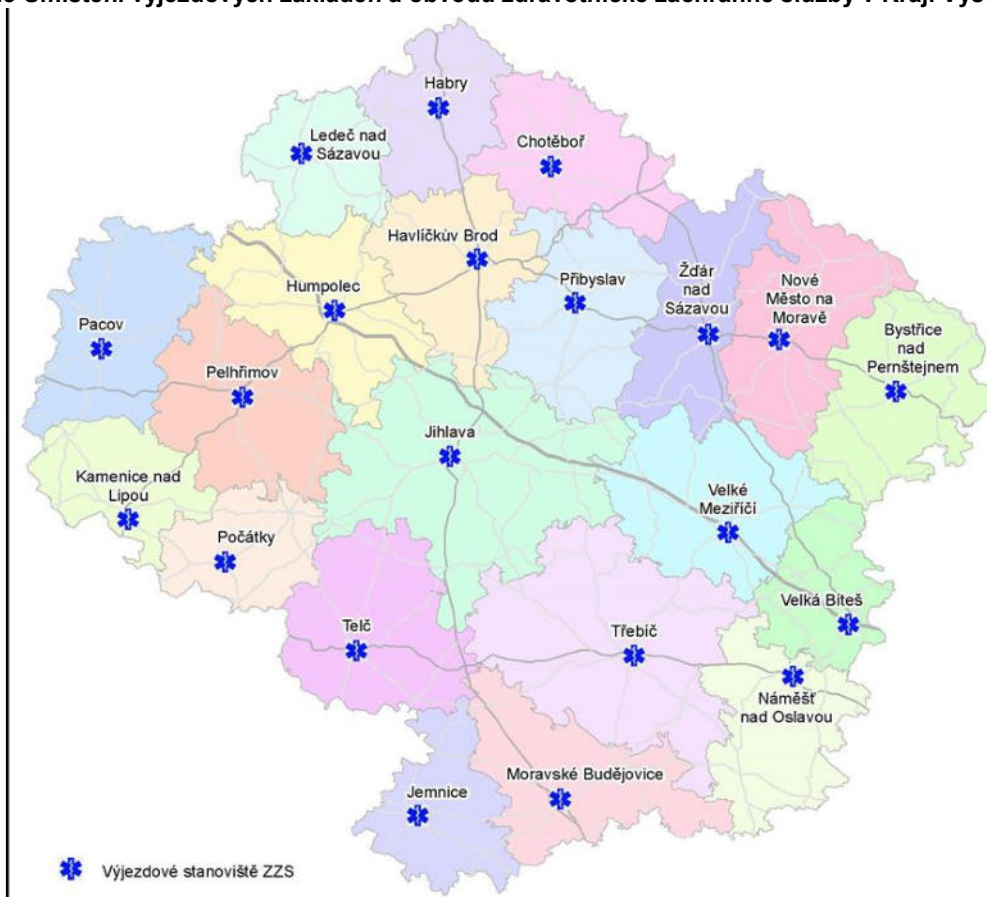
ZZS KV se úspěšně daří zajišťovat vysokou úroveň přednemocniční neodkladné péče v našem kraji pro přibližně 1 300 obcí a místních částí, na území velkém cca 6 796 km² s více než půl milionem obyvatel, kdy se v turisticky atraktivních regionech v letních a zimních sezonách tento počet významně zvyšuje.

ZZS KV je organizačně dělena na pět oblastních středisek. Na 21 základnách je 30 výjezdových skupin ZZS KV, z toho jedna skupina letecké zdravotnické záchranné služby (LZZS). Letecká výjezdová skupina poskytuje primární PNP v rámci celého Kraje Vysočina a sekundární transporty v rámci celé České republiky. Provozovatelem letecké záchranné služby je od

r. 2017 rakouská společnost Helikopter Air Transport. Od 1. ledna 2021 bude tuto službu zajišťovat společnost DSA a.s.

Poskytování přednemocniční péče je řízeno z jediného zdravotnického operačního střediska (ZOS) v Jihlavě. ZOS řídí všechny výjezdové skupiny a skupinu letecké záchranné služby. Jednotlivé základny ZZS KV mají své obvody určené územím přiřazených obcí, většinou s dodržením dojezdového časového limitu 20 minut, ZOS však využívá jednotlivé týmy podle indikací a nejbližší dostupnosti po celém území kraje.

Obr.: 5.5.3 Umístění výjezdových základen a obvodů zdravotnické záchranné služby v Kraji Vysočina

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OZ

Přepočtený počet pracovníků ZZS KV zajišťujících poskytování přednemocniční péče v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019 byl 362, z toho je 46 lékařů, 18 operátorů, 185 záchranářů, 79 řidičů, 25 THP a 9 dělnických profesí. ZZS KV dále provoz zajišťuje externí spolupracovníky, převážně lékaři.

V roce 2019 činil počet výjezdů včetně vzletů 47 158, z toho primárních 44 417 a plánovaných sekundárních 2 741. Pozemních výjezdů bylo 46 650, z tohoto počtu bylo 9 170 výjezdů RLP (s lékařem), 32 040 výjezdů RZP (se zdravotníkem) a 5 440 výjezdů rendez-vous. Počet vzletů letecké záchranné služby činil 508.

6. Hospodářství

6.1 Věda, výzkum a inovace

Potenciál či rozsah výzkumných aktivit na úrovni regionu lze zhodnotit mj. z hlediska lidských zdrojů nebo objemu investic do této oblasti. Ani jedna z charakteristik však nenaznačuje dobré postavení Kraje Vysočina v této oblasti.

I když má počet zaměstnanců pracujících ve vědě a výzkumu v Kraji Vysočina kolísající tendenci, lze ve sledovaném období sledovat poměrně výrazný nárůst. V roce 2018 bylo na Vysočině evidováno 614 výzkumných pracovníků, což je v mezikrajském porovnání nejnižší hodnota po Ústeckém a Karlovarském kraji. V relativním vyjádření, tedy v počtu VaV pracovníků na 1 000 zaměstnaných, má Vysočina také slabou pozici mezi kraji ČR a hodnotu hluboko pod celorepublikovým průměrem. Na konci roku 2018 bylo na Vysočině evidováno 2,4 výzkumných pracovníků na 1000 zaměstnaných (průměr ČR 7,8). V absolutním i relativním počtu výzkumných pracovníků dominuje Praha a Jihomoravský kraj.

Tab. 6.1.1: Počet výzkumných pracovníků na 1000 zaměstnaných (FTE), 2013-2018

Kraj / Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hl. m. Praha	21,1	20,9	21,4	20,3	22,1	23,7
Středočeský	4,9	4,6	5,3	4,9	4,8	5,4
Jihočeský	2,8	3,0	3,0	3,1	3,3	3,1
Plzeňský	5,5	6,4	6,1	5,8	5,8	6,5
Karlovarský	0,5	0,5	0,6	0,8	0,9	0,8
Ústecký	1,3	1,4	1,3	1,2	1,3	1,5
Liberecký	5,0	5,2	5,3	4,9	4,9	4,7
Královéhradecký	3,5	3,2	3,6	3,5	3,9	3,9
Pardubický	5,3	5,0	4,5	4,5	4,7	4,6
Vysočina	1,9	2,2	2,2	2,1	2,3	2,4
Jihomoravský	11,2	12,9	14,3	14,0	13,6	12,5
Olomoucký	6,2	6,6	6,8	6,7	5,5	5,9
Zlínský	4,0	4,0	4,0	4,3	4,8	4,6
Moravskoslezský	3,6	3,9	4,4	4,5	4,6	4,9
ČR	6,9	7,2	7,5	7,3	7,5	7,8

Zdroj: Údaje o výzkumu a vývoji (VaV) v krajích ČR 2019, ČSÚ.

Podíl výdajů na výzkum a vývoj jako procento HDP kraje je v Kraji Vysočina třetí nejnižší v rámci krajů České republiky, kdy nižší hodnoty jsou vykazovány v krajích Ústeckém a Karlovarském. Tento stav je charakteristický pro celé sledované období. V rámci Kraje Vysočina tento podíl mírně kolísá a od roku 2013 došlo k nárůstu zhruba o 0,1 procentního bodu. Ve srovnání s průměrnou hodnotou za všechny kraje ČR je tento podíl méně než poloviční.

Tab. 6.1.2: Vývoj podílu výdajů na VaV na HDP, 2013-2018 (v %)

Kraj / Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hl. m. Praha	2,59	2,86	2,97	2,32	2,50	2,68
Středočeský	2,15	2,01	1,89	2,02	2,39	2,65
Jihočeský	1,21	1,14	1,16	1,19	1,18	1,30
Plzeňský	2,00	2,15	1,98	1,41	1,42	1,66
Karlovarský	0,14	0,18	0,23	0,19	0,23	0,26
Ústecký	0,43	0,48	0,40	0,31	0,32	0,36
Liberecký	1,79	1,89	1,71	1,71	1,80	2,01
Královéhradecký	1,02	1,04	0,95	0,82	0,88	1,01
Pardubický	1,67	1,61	1,47	1,36	1,38	1,48
Vysočina	0,70	0,88	0,85	0,74	0,69	0,77
Jihomoravský	3,63	3,66	3,55	2,91	2,91	2,86
Olomoucký	1,60	1,69	1,38	1,29	1,42	1,67
Zlínský	1,04	1,29	1,14	1,15	1,41	1,43
Moravskoslezský	1,20	1,26	1,19	1,10	1,04	1,11
ČR	1,91	2,00	1,95	1,68	1,79	1,93

Zdroj: Údaje o výzkumu a vývoji (VaV) v krajích ČR 2019, ČSÚ.

V případě veřejných výdajů na výzkum a vývoj jako procentního podílu na HDP patří Kraji Vysočina až třinácté místo v rámci krajů ČR. Je to způsobeno především faktem, že v kraji takřka chybí vysoké školství, které je jinak významným kanálem, prostřednictvím kterého plynou veřejné prostředky do vědy a výzkumu.

Vysoká škola či pobočky VŠ, které v kraji působí, se orientují především na vzdělávací aktivity a vědeckovýzkumné aktivity jsou zatím velice omezené. Tuto závislost lze doložit obdobnou situací v kraji Karlovarském, kde se rovněž nenachází vysoká škola s rozvinutými vědeckovýzkumnými aktivitami.

V kraji se nachází rovněž několik veřejných výzkumných organizací, ale přínos jejich vědecké činnosti na hospodářství kraje je však omezený. Jmenovat lze pobočku Ústavu biologie obratlovců ve Studenci, Výzkumný ústav bramborářský Havlíčkův Brod či pobočku Ústavu teoretické a aplikované mechaniky v Telči.

6.2 Hrubý domácí produkt

Jedním ze základních souhrnných ukazatelů hospodářské úrovně území je výše hrubého domácího produktu (HDP), která vyjadřuje celkovou peněžní hodnotu statků a služeb vytvořenou za dané období na určitém území. Pro srovnávání ekonomické úrovně regionů se užívá relativní ukazatel HDP na 1 obyvatele. Český statistický úřad každoročně publikuje údaje o ročním regionálním HDP do úrovně krajů ČR. Základní data za rok 2018 uvádí následující tabulka.

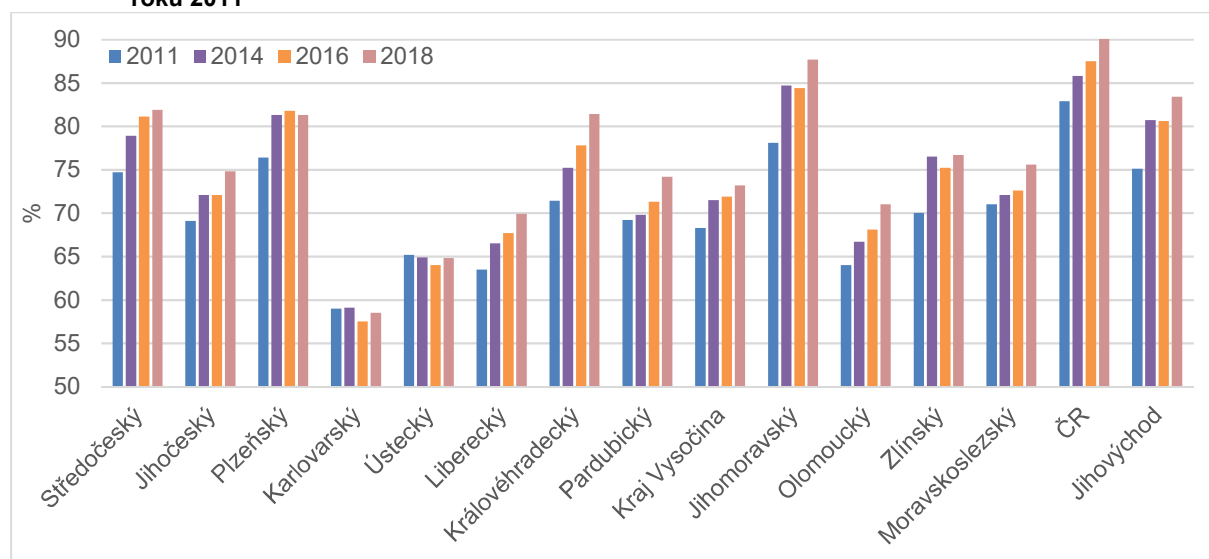
Tab. 6.2.1: Srovnání regionálního HDP v krajích ČR v roce 2018

Kraj	HDP	Podíl na HDP ČR	HDP na obyvatele	HDP na obyvatele ČR = 100	HDP na obyvatele EU = 100
	mil. Kč	%	Kč	%	%
Praha	1 374 989	25,8	1 056 761	210,9	190,9
Středočeský	617 153	11,6	453 456	90,5	81,9
Jihočeský	265 273	5,0	413 901	82,6	74,8
Plzeňský	262 067	4,9	449 822	89,8	81,3
Karlovarský	95 589	1,8	323 718	64,6	58,5
Ústecký	294 578	5,5	358 988	71,7	64,8
Liberecký	170 809	3,2	386 789	77,2	69,9
Královéhradecký	248 273	4,7	450 841	90,0	81,4
Pardubický	213 171	4,0	410 635	82,0	74,2
Vysočina	206 401	3,9	405 488	80,9	73,2
Jihomoravský	575 378	10,8	485 662	96,9	87,7
Olomoucký	248 499	4,7	392 855	78,4	71,0
Zlínský	247 643	4,7	424 876	84,8	76,7
Moravskoslezský	503 733	9,5	418 263	83,5	75,6
Česká republika	5 323 556	100,0	500 973	100,0	90,5

Zdroj dat: Regionální účty 2018. ČSÚ Praha, 2020

V roce 2018 byl na území Kraje Vysočina vytvořen HDP dosahující téměř 206 miliard korun (podíl na HDP ČR tvořil 3,9 %). Meziročně se jednalo o nárůst o více než 7 mld. Kč. V relativním vyjádření činil meziroční nárůst regionálního HDP Vysočiny (v běžných cenách) 3,5 procent, což byla pátá nejnižší hodnota v mezikrajském porovnání (nejvíce Jihomoravský kraj 8,3 %).

Při přepočtu na obyvatele představovala výše regionálního HDP 405 tis Kč. Vysočina dosahuje 80,9 % průměru České republiky, což ji v mezikrajském porovnání řadí na desáté místo.

Obr. 6.2.1: Vývoj regionálního HDP na obyvatele (EU 28 = 100 %) v krajích, NUTS 2 Jihovýchod a ČR od roku 2011

Zdroj dat: Regionální účty 2018. ČSÚ Praha, 2020

Obrázek 6.2.1 nabízí srovnání vývoje úrovně HDP na 1 obyvatele jako poměru k EU28 v krajích, NUTS 2 Jihovýchod a ČR. Záměrně zde není znázorněna hodnota za Prahu, neboť ta je oproti výsledkům ostatních krajů ČR extrémně vysoká (v roce 2018 hodnota 190 %).

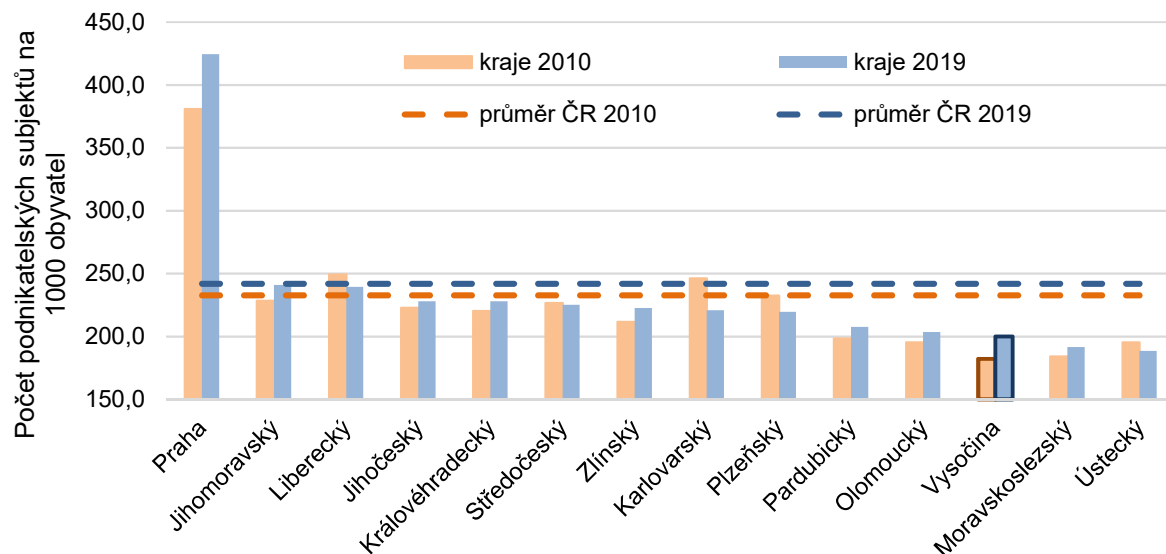
Česká republika dosahuje svým HDP na obyvatele 90,5 % průměru EU 28. Z našich regionů soudržnosti přesahuje republikový průměr pouze Praha. NUTS 2 Jihovýchod, který tvoří Vysočina společně s Jihomoravským krajem, dosahuje 83,4 % evropského průměru. Kraj Vysočina je v rámci společného regionu soudržnosti ekonomicky méně výkonný (73,2 % průměru EU 28), přičemž „tahounem“ růstu HDP našeho NUTS 2 je v posledních letech velmi dynamicky se rozvíjející brněnská aglomerace. Vysočina se průměru EU 28, i když s určitými výkyvy, přibližuje, od roku 2011 se jedná o nárůst 5 p.b.

6.3 Podnikatelský sektor

V Kraji Vysočina existovalo k 31. 12. 2019 celkem 114 721 ekonomických subjektů (podle Registru ekonomických subjektů). Z toho počet existujících podnikatelských subjektů činil ke stejnému datu 101 967. Vztaheno k populační velikosti existovalo na Vysočině 200 podnikatelů na 1000 obyvatel, což je třetí nejnižší hodnota mezi krají.

Obrázek č. 6.3.1 nám také ukazuje porovnání s rokem 2010. Za sledované období v kraji přibýlo 8 tis. podnikatelských subjektů, což je v přepočtu na velikost populace druhý nejvyšší nárůst v ČR.

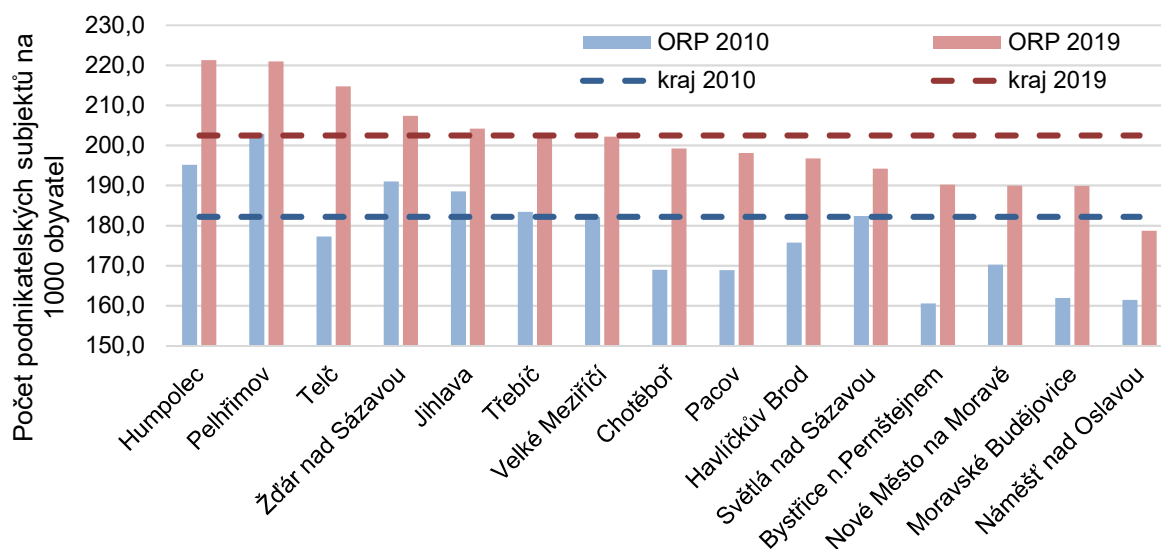
Z celkového počtu podnikatelských subjektů je na Vysočině 85 % fyzických osob podnikajících, 9 % s.r.o a 4 % zemědělských podnikatelů, ostatní kategorie jsou pouze doplňující.

Obr. 6.3.1: Podnikatelská aktivita v krajích ČR k 31. 12. 2019

Poznámka: Mezi podnikatelské subjekty byly zařazeny subjekty, které mají tyto právní formy (kódy): 101-108, 111-113, 115, 121, 205, 231-234, 301, 421-425, 501 a 541.

Zdroj dat: Registr ekonomických subjektů k 31. 12. 2019. ČSÚ Praha, 2020

Podnikatelská aktivita na úrovni správních obvodů ORP se v rámci Kraje Vysočina poměrně značně liší. V roce 2019 figurovalo nad úroveň krajského průměru 5 z 15 správních obvodů, přičemž nejvyšší míru podnikatelské aktivity vykazovalo Pelhřimovsko a Humpolecko. Na úplném chvostu se dle míry podnikatelské aktivity ocitly periferní regiony, které se vyznačují vyšší mírou nezaměstnanosti (Moravskobudějovicko, Novoměstsko a Náměšťsko).

Obr. 6.3.2: Podnikatelská aktivita ve správních obvodech ORP Kraje Vysočina k 31. 12. 2019

Poznámka: Mezi podnikatelské subjekty byly zařazeny subjekty, které mají tyto právní formy (kódy): 101-108, 111-113, 115, 121, 205, 231-234, 301, 421-425, 501 a 541.

Zdroj dat: Registr ekonomických subjektů k 31. 12. 2019. ČSÚ Praha, 2020

V Kraji Vysočina je nejvíce drobných podnikatelů (více než 90 %), a to především v sektoru služeb. Naopak nejvyšší počet velkých podniků je v průmyslu. Celkově bylo v listopadu 2018 v Kraji Vysočina 66 podniků s počtem rovným nebo vyšším než 250 zaměstnanců. Z toho pouze 11 nepůsobilo v průmyslových odvětvích.

Tab. 6.3.1: Počet podnikatelských subjektů dle odvětví národního hospodářství a kategorií počtu zaměstnanců se sídlem v Kraji Vysočina k 21. 11. 2018

Odvětví	drobní podnikatelé		malí p.	střední p.	velcí p.	celkem
	bez zaměstnanců	1 - 9	10 - 49	50 - 249	250 a více	
zemědělství	7 644	584	162	66	1	8 457
průmysl	14 103	1 302	452	183	54	16 094
stavebnictví	14 097	868	153	35	2	15 155
obchod a pohostinství	25 889	2 298	318	30	3	28 538
ostatní služby	30 884	2 711	276	47	6	33 924
celkem	92 617	7 763	1 361	361	66	102 168

Poznámka: Mezi podnikatelské subjekty byly zařazeny subjekty, které mají tyto právní formy (kódy): 101-108, 111-113, 115, 121,205, 231-234, 301, 421-425, 501 a 541.

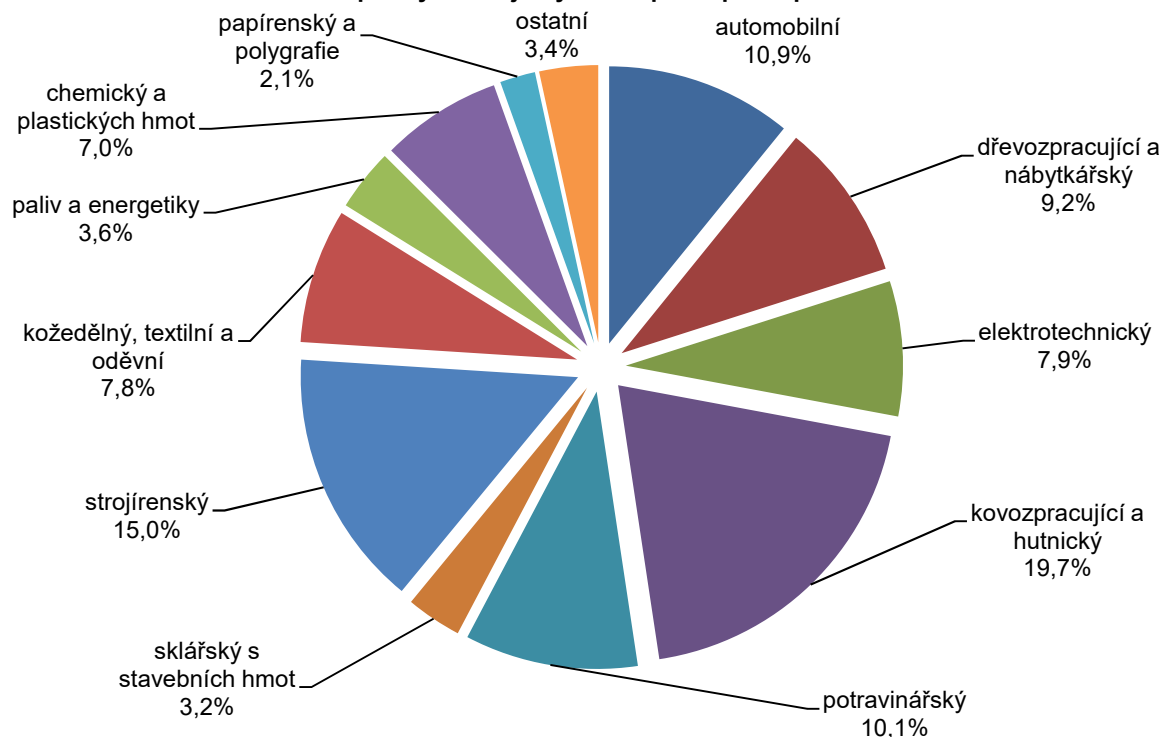
Zdroj dat: Registr ekonomických subjektů k 21. 11. 2018. ČSÚ Praha, 2019.

6.4 Průmysl a stavebnictví

Průmysl

V období posledních let se odvětví průmyslu podařilo překonat problémy z období krize a vykazuje značný růst co do počtu zaměstnanců i obrátu. Na konci roku 2019 zaměstnanost v průmyslu lehce překročila hranici 100 tis. osob a podniky se nově potýkají s dříve neznámým jevem a to nedostatkem pracovníků do výroby. Tento problém řeší částečně i využívání zahraničních pracovníků.

Obrázek 6.4.1 ukazuje počet zaměstnanců v jednotlivých odvětvích průmyslu v roce 2018. Číslo je však potřeba brát s rezervou, protože zařazení některých společností pod konkrétní odvětví není jednoduché z důvodu jejich multioborovosti. Nejvýznamnějšími průmyslovými obory na Vysočině jsou kovo zpracující, strojírenský a automotive. Pod obrázkem jsou stručné informace o nejvýznamnějších oborech a firmách v regionu.

Obr. 6.4.1: Odvětvová struktura průmyslu Kraje Vysočina podle počtu pracovníků v roce 2018

Poznámka: v grafu nejsou uvedena data za tato odvětví průmyslu: výroba a rozvod tepla, rozvod elektřiny, plynu a vody.

Zdroj dat: Databáze průmyslových podniků a jejich provozoven v Kraji Vysočina. Krajský úřad Kraje Vysočina.; Registr ekonomických subjektů k 21. 11. 2018. ČSÚ Praha, 2019.

S kovo zpracujícím a hutnickým průmyslem souvisí výrobky vzniklé metalurgickými či tavícími procesy a dalším zpracováním kovových materiálů. Přestože celý segment zaměstnává nejvíce osob v rámci zpracovatelského průmyslu, podniky spadající do tohoto odvětví jsou spíše střední velikosti.

ACO Industries je součástí nadnárodní skupiny a ve svém závodě v Příbyslavi vyrábí nerezové systémy pro odvodnění průmyslových budov a venkovních ploch. Zaměstnáno je zde zhruba 700 osob. **Moravské kovářny** jsou vlastněny rakouským kapitálem a zaměřují se na výkovky určené pro automobilní, stavební, drážní a zemědělské stroje. V Jihlavském závodě působí necelých 700 zaměstnanců. **Hettich ČR** ve Žďáru nad Sázavou se zaměřuje na výrobu kování pro nejrůznější druhy nábytku. Společnost eviduje zhruba 650 zaměstnanců.

Strojírenský průmysl zahrnuje výrobu strojů a zařízení či jejich částí sloužících k průmyslové výrobě, stavebnictví, zemědělství atd.

Společnost **Žďas** ve Žďáru nad Sázavou je s více než 2 tis. zaměstnanci druhým nejvýznamnějším průmyslovým podnikem v kraji a největším v žďárském okrese. Společnost má široké zaměření v oblasti komponent, strojů a zařízení (lisy, pily, hydraulika, odlitky). **AGROSTROJ** Pelhřimov je největším podnikem na Pelhřimovsku a reprezentuje tradiční výrobce zemědělské techniky. Portfolio je dnes mnohem pestřejší a tvoří jej také nejrůznější součásti nákladních automobilů, stavebních strojů, montážních celků, atd. Spolu s dceřinou společností Agrostroj International zaměstnává podnik téměř 2 tis. zaměstnanců. **První brněnská strojírna** Velká Bíteš navazuje na 200 starou tradici a zaměřuje se na různé turbíny a stroje pro letecký dopravní a energetický průmysl a přesné strojírenství. Spolu se zdejší střední školou provozuje Středisko praktického vyučování s cílem zajištění pracovní síly. Společnost zaměstnává více než 700 osob.

Pod **automotive** se řadí široké spektrum výrobků a komponent využívaných k výrobě a přestavbám nejrůznějších motorových vozidel, pracuje se zde s nejrůznějšími druhy materiálů.

Nejvýznamnějším průmyslovým podnikem Kraje Vysočina je výrobce dieselových vstřikovacích čerpadel pro automobilový průmysl **Bosch Diesel** v Jihlavě, který je vůbec největším zaměstnavatelem v Kraji Vysočina a jedním z největších podniků zpracovatelského průmyslu v ČR. Společnost je vlastněna německým kapitálem a zaměstnává více než 4 tis. osob. **Automotive Lighting** Jihlava je producentem automobilové osvětlovací techniky. Společnost vznikla jako investice na zelené louce a nyní je součástí italské skupiny FIAT se sídlem v Itálii. V podniku pracuje téměř 2 tis. zaměstnanců. **ITW PRONOVIA** ve Velké Bíteši je součástí nadnárodní korporace z USA a zaměřuje na výrobu komponentů pro automobilový průmysl z velké části z plastových materiálů. Ve společnosti pracuje více než 1 500 osob.

Tab. 6.4.1: Největší průmyslové podniky (nad 500 zaměstnanců) v Kraji Vysočina

Název	Sídlo (další pobočky)	Odvětví průmyslu	Počet zaměstnanců v Kraji Vysočina v roce 2018	Země majoritního vlastníka (celého koncernu)
BOSCH DIESEL s.r.o.	Jihlava	Automotive	4011	Nizozemí (Německo)
ŽDAS, a.s.	Žďár nad Sázavou	Strojírenský	2018	Čína
Automotive Lighting s.r.o.	Jihlava	Automotive	1991	Německo (Itálie)
ITW PRONOVIA, s.r.o.	Velká Bíteš	Automotive	1564	Německo (USA)
Kostecké uzeniny a.s.	Kostelec	Potravinářský	1298	Česko
MOTORPAL, a.s.	Jihlava (Jemnice, Batelov, Velké Meziříčí)	Automotive	1227	Česko
AGROSTROJ Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov (Počátky)	Strojírenský	1114	Česko
Agrostroj International, s.r.o.	Pelhřimov	Strojírenský	1105	Česko
ČEZ, a. s.	Praha (JE Dukovany)	Energetický	1100	Česko
MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o.	Nová Ves, ok. Třebíč	Automotive	1028	Německo

Zdroj dat: Databáze průmyslových podniků a jejich provozoven v Kraji Vysočina. Krajský úřad Kraje Vysočina.

Ostatní odvětví

Kostecké uzeniny jsou jedním z největších zpracovatelů masa v ČR a největší potravinářská firma na Vysočině. Společnost zaměstnává zhruba 1300 osob.

Jaderná elektrárna Dukovany (součást skupiny ČEZ) představuje druhý největší energetický zdroj v ČR, protože je zde vyrobena zhruba čtvrtina spotřeby elektrické energie v ČR. Lokalizováno je zde zhruba 1 200 zaměstnanců ČEZ, a. s., což ovšem nepředstavuje finální počet pracovníků, které elektrárna zaměstnává, neboť část prací je vyčleněna na dodavatelské společnosti.

Crystalite Bohemia navazuje na staletou tradici sklářské výroby ve Světlé nad Sázavou, kde vyrábí nápojové a dekorační sklo pro hotely, restaurace i domácnosti. Ve společnosti pracuje více než 700 osob.

Stavebnictví

Podle výběrového šetření pracovních sil v Kraji Vysočina v celém sektoru stavebnictví na konci roku 2019 pracovalo 17,2 tis. osob. Následující tabulka ukazuje objem stavební výroby podle místa stavby za podniky s 20 a více zaměstnanci. Na Vysočině činil tento objem 12,1 mld. Kč, z toho největší část dělá výstavba nových nebytových budov a inženýrských staveb, zato podíl bytových domů je pouze 10 %.

Tab. 6.4.2: Objem stavební výroby v krajích v roce 2018 (v mil. Kč)

Okresy	Stavební práce celkem	Nová výstavba, rekonstrukce a modernizace	z toho		
			bytové domy	nebytové budovy	inženýrské stavby
Praha	58 235	50 923	15 223	22 176	13 454
Středočeský	29 086	23 589	3 331	10 430	9 267
Jihočeský	20 680	16 620	1 864	6 044	8 550
Plzeňský	13 958	12 054	2 033	4 409	5 496
Karlovarský	7 229	5 854	506	2 260	3 036
Ústecký	19 237	14 799	1 023	7 906	5 723
Liberecký	7 969	6 555	719	2 801	2 899
Královéhradecký	12 202	10 162	1 437	4 535	4 059
Pardubický	11 180	9 040	1 053	3 754	4 101
Kraj Vysočina	12 078	10 773	1 181	4 989	4 431
Jihomoravský	32 859	29 603	4 950	12 073	12 209
Olomoucký	15 010	12 917	1 661	5 858	5 156
Zlínský	10 552	9 169	1 112	5 183	2 812
Moravskoslezský	24 405	19 397	2 131	8 974	8 007
Česká republika	274 680	231 455	38 225	101 391	89 198

Pramen: Stavební práce v tuzemsku podle místa stavby v roce 2018. ČSÚ Praha, 2019.

Na území Kraje Vysočina sídlí téměř výhradně malé a střední stavební firmy. Dlouhodobě nejvýznamnější stavební společností - skupina PSJ se sídlem v Jihlavě, která realizovala stavební zakázky v celé republice i v nejrůznějších částech celého světa, se dostala do existenčních problémů a v letních měsících 2018 na ni bylo vyhlášeno insolvenční řízení.

Mezi současné největší stavební společnosti na Vysočině patří PKS Stavby ze Žďáru nad Sázavou, ve které bylo v roce 2018 průměrně zaměstnáno 230 osob a vykázala obrát 1,9 mld. Kč, S.O.K. stavební Třebíč, kde v roce 2018 pracovalo 253 zaměstnanců a byl vytvořen obrát 658 mil. Kč, V-stav A Hrotovice, s.r.o, jež zaměstnává kolem 200 pracovníků a vykazuje obrát zhruba 500 mil. Kč a společnost Chládek a Tintěra Havlíčkův Brod se 200 zaměstnanci a obrátem okolo 550 mil. Kč

V Kraji Vysočina je aktivní řada významných stavebních firem se sídlem v jiných krajích, které zde realizují různé, často dle finančního objemu významné zakázky. Není výjimkou, že na Vysočině mají velké české stavební společnosti dislokovány svoje organizační složky. Příkladem může být firma COLAS CZ s francouzským kapitálem, která sídlí v Praze, ale v Kraji Vysočina vyvíjí rozsáhlé aktivity a vlastní zde několik provozů souvisejících se stavební činností.

6.5 Zemědělství

Zemědělství má v hospodářství státu a tedy i kraje nezastupitelné postavení, které plyne především z jeho základních funkcí, tj. nejen z ekonomické, ale i krajinotvorné, ekologické a sídelní. V sektoru zemědělství, lesnictví a rybářství pracuje v Kraji Vysočina zhruba 17 tis. osob. Podíl na zaměstnanosti činí 6,8 %, což je výrazně více než průměr ČR (2,7 %) a nejvyšší hodnota mezi kraji.

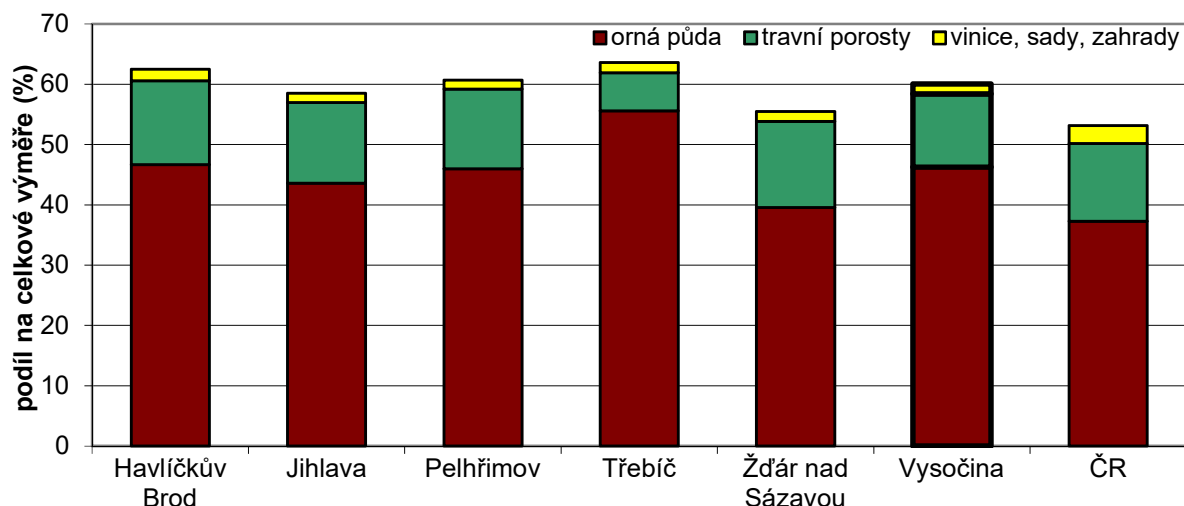
Jeho význam nelze podceňovat také proto, že zemědělská půda pokrývá 60,0 % území kraje (53,3 % ČR). Podíl lesní půdy na území kraje je nižší než v republice a činí 30,5 %. Ze zemědělské půdy tvoří v kraji největší podíl půda orná (77,1 %). Procento zornění je tedy výrazně vyšší než republikový průměr (70,0 %). Nižší než v celé ČR je podíl plochy zatravněné – travní porosty tvoří 20,2 % plochy zemědělské půdy v kraji, v ČR 24,2 % - a rovněž vinice, sady a zahrady zabírají v kraji výrazně menší část zemědělské půdy než v ČR (3,6 %, ČR 7,9 %).

Tab. 6.5.1: Bilance půdy v okresech Kraje Vysočina (v ha) k 31. 12. 2019

Okresy	Výměra celkem (ha)	Zemědělská půda (ha)				Nezemědělská půda	
		celkem	z toho			celkem	z toho lesní půda
			orná půda	travní porosty	vinice, sady, zahrady		
Havlíčkův Brod	126 503	79 027	59 020	17 605	2 402	47 476	36 192
Jihlava	119 924	70 144	52 279	16 050	1 815	49 780	37 493
Pelhřimov	128 889	78 223	59 276	17 021	1 926	50 666	39 100
Třebíč	146 275	93 018	81 342	9 223	2 454	53 257	39 604
Žďár nad Sázavou	157 867	87 571	62 484	22 518	2 569	70 296	55 095
Kraj Vysočina	679 458	407 983	314 401	82 416	11 166	271 475	207 485
Podíl kraje na ČR v %	8,6	9,7	10,7	8,1	4,8	7,4	7,8

Zdroj dat: Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, Praha 2020.

Obr. 6.5.1: Zemědělská půda – její struktura a podíl na celkové výměře okresů Kraje Vysočina k 31. 12. 2019

Zdroj dat: Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, Praha 2020.

I když se většina území kraje nachází v klasickém terénu Českomoravské vrchoviny, kde jsou předpoklady pro intenzivní rozvoj zemědělství poněkud snižené, existují na úrovni okresů některé difference v bilanci půdy. Z převažujícího rázu krajiny se svým charakterem vyčleňuje jižní část okresu Třebíč, která patří do méně členitější, teplejší a pro zemědělskou výrobu příznivější Jevišovické pahorkatiny, a také střední a severní část okresu Havlíčkův Brod, která leží v Hornosázavské pahorkatině, v posledních letech však tyto oblasti trpí nedostatkem srážek. Charakter těchto oblastí se odráží právě v bilanci půdy. Zmíněné rozdíly v kvalitě půdy ukazuje i obrázek č. 6.5.5, ceny zemědělských pozemků v kraji.

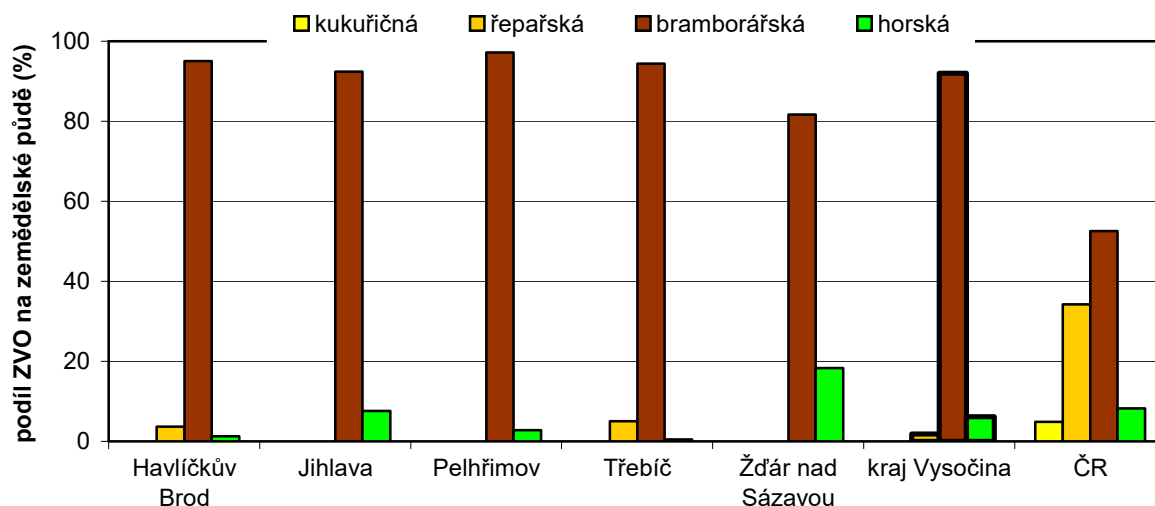
Ze všech okresů Kraje Vysočina zabírá zemědělská půda největší část plochy právě v okrese Třebíč (63,6 %). Okres Třebíč je také charakteristický vysokým stupněm zornění (87,4 % zemědělské půdy je půda orná) a nízkým stupněm zatravnění (9,9 %). U ostatních okresů jsou zorněny zhruba ¾ zemědělské půdy a podíl trvalých travních porostů představuje vždy více než pětinu zemědělské půdy. Výjimkou je okres Žďár nad Sázavou, kde je procento zornění nejnižší v kraji (71,4 %), zatímco travní porosty zabírají více než čtvrtinu zemědělské plochy (25,7 %) a nadprůměrný je rovněž stupeň zalesnění (34,9 % území okresu). Podíl vinic, sadů a zahrad je ve všech okresech téměř zanedbatelný a pouze na Havlíčkovsku a Žďársku jen lehce přesahuje 4 % zemědělské půdy.

Druhy zemědělských výrobních oblastí naznačují možnosti využití pro zemědělskou výrobu na základě přírodních podmínek (nadmořská výška, teplota, srážky a půdními typy).

Z hlediska zastoupení jednotlivých výrobních oblastí se Kraj Vysočina výrazně liší od podmínek v celé ČR. Z celkem čtyř výrobních oblastí (kukuřičná, řepařská, bramborářská a horská) není v Kraji Vysočina zastoupena oblast kukuřičná. Nejvýraznější podíl na celkové výměře zemědělské půdy tvoří oblast bramborářská (92,0 %), zatímco v ČR je to mírně přes polovinu zemědělské půdy. Na oblast řepařskou, která v ČR pokrývá 34,3 %, připadá v Kraji Vysočina pouze 1,9 %. Nižší než republikový průměr (8,3 %) je v kraji podíl horské výrobní oblasti (6,1 %).

Výrobní oblast řepařská je rozvinuta v okrese Třebíč, kde do ní spadá 5,1 % plochy zemědělské půdy, a zasahuje rovněž do okresu Havlíčkův Brod (3,7 %). Více než 90 % zemědělské půdy u téměř všech okresů kraje spadá do výrobní oblasti bramborářské. Výjimkou je okres Žďár nad Sázavou, kde lze do bramborářské oblasti řadit 81,7 % a zbytek plochy zemědělské půdy patří do oblasti horské (18,3 %). Ve zbývajících okresech je horská výrobní oblast zastoupena podprůměrně ve srovnání s ČR, nejméně v okrese Třebíč (0,5 %).

Obr. 6.5.2: Podíl zemědělských výrobních oblastí (ZVO) na zemědělské půdě v okresech Kraje Vysočina

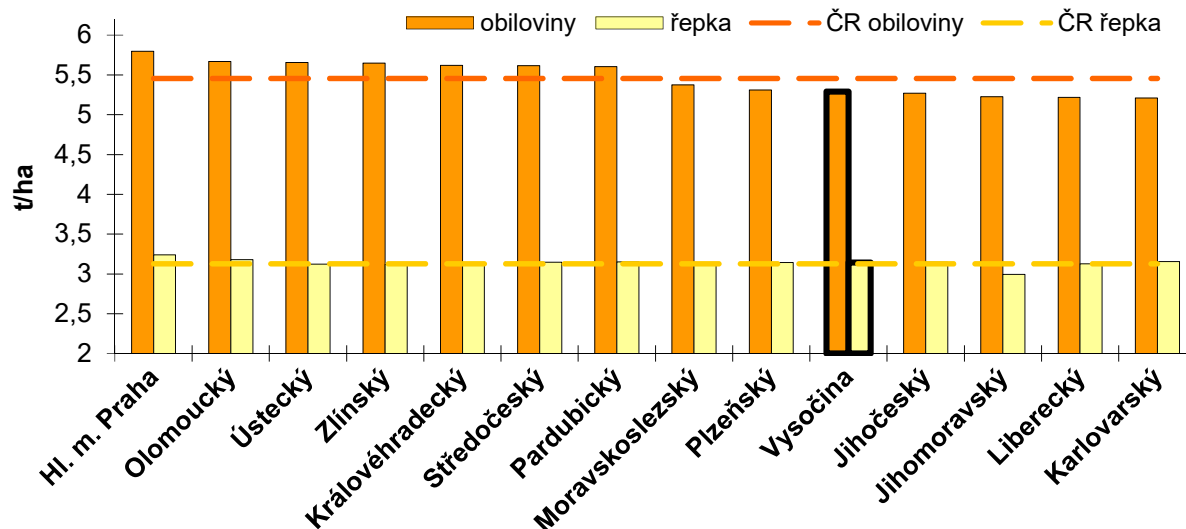

Pramen: Statistická ročenka půdního fondu ČR. ČZÚK Praha, 2009

K celkovému hodnocení přírodních podmínek pro zemědělství nepatří jen klima, nadmořská výška, sklonitost území a jeho expozice, ale i hloubka a skeletovitost půdního profilu. Všechna tato kritéria se pak promítají do tzv. **produkční schopnosti zemědělské půdy**. Podle této charakteristiky má území kraje podprůměrné přírodní podmínky pro rostlinnou výrobu.

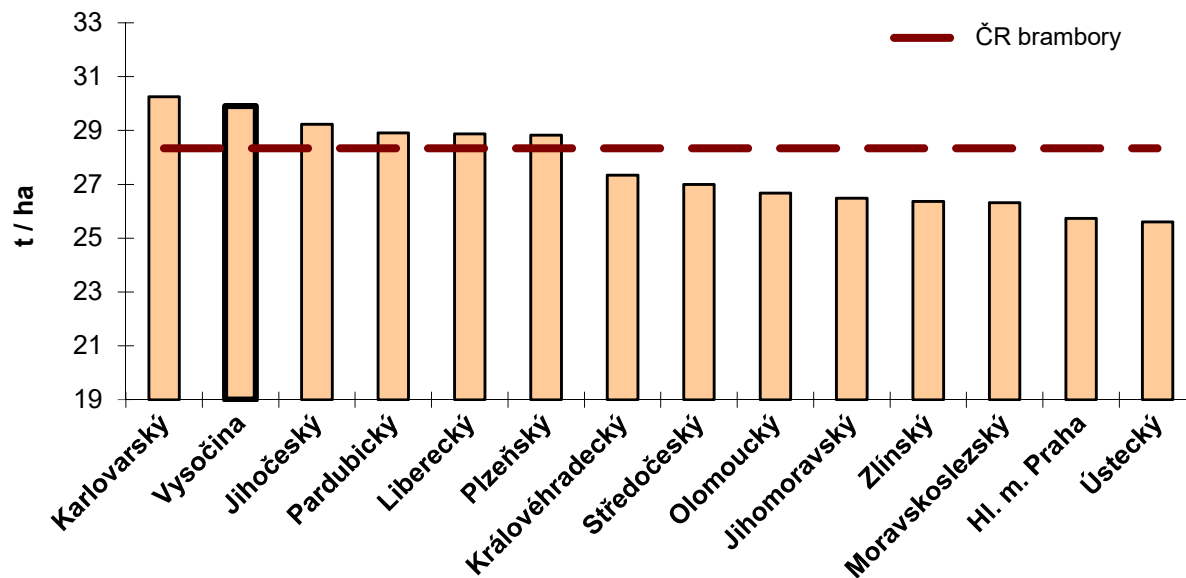
Nízká produkční schopnost půdy na Vysočině se odráží také v nízkých hektarových výnosech u některých důležitých zemědělských plodin. Produkce obilovin v tunách na hektar byla v letech 2017 až 2019 v Kraji Vysočina pátá nejnižší ze všech krajů. Při pohledu na hektarové výnosy řepky nejsou mezi regiony velké rozdíly. Vysočina se v tomto ohledu pohybuje kolem průměru ČR. Vhodnější se tak z pohledu zdejších přírodních podmínek jeví především pěstování brambor, kde se Vysočina ve výnosech dlouhodobě řadí na přední místo mezi všemi kraji České republiky (viz obr. 6.5.4.).

Obr. 6.5.3: Hektarové výnosy obilovin a řepky v krajích ČR, průměr za roky 2017 až 2019

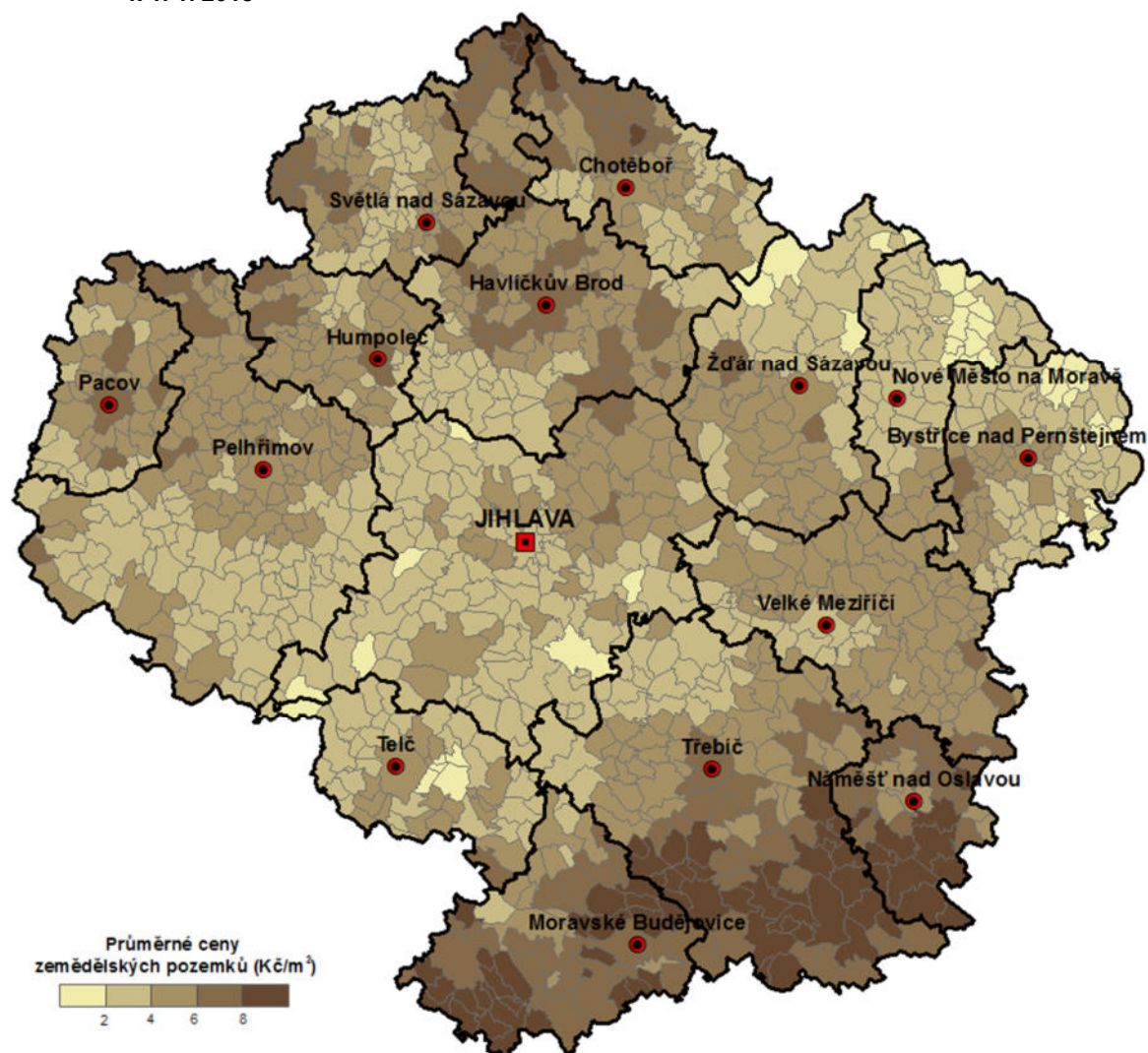
Zdroj dat: Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin za rok 2019. ČSÚ Praha, 2020.

Obr. 6.5.4: Hektarové výnosy brambor v krajích ČR, průměr za roky 2017 až 2019

Zdroj dat: Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin za rok 2018. ČSÚ Praha, 2019.

Obr. 6.5.5: Průměrné základní ceny zemědělských pozemků (Kč/m²) dle katastrálních území Kraje Vysočina k 1. 1. 2018

Zdroj dat: Vyhláška č. 403/2017 Sb., o stanovení seznamu katastrálních území s přiřazenými průměrnými základními cenami zemědělských pozemků. MZe.

V Kraji Vysočina docházelo dlouhodobě ke snižování velikosti osevních ploch až do roku 2012, následující roky se rozloha výrazně nemění. Od roku 2015 přibýlo na Vysočině 1,8 tis. ha osevní plochy (0,6 %), v celé ČR přibýlo přes 4 tis. ha. Podle velikosti osevních ploch dominují na Vysočině v rostlinné výrobě **obiloviny**, jejichž podíl na celkové osevní ploše v roce 2020 činil 47,5 %, což však bylo výrazně méně než průměrná hodnota za ČR (55 %). V zastoupení jednotlivých druhů obilovin dominovala pšenice. Mezi roky 2015 a 2020 došlo v kraji ke snížení osevních ploch obilovin o 3,8 % (v ČR o 4,8 %), podíl Kraje Vysočina na celkové osevní ploše obilnin v ČR v roce 2019 představoval 9,8 %.

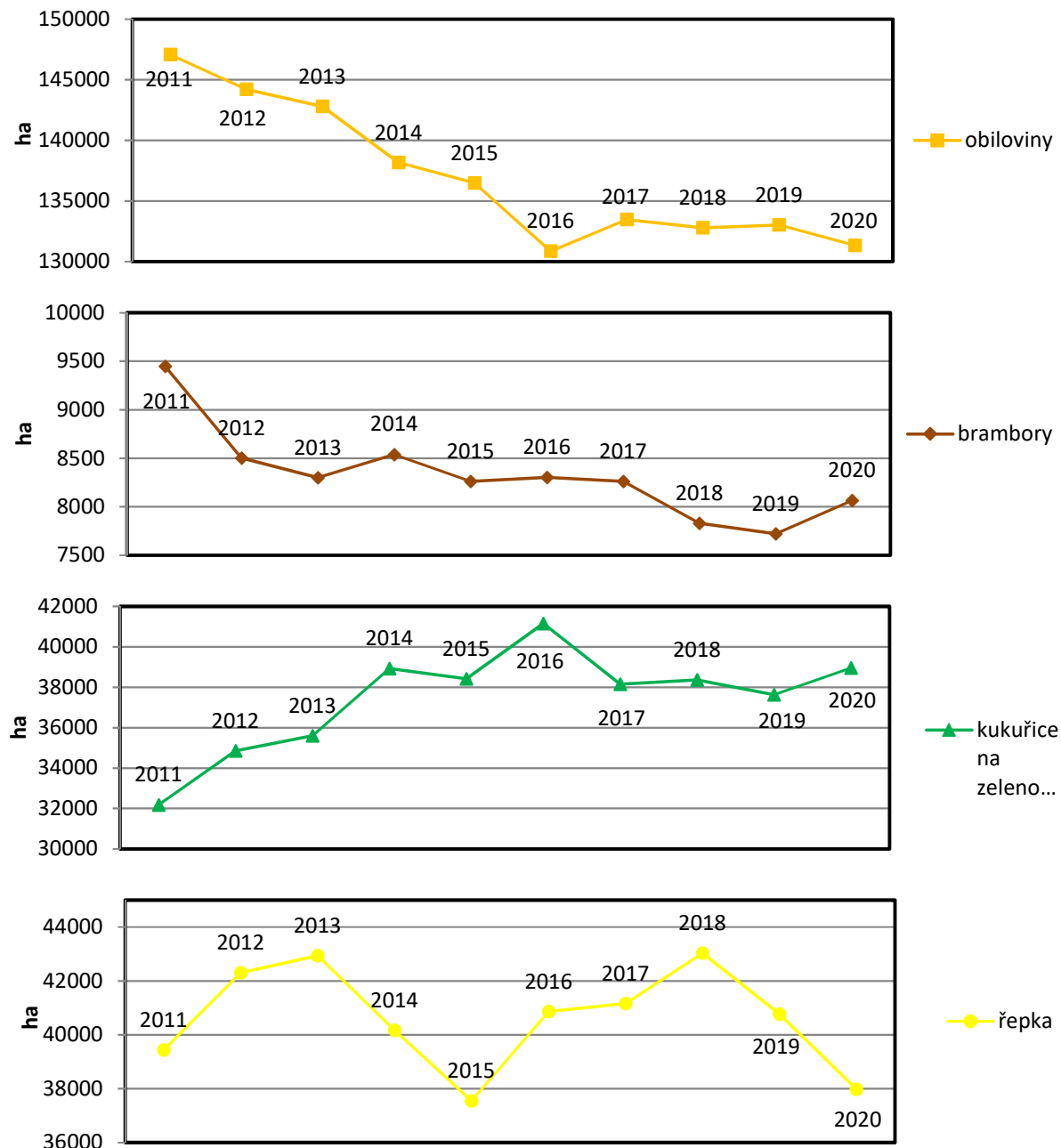
Vzhledem k přírodním podmínkám a také tradici se na území kraje pěstují okopaniny, především brambory. V Kraji Vysočina se nachází více než třetina všech osevních ploch brambor v ČR. Zejména v okresech Havlíčkův Brod a Pelhřimov jejich podíl na orné půdě výrazně převyšuje celostátní průměr. Ve srovnání s rokem 2015 došlo v Kraji Vysočina ke snížení osevních ploch brambor o 197 ha, tj. o 2,4 %, v ČR se naopak brambory mírně rozšířily.

Významnými jsou pro zemědělství Kraje Vysočina rovněž technické plodiny, jejichž osevní plochy v roce 2020 pokrývaly 16,5 % celkové výměry osevních ploch. U těchto plodin byl mezi lety 2015 a 2020 zaznamenán nárůst v ploše osevu 1,7 % (v celé ČR o 0,5 %). Technické plodiny jsou využívány např. jako biosložka v pohonných hmotách.

Nové ekonomické podmínky se v období transformace projevily některými výraznými změnami v rostlinné výrobě, mezi něž patří především snížení podílu pícnin na orné půdě v důsledku snížení početního stavu skotu, avšak v souvislosti s rozvojem alternativních zdrojů energie dochází v posledních

letech k opětovnému a poměrně významnému nárůstu. Podíl kraje na ČR činil v roce 2020 u pěstování 16,5 %. Od roku 2015 byly osevní plochy pěstování na Vysočině zvýšeny o 7,9 %, zatímco v ČR došlo k nárůstu o 12,5 %. Nejvýznamnější podíl v rámci pěstování představuje pěstování kukuřice na zeleno a siláž, významné postavení si stále udržuje jetel červený, jehož osevní plocha v roce 2020 na území kraje představovala čtvrtinu osetí této plodiny v celé ČR.

Obr. 6.5.6: Vývoj osevních ploch vybraných plodin v Kraji Vysočina v letech 2011 - 2020

Pramen: Soupis ploch osetí k 31. 5. 2020. ČSÚ Praha, 2020.

Tab. 6.5.2: Srovnání struktury osevních ploch vybraných plodin v Kraji Vysočina k 31.5.2015 a 31.5.2020

Plodina	31.5.2015		31.5.2020		Index 20/15 v %	
	ha	podíl na ČR (v %)	ha	podíl na ČR (v %)	Vysočina	ČR
obiloviny	136 466	9,7	131 341	9,8	96,2	95,2
z toho pšenice	72 087	8,7	71 793	9,0	99,6	96,2
ječmen	47 934	13,1	41 835	12,6	87,3	90,7
luskoviny	3 645	11,0	3 608	9,7	99,0	112,6
okopaniny	8 610	10,6	8 272	9,8	96,1	103,9
z toho brambory	8 262	36,4	8 065	33,8	97,6	105,3
technické plodiny	44 787	9,9	45 553	10,0	101,7	100,5
z toho řepka	37 550	10,3	37 984	10,3	101,2	100,6
mák	5 679	17,4	6 117	15,2	107,7	123,3
pícniny na orné půdě	78 779	17,2	85 018	16,5	107,9	112,5
z toho kukuřice na zeleno a siláž	38 415	16,6	38 953	16,6	101,4	101,5
jetel červený	12 445	25,4	14 314	25,2	115,0	115,5
osevní plocha úhrnem	274 970	11,2	276 731	11,2	100,6	100,2

Pramen: Soupis ploch osevů k 31. 5. 2020. ČSÚ Praha, 2020.

Pro zemědělství Kraje Vysočina je v mnoha ohledech více než rostlinná důležitá **výroba živočišná**. Po roce 1990 byl však chov dobytka poznamenán výrazným snížením početních stavů, a to zejména **skotu**. Přesto byl tento pokles v Kraji Vysočina nejnižší v ČR a kraj si tak v rámci celé ČR ponechal specializaci na chov skotu.

Přírodní podmínky předurčují Kraji Vysočina specializaci na chov dobytka, což mělo za následek rozvoj mlékáren a masokombinátů na území kraje již na konci 19. století. Na celkovém počtu kusů skotu v ČR se Vysočina v roce 2020 podílí 15,6 %, prasat pak 21,3 %. Stavby prasat poměrně výrazně klesaly až do roku 2013, následně byl zaznamenán poměrně výrazný nárůst. Jiná situace je u skotu, kde naopak počty rostly až do roku 2016 a následně evidujeme pokles. Stále poměrně oblíbené jsou u českých chovatelů ovce, v Kraji Vysočina stavy ovcí kontinuálně rostly do roku 2012 a další roky evidujeme spíše pokles a jejich stavy se v roce 2020 dostaly pod hodnotu 14 tis. ks. Výrazné výkyvy v počtu chované drůbeže souvisí s krátkou dobou potřebnou k chovu.

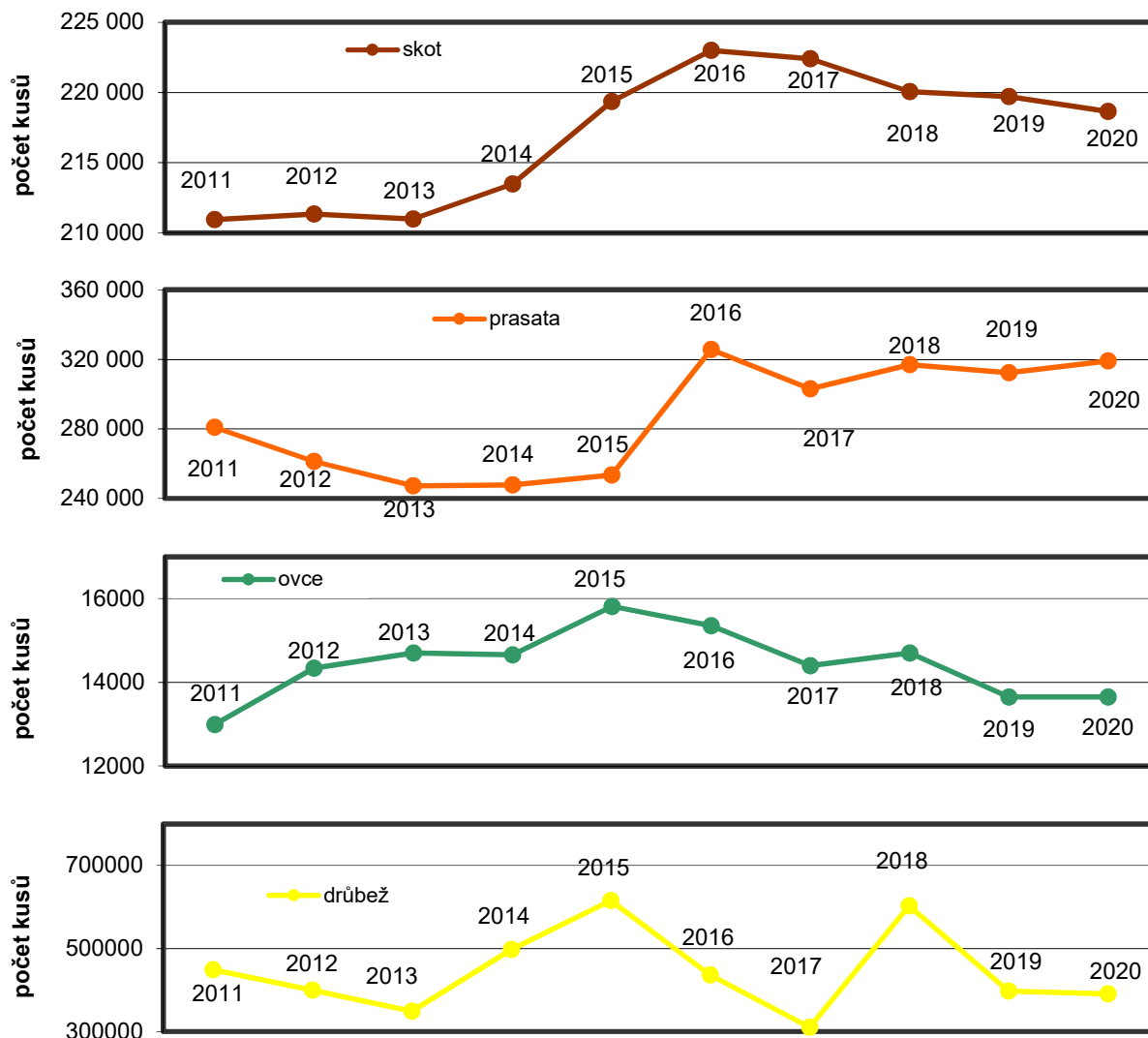
Tab. 6.5.3: Srovnání stavu hospodářských zvířat v Kraji Vysočina k 1. 4. 2015 a 1. 4. 2020

Hospodářská zvířata	1. 4. 2015		1. 4. 2020		Index 20/15 v %	
	kusy	podíl na ČR v %	kusy	podíl na ČR v %	Vysočina	ČR
skot	219 364	15,6	218 641	15,6	99,7	99,8
z toho krávy	87 414	15,1	87 653	15,0	100,3	101,0
prasata	253 451	16,3	319 055	21,3	125,9	96,1
z toho prasnice	16 469	17,1	18 142	20,7	110,2	91,1
ovce	15 816	6,8	13 653	6,7	86,3	87,9
drůbež	615 745	2,7	391 125	1,6	63,5	107,7

Pramen: Soupis hospodářských zvířat k 1. 4. 2020. ČSÚ Praha, 2020.

V souvislosti s významným zastoupením chovu skotu, dominuje Kraj Vysočina v produkci mléka. Na Vysočině bylo v roce 2019 vyrobeno 571 mil. litrů mléka. To byla nejvyšší hodnota ze všech krajů ČR, přičemž podíl Kraje Vysočina na celkové produkci mléka v ČR činil 18,6 %.

Obr. 6.5.7: Vývoj stavu skotu, prasat, drůbeže a ovci v Kraji Vysočina v období 1. 4. 2011 – 1. 4. 2020

Pramen: Soupis hospodářských zvířat 2020 (k 1. 4.). ČSÚ Praha, 2020.

Z hlediska subjektů působících v zemědělství Kraje Vysočina mají na zemědělské výrobě rozhodující podíl stále především transformovaná **zemědělská družstva** a dále různé obchodní společnosti typu a.s., s.r.o. apod., které vznikly privatizací bývalých státních statků a částí zemědělských družstev a od druhé poloviny devadesátých let lze sledovat nárůst jejich počtu na úkor zemědělských družstev. Podniky fyzických osob (samostatně hospodařící rolníci - SHR) mají stejně jako v celé ČR spíše doplňkový význam. Podle zaměření zemědělské výroby vykazuje nejvíce zemědělských podniků kombinaci rostlinné a živočišné výroby. Větší specializaci jen na některou část zemědělské výroby je možné sledovat především u menších výrobních jednotek, zvláště pak typu SHR.

Popisované zaměření na živočišnou výrobu souvisí také s rozvojem navazujícího potravinářského průmyslu. Vzniklo zde i několik podniků, které mají nadregionální význam, a zabývají se zpracováním mléka a mléčných výrobků jako Moravia Lacto Jihlava a Lacrum Velké Meziříčí nebo zpracováním masa a výrobou masných výrobků jako Kostelecké uzeniny a Masozávod Krahulčí.

6.6 Lesnictví

Lesnictví se na rozdíl od zemědělství vyznačuje zejména dlouhodobostí svého hospodaření. Procesy, ať přírodní nebo vyvolané lidskou činností, se v lesním prostředí téměř vždy projevují s určitým zpožděním. Z toho plyne potřeba vynaložit větší úsilí při odstraňování následků chybných kroků a opatření. Význam lesního hospodářství jako dodavatele suroviny z obnovitelného přírodního zdroje stále vzrůstá.

Projevy klimatických změn jako snížení úhrnu srážek se významně promítly do lesního hospodaření v celé ČR a zvláště intenzivně pak právě v Kraji Vysočina. Dopady lze sledovat hlavně v rozpadu smrkových monokultur způsobených přemnoženým kůrovcem, z těchto důvodů se velmi zvýšila dynamika hospodaření. Tato kapitola využívá především data z národního lesního programu zpracovaná na základě plánů hospodaření v lesích. Tento zdroj nedokáže odpovídajícím způsobem reagovat na současnou situaci, proto některé informace (např. druhová struktura či zásoba hmoty) mohou být zkreslené. Informace o objemu těžby vychází z dat ČSÚ, ve kterých se odráží skutečná situace v území.

Tab. 6.6.1: Přehled základních údajů o lesích v krajích České republiky k 31. 12. 2019

Kraj	Lesnatost (%)	Porostní plocha celkem (ha)	Hospod. lesy (%)	Ochranné lesy (%)	Lesy zvláštního určení (%)	Jehličnaté lesy (%)	Zásoba celkem (tis. m ³)	Zásoba na plochu (m ³ /ha)
Praha	9,6	4 777	0,3	7,6	92,1	30,9	923,3	193,9
Středočeský	26,9	293 547	74,9	2,2	22,9	68,2	71 518,7	246,5
Jihočeský	37,1	373 123	78,9	1,4	19,7	84,0	110 384,4	299,3
Plzeňský	39,8	304 097	80,0	1,0	18,9	83,7	81 986,6	272,7
Karlovarský	42,5	140 757	49,0	2,1	48,9	81,6	37 419,8	267,8
Ústecký	29,7	158 715	46,2	7,6	46,2	56,3	30 248,6	192,8
Liberecký	43,2	136 646	63,0	4,5	32,5	77,0	33 001,2	244,3
Královéhradecký	30,5	145 092	66,7	2,4	30,9	74,0	39 378,6	273,8
Pardubický	29,1	131 491	87,2	0,4	12,4	78,0	38 106,2	294,4
Vysočina	30,0	203 509	92,7	0,6	6,8	86,7	66 939,7	333,0
Jihomoravský	27,4	196 732	64,3	2,2	33,6	46,7	45 911,6	242,0
Olomoucký	34,5	181 966	74,4	2,8	22,8	65,6	50 933,2	285,4
Zlínský	39,1	155 104	88,0	0,1	12,0	54,2	48 333,0	315,0
Moravskoslezský	34,7	188 337	84,5	0,9	14,6	62,7	49 806,5	270,5
Česká republika	33,1	2 613 894	74,4	2,0	23,6	71,9	704 891,3	273,6

Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2020

Tab. 6.6.2: Základní údaje o lesích v obvodech obcí s rozšířenou působností (ORP) k 31. 12. 2019

ORP	Lesnatost (%)	Plocha dřevin				Střední věk porostu	Zásoba na plochu (m³/ha)
		jehličnaté		listnaté			
		ha	%	ha	%		
Bystřice nad Pernštejnem	33,0	9 546	83,0	1 842	16,0	67	339,3
Havlíčkův Brod	24,0	12 915	85,3	2 016	13,3	62	319,2
Humpolec	31,0	6 234	88,1	791	11,2	69	358,2
Chotěboř	29,2	7 899	82,2	1 610	16,8	62	310,7
Jihlava	30,7	24 705	87,3	3 262	11,5	64	367,7
Moravské Budějovice	24,1	7 870	78,9	2 009	20,1	57	260,8
Náměšť nad Oslavou	32,8	4 376	63,2	2 451	35,4	65	239,9
Nové Město na Moravě	35,7	9 633	92,0	776	7,4	63	343,4
Pacov	30,0	6 404	91,1	516	7,3	74	415,0
Pelhřimov	29,3	21 478	88,7	2 391	9,9	69	369,8
Světlá nad Sázavou	35,5	8 865	85,9	1 354	13,1	66	351,0
Telč	31,0	7 920	87,8	1 002	11,1	63	338,3
Třebíč	26,3	17 585	80,0	3 979	18,1	61	261,5
Velké Meziříčí	28,0	11 756	88,7	1 338	10,1	57	288,4
Žďár nad Sázavou	40,3	17 098	91,5	1 399	7,5	66	381,0
Vysočina	30,0	174 282	85,6	26 737	13,1	64	333,0

Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2020

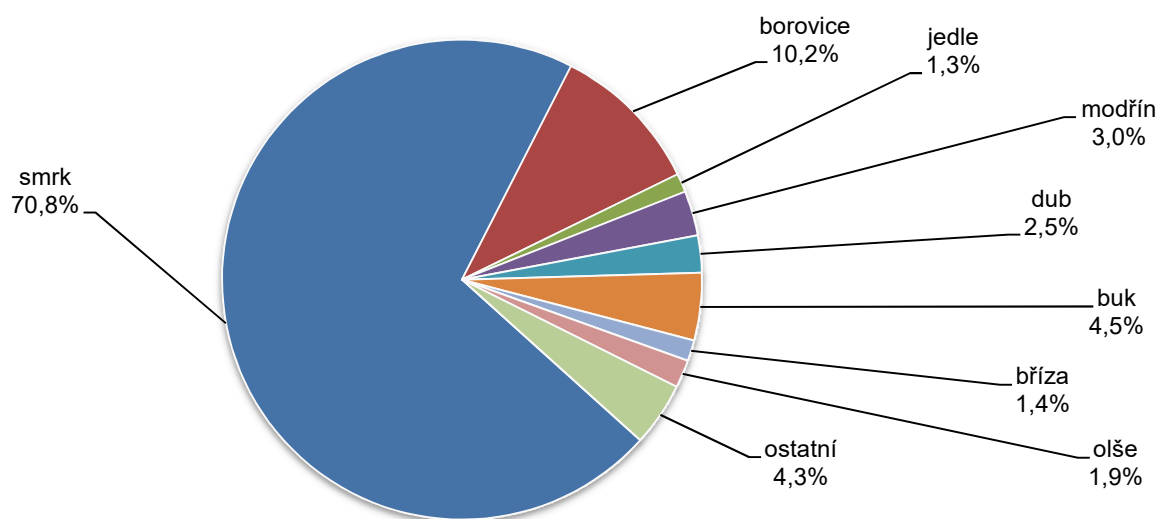
Průměrná lesnatost Kraje Vysočina dosahuje 30,0 % a je tedy o něco nižší než činí celostátní průměr (33,1 %). Nejvíce zalesněná území se nacházejí zejména na území Žďárských a Jihlavských vrchů, naopak velmi nízká lesnatost je v některých níže položených a méně členitých územích. Nejvyšší lesnatost vykazuje správní obvod ORP Žďár nad Sázavou (40,3 %). Nejméně zalesněno je ve správních obvodech ORP Havlíčkův Brod (24,0 %) a Moravské Budějovice (24,1 %). V absolutních číslech je

největší výměra lesních porostů ve správním obvodu ORP Jihlava (27 968 ha), nejmenší pak ve správním obvodu ORP Náměšť nad Oslavou (6 827 ha).

Ve srovnání s celostátním průměrem je na území Kraje Vysočina výrazně nižší zastoupení lesů zvláštního určení, které pokrývají nejčastěji chráněná území, průměr pro celou ČR činí 23,6 %, kdežto v kraji je tento podíl pouze 6,8 %. V rámci nové kategorizace lesů podporuje stát mimoprodukční funkce lesa mimo jiné tím, že lesy ochranné a lesy zvláštního určení nejsou předmětem daně z nemovitostí. Průměrná zásoba dřevní hmoty na 1 ha porostní půdy je v Kraji Vysočina mnohem vyšší než celostátní průměr a dosahuje nejvyšší hodnoty mezi kraji České republiky.

Podle druhového složení mají převahu v lesích Kraje Vysočina jednoznačně jehličnaté dřeviny, jejichž podíl je zde nejvyšší ze všech krajů ČR. Dominantní dřevinou mezi jehličnany je smrk (70,8 %), následuje borovice (10,2 %), modřín (3,0 %) a jedle (1,3 %). Z listnatých dřevin je nejvíce zastoupen buk (4,5 %), dále dub (2,5 %), olše (1,9 %) a bříza (1,4 %). Zastoupení jehličnanů výrazně stoupá s nadmořskou výškou, takže vyšší podíl listnatých dřevin se nachází především v nižších polohách nebo podél vodních toků. Lesní společenstva zejména na návětrných stranách bývají často poškozena dálkovým přenosem škodlivin v ovzduší. Vzhledem ke skutečnosti, že jsou nejvyšším podílem zastoupeny smrkové monokultury, mají lesní porosty vyšší citlivost vůči některým druhům kalamit (především větrné a útoky škůdců - kůrovec).

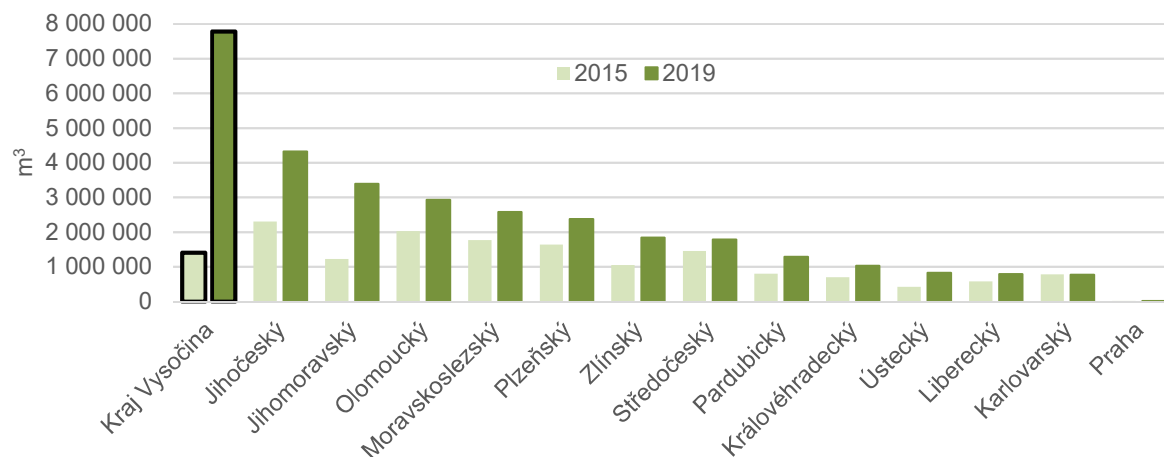
Obr. 6.6.1 : Druhová skladba lesů v Kraji Vysočina dle porostní plochy (ha) k 31. 12. 2019

Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2020.

Průměrné stáří lesních porostů v Kraji Vysočina je 64,3 let, což je mírně pod úrovní průměru ČR (65,1 let). V rámci kraje však existují značné regionální rozdíly. Nejvyšší střední věk lesního porostu je na Pacovsku, kde dosahuje v průměru 73,7 let. Naproti tomu ve správním obvodu ORP Moravské Budějovice je to jen 57,2 let.

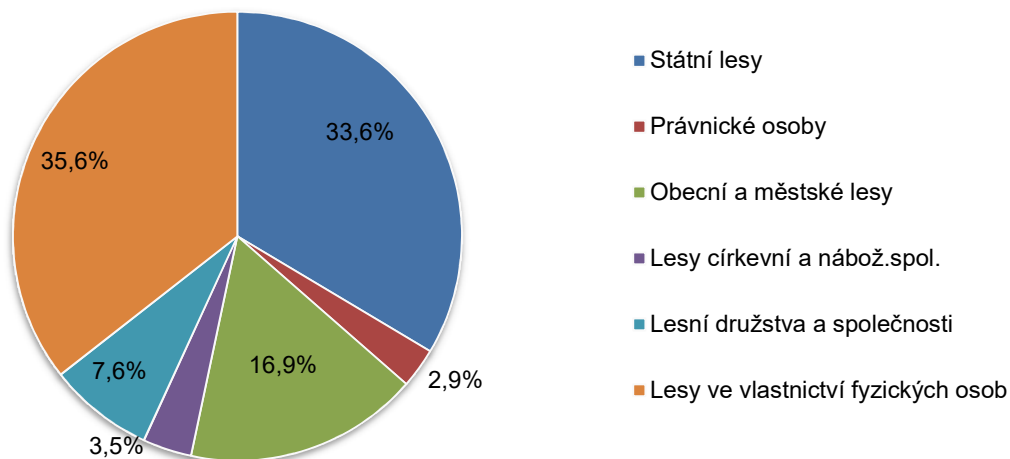
Těžba v Kraji Vysočina činila v roce 2019 absolutně 7,8 mil. m³ dřevní hmoty, což tvořilo 26 % z celkové těžby v České republice a jednalo se o nejvyšší hodnotu mezi kraji. Objem těžby nyní výrazně ovlivňuje nutnost odstraňování následků kůrovcové kalamity, proto následující graf zobrazuje porovnání intenzity těžby v letech 2015 a 2019. Lze z něho vyčíst značný nárůst těžby především v krajích na Moravě. V letech 2018 a 2019 bylo na Vysočině vytěženo 12 mil m³ dřevní hmoty, což činilo necelých 20 % veškeré porostní zásoby. V následujících letech po odstranění zasažených porostů lze tedy očekávat výrazný pokles těžby a také nedostatek využitelného dřeva.

Obr. 6.6.2: Těžba dřeva v krajích ČR v letech 2015 a 2019

Zdroj dat: Lesnictví 2019, ČSÚ Praha, 2020.

Přes změny v posledních dekádách nadále v České republice převládá podíl lesů státních, který činí 54,1 % porostní plochy, v Kraj Vysočina 33,6 %. Nejvíce lesů na Vysočině je naopak ve vlastnictví fyzických osob 35,6 %, což je výrazně vyšší podíl než v ČR (19,3 %).

Právo hospodařit s lesy ve vlastnictví státu má několik státních organizací, přičemž přední postavení mají Lesy ČR s. p., které spravují téměř 82,3 % rozlohy státních lesů (na Vysočině 99,9 %).

Obr. 6.6.3: Struktura typů vlastníků lesů v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019

Zdroj dat: NLP. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 2020

Na lesnickou výrobu v Kraji Vysočina navazují významné dřevozpracující či papírenské provozy, z nichž do mnohých vstoupili zahraniční investoři. Jedná se např. o společnosti: Dřevozpracující družstvo v Lukavci, Stora Enso Wood Products Ždírec s.r.o. ve Ždírci nad Doubravou, KRONOSPAN CR, spol. s r.o. v Jihlavě, DH Dekor spol. s r.o. v Humpolci, Masonite CZ spol. s r.o. v Jihlavě, SAPELI a.s. v Polné, SWN Moravia, s.r.o. v Mladoňovicích, Lesní společnost Ledec nad Sázavou a.s. a Dřevozpracující výrobní družstvo v Jaroměřicích nad Rokytnou.

Z papírenských podniků jmenujme např. společnosti: CEREPA, a. s. v Červené Řečici, MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o. v Nové Vsi, Huhtamaki Česká republika, a.s. v Přibyslavicích a Model Obaly a.s., Moravské Budějovice.

Myslivost

Orgány státní správy myslivosti provádí opatření, která vedou k zachování všech druhů zvěře v přírodě a ochraně a podpoře geograficky původních druhů. Cílem je zachování rovnováhy mezi stavy zvěří a prostředím, udržování přírodní kvality genofondu zvěře, zvyšování chovné kvality zvěře a úprava stavů zvěře na optimální stav.

V Kraji Vysočina existuje celkem 525 obhospodařovaných honiteb na celkové rozloze 618 tis. ha., což znamená, že se rozkládají téměř na celém území kraje. Z toho zhruba 1 tis. ha připadá na obory a 5,5 tis. ha na bažantnice.

Tab. 6.6.3 Rozloha honiteb v Kraji Vysočina (v ha) k 31. 12. 2019

	Celková výměra	Z toho	
		Obora	Bažantnice
Zemědělská půda	389 417	247	3 357
Lesní půda	201 812	725	1 786
Vodní plocha	8 128	15	95
Ostatní pozemky	18 258	26	275
Celkem	617 615	1 013	5 513

Zdroj dat: Roční výkaz o honitbách, Ministerstvo zemědělství 2020

Honitby jsou zhruba z 90 % obhospodařovány jednotlivými společnostmi na pronajatých pozemcích, pouze obory jsou ve větší míře obhospodařovány přímo vlastníky. V regionu působí necelých 8 tis. držitelů loveckých lístků, kteří využívají 2,8 tis. loveckých psů, nejčastěji ohařů.

Z hlediska vhodného přírodního prostředí pro zvěř se na většině území Kraje Vysočina nachází honitby s dobrými předpoklady pro chov srnčí zvěře, dříve zde byly i podmínky pro chov drobné polní zvěře. V některých honitbách lze hovořit o podmínkách vhodných pro chov černé zvěře, jejíž početní stavy v posledních letech vlivem špatné spolupráce myslivců s podnikatelskými subjekty a v důsledku nedodržování správných chovatelských zásad nebezpečně narůstají. Divočáci mohou představovat vážné nebezpečí nejen působením škod na zemědělských plodinách, ale i zvýšeným tlakem na ostatní druhy v přírodě volně žijících živočichů. Oblasti s výskytem jelení, daňčí a mufloní zvěře nejsou v Kraji Vysočina příliš rozsáhlé. Na území Kraje Vysočina bylo v rámci sčítání jarních kmenových stavů k 31. 3. 2019 zjištěno zhruba 28 tis. srnčí zvěře, 27 tis. zajíců 11 tis. kachen divokých.

Za lovnou sezónu 2019/20 bylo na Vysočině uloveno zhruba 11 tis. ks srnčího, 15 tis. ks. černé zvěře, 22 tis. ks bažantů, 12 tis. kachen a 6 tis. zajíců.

7. Trh práce

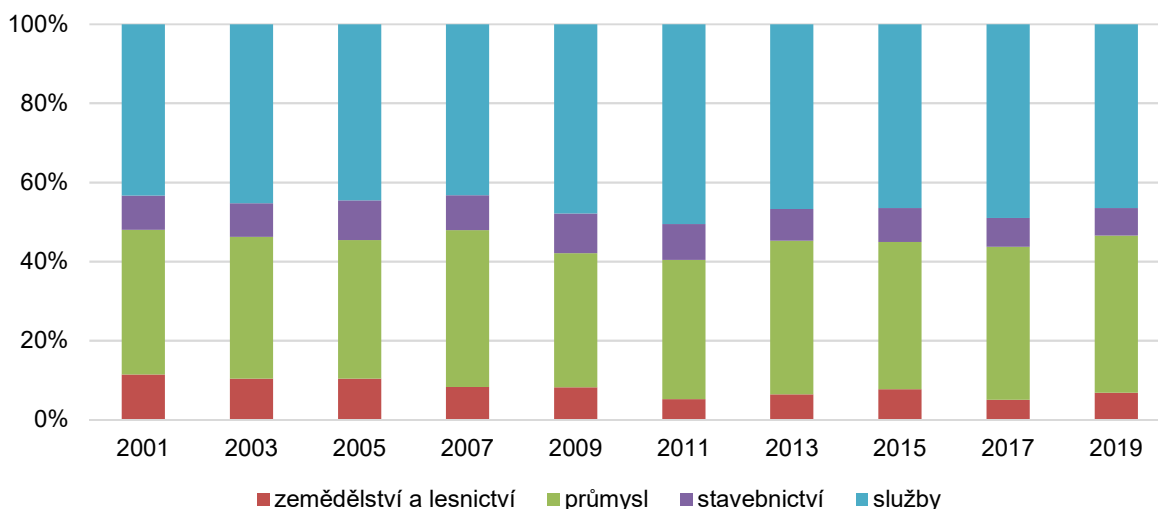
7.1. Zaměstnanost v Kraji Vysočina

7.1.1. Vývoj a struktura zaměstnanosti podle sektorů a odvětví ekonomické činnosti

V současnosti jsou základním zdrojem informací o celkové struktuře zaměstnanosti v krajích data Českého statistického úřadu (ČSÚ) pořizovaná v rámci Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). Výsledky VŠPS zveřejňované za jednotlivé kraje je však nutné především z hlediska zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích národního hospodářství hodnotit velmi opatrně, neboť se v případě Kraje Vysočina jedná o odhad založený na šetření u zhruba 3,0 tis. osob starších 15 let v 1,4 tis. domácnostech.

Vývoj zaměstnanosti podle jednotlivých sektorů ekonomiky od počátku existence Kraje Vysočina zachycuje následující graf. Celková zaměstnanost v kraji se pohybuje kolem 250 tis. s určitými meziročními výkyvy. Sledovaném období lze zjednodušeně charakterizovat jako pokles zaměstnanosti v zemědělství a lesnictví (z 28 tis. pracovníků o zhruba 40 %) a naopak nárůst ve službách (asi o 20 %).

Obr. 7.1: Sektorová struktura zaměstnanosti v Kraji Vysočina v období 2001 - 2019

Zdroj dat: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR dle VŠPS, ČSÚ Praha, 2020

V průběhu roku 2019 narost počet pracovníků v primárním sektoru (lze předpokládat, že zásluhou lesnictví) a na celkové zaměstnanosti se tak sektor podílí z 6,8 % a jedná se o **nejvyšší hodnotu mezi kraji** a také výrazně vyšší než činil průměr České republiky (2,7 %).

V průmyslu a stavebnictví v roce 2019 pracovalo 117,9 tisíc osob, což odpovídá zhruba 46,6 % všech zaměstnaných. Tato hodnota je opět vyšší než průměr ČR (37,2 %) a třetí nejvyšší v mezikrajském srovnání.

Zemědělsko-průmyslový charakter Kraje Vysočina naznačuje, že terciární sektor je zde více než v jiných krajích stále poddimenzovaný a podíl necelých 50 % stále nedosahuje úrovně ČR.

Tab. 7.1: Odvětvová struktura zaměstnanosti v Kraji Vysočina ve 4. čtvrtletí 2019

Odvětví NH (CZ-NACE)	Počet zaměstnaných v Kraji Vysočina (v tis.)						Celkem ČR (%)
	celkem		muži		ženy		
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	
I. sektor	17,3	6,8	12,1	8,5	5,2	4,7	2,7
II. sektor	117,9	46,6	82,9	58,3	33,7	31,4	37,2
Průmysl	100,3	39,7	67,0	47,1	32,0	29,9	30,1
Těžba nerostných surovin	0,8	0,3	0,7	0,5	0,0	0,0	0,6
Zpracovatelský průmysl	92,2	36,5	60,1	42,3	32,0	29,0	27,4
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla	7,3	2,9	6,2	4,3	0,0	0,9	2,1
Stavebnictví	17,6	7,0	15,9	11,2	1,7	1,5	7,1
III. sektor	117,7	46,5	47,3	33,2	70,4	63,6	60,1
Velkoobchod a maloob.; opr. mot. vozidel	24,9	9,9	10,7	7,5	14,3	12,9	11,2

Doprava a skladování	10,4	4,1	8,1	5,7	2,3	2,1	6,6
Ubytování, stravování a pohostinství	7,7	3,0	2,4	1,7	5,4	4,8	3,7
Informační a komunikační činnosti	3,6	1,4	3,4	2,4	0,0	0,0	3,2
Peněžnictví a pojišťovnictví	3,4	1,3	1,4	1,0	2,0	1,8	2,2
Činnosti v oblasti nemovitostí	0,6	0,2	0,6	0,4	0,0	0,0	0,8
Profesní, vědecké a technické činnosti	7,3	2,9	3,9	2,8	3,4	3,1	4,9
Administrativní a podpůrné činnosti	4,3	1,7	2,6	1,8	1,7	1,5	2,6
Veřejná správa a obrana; pov. soc. zabezp.	13,8	5,5	6,6	4,7	7,2	6,5	6,3
Vzdělávání	17,3	6,8	3,2	2,3	14,0	12,7	6,6
Zdravotní a sociální péče	16,5	6,5	2,6	1,8	13,9	12,6	7,4
Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	2,5	1,0	0,9	0,6	1,6	1,4	1,9
Ostatní činnosti	4,0	1,6	0,8	0,5	3,2	2,9	1,8
celkem	252,9	100,0	142,3	100,0	110,6	100,0	100,0

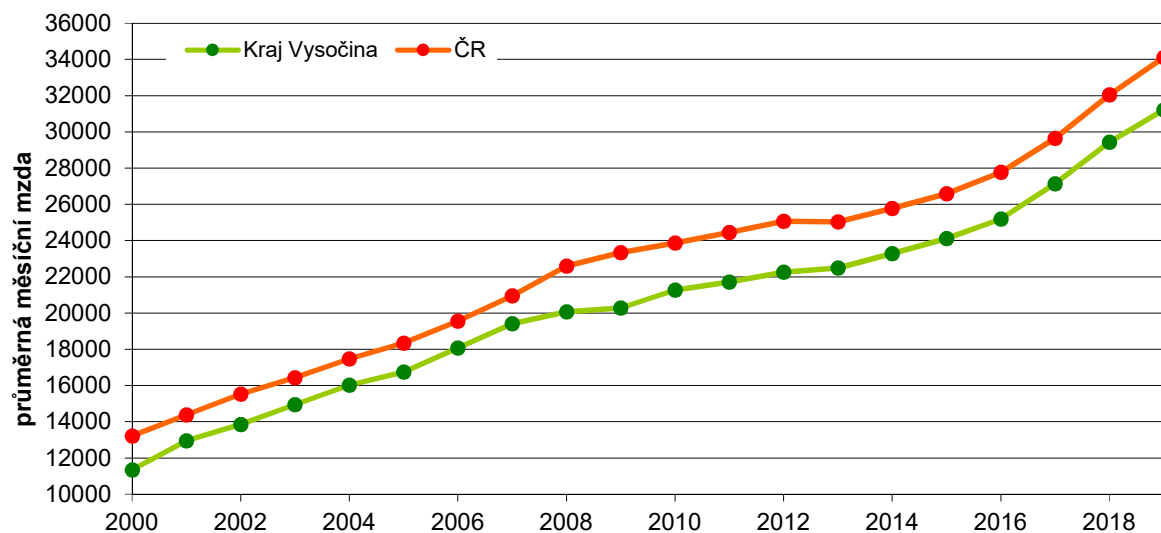
Zdroj dat: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR dle VŠPS, ČSÚ Praha, 2020

Z výběrových šetření vyplývají určité difference v zastoupení mužů a žen v jednotlivých sektorech i odvětvích národního hospodářství. Průmysl v roce 2019 zaměstnával 47,1 % všech pracujících mužů, ale jen 29,9 % všech pracujících žen. Logicky bylo velmi odlišné zastoupení mužů a žen ve stavebnictví (odvětví zaměstnávalo 11,2 % všech mužů a pouze 1,5 % všech zaměstnaných žen). Také v zemědělství a lesnictví byl podíl mužů výrazně vyšší než v případě žen: pracovalo zde 8,5 % zaměstnaných mužů a jen 4,7 % zaměstnaných žen. Ve službách byla situace opačná – sektor zaměstnával 63,6 % pracujících žen a pouze 33,2 % pracujících mužů. Z jednotlivých odvětví terciéru převažovali muži pouze v odvětví doprava, skladování a spoje, informační a vědecké činnosti, ostatní odvětví byla charakteristická vyšší zaměstnaností žen, a to především odvětví zdravotnictví a sociální péče a vzdělávání.

7.1.2. Úroveň průměrných výdělků v kraji

Situaci na trhu práce lze rovněž charakterizovat z hlediska průměrných výdělků. Údaje o výši průměrných mezd lze získat ze zdrojů ČSÚ a pomocí nich charakterizovat vývoj průměrných mezd v Kraji Vysočina od roku 2000 (viz následující obrázek).

Obr. 7.2: Vývoj průměrných měsíčních mezd v Kraji Vysočina a v ČR v letech 2000 – 2019

Zdroj dat: Demografický, sociální a ekonomický vývoj Kraje Vysočina v letech 2000 až 2004, ČSÚ 2005, Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v ČR, ČSÚ Praha, 2020.

Tab. 7.2: Průměrné mzdy zaměstnanců v krajích ČR v roce 2018 a 2019 (přepočtené stavy)

Území	2018		2019	
	Kč	Index (ČR=100)	Kč	Index (ČR=100)
Hl. m. Praha	40 150	125,3	42 356	124,2
Středočeský kraj	32 725	102,1	35 007	102,6
Jihočeský kraj	28 907	90,2	30 943	90,7
Plzeňský kraj	31 156	97,2	33 123	97,1
Karlovarský kraj	27 995	87,3	29 837	87,5

Ústecký kraj	29 341	91,5	31 387	92,0
Liberecký kraj	29 782	92,9	31 712	93,0
Královéhradecký kraj	29 870	93,2	31 860	93,4
Pardubický kraj	28 871	90,1	30 564	89,6
Kraj Vysočina	29 435	91,8	31 214	91,5
Jihomoravský kraj	30 874	96,3	32 822	96,2
Olomoucký kraj	28 798	89,9	30 794	90,3
Zlínský kraj	28 577	89,2	30 408	89,1
Moravskoslezský kraj	29 007	90,5	30 932	90,7
Česká republika	32 051	100,0	34 111	100,0

Zdroj dat: Evidenční počty zaměstnanců a jejich mzdy v ČR v 4. čtvrtletí 2019. ČSÚ Praha, 2020

Po sledované období je průměrná mzda v kraji vždy nižší než činil průměr České republiky. Z grafu vyplývá, že rozdíl mezi průměrnou mzdou v kraji a celé republice se výrazně nemění v absolutní částce, ale zmenšuje se procentuální rozdíl, v roce 2000 dosahovaly platy na Vysočině 85,8 % úrovně ČR a v roce 2019 již 91,5 %.

V roce 2019 byla průměrná mzda v kraji 31 214 Kč, což byla osmá nejvyšší hodnota mezi kraji ČR. Meziročně se zde mzda zvýšila o 1 779 Kč, zatímco v ČR o 2 060 Kč. V porovnání s ostatními kraji, byl nárůst mezd druhý nejnižší. K průměrné mzdě v ČR dosahoval Kraj Vysočina úrovně 91,5 %, tedy o 0,3 procentního bodu méně než před rokem. V porovnání průměrné mzdy v krajích ČR nejsou zjištěny dramatické rozdíly, zvláštní postavení zde však zaujímá Praha, kde jsou průměrné mzdy výrazně vyšší než v ostatních částech země.

7.2. Rozsah a struktura nezaměstnanosti

7.2.1. Vývoj nezaměstnanosti

Z hlediska nezaměstnanosti patří Kraj Vysočina dlouhodobě mezi méně problematická území v České republice. Trh práce vždy velice rychle reaguje na aktuální ekonomickou situaci, v období ekonomického růstu klesá počet nezaměstnaných a rozšiřuje se nabídka volných míst a naopak v období krize rychle nezaměstnanost stoupá a nabídka volných míst mizí. Toto se naplno projevilo v roce 2009 v souvislosti s dopady ekonomické krize, které se podařilo překonat až po roce 2013. Následovalo období nebývalého ekonomického růstu, jak ukazuje vývoj ukazatelů trhu práce v následující tabulce. V roce 2013 bylo na Vysočině evidováno více než 28 tis. nezaměstnaných, v roce 2019 se pak jednalo o necelých 10 tis.

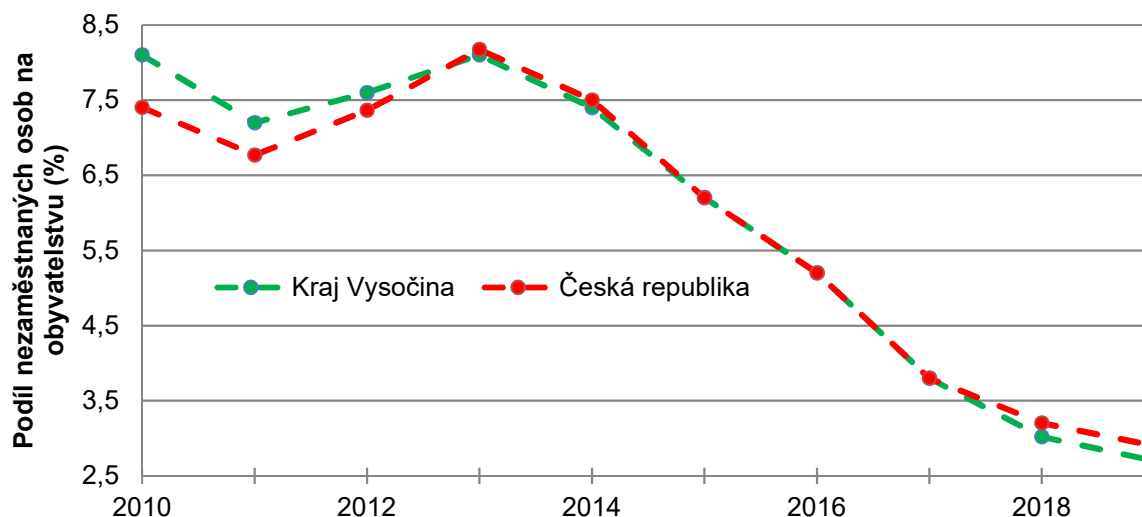
Tab. 7.3: Vývoj základních ukazatelů trhu práce v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2019 (vždy k 31.12)

Období	Uchazeči o zaměstnání	Volná místa	Počet uchazečů na 1 volné místo	Podíl nezaměstnaných osob (v %)
2010	29 410	916	32,1	8,1
2011	25 605	921	27,8	7,2
2012	26 963	664	40,6	7,6
2013	28 304	1 203	23,5	8,1
2014	25 074	2 089	12,0	7,4
2015	21 039	3 589	5,9	6,2
2016	17 290	5 419	3,2	5,2
2017	12 569	7 476	1,7	3,8
2018	10 628	9 998	1,1	3,0
2019	9 642	10 615	0,9	2,7

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa k 31.12.. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

Podíl nezaměstnaných osob (PN), který vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let ze všech obyvatel ve stejném věku, v roce 2019 dosáhl 2,7 %. Na počátku sledovaného období se PN na Vysočině pohyboval lehce nad hodnotou za celou ČR, od roku 2013 jsou hodnoty za ČR a Vysočinu po zbytek období v podstatě totožné.

Obr. 7.3: Podíl nezaměstnaných osob v Kraji Vysočina a v ČR v letech 2010 – 2019 (vždy k 31.12.)

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

Důležitým ukazatelem situace na trhu práce je také počet volných pracovních míst (VPM) registrovaných na úřadech práce. Na začátku sledovaného období, tedy ještě za vrcholící krize bylo VPM evidováno necelých 1 tis., toto číslo se však v roce 2019 přesáhlo hranici 10 tis. Díky tomu bylo na každého uchazeče více než jedno volné pracovní místo.

Vývoj situace na trhu práce je možno vedle dlouhodobého sledování, zkoumat také v průběhu jednoho roku. Tomuto se říká sezónní nezaměstnanost.

Na počátku roku 2019 byl počet uchazečů těsně nad hranicí 11,2 tis. a následně zaznamenáváme výrazné snížení až do letních měsíců a na konci roku pak počet nezaměstnaných mírně vzrostl, což souvisí s útlumem sezónních prací především v zemědělství, stavebnictví a v cestovním ruchu.

V prvních dvou měsících roku 2019 tvořily ženy méně než polovinu uchazečů o zaměstnání. Poměr uchazečů podle pohlaví se změnil až v březnu a během letních měsíců ženy tvořily již nadpoloviční většinu všech evidovaných nezaměstnaných. Tato skutečnost naznačuje, že sezónní zaměstnanost se týká především mužů. Podíl nezaměstnaných žen je stále na vyšší úrovni než v případě mužů s výjimkou zimních měsíců, na konci srpna to bylo o 1 procentní bod.

Tab. 7.4: Vývoj vybraných skupin uchazečů o zaměstnání a míra nezaměstnanosti podle pohlaví v Kraji Vysočina v roce 2019

Měsíc	Počet uchazečů				Volná místa	PU/VM	Podíl nezaměstnaných osob		
	celkem	ženy	absolventi	OZP			PN	PN žen	PN mužů
leden	11 266	5 301	476	2 015	9 437	1,2	3,2	3,1	3,3
únor	10 902	5 183	496	1 962	9 833	1,1	3,1	3,0	3,2
březen	9 818	4 979	486	1 892	9 804	1,0	2,8	2,9	2,7
duben	8 556	4 599	446	1 758	9 793	0,9	2,4	2,6	2,1
květen	8 099	4 415	379	1 679	9 884	0,8	2,2	2,5	2,0
červen	8 078	4 465	315	1 658	10 014	0,8	2,2	2,6	1,9
červenec	8 736	4 966	398	1 654	9 885	0,9	2,4	2,9	2,0
srpen	8 865	5 079	492	1 634	9 719	0,9	2,5	3,0	2,0
září	8 582	4 715	672	1 554	9 391	0,9	2,4	2,7	2,1
říjen	8 203	4 503	577	1 542	9 371	0,9	2,3	2,6	2,0
listopad	8 301	4 465	503	1 574	9 470	0,9	2,3	2,5	2,0
prosinec	9 642	4 644	489	1 643	10 615	0,9	2,7	2,7	2,7

Pozn.: OZP – osoby se zdravotním postižením, PU/VM – počet uchazečů připadajících na jedno volné pracovní místo, absolventi – osoby max. 2 roky po ukončení docházky do škol a mladiství do 18 let

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

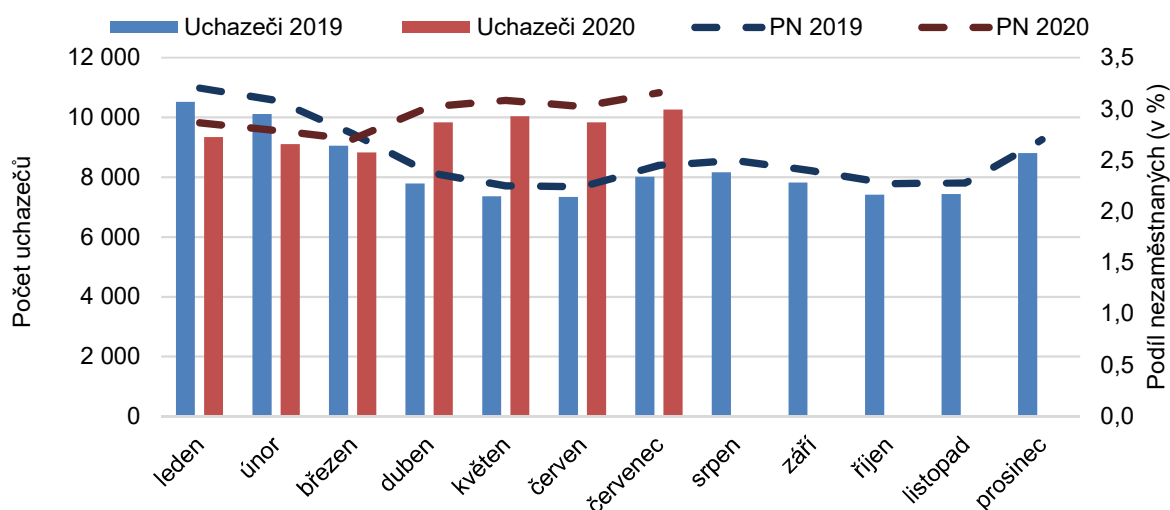
Počet absolventů škol evidovaných na úřadech práce v roce 2019 do značné míry kopíroval celkový počet nezaměstnaných a vykazoval tak typický roční průběh tohoto ukazatele. V lednu byl počet nezaměstnaných absolventů necelých 500 a červnu se pak přiblížil 300. Jejich počet se samozřejmě zvedal až do září, po zbytek roku evidujeme mírný pokles.

Počet nezaměstnaných osob se zdravotním postižením v evidenci úřadů práce, se v průběhu roku také snižoval a v říjnu klesl pod hranici 1 550, což odpovídá zhruba podílu 20 % všech nezaměstnaných.

V letních měsících tradičně bývá více volných pracovních míst, v červnu bylo více než 10 tis. volných míst. Oproti předchozím rokům bylo nejvíce volných míst v prosinci, kdy jich evidujeme více než 10,5 tis.

Je nutné zmínit, že zaměstnanost v 2020 je a bude významně ovlivněna situací kolem Covid-19. Některé služby musely utlumit aktivity kvůli vládním omezením a průmyslové podniky se potýkají s poklesem zájmu o určité produkty. Porovnání situace mezi obvyklým průběhem roku a rokem 2020 ovlivněným Covid-19 ukazuje následující graf. Od března, kdy se začaly projevovat dopady, nezačal jako obvykle pokles počet uchazečů, naopak mírně rostl. V květnu 2020 bylo o 2,7 tis. nezaměstnaných více než v předchozím roce, což se projevilo také v meziročním nárůstu podílů nezaměstnaných o 0,9 p.b. Vlastní dopady na trh práce v Kraji Vysočina zatím nejsou tak významné i díky kompenzacím z národní úrovně, avšak po jejich skončení lze předpokládat nárůst počtu nezaměstnaných, a to možná i výrazný.

Obr. 7.4: Vývoj nezaměstnanosti v Kraji Vysočina v letech 2019 a 2020

Zdroj dat: Uchazeči o zaměstnání a volná pracovní místa. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

Z republikového pohledu je také závažnější zvyšování regionálních rozdílů. Zatímco v červenci 2020 jsme v Kraji Vysočina zaznamenali meziroční nárůst počtu uchazečů o 26 % a podílu nezaměstnaných o 0,8 p.b. v kraji Karlovarském činil nárůst počtu uchazečů o 87 % a podílu nezaměstnaných o 2,7 p.b. Situace na trhu práce za jednotlivé správní obvody ORP ČR v červenci 2020 je zobrazena v obrázku č. 7.5.

7.2.2 Struktura uchazečů o zaměstnání

Jednou ze základních charakteristik souboru uchazečů o zaměstnání je jejich věková struktura. Po celé sledované období (od roku 2010) docházelo ke snižování nezaměstnanosti celkové a v rámci jednotlivých věkových skupin ne však stejnou intenzitou. Počty uchazečů ve věkových skupinách do 40 let klesly o více než 70 %, věková skupina nad 50 let klesla o zhruba 50 %. Díky této skutečnosti pokleslo i relativní zastoupení nezaměstnaných v nižších ročnících, naopak uchazeči nad 50 let tvoří téměř 40 % všech nezaměstnaných.

Tab. 7.5: Věková struktura uchazečů o zaměstnání v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2019 (vždy k 31.12)

Uchazeči o zaměstnání											
Rok	celkem	do 19 let		20 – 29 let		30 – 39 let		40 – 49 let		více než 50 let	
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%

2010	29 410	1 110	3,8	7 049	24,0	7 149	24,3	6 115	20,8	7 987	27,2
2011	25 605	1 098	4,3	6 523	25,5	6 009	23,5	5 376	21,0	6 599	25,8
2012	26 963	1 133	4,2	6 784	25,2	6 253	23,2	5 659	21,0	7 134	26,5
2013	28 304	920	3,3	7 039	24,9	6 532	23,1	5 996	21,2	7 817	27,6
2014	25 532	746	2,9	5 814	22,8	5 764	22,6	5 531	21,7	7 677	30,1
2015	21 268	571	2,7	4 440	20,9	4 639	21,8	4 696	22,1	6 922	32,5
2016	17 672	474	2,7	3 474	19,7	3 626	20,5	3 940	22,3	6 158	34,8
2017	12 992	365	2,8	2 321	17,9	2 478	19,1	2 873	22,1	4 955	38,1
2018	10 628	296	2,8	1 974	18,6	1 956	18,4	2 299	21,6	4 103	38,6
2019	9 642	323	3,3	1 863	19,3	1 755	18,2	2 110	21,9	3 591	37,2

Zdroj dat: Struktura uchazečů o zaměstnání. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

Mezi další charakteristiku nezaměstnaných patří jejich vzdělanostní struktura. V rámci kraje dlouhodobě tvoří největší skupinu osoby se středním vzděláním bez maturity, jejich podíl se pohybuje kolem 50 % (na konci roku 2019 to bylo 48,0 %).

Tab. 7.6: Vývoj vzdělanostní struktury uchazečů o zaměstnání v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2019 (vždy k 31. 12)

Rok	Uchazeči o zaměstnání								
	celkem	základní		střední bez maturity		střední s maturitou		vysokoškolské	
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
2010	29 410	5 111	17,4	15 547	52,9	7 464	25,4	1 288	4,4
2011	25 605	4 651	18,2	13 032	50,9	6 366	24,9	1 556	6,1
2012	26 963	4 872	18,1	13 752	51,0	6 585	24,4	1 754	6,5
2013	28 304	5 180	18,3	14 135	49,9	6 960	24,6	2 029	7,2
2014	25 532	4 576	17,9	12 808	50,2	6 341	24,8	1 807	7,1
2015	21 268	3 840	18,1	10 527	49,5	5 248	24,7	1 653	7,8
2016	17 672	3 231	18,3	8 638	48,9	4 422	25,0	1 381	7,8
2017	12 992	2 413	18,6	6 303	48,5	3 285	25,3	991	7,6
2018	10 628	2 161	20,3	5 036	47,4	2 617	24,6	814	7,7
2019	9 642	1 867	19,4	4 627	48,0	2 402	24,9	746	7,7

Zdroj dat: Struktura uchazečů o zaměstnání. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

Druhou nejsilnější skupinou jsou uchazeči se středním vzděláním s maturitou, jejichž podíl od roku 2010 představuje stabilně zhruba čtvrtinu všech uchazečů. Necelou pětinu všech nezaměstnaných tvoří trvale osoby s pouze základním vzděláním. Vysokoškoláci tvoří mezi nezaměstnanými dlouhodobě nejmenší skupinu uchazečů o zaměstnání, avšak na konci posledních pěti let jejich podíl stoupal a v roce 2019 představují 7,7 % nezaměstnaných.

Měnila se také struktura uchazečů z hlediska délky evidence. Na konci sledovaného období došlo ke zvýšení podílu osob s délkou evidence do 3 měsíců, naopak podíl i absolutní počet dlouhodobě nezaměstnaných (nad 12 měsíců) se výrazně snížil. Zastoupení zbylých dvou kategorií se významně neměnilo.

Tab. 7.7: Struktura uchazečů o zaměstnání podle délky evidence v Kraji Vysočina v letech 2010 – 2019 (vždy k 31.12)

Rok	Uchazeči o zaměstnání								
	celkem	do 3 měsíců		3 - 6 měsíců		6 – 12 měsíců		nad 12 měsíců	
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
2010	29 410	11 246	38,2	4 734	16,1	4 324	14,7	9 106	31,0
2011	25 605	8 545	33,4	4 454	17,4	3 388	13,2	9 218	36,0
2012	26 963	8 889	33,0	4 818	17,9	4 065	15,1	9 191	34,1
2013	28 304	8 559	30,2	4 427	15,6	4 506	15,9	10 812	38,2
2014	25 532	7 824	30,6	3 705	14,5	3 557	13,9	10 446	40,9
2015	21 268	7 220	33,9	3 150	14,8	2 684	12,6	8 214	38,6
2016	17 672	6 498	36,8	2 786	15,8	2 339	13,2	6 049	34,2
2017	12 992	5 415	41,7	2 079	16,0	1 765	13,6	3 733	28,7
2018	10 628	4 851	45,6	1 898	17,9	1 282	12,1	2 597	24,4
2019	9 642	4 695	48,7	1 870	19,4	1 305	13,5	1 772	18,4

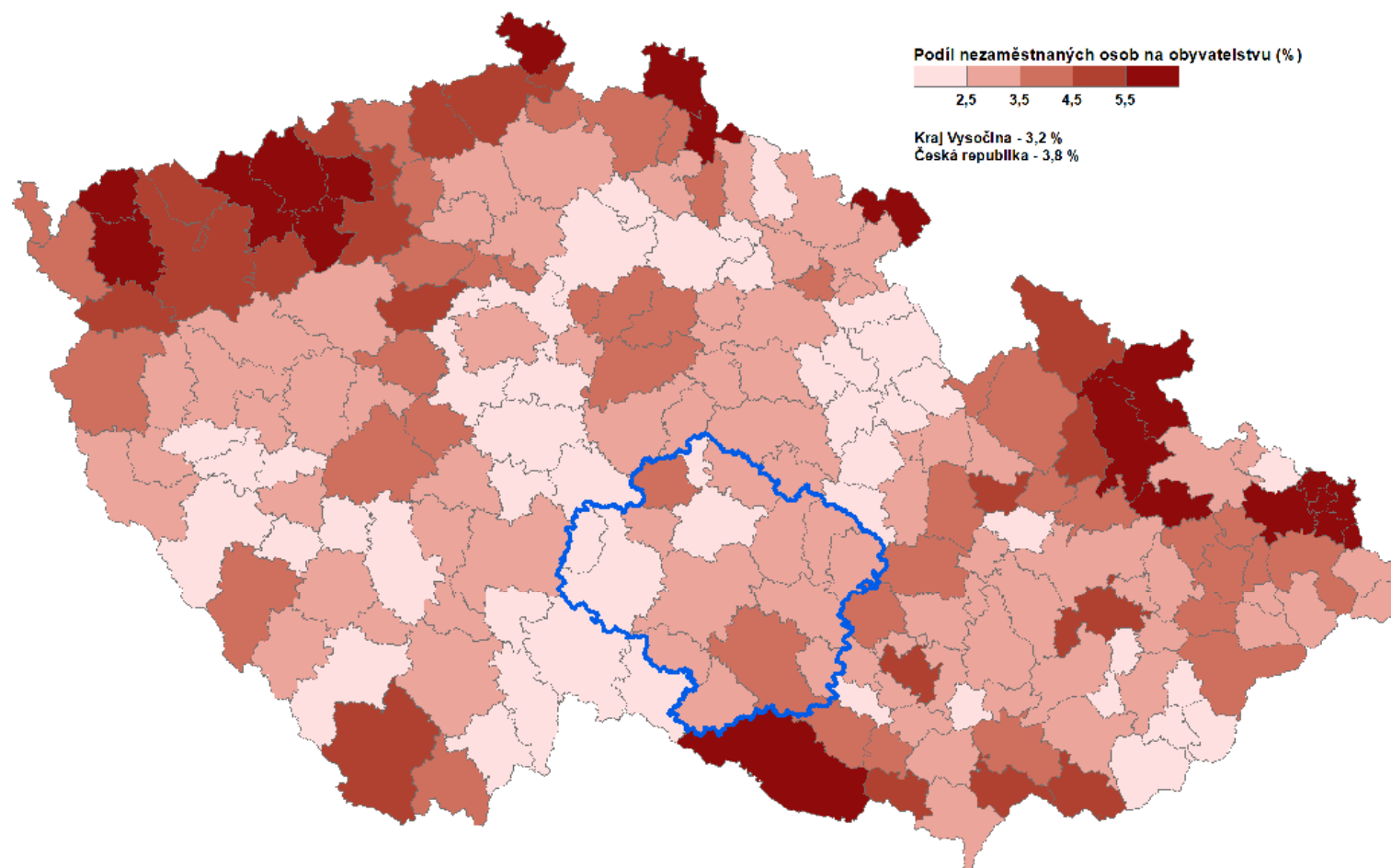
Zdroj dat: Struktura uchazečů o zaměstnání. Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

S klesajícím podílem dlouhodobě nezaměstnaných osob registrovaných na úřadech práce se snižuje i průměrná délka nezaměstnanosti. Ta na konci roku 2014 činila v Kraji Vysočina 684 dnů a v roce 2019 jen 427 dnů

7.2.3 Územní rozložení nezaměstnanosti v ČR

Následující obrázek ukazuje regionální rozdíly v rozložení nezaměstnanosti za jednotlivé správní obvody ORP. V Kraji Vysočina je vyšší nezaměstnanost ve východní části a také částech vzdálenějších od dopravní tepny – dálnice D1. Avšak při porovnání s některými regiony se Vysočina z hlediska trhu práce jeví jako méně problematická část ČR.

Obr. 7.5: Podíl nezaměstnaných ve správních obvodech ORP ČR k 31. 7. 2020

Zdroj dat: Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR Praha, 2020

8. Vzdělávací, zdravotnická, sociální a kulturní infrastruktura

8.1 Vzdělávání

Jedním z významných faktorů, který ovlivňuje vývoj v oblasti vzdělávání, je demografický vývoj. Po významném poklesu na přelomu tisíciletí se od roku 2014 ustálil počet narozených dětí mírně pod hranicí 5,5 tis. ročně.

Pokles počtu narozených dětí se projevil na všech stupních vzdělávání, nyní jsou jím nejvíce zasaženy střední školy, rozdíl v počtu patnáctiletých mezi lety 2009 a 2019 činí 1 036, více než 18 %.

Tab. 8.1.1: Počet živě narozených dětí v okresech Kraje Vysočina dle roku narození k 31. 12. 2019

Rok narození	Rok vstupu do MŠ	Rok vstupu do ZŠ	Rok vstupu do SŠ	Kraj Vysočina	Okres HB	Okres JI	Okres PE	Okres TR	Okres ZR
2019	2021	2025	2034	5 497	1 041	1 189	726	1 174	1 367
2018	2021	2024	2033	5 430	1 015	1 166	727	1 087	1 435
2017	2020	2023	2032	5 440	1 039	1 260	709	1 151	1 281
2016	2019	2022	2031	5 307	973	1 218	670	1 127	1 319
2015	2018	2021	2030	5 366	949	1 364	714	1 148	1 191
2014	2017	2020	2029	5 334	1 024	1 260	708	1 086	1 256
2013	2016	2019	2028	4 932	922	1 156	652	1 034	1 168
2012	2015	2018	2027	5 110	946	1 202	715	1 071	1 176
2011	2014	2017	2026	5 086	948	1 171	690	1 092	1 185
2010	2013	2016	2025	5 357	1 035	1 261	689	1 110	1 262
2009	2012	2015	2024	5 466	980	1 335	699	1 156	1 296
2008	2011	2014	2023	5 646	1 046	1 340	730	1 193	1 337
2007	2010	2013	2022	5 373	1 031	1 198	677	1 179	1 288
2006	2009	2012	2021	5 113	922	1 184	691	1 106	1 210
2005	2008	2011	2020	5 070	927	1 109	673	1 160	1 201
2004	2007	2010	2019	4 819	832	1 043	651	1 038	1 255
2003	2006	2009	2018	4 775	839	1 012	638	1 122	1 164
2002	2005	2008	2017	4 755	866	1 013	644	1 018	1 214
2001	2004	2007	2016	4 568	781	940	630	1 077	1 140
2000	2003	2006	2015	4 761	856	978	663	1 082	1 182

Zdroj dat: Stav a pohyb obyvatelstva. ČSÚ Praha, 2020.

8.1.1 Předškolní vzdělávání

Ve školním roce 2019/20 bylo k 30. 9. 2019 v kraji 289 organizací provozujících mateřskou školu (MŠ), z toho 162 jako součást ZŠ. Zřizovatelem většiny organizací jsou obce, jedna byla zřízena krajem, devět soukromým zřizovatelem a dvě církví.

Některé subjekty vykonávají činnost na více místech, proto je v kraji provozováno celkem 368 pracovišť, ve kterých je vykonávána činnost mateřské školy. Předškolní zařízení navštěvuje téměř 18 tis. dětí (viz tabulka 8.1.2).

Tab. 8.1.2.: Mateřské školy v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2019/2020

Okres	Počet škol (celkem)	Počet tříd	Počet dětí	Počet pedagog. pracovníků*	Počet dětí na 1 třídu	Počet dětí na 1 pedagog. prac.
Havlíčkův Brod	66	144	3 142	295,2	21,8	10,6
Jihlava	76	184	4 077	399,0	22,2	10,2
Pelhřimov	45	118	2 567	239,1	21,8	10,7
Třebíč	86	184	3 940	375,4	21,4	10,5
Žďár nad Sázavou	95	185	4 239	390,2	22,9	10,9
Kraj Vysočina 19/20	368	815	17 965	1 698,9	22,0	10,6
Kraj Vysočina 18/19	363	806	17 770	1 631,5	22,1	10,9
Kraj Vysočina 17/18	361	803	17 866	1 580,0	22,3	11,3
Kraj Vysočina 16/17	360	791	17 821	1 525,8	22,5	11,7
Kraj Vysočina 15/16	363	789	17 982	1 489,7	22,8	12,1
Kraj Vysočina 14/15	362	787	17 996	1 498,7	22,9	12,0

*) počet úvazků k 30. 9. 2019

Zdroj dat: MŠMT, výkaz S1-01 z roku 2019-2014, výkaz P1-04 z roku 2019-2014

8.1.2 Základní vzdělávání

Ve školním roce 2019/20 působilo k 30. 9. 2019 v Kraji Vysočina 283 základních škol (dále také „ZŠ“). Základních škol se statutem právnické osoby bylo pouze 265, neboť několik základních škol ve větších městech v kraji bylo sloučeno pod jednu právnickou osobu. Z celkového počtu 283 pracovišť ZŠ je 148 z nich plně organizovaných (52 %) a 135 malotřídních (48 %) s jedním až pěti ročníky. Jednu základní školu zřizuje církev, 11 kraj (z toho 3 při zdravotnických zařízeních a ústavech), 7 soukromý sektor, ostatní jsou zřízeny obcí.

Za posledních šest let došlo k mírnému nárůstu počtu škol, tříd i žáků, kterých bylo ve školním roce 2019/2020 celkem 45 343.

Tab. 8.1.3: Základní školy v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2019/2020

Okres	Počet škol (celkem)	Počet tříd	Počet žáků	Počet pedagog. pracovníků *	Žáků na 1 třídu	Žáků na 1 pedagog. prac.
Havlíčkův Brod	53	436	8 400	715,3	19,3	11,7
Jihlava	51	523	10 555	830,7	20,2	12,7
Pelhřimov	33	317	6 205	524,0	19,6	11,8
Třebíč	65	508	9 606	828,6	18,9	11,6
Žďár nad Sázavou	81	556	10 577	914,7	19,0	11,6
Kraj Vysočina 19/20	283	2 340	45 343	3 813,3	19,4	11,9
Kraj Vysočina 18/19	280	2 261	44 895	3 678,0	19,9	12,2
Kraj Vysočina 17/18	274	2 241	44 453	3 312,2	19,8	13,4
Kraj Vysočina 16/17	273	2 205	43 980	3 358,2	19,9	13,1
Kraj Vysočina 15/16	272	2 192	43 173	3 257,3	19,7	13,3
Kraj Vysočina 14/15	272	2 164	42 473	3 269,6	19,6	13,0

*) počet úvazků k 30. 9. 2019

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M3 z roku 2019-2014, výkaz P1-04 z roku 2019-2014

8.1.3 Střední vzdělávání

V Kraji Vysočina je nabídka středoškolského vzdělání v důsledku přirozených spádových oblastí koncentrována do větších měst. Takovými středisky jsou okresní města, v nichž ve školním roce 2019/20 studovaly nebo se učily více než dvě třetiny z celkového počtu studentů kraje. Mezi nimi vyniká Jihlava s podílem cca 25 %.

V důsledku demografického vývoje ubývá žáků na středních školách. Ve srovnání se škol. rokem 2013/2014 bylo ve školním roce 2019/2020 na středních školách o 1 598 žáků méně. Stávající situaci řešily změny v síti středních škol, které se dotkly především menších organizací. Oborová nabídka zůstává zachována.

V Kraji Vysočina je ve školním roce 2019/20 k 30. 9. 2019 zařazeno ve školském rejstříku celkem 65 právnických osob vykonávajících činnost středních škol. Z celkového počtu škol poskytujících střední vzdělávání byly na 18 školách vyučovány obory typu gymnázií, na 35 školách obory typu středních odborných škol, na 13 školách lycea, na 27 školách obory typu středních odborných učilišť a na 13 školách obory s upravenými učebními plány pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Střední školy navštěvuje celkem 19,8 tis. žáků, z toho 15 tisíc žáků obor ukončený maturitní zkouškou.

8.1.3.1 Střední školy – obory se všeobecným zaměřením

Gymnázia nabízejí různou délku studia – nejběžnější formou je studium osmileté a čtyřleté, pouze tři gymnázia jsou šestiletá. Počet studentů na 18 gymnáziích činil ve školním roce 2019/20 celkem 6 146. Přestože zájem o obory se všeobecným zaměřením se v čase nesnižuje, v roce 2019/2020 pokračovalo snižování zájmu o lycea. Jedná se o čtyřleté vzdělávání s určitým obecně odborným zaměřením, např. lycea technická, ekonomická, přírodovědná, pedagogická. Stejně jako v případě gymnázií jsou v nich mladí lidé připravováni zejména ke studiu na vyšších odborných a vysokých školách.

Tab. 8.1.4: Přehled studentů na gymnáziích a lyceích v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2019/2020

Studijní obor	HB	Jl	PE	TR	ZR	Kraj 2019/20	Kraj 2018/19	Kraj 2017/18	Kraj 2016/17	Kraj 2015/16	Kraj 2014/15
Gymnázium 4-leté	435	475	309	569	684	2 472	2 527	2 554	2 527	2 481	2 419
Gymnázium 6-leté	-	180	113	-	-	293	296	306	342	355	399
Gymnázium 8-leté	707	656	442	472	1 104	3 381	3 368	3 331	3 261	3 281	3 283

Lycea	226	12	69	155	103	565	597	600	639	667	716
Celkem	1 368	1 323	933	1 196	1 891	6 711	6 788	6 791	6 130	6 784	6 817

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M8 z roku 2014-2019

8.1.3.2 Střední školy – odborně zaměřené studijní a učební obory

Počet studentů odborných oborů s maturitní zkouškou ve šk. roce 2019/20 činil 8,3 tis., což je pokles o více než 1,7 tis. oproti situaci před pěti lety. Největšímu zájmu se těší obory, které jsou orientovány především na ekonomiku a podnikání, strojírenství a elektrotechniku (viz tabulka 8.1.5).

Tab. 8.1.5: Počty studentů v maturitních oborech (M, L) v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2019/2020 (denní studium)

Kód oboru	Studijní obor	HB	JL	PE	TR	ZR	Kraj 2019/20	Kraj 2018/19	Kraj 2017/18	Kraj 2016/17	Kraj 2015/16	Kraj 2014/15
26,18	Elektrotech., telekom. a VT	67	432	167	458	339	1 463	1 440	1 306	1 443	1 419	1 446
63,64,66	Ekonomika, obchod a podnikání	192	447	111	198	229	1 177	1 187	1 165	1 227	1 299	1 825
21,23,39	Strojírenství, stroj. výr.	96	333	126	265	330	1 150	1 171	1 272	1 279	1 212	1 182
82,34	Umění a užité umění	196	546	-	15	-	757	745	680	689	694	681
53	Zdravotnictví	134	255	-	168	116	673	629	574	544	575	624
29,65	Gastro., hotelnictví, turismus	84	82	20	190	141	517	532	540	601	671	791
68	Právo, veřejnosp.činnosti	-	378	-	111	-	489	481	498	485	489	507
16,41,43	Zem. a les., ekologie, veterinář	-	7	201	201	30	439	462	456	490	494	499
--	Nástavby	30	110	55	122	188	505	452	471	448	491	641
36	Staveb., geodézie, kartograf.	112	178	-	142	57	489	452	486	487	531	653
75	Pedag., učit., soc.péče	85	301	-	77	-	463	432	432	432	430	432
34,37	Ostatní	-	-	-	-	52	52	52	53	52	54	97
31,69	Osobní a provozní služby	-	58	10	-	20	88	79	96	96	120	577
33	Zpracování dřeva	17	-	17	-	-	34	29	27	60	58	69
--	Celkem obory	1 013	3 127	707	1 947	1 502	8 296	8 143	8 056	8 336	8 537	10 024

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M8 z roku 2014-2019

Počet studentů, kteří dosáhnou středního stupně vzdělání nebo středního vzdělání s výučním listem, se pohybuje kolem 5,2 tisíce. Největší zájem je o obory strojírenství, gastronomie, hotelnictví a turismus. Počty studentů v těchto oborech tvořily ve sledovaném období více než polovinu studentů všech učebních a studijních oborů typu středních odborných učilišť (viz tabulku 8.1.6).

Tab. 8.1.6: Počty studentů v nejfrekventovanějších učebních oborech (H, E) v okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2019/2020 (denní studium)

Kód oboru	Učební obor	HB	JL	PE	TR	ZR	Kraj 2019/20	Kraj 2018/19	Kraj 2017/18	Kraj 2016/17	Kraj 2015/16	Kraj 2014/15
21,23,41,55	Strojírenství, stroj. výroba	71	411	341	342	410	1 575	1 326	1 403	1 410	1 421	1 441
29,65	Gastronomie, hotelnictví, turismus	163	288	155	190	271	1 067	981	1 013	1 068	1 156	1 188
31,34,37,69	Osobní a provozní služby	-	80	102	128	196	506	484	435	432	409	418
26	Elektrotechnika, telekomunikace a VT	34	140	-	169	71	414	437	376	384	445	438
36	Stavebnictví, geodézie, kartograf.	88	125	25	100	39	377	385	392	480	423	449
41	Zemědělství a lesnictví	-	40	203	154	226	623	618	615	640	636	627
33	Zpracování dřeva	47	79	27	65	21	239	249	266	245	244	253
66	Obchod	20	23	-	84	43	170	143	159	150	162	191
53	Zdravotnictví	31	42	-	55	9	137	125	157	120	98	58
82	Umění a užité umění	57	-	-	7	-	64	59	61	60	56	56
28,75,39	Ostatní	31	25	-	-	-	56	58	55	70	72	83

--	Celkem obory	542	1 253	853	1 294	1 286	5 228	4 865	4 932	5 059	5 122	5 202
----	--------------	-----	-------	-----	-------	-------	--------------	-------	-------	-------	-------	-------

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M8 z roku 2013-2019

8.1.4 Vyšší odborné školy

S rostoucí šancí přijetí na vysokou školu postupně klesá zájem o vyšší odborné vzdělání. V současnosti se v Kraji Vysočina vzdělává na vyšších odborných školách 320 studentů, což je o více než polovinu méně než tomu bylo v roce 2014. Na území Kraje Vysočina působí k 30. 9. 2019 celkem 14 vyšších odborných škol (dále také „VOŠ“), z nichž pouze jedna je samostatná, ostatní jsou spojeny s různými typy středních škol. Rozložení VOŠ i oborů v kraji lze označit za poměrně rovnoměrné, rozložení počtu studentů jednotlivých oborů se koncentruje více na obory ekonomického, technického a sociálně zdravotního zaměření. Následující tabulka 8.1.7 uvádí informace o oborové skladbě a počtech studentů vyšších odborných škol v Kraji Vysočina.

Tab. 8.1.7: Obory a počty studentů vyšších odborných škol v jednotlivých okresech Kraje Vysočina ve školním roce 2019/2020 (v denním studiu)

Okres	Název školy	Studijní obor	2019/20	2018/19	2017/18	2016/17	2015/16	2014/15
Havlíčkův Brod	VOŠ a OA Chotěboř	Facility management	x	x	x	x	24	39
		Řízení bezpečnosti práce	0	9	10	34	21	58
		Řízení a zabezpečení jakosti	x	0	8	8	27	x
	SZŠ a VOŠ zdravotnická Havlíčkův Brod	Diplomovaná všeobecná sestra	24	43	50	55	67	80
	G, SOŠ a VOŠ Ledec nad Sázavou	Ekonomika a management podniku	24	14	36	35	62	59
	Akademie - VOŠ, G a SOŠ uměleckoprůmyslová Světlá nad Sázavou	Řízení sklářské a keramické výroby	8	6	13	11	20	25
		Řízení výroby zpracování kamene	10	9	8	6	10	23
Pelhřimov	VOŠ a SŠ hotelová SČMSD Pelhřimov, s.r.o.	Management hotelového provozu	x	0	0	5	11	15
Jihlava	FARMEKO - VOŠ zdravotnická a SOŠ, s.r.o.	Diplomovaný farmaceutický asistent	30	31	31	33	40	37
	Soukromá VOŠ grafická a Střední umělecká škola grafická, s.r.o.	Multimediální umělecká tvorba	14	26	32	25	31	47
	Soukromá VOŠ sociální, o.p.s.	Sociální práce	19	27	31	43	65	84
		Předškol. a mimoškol. pedagog.	42	51	56	61	38	22
	TRIVIS - Střední škola veřejnoprávní a Vyšší odborná škola bezpečnosti silniční dopravy Jihlava, s.r.o.	Bezpeč.v silniční dopravě	41	26	35	43	50	29
Třebíč	VOŠ a SŠ veterinární, zemědělská a zdravotnická Třebíč	Diplomovaná všeobecná sestra	18	33	39	45	57	45
		Účetnictví a finanční hospodaření	6	16	38	51	51	73
Žďár nad Sázavou	VOŠ a SOŠ zemědělsko-technická Bystřice nad Pernštejnem	Agroturistika	34	13	36	31	63	64
	VOŠ a SPŠ, Žďár nad Sázavou, Studentská 1	Automatizace a informatika	x	x	0	7	14	32
		Informační technologie ve strojírenství	7	14	23	28	34	41

		Ekonomika strojírenství	0	10	14	38	36	47
	SZŠ a VOŠ zdravotnická Žďár nad Sázavou	Diplomovaná všeobecná sestra	43	46	52	68	66	84
Vysočina			320	374	512	627	787	904

Pozn.: x – v daném roce obor neotevřen, 0 – obor otevřen, ale nikdo nenastoupil
Zdroj dat: MŠMT, výkaz M10 z roku 2014-2019

8.1.5 Speciální školství

Speciální školství je tvořeno mateřskými a základními školami pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, základními školami speciálními, speciálními školami při zdravotnických zařízeních a praktickými školami. Síť těchto zařízení je v Kraji Vysočina stabilizovaná. Pro doplnění informací uvádíme tabulku 8.1.8 s počtem individuálně integrovaných žáků v ZŠ. Řada škol se speciálním zaměřením zajišťuje ve větší míře vzdělávání žáků s těžšími formami zdravotního handicapu.

Vzdělávací systém doplňuje výchovné, pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické poradenství. Tyto služby poskytují v Kraji Vysočina výchovní poradci (pozice ustavena zpravidla na každé úplné základní škole a na středních školách), Pedagogicko-psychologická poradna a Speciálně pedagogické centrum Vysočina, která má své pracoviště v Bystřici nad Pernštejnem, Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Moravských Budějovicích, Pelhřimově, Třebíči, Velkém Meziříčí a Žďaru nad Sázavou.

SVP poskytují všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mládeži se zvýšeným rizikem či prvními projevy poruch chování a negativních jevů v jejich sociálním vývoji a klientům propuštěným z ústavní výchovy při jejich integraci do společnosti. Na území Kraje Vysočina zřídilo MŠMT tři SVP, které poskytují preventivně výchovnou péči formou ambulantních služeb. Jedná se o SVP při Výchovném ústavu, Základní škole a Střední škole ve Velkém Meziříčí, SVP při Výchovném ústavu v Černovicích a SVP při DD se školou v Jihlavě. SVP v Moravských Budějovicích, které poskytuje ambulantní péči v Moravských Budějovicích a Třebíči je soukromé (zřizovatel STŘED, o.s.).

Tab. 8.1.8: Individuálně integrovaní zdravotně handicapovaní žáci ZŠ v Kraji Vysočina

Druh postižení	2019/20	2018/19	2017/18	2016/17	2015/16	2014/15
Mentálně postižení	238	218	176	121	117	107
Sluchově postižení	58	50	39	37	35	37
Zrakově postižení	27	25	26	25	28	27
S vadami řeči	181	151	121	115	93	89
Tělesně postižení	42	46	42	42	39	49
S více vadami	151	170	150	63	63	66
S vývoj. poruchami učení a chování	3 258	3 043	2 838	2 021	2 194	2 035
Autisté	174	165	143	163	127	94
Čelkem	4 129	3 868	3 535	2 587	2 696	2 504

Zdroj dat: MŠMT, výkaz M3 z roku 2014-2019

8.1.6 Vysoké školy

V Kraji Vysočina má sídlo jedna vysoká škola - Vysoká škola polytechnická Jihlava (VŠPJ). Dále působí na území kraje odloučená pracoviště jiných vysokých škol. V akademickém roce 2019/20 studovalo v prezenčních vysokoškolských programech na území kraje 1 417 studentů, z toho však pouze 34 mimo VŠPJ.

Zhruba 13 tis. osob z Vysočiny studuje některou z vysokých škol. Poptávka po studiu tak výrazně převyšuje nabídku v regionu a studenti musí studia realizovat v jiných krajích. Problémem se však stává, že po absolvování se studenti nevrací, což je jedna příčin nižšího podílu vysokoškolsky vzdělané populace v kraji.

Vysoká škola polytechnická Jihlava nabízí bakalářské studium v programech: finance a řízení, aplikovaná informatika, aplikovaná technika pro průmyslovou praxi, elektrotechnika a informatika, ekonomika a management, porodní asistence, ošetřovatelství a zdravotně sociální péče. Magisterské

studium nabízí v programu specializace ve zdravotnictví. Ani VŠPJ se nevyhnul nižší zájem o studium, v roce 2019/20 zde studovalo 1 383 studentů, což je o 400 méně než před pěti lety.

Česká zemědělská univerzita Praha - Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů nabízí tříletý bakalářský obor Chov koní v Centru pro výuku chovu koní Humpolec.

Vysoká škola chemicko-technologická v Praze - Fakulta chemicko-technologická nabízí na pracovišti Akademie - VOŠ, G, SOŠ umělecko-průmyslová Světlá nad Sázavou, čtyřletý bakalářský obor Konzervování - restaurování umělecko-řemeslných děl.

8.1.7 Celoživotní vzdělávání

Realizace konceptu celoživotního vzdělávání znamená užší propojení existujícího školského systému se sektorem dalšího vzdělávání, s politikou zaměstnanosti a se sociální politikou. Zdůrazňuje se význam učení mimo rámec vzdělávací soustavy (vzdělávání na pracovišti, uznávání předchozí pracovní zkušenosti), tedy co největší propustování oblasti učení a práce. Zvyšuje se úloha sociálních partnerů, zdůrazňuje se osobní volba každého jedince a propojení individuální poptávky se společenskou.

V Kraji Vysočina existuje přes dvě stě právnických osob a kolem tisíce fyzických osob vykonávajících činnost zaměřenou na vzdělávací služby pro dospělé. Podrobnější informace o účasti dospělých v dalším vzdělávání nejsou s výjimkou informací ze škol k dispozici.

Ve školním roce 2019/20 se střední a základní školy opět podílely na organizaci odborně zaměřených vzdělávacích kurzů. Střední školy mimo jiné spolupracují s úřady práce a na základě jejich požadavků zajišťují kvalifikační a rekvalifikační kurzy pro veřejnost a kurzy pro zaměstnance škol a školských zařízení zakončené odborným přezkoušením nebo státní zkouškou. Mezi kurzy, které pořádaly zmíněné školy, převažovaly především rekvalifikační kurzy pro uchazeče o zaměstnání, dále pak kurzy jazykové, kurzy pro rozšíření znalostí v řemeslných živnostech, kurzy autoškoly, sportovní kurzy, svářečské školy, kurzy práce s výpočetní technikou, vzdělávání v oblasti všeobecně vzdělávacích předmětů, kurz kosmetické a kadeřnické práce, manikúra, pedikúra a nehtová modeláž a další odborné kurzy technického, obchodního, ekonomického, zdravotnického, zemědělského nebo uměleckého zaměření.

8.2 Zdravotnictví

V Kraji Vysočina je poskytována péče primární (všeobecné praktické lékařství, pediatrie, zubní lékařství a gynekologie a porodnictví), specializovaná ambulantní, lůžková, kde klíčovou roli hrají nemocnice zřizované Krajem Vysočina a přednemocniční neodkladná péče (Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina, příspěvková organizace).

8.2.1 Lidské zdroje

Ve zdravotnictví v Kraji Vysočina pracovalo v roce 2017 dle přepočtených úvazků celkem 11 060 pracovníků. Pokud bychom to převedli na populační velikost regionu, tak na 10 000 obyvatel zde působí 217,4 pracovníků ve zdravotnictví, což je nižší hodnota ve srovnání s průměrem ČR (252,5).

Tab. 8.2.1: Pracovníci ve zdravotnictví podle kategorií pracovníků v Kraji Vysočina za rok 2017 v porovnání s ČR

Kategorie pracovníků	Kraj Vysočina	Přepočet na 10 000 obyvatel v KV	Přepočet na 10 000 obyvatel v ČR
Lékaři	1 714,6	33,7	39,7
Zubní lékaři	307,8	6,1	7,1
Farmaceuti	280,1	5,5	6,1
Všeobecné, dětské sestry, porodní asistentky	4 029,4	79,2	79,4
Ostatní nelékaři s odbornou způsobilostí (ostatní ZPBD)	1 183,1	23,3	26,9
Nelékaři s odbornou a specializovanou způsobilostí (ZPSZ)	371,5	7,3	11,7
Nelékaři pod odborným dohledem (ZPOD)	1 429,3	28,1	32,1
Nelékaři s odb. způsobilostí (JOP) § 43 a dentisté	122,8	2,4	2,8
Technicko-hospodářští pracovníci	720,3	14,2	21,0
Dělníci a provozní pracovníci	901,0	17,7	25,8
Celkem pracovníci ve zdravotnictví	11 060	217,4	252,5

Zdroj dat: ÚZIS ČR, výkaz E4

Lidské zdroje jsou v poskytování zdravotních služeb rozhodujícím faktorem. Prakticky celá ČR řeší problémy s vážným nedostatkem kvalifikovaných lékařů, sester a dalších pracovníků. Systém odborné přípravy často není dostatečně vyvážený. Současně vzniká problém s rostoucí vysokou věkovou strukturou lékařů, který bez systémového řešení v oblasti vzdělávání zdravotnických pracovníků, negativně ovlivní provoz poskytovatelů zdravotní péče.

8.2.2 Organizace zřizované Krajem Vysočina

Kraj Vysočina zřizuje osm zdravotnických příspěvkových organizací (poskytovatelů zdravotních služeb), z toho 5 nemocnic, Zdravotnickou záchrannou službu Kraje Vysočina, příspěvkovou organizaci a dva poskytovatele zdravotních služeb, které poskytují komplexní péči dětem, včetně okamžité pomoci akutní a neodkladné péče ohroženým dětem.

- **Nemocnice Havlíčkův Brod, příspěvková organizace**

Nemocnice se specializuje, kromě poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na angiologická vyšetření, laparoskopické urologické operace, léčbu sekundárního šedého zákalu, prevenci a léčbu kolorektálního karcinomu (gastroenterologická ambulance), chirurgii ruky, ortovoltážní radioterapii atd. V nemocnici je dále Perinatologické centrum intermediární péče, které zajišťuje nepřetržitou specializovanou komplexní péči v oborech porodnictví a neonatologie. Nemocnice otevřela v roce 2019 pracoviště magnetické rezonance.

- **Nemocnice Jihlava, příspěvková organizace**

Nemocnice se specializuje, mimo poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na biologickou léčbu, pozitronovou emisní tomografii, angiologická vyšetření, endoskopickou retrográdní cholangiopankreatikografii, cytologii dýchacích cest, atd. Nemocnice je také držitelem Komplexního onkologického centra, které poskytuje superspecializovanou péči v oboru radiační onkologie a klinická onkologie především pro pacienty z Kraje Vysočina, Onkogynekologického centra, Kardiovaskulárního centra, Iktového centra a Perinatologického centra intermediární péče. Nemocnice provozuje od roku 2010 také magnetickou rezonanci. Od 1. 11. 2018 nemocnice provozuje Protialkoholní záchytnou stanici pro celý kraj.

- **Nemocnice Nové Město na Moravě, příspěvková organizace**

Nemocnice se specializuje, kromě poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na miniinvazivní laparoskopické operace v urologii, screening kolorektálního karcinomu, chirurgii ruky, screening karcinomu děložního hrdla, následnou intenzivní péči atd. Dále je nemocnice držitelem Iktového centra a provozuje od roku 2016 magnetickou rezonanci.

- **Nemocnice Pelhřimov, příspěvková organizace**

Nemocnice se specializuje, mimo poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na hematoonkologii, transfúzní lékařství, angiologická vyšetření atd.

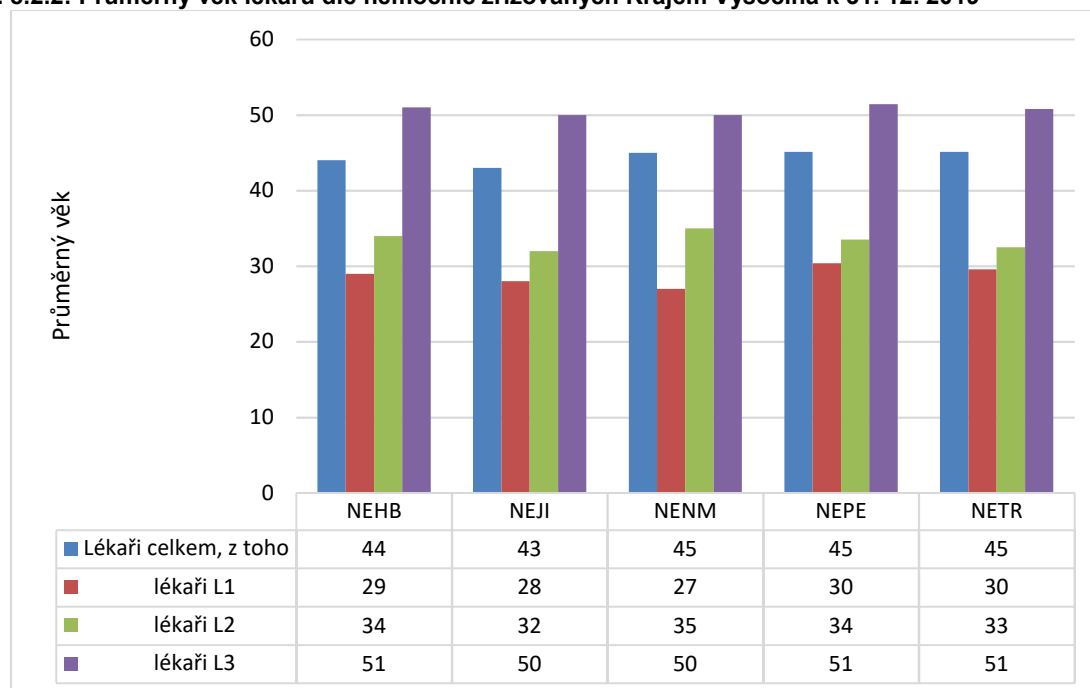
- **Nemocnice Třebíč, příspěvková organizace**

Nemocnice se specializuje, mimo jiné na poskytování lůžkové péče v obvyklých oborech, na prevenci a léčbu kolorektálního karcinomu, dlouhodobou intenzivní ošetrovatelskou péči atd. Nemocnice otevřela v roce 2019 pracoviště magnetické rezonance. V Moravských Budějovicích má nemocnice své detašované pracoviště, kde je poskytována především lůžková komplexní zdravotní péče o geriatrické a dlouhodobě nemocné pacienty.

Tab. 8.2.2: Počty lůžek v nemocnicích zřizovaných Krajem Vysočina v roce 2019

Nemocnice Havlíčkův Brod, příspěvková organizace	534
Nemocnice Jihlava, příspěvková organizace	706
Nemocnice Nové Město na Moravě, příspěvková organizace	457
Nemocnice Pelhřimov, příspěvková organizace	340
Nemocnice Třebíč, příspěvková organizace	536
Celkem	2573

Zdroj: Výroční zpráva Kraje Vysočina za rok 2019;
Krajský úřad Kraje Vysočina, OZ (průzkum).

Obr. 8.2.2: Průměrný věk lékařů dle nemocnic zřizovaných Krajem Vysočina k 31. 12. 2019

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, OZ (průzkum).

- **Zdravotnická záchranná služba Kraje Vysočina, příspěvková organizace**
Popis této organizace je součástí kapitoly 5.5 - IZS.
- **Dětské centrum Jihlava, příspěvková organizace**
Jedná se o poskytovatele zdravotních služeb, který poskytuje komplexní péči dětem od narození do věku 3 let. Ze zdravotních nebo sociálních důvodů může organizace uvedenou péči poskytovat i dětem starším. Organizace funguje také jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, poskytující akutní a neodkladnou péči ohroženým dětem. Zařízení má 43 lůžek pro děti a 3 pokoje pro společný pobyt matek s dítětem.
- **Trojlístek – centrum pro děti a rodinu Kamenice nad Lipou, příspěvková organizace**
Poskytuje komplexní péči dětem od narození do věku 3 let. Ze zdravotních nebo sociálních důvodů může organizace uvedenou péči poskytovat i dětem starším. Jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytuje akutní a neodkladnou péči ohroženým dětem. Zařízení má celkem 45 lůžek z toho 30 lůžek pro ústavní péči a 15 lůžek „krizových“.

8.2.3 Další poskytovatelé zdravotních služeb v Kraji Vysočina

Privátní nemocnice

- **Nemocnice sv. Zdislavy, a. s.**
Součástí sítě nemocnic Kraje Vysočina je i Nemocnice Sv. Zdislavy, a.s. (Mostiště), která však není zřizována Krajem Vysočina. Síť tedy tvoří celkem 6 nemocnic (tato a nemocnice zřizované Krajem Vysočina). Pacientům poskytuje všestrannou ambulantní i hospitalizační lékařskou péči. Nabízí specializované výkony např. miniinvazivní sleeve gastrektomie, náhrady velkých kloubů či roboticky prováděné operace prostaty, střeva a ledvin. V rámci akutní lékařské péče provozuje oddělení ortopedie, chirurgie, robotické chirurgie a intenzivní péče. Vedle lůžkových oddělení pro akutní medicínu nabízí celé spektrum ambulantních specialistů. V následné lůžkové péči disponuje 75 lůžky pro dlouhodobě nemocné a 18 lůžky oddělení následné intenzivní péče. Celkem má nemocnice 145 lůžek.

Obr. 8.2.3: Situační mapa rozmístění sítě nemocnic v Kraji Vysočina

Zařízení zajišťující služby na úseku ochrany zdraví před alkoholismem

- **PATEB, s. r. o., Jemnice**
Soukromé zdravotnické zařízení, které provozuje protialkoholní, protitoxikomanické a psychiatrické zařízení a ambulance. Specializuje se na léčbu závislostí. Celkem má 60 lůžek.

Zařízení následné péče

- **Nemocnice Počátky, s. r. o.**
Nemocnice poskytuje sociální a zdravotní služby seniorům v rozsahu: 120 zdravotních lůžek následné péče (léčebna dlouhodobě nemocných), z toho maximálně 20 sociálních lůžek ve zdravotnickém zařízení ústavní péče a 30 sociálních lůžek domova se zvláštním režimem, dále geriatrickou a interní ambulanci.
- **Vysočinské nemocnice, s. r. o.**
Vysočinské nemocnice s.r.o. jsou nestátní zdravotnické zařízení, které má 4 pracoviště: Poliklinika Ledec nad Sázavou, Nemocnice Ledec-Háj, Nemocnice Humpolec, Plicní léčebna Humpolec. Předmětem činnosti je poskytování následné dlouhodobé léčebné, rehabilitační a ošetrovatelské péče. Činnost ambulantní – plicní a fyzioterapie. Dále poskytují sociální služby, kde je kapacita 25 lůžek na pracovišti Nemocnice Humpolec a Nemocnice Ledec-Háj.

Psychiatrické nemocnice a odborné ústavy

- **Psychiatrická nemocnice Havlíčkův Brod**
Nemocnice poskytuje akutní lůžkovou zdravotní péči v oboru psychiatrie a následnou lůžkovou zdravotní péči v oborech psychiatrie, dětská a dorostová psychiatrie, gerontopsychiatrie, návykové nemoci a sexuologie. Je také poskytovatelem ambulantní zdravotní péče v oborech psychiatrie, sexuologie, dětská a dorostová psychiatrie, gerontopsychiatrie, ošetrovatelská péče v psychiatrii (terénní psychiatrická sestra), vnitřní lékařství, diabetologie a endokrinologie, gastroenterologie, fyzioterapie, radiologie a zobrazovací metody. Nemocnice disponuje 700 lůžky. Zřizovatel nemocnice je Ministerstvo zdravotnictví ČR.
- **Psychiatrická nemocnice Jihlava**
Psychiatrická nemocnice Jihlava je nemocnicí s celostátní působností, která poskytuje veškerou lůžkovou psychiatrickou péči (s výjimkou dětské psychiatrie) občanům - komplexní psychiatrickou a diagnostickou péči ústavní a ambulantní, dále zajišťuje činnost ústavní lékárny a lékárny pro veřejnost. V současné době disponuje nemocnice 520 lůžky na 18 odděleních šesti primariátů. Nemocnice je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví ČR.
- **Dětská psychiatrická nemocnice Velká Bíteš**

Dětská psychiatrická nemocnice je odborný léčebný ústav pro děti a mladistvé se specializovanou péčí v oboru dětské psychiatrie. Nabízí strukturovanou a komplexní střednědobou péči (3 - 6 měsíců), typ péče - následná, poskytuje i kratší diagnostické pobyty. Nemocnice je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví ČR. Disponuje 50 lůžky pro děti od 3 do 18 let.

- **Vysočinské nemocnice, s. r. o. (Plicní léčebna Humpolec)**

Nemocnice má dvě oddělení s celkem 70 lůžky, poskytuje specializovanou léčebnou péči o pacienty s nemocemi průdušek, plic a pohrudnice, především s chronickým průběhem.

- **Rehabilitační ústav pro cévní choroby mozkové, spol. s r. o., Chotěboř**

Ústav se věnuje rehabilitační léčbě pacientů po cévní mozkové příhodě a disponuje 41 lůžky. Kromě lůžkové zdravotní péče poskytuje ambulantní zdravotní péči v interní, neurologické a rehabilitační odbornosti.

Kapacita lůžkové péče v roce 2017 v Kraji Vysočina byla celkem 4 436 lůžek, na kterých bylo 103 848 případů hospitalizace. Počet lůžek se meziročně výrazně nemění maximálně v řádu několika desítek.

8.2.4 Primární a specializovaná ambulantní péče

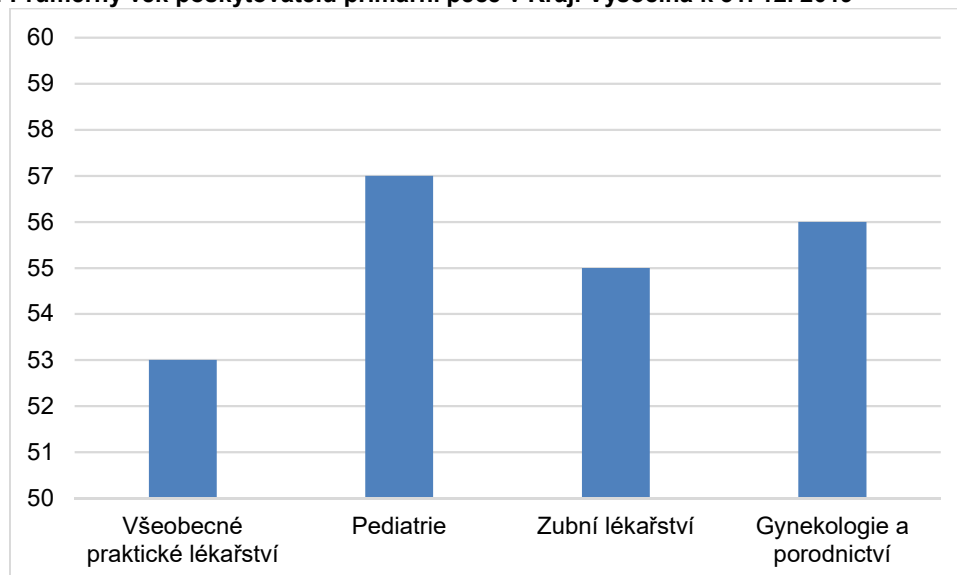
Ambulantní péči poskytuje v Kraji Vysočina k 2. 7. 2020 celkem 1375 poskytovatelů zdravotních služeb, z toho primární ambulantní péči 658 poskytovatelů zdravotních služeb, tedy péči v oborech všeobecné praktické lékařství, praktické lékařství pro děti a dorost, gynekologie a porodnictví a zubní lékařství. Lékárenskou péči zajišťuje 86 poskytovatelů zdravotních služeb.

Tab. 8.2.3. Počet poskytovatelů zdravotních služeb primární ambulantní péče v Kraji Vysočina - stav k 2. 7. 2020

Okres	všeobecné praktické lékařství	praktické lékařství pro děti a dorost	gynekologie a porodnictví	zubní lékařství
Havlíčkův Brod	43	15	10	49
Jihlava	55	19	14	59
Pelhřimov	39	13	10	32
Třebíč	51	24	18	52
Žďár nad Sázavou	57	25	16	57
Vysočina celkem	245	96	68	249

Zdroj dat: Národní registr poskytovatelů zdravotních služeb

Obr. 8.2.4: Průměrný věk poskytovatelů primární péče v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019

Zdroj dat: ÚZIS, ZDRAVÍ 2030

8.3 Sociální zabezpečení a sociální služby

Systém sociálního zabezpečení se snaží předcházet nebo řešit sociální vyloučení nebo další sociální situace. Snaží se pomoci lidem, kteří z důvodu zdravotní stavu nebo jiné nepříznivé sociální situace takovou pomoc potřebují. Sociální zabezpečení je realizováno formou sociálních dávek (systém sociálního a nemocenského pojištění, systém dávek státní sociální podpory a sociální pomoci) a prostřednictvím sociálních služeb.

8.3.1. Dávky sociálního zabezpečení

Následující tabulka zobrazuje vybrané dávky sociálního zabezpečení, které jsou vypláceny ze státního rozpočtu. Jedná se o počet dávek za kalendářní rok. Mezi jednotlivými regiony může sledovat poměrně značné rozdíly, nízký či snižující se počet vyplacených dávek naznačuje lepší sociální situaci v krajích a často souvisí s hospodářskou situací v regionu.

V roce 2018 bylo na Vysočině vyplaceno necelých 60 tis. příspěvků na bydlení, což je nejnižší hodnota mezi kraji. Více než třetina všech příspěvků v ČR byla vyplacena v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, které se dlouhodobě vyznačují většími sociálními problémy. Také v rámci pěstounské péče a přídavků na dítě je počet vyplacených dávek na Vysočině poměrně nízký.

Tab. 8.3.1: Počet vybraných sociálních dávek za roky 2013 a 2018

	Příspěvek na bydlení		Pěstounská péče		Přídatek na dítě	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Praha	242 238	243 267	20 295	29 738	259 162	156 963
Středočeský	141 281	144 715	27 359	38 809	531 559	306 962
Jihočeský	106 380	98 643	15 668	19 789	339 948	182 430
Plzeňský	68 761	62 323	15 360	21 469	236 056	117 802
Karlovarský	88 490	74 862	10 506	16 215	208 780	111 279
Ústecký	314 716	298 628	26 373	38 206	616 038	399 792
Liberecký	115 420	110 291	11 794	17 800	252 063	148 507
Královéhradecký	97 952	92 625	12 702	16 682	287 730	162 641
Pardubický	88 795	77 812	13 023	17 969	292 938	146 838
Kraj Vysočina	74 152	59 938	10 737	12 937	294 885	138 380
Jihomoravský	238 593	230 279	24 705	31 908	615 701	334 955
Olomoucký	140 646	125 861	18 424	22 332	394 610	215 712
Zlínský	98 750	81 013	13 715	15 681	320 556	160 246
Moravskoslezský	501 920	514 890	45 190	63 693	828 173	546 991
Česká republika	2 318 431	2 222 177	265 997	363 368	5 536 893	3 242 223

Zdroj dat: Vyplacené dávky státní sociální podpory a pěstounské péče, ČSÚ, 2019

Na konci 2019 bylo na Vysočině ve starobním důchodu více než 123 tis. osob, tedy necelých 25 % obyvatel. Za posledních 5 let v kraji přibýlo 4,1 tis. důchodců (3,5 %), v ČR to bylo 62 tis. osob (2,7 %). Dle demografických prognóz bude tento nárůst v následujících letech ještě větší.

Průměrná výše starobních důchodů vyplácených v jednotlivých krajích České republiky se liší až o více než třináct set korun. Starobní důchodci na Vysočině v prosinci roku 2019 pobírali v průměru 13 231 Kč, což byl po Karlovarském a Olomouckém kraji třetí nejnižší starobní důchod mezi čtrnácti kraji. Nejvyšší průměrný starobní důchod pobírali důchodci v Praze, a to 14 384 Kč. Mezi roky 2014 a 2019 vzrostl starobní důchod v Kraji Vysočina o 2 427 Kč (22,5 %), což bylo mírně nad průměrem růstu v celé ČR.

Tab. 8.3.2: Počet příjemců důchodu a výše starobního důchodu v letech 2014 a 2019

	Starobní důchod (SD) - počet		Průměrná výše SD v Kč		Invalidní důchod - počet	
	2014	2019	2014	2019	2014	2019
Praha	265 847	262 990	11 878	14 384	32 946	30 660
Středočeský	273 798	288 333	11 207	13 669	48 557	46 649
Jihočeský	142 993	150 376	10 985	13 380	27 802	25 733
Plzeňský	129 868	133 803	11 038	13 423	25 424	25 489
Karlovarský	66 039	67 123	10 817	13 066	11 132	10 663
Ústecký	179 714	181 694	10 979	13 299	41 133	41 528
Liberecký	99 332	101 946	11 005	13 349	19 362	18 828
Královéhradecký	131 633	135 370	10 955	13 334	23 128	22 545
Pardubický	118 401	121 957	10 853	13 238	22 879	22 529

Kraj Vysočina	119 324	123 463	10 804	13 231	22 468	21 843
Jihomoravský	261 226	268 138	10 950	13 331	53 481	54 488
Olomoucký	146 210	149 866	10 744	13 108	23 195	23 309
Zlínský	135 582	140 197	10 852	13 261	26 424	25 391
Moravskoslezský	274 751	281 787	11 157	13 553	50 367	49 328
Česká republika	2 344 718	2 407 043	11 090	13 487	428 298	418 983

Zdroj dat: Příjemci důchodů, ČSÚ, 2020

8.3.2 Sociální služby

Současně se sociálními a ekonomickými změnami ve společnosti a mění se socioekonomická a demografická struktura společnosti se mění struktura poptávky po jednotlivých druzích sociálních služeb. Největší vliv na poptávku po službách a na náklady na ně má skutečnost, že od roku 2010 vzrostl počet obyvatel starších 70 let o 30 % a počet obyvatel starších 85 let dokonce o 42 % (více informací o demografickém vývoji je obsahem kapitoly 2). Obecným trendem je zvyšování rozmanitosti typů sociálních služeb (na straně poptávky i nabídky), a to jak v oblasti služeb sociální péče, tak především v oblasti služeb prevence.

Vývoj a současný stav zabezpečení poptávky po sociálních službách v Kraji Vysočina celkově odpovídá těmto trendům. Zajištění některých typů služeb je však nedostatečné, jiné služby v některých územích chybí zcela, problémem je také regionální rozmístění a dostupnost zařízení služeb. Zřizovateli zařízení sociálních služeb jsou buď samy samosprávné územní celky (města, obce, kraj) nebo nestátní neziskové organizace.

V Kraji Vysočina jsou poskytovány všechny druhy sociálních služeb dle zákona o sociálních službách s výjimkou nízkoprahového denního centra, nicméně i tato služba byla rozvojově zařazena do Krajské sítě sociálních služeb Kraje Vysočina a bude se v nejbližší době také realizovat. Mezi nejvýznamnější sociální služby co do rozsahu a počtu klientů patří zejména pečovatelská služba, odlehčovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem a chráněné bydlení.

V regionu je zabezpečena péče o všechny cílové skupiny – od rodin s dětmi přes mládež až po osoby s různými druhy postižení, včetně osob s duševním onemocněním.

V Kraji Vysočina 125 poskytovatelů sociálních služeb poskytuje celkem 281 sociálních služeb, které jsou zařazeny do Krajské sítě sociálních služeb Kraje Vysočina.

Kraj Vysočina zřizuje 10 domovů pro seniory (při některých z nich je také zřízena služba domova se zvláštním režimem pro seniory s Alzheimerovou chorobou nebo jiným typem demence), 1 domov se zvláštním režimem pro osoby s duševním onemocněním, 1 domov se zvláštním režimem pro chronické alkoholiky, 8 domovů pro osoby se zdravotním postižením (osoby s mentálním a kombinovaným postižením, osoby s jiným zdravotním postižením), domov se zvláštním režimem pro osoby s jiným zdravotním postižením (např. Huntingtonova choroba) a Psychocentrum – manželskou a rodinnou poradnu Kraje Vysočina, při které je také zřízeno intervenční centrum pro oběti domácího násilí. Dále Kraj Vysočina zřizuje příspěvkové organizace, které poskytují služby chráněné bydlení, denní stacionář, sociálně aktivizační služby, odlehčovací služby a další. V sociální oblasti Kraj Vysočina zřizuje 20 příspěvkových organizací.

Tab. 8.3.3 Vybrané typy sociálních služeb v Kraji Vysočina (k 1. 7. 2020)

Služba	Počet	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina
Odlehčovací služba	zařízení	1	2	3	3	2	11
	lůžek	5	12	22	8	6	53
Týdenní stacionáře	zařízení	-	1	1	-	-	2
	lůžek	-	28	12	-	-	40
Domovy pro osoby se zdravotním postižením	zařízení	2	-	4	2	1	9
	lůžek	132	-	296	35	92	555
Domovy pro seniory	zařízení	3	4	6	6	5	24
	lůžek	297	316	382	692	295	1982
Domovy se zvláštním režimem	zařízení	3	3	6	6	4	22
	lůžek	219	153	260	212	138	982
Chráněné bydlení	zařízení	3	2	4	2	1	12
	lůžek	24	13	61	66	44	208

Sociální služby ve zdravotnickém zařízení	zařízení	2	2	2	1	1	8
	lůžek	32	15	22	20	5	94
Azylové domy	zařízení	1	2	1	2	2	8
	lůžek	20	65	20	85	54	244
Pečovatelská služba	registrovaných sociálních služeb	10	7	7	6	17	47

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OSV

Oblast poskytování sociálních služeb je velmi různorodá, což souvisí jak s rozmanitou strukturou poptávky po těchto službách, tak i s množstvím různých aktérů zabezpečujících tyto služby (nejčastěji obce a neziskové organizace). Současně je to i značně dynamická oblast, neboť struktura poptávky se v průběhu socioekonomických změn ve společnosti s časem mění. To vytváří značné nároky na monitorování stavu nabídky sociálních služeb, včetně odhadu současných potřeb (poptávky) a jejich očekávaného vývoje. Tento monitoring, včetně systémové podpory kritických či prioritních oblastí, je jednou z klíčových rolí krajské samosprávy v oblasti sociálních služeb. Poptávku po sociálních službách nejvíce ovlivňuje proces stárnutí populace spojený i s rostoucím výskytem různých typů demence v seniorském věku (největší nárůst je zaznamenán u Alzheimerovy choroby). Kromě této skutečnosti musí kraj v nabídce služeb reagovat na nové potřeby lidí s duševním onemocněním, s poruchou autistického spektra a na rostoucí problémy se zadlužením obyvatel. Zvláštní oblastí na pomezí sociální a zdravotní péče je pomoc osobám v závěrečné fázi života.

8.3.3. Rodinná a seniorská politika

Klíčovým principem rodinné a seniorské politiky je tvorba všestranně příznivého prostředí, umožňujícího kvalitní a spokojený život v rodině a důstojného, aktivního a bezpečného stáří seniorů. Strategickým dokumentem v této oblasti je Koncept rodinné a seniorské politiky Kraje Vysočina, ve které jsou definovány 4 hlavní oblasti působení: spoluvytváření vhodných podmínek pro fungování rodin, podpora žádoucích funkcí rodiny, ochrana práv ohrožených dětí a podpora pozitivního stárnutí a mezigenerační solidarity.

V oblasti rodinné a seniorské politiky kraj svou pozornost věnuje funkčním rodinám a soběstačným seniorům, Jde především o realizaci aktivit směřujících k prevenci nežádoucích jevů, prohlubování vědomostí, podpoře občanských a rodinných kompetencí a procesu celoživotního vzdělávání. Důležitou roli v tomto hraje síť Family a Senior Pointů, které jsou provozovány ve všech okresních městech. Jedná se o informační místa přátelská rodinám s dětmi a seniorům, kde se realizují preventivně vzdělávací akce, zaměřené na podporu rodičovských a seniorských kompetencí. Pro úspěšné naplňování jednotlivých cílů rodinné a seniorské politiky je nezbytná spolupráce kraje s dalšími organizacemi, které svou činnost zaměřují na péči o rodinu a seniory. V kraji funguje více jak 30 mateřských a rodinných center, které každoročně finančně podporujeme prostřednictvím Fondu Vysočiny a několik desítek neziskových organizací, se kterými v oblasti rodinné a seniorské politiky spolupracujeme. Důležitá je i spolupráce s obecními samosprávami, které realizují rodinnou a seniorskou politiku na místní lokální úrovni.

K vytváření vhodných podmínek pro život rodin a seniorů slouží projekty Rodinných a Senior pasů, které nabízejí rodičům s dětmi do 18 let a seniorům 55+ slevy a výhody po celé ČR. Nabídek Rodinných pasů v Kraji Vysočina využívá téměř 20 tisíc rodin, do projektu Senior pasů je zapojeno přes 30 tisíc seniorů.

8.4 Skupiny osob ohrožené sociálním vyloučením

Sociální vyloučení (exkluze) je proces vydělování jedinců i sociálních skupin ze společnosti. Vede k tomu, že se někteří lidé v důsledku nepříznivé sociální situace nemají možnost zapojit do běžného života společnosti a ocitají se izolovaní na jejím okraji (marginalizace) či zcela mimo ni (exkluze), čímž se kumulují další problémy jednotlivců a rozšiřují negativní jevy ve společnosti.

Česká republika i Kraj Vysočina se řadí mezi státy (kraje) s nízkým, ne však zanedbatelným výskytem sociálně vyloučených. Značná část těchto obyvatel žije pod hranicí chudoby, sociální dávky jsou často jejich jediným příjmem, řadí se mezi skupinu osob, které se často dopouští trestné činnosti apod. Mezi sociálně vyloučené a ohrožené sociálním vyloučením se řadí nejenom část romského obyvatelstva, dlouhodobě nezaměstnaní, marginální skupiny obyvatel (osoby bez přístřeší, osoby vracející se z

výkonu trestu odnětí svobody, alkoholici a další), osoby závislé na návykových látkách, ale stále častěji sem spadají i matky samoživitelky a senioři.

8.4.1 Romská problematika

Nezanedbatelnou skupinou osob ohrožených sociálním vyloučením je romská populace žijící na území Kraje Vysočina. Dle výsledků sčítání se k romské národnosti přihlásilo v roce 2011 celkem 129 osob, což bylo o 129 osob méně než v roce 2001. Kvalifikovaný odhad počtu příslušníků romské menšiny v Kraji Vysočina byl k 31. 12. 2017 zhruba pět tisíc devět set.

Prostorové rozložení sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina se do určité míry mění. Zůstává ovšem i nadále pravidlem, že území všech pěti okresů jsou nějakou sociálně vyloučenou komunitou zastoupeny. V Kraji Vysočina je k 31. 12. 2019 evidováno celkem 10 sociálně vyloučených lokalit, ve kterých žije cca 1400 obyvatel (Romů i členů majority).

Tab. 8.4.1: Sociálně vyloučené lokality v Kraji Vysočina dle informací romských poradců v roce 2019

Obec	Počet SVL
Havlíčkův Brod	2
Humpolec	1
Chotěboř	1
Kojatice	1
Pacov	1
Telč	1
Třebíč	2
Žďár nad Sázavou	1
CELKEM	10

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OSV

Jednou z hlavních překážek k úspěšnému splnění vytyčených cílů týkajících se integrace je ve většině případů nezájem Romů řešit svoji situaci aktivně (Romové jsou spíše pasivní a čekají na podporu a pomoc druhé strany).

Sociální vyloučení zejména Romů je zapříčiněno několika důvody – obtížné uplatnění na trhu práce a jejich motivace pracovat (nízká kvalifikace, nízké mzdy, závislost na dávkách, vysoká zadluženost, chybějící pracovní návyky), dále jejich bytovou situací (bydlení v nájemních bytech nižších kategorií a ubytovnách, vícegenerační soužití v přeplněných bytech) a úrovni vzdělávání (nezájem o studium, absence v předškolním vzdělávání, nepřipravenost školských zařízení).

V Kraji Vysočina působí 10 romských a proromských organizací, přičemž je poskytováno celkem 31 služeb, sociálních programů a aktivit, jejichž cílovou skupinou jsou sociálně vyloučení Romové. Pomoc předmětné cílové skupině dle registru zajišťují dále uvedené sociální služby. Druh služby nízkoprahová zařízení pro děti a mládež je poskytován ve čtyřech zařízeních zaměřených na uvedenou cílovou skupinu. Terénní programy pro tuto cílovou skupinu jsou registrovány u tří poskytovatelů sociálních služeb, stejně jako dvě sociální rehabilitace. V Kraji Vysočina působí osm azylových domů. Dva poskytovatelé realizují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v romských komunitách. Romové v sociálně vyloučených lokalitách mají k dispozici také telefonickou krizovou pomoc a krizové centrum. Celkově tedy v Kraji Vysočina existuje 9 poskytovatelů sociálních služeb, kteří mají jako jednu z cílových skupin svých služeb zaregistrovány etnické menšiny.

8.4.2 Cizinci

Sociálním vyloučením mohou být ohroženi také příslušníci etnických menšin, případně imigranti. Tyto skupiny obyvatel jsou vystaveny riziku vyloučení zejména z důvodu neznalosti českého jazyka a dále např. z důvodu neznalosti možností čerpání sociálních dávek, využívání zdravotních služeb, dosažitelnosti vzdělání ad. Zatímco do roku 2012 počet cizinců s povoleným pobytem v Kraji Vysočina postupně klesal, od roku 2013 počet cizinců s povoleným pobytem opět narůstal. Nárůst je možné dát do souvislosti s hospodářským růstem a chybějící pracovní silou ve výrobě. V roce 2019 opět počet cizinců klesl o 1370. Následující tabulka ukazuje vývoj počtu cizinců ukrajinské, vietnamské a mongolské národnosti, kteří jsou v Kraji Vysočina nejpočetněji zastoupeni.

Tab. 8.4.2: Počty cizinců s povoleným pobytem na území kraje a ČR od roku 2013 (vždy k 31. 12.)

Území	St. příslušnost	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kraj Vysočina	Ukrajina	2 161	1 791	2 258	2 557	3 217	3 159
ČR		104 388	106 019	110 245	117 480	131 709	144 519
Kraj Vysočina	Vietnam	1 186	1 053	1 170	1 205	1 227	1 026
ČR		56 666	56 958	58 080	59 808	61 143	61 952
Kraj Vysočina	Mongolsko	509	400	506	445	606	259
ČR		5 464	5 990	6 804	7 900	9 081	9 851
Kraj Vysočina	Celkem	7 847	8 094	8 476	9 227	10 962	9 592
ČR		451 923	467 562	496 413	526 811	566 931	595 881

Zdroj dat: Policie ČR, ČSÚ

V Kraji Vysočina je v současné době evidováno asi 30 cizinců s přiznaným statutem azylanta, kterým bylo zajištěno ubytování v rámci Integračního programu Ministerstva vnitra ČR v obecních bytech ve městech Jihlava, Havlíčkův Brod, Nové Město na Moravě, Přibyslav, Velká Bíteš. Nejvíce azylantů pochází z Myanmaru (asi 20).

Hlavním úkolem integrace jak azylantů, tak i osob s povoleným pobytem je zajistit znalost českého jazyka, znalost práv a povinností vyplývajících ze zákonů ČR a pomáhat jim s hledáním zaměstnání. Kraj Vysočina v tomto směru spolupracuje zejména s Policií ČR a neziskovými organizacemi, které se integrací cizinců zabývají.

8.4.3 Další skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením

K osobám ohroženým sociálním vyloučením se řadí i některé další skupiny obyvatel, které označujeme jako marginalizované. Patří mezi ně zejména osoby ohrožené sociálním vyloučením a osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody. Základní údaje o této skupině obyvatel jsou uvedeny v následující tabulce:

Tab. 8.4.3: Základní údaje o marginalizovaných skupinách obyvatelstva v kraji v letech 2014 – 2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Počet osob ohrožených sociálním vyloučením	565	280	396	384	446
Počet občanů propuštěných z vězení	286	222	275	354	276

Zdroj: MPSV

Mezi marginalizovanou skupinu obyvatel se řadí i recidivisté. Od roku 2011 (celkem evidováno 1 819 recidivistů) do roku 2014 (celkem 1 971 recidivistů) postupně narůstal jejich počet a jejich podíl na celkovém počtu pachatelů činil více než 50%. V roce 2015 počet recidivistů klesl na 1 705 a jejich podíl na celkovém počtu pachatelů činil 49,9 %. Počet trestných činů u recidivistů výrazně narostl. V roce 2018 bylo zjištěno 930 skutků a v roce 2019 bylo zjištěno 1 253 skutků. Od roku 2012, v rámci vzájemné spolupráce, pracují oblastní charity v kraji s osobami, které se vracejí z výkonu trestu odnětí svobody.

Specifickou skupinou osob ohrožených sociálním vyloučením jsou bývalí svěřenci zařízení pro výkon ústavní výchovy. Jedná se o osoby, které byly odňaty z péče rodičů, většinou z důvodu zanedbané péče, a prožily několik let v dětském domově. Tyto děti se po propuštění z ústavního zařízení po dosažení zletilosti obtížně integrují do společnosti. Nepoznaly model normální fungující rodiny a často se po zletilosti vracejí do závadového rodinného prostředí, z něhož byly před lety odebrány. Obtížně navazují zpřetrhané vazby s příbuznými, vrstevníky i s celou komunitou. Ročně opouští ústavní zařízení po dosažení zletilosti přibližně 30 dětí z Kraje Vysočina. Riziko jejich selhání je velké právě z důvodu absence kvalitního rodinného zázemí.

8.4.4 Protidrogová prevence a péče o uživatele drog

Mezi specifické skupiny v současné době stále více ohrožené sociálním vyloučením patří osoby závislé na návykových látkách, které se sdružují v uzavřených komunitách. Nejsou zpravidla motivováni k životu bez drogy, jsou nositeli zdravotních rizik pro společnost, zvýšeně se dopouští trestné činnosti.

Na území Kraje Vysočina, stejně jako na celém území ČR, jednoznačně převažuje zneužívání legálních látek (alkohol, nikotin) nad nelegálními, avšak ani zneužívání této skupiny látek a jeho důsledky nejsou zanedbatelné.

Protidrogovou politiku Kraje Vysočina tvoří čtyři základní pilíře, jimiž jsou: primární prevence, snižování rizik, léčba a sociální začleňování a snižování dostupnosti návykových látek a rizikovosti hazardních her. Primární prevence představuje systém předcházení výskytu závislostí na návykových látkách. Oblast činnosti se zaměřuje na populaci, která doposud nepřišla do styku s těmito látkami nebo se pohybuje v rizikovém prostředí. Intervenční a preventivní programy protidrogové problematiky si kladou za cíl zabránění užívání návykových látek. Cílem primární prevence je snížení míry experimentálního a příležitostného užívání návykových látek, zejména mladými lidmi.

Léčba je chápána jako odborná, cílená a strukturovaná práce s pacientem či klientem, která vychází z bio-psycho-sociálního modelu. Cílem Kraje Vysočina je zabezpečit síť služeb v oblasti léčby a resocializace pro uživatele návykových látek, kteří se snaží o návrat k normálnímu životu bez drog.

Tab. 8.4.4: Počet žadatelů o léčbu podle typu drogy nebo problémů v roce 2018

Kraj	Alkohol	Tabák	Pervitin	Opioidy	Kanabinoi dy	Sedativa, hypnotika	Gambling	Celkem
Hl. m. Praha	656	41	495	363	216	64	33	1 868
Středočeský	557	50	300	188	207	35	51	1 388
Jihočeský	336	27	194	62	114	15	19	767
Plzeňský	308	23	168	52	90	14	17	672
Karlovarský	115	8	63	17	35	7	7	252
Ústecký	259	28	820	253	329	17	70	1 776
Liberecký	172	30	147	15	61	5	36	466
Královéhradecký	309	24	183	40	95	17	55	723
Pardubický	284	21	132	18	60	8	37	560
Kraj Vysočina	546	25	199	53	142	46	46	1 057
Jihomoravský	720	26	322	170	139	17	7	1 401
Olomoucký	737	142	249	46	99	20	34	1 327
Zlínský	445	43	97	15	37	22	9	668
Moravskoslezský	219	26	303	51	183	21	15	818
bezdomovci	3	0	5	0	4	0	0	12
cizinci	38	3	26	17	16	2	1	103
Celkem	5 704	517	3 703	1 360	1 827	310	437	13 858

Pramen: Léčba uživatelů drog v ČR v roce 2018, ÚZIS 2019

Odhadovaný počet problémových uživatelů drog podle krajů ukazuje tabulka 8.4.5. Nejvyšší relativní počet problémových uživatelů pervitinu a opioidů je tradičně odhadován v Praze a Ústeckém kraji. Kraj Vysočina se nachází v počtu problémových uživatelů drog na druhém místě s nejnižším počtem po Pardubickém kraji.

Tab. 8.4.5: Odhadovaný počet problémových uživatelů drog v roce 2016

Kraj	Celkem PUD		Uživatelé opioidů				Uživatelé pervitinu	IUD
	Počet	Na	Heroin	Buprenorfin	Jiné opioidy	Celkem		
		1 000 osob 15–64 let						
Hl. m. Praha	16 200	19,17	2 500	5 700	700	8 900	7 300	15 800
Středočeský	2 400	2,75	100	600	< 50	700	1 700	2 200
Jihočeský	2 700	6,35	< 50	300	200	500	2 100	2 000
Plzeňský	1 900	4,91	< 50	< 50	300	400	1 500	1 700
Karlovarský	1 800	9,19	< 50	< 50	< 50	100	1 800	1 700
Ústecký	6 500	11,94	400	400	< 50	900	5 600	5 900
Liberecký	2 200	7,54	< 50	< 50	< 50	< 50	2 200	2 000
Královéhradecký	1 000	2,89	< 50	100	< 50	200	900	800
Pardubický	400	1,20	< 50	< 50	< 50	< 50	400	400
Vysočina	900	2,55	< 50	< 50	< 50	< 50	800	800
Jihomoravský	3 200	4,11	300	< 50	100	400	2 800	2 700
Olomoucký	2 400	5,71	< 50	< 50	100	100	2 300	2 000
Zlínský	1 800	4,55	< 50	< 50	100	100	1 700	1 500
Moravskoslezský	3 500	4,34	100	100	100	300	3 300	3 200
Celkem ČR	46 800	6,71	3 400	7 300	1 700	12 500	34 300	42 800

Pramen: Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2017

Obecně drogová scéna odpovídá charakteru kraje - podprůměrné mzdy, nízká hustota zalidnění, nejvíce malých obcí v ČR (tzn. vysoká spotřeba alkoholu), žádné velké město (tzn. málo opiátů - nízká možnost si na ně opatřit prostředky a obstarat si je).

Drogová scéna je rozptýlena do spádových center, ve kterých se uživatelé drog izolují v menších vzájemně propojených komunitách (zachování anonymity), a je tedy převážně uzavřená.

V rámci regionu je oblast protidrogové prevence a péče o uživatele drog zajišťována státními institucemi, samosprávou a nestátními neziskovými institucemi, viz tabulka. V oblasti minimalizace škod (harm reduction) poskytují v rámci Kraje Vysočina protidrogové služby 3 kontaktní a poradenská centra se sídlem v Jihlavě, Třebíči a Žďáru nad Sázavou. Kontaktní centra poskytují služby na území svých okresů a v rámci terénního programu zajišťují základní protidrogové služby také ve zbylých okresech Havlíčkův Brod a Pelhřimov.

Tab. 8.4.6: Největší poskytovatelé služeb protidrogové prevence v okresech Kraje Vysočina (struktura podle typu poskytovaných služeb 2019)

Typ služeb	Zařízení	Působnost dle okresů
Primární prevence	Všechny typy škol (MŠ, ZŠ, ZvŠ, SOŠ a gymnázia, OU a SOU, VOŠ)	Ve všech okresech
	Školská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, výchovné ústavy, dětské domovy)	Ve všech okresech
	Centrum prevence OCH Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou
	Spektrum – Centrum primární prevence Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod
	Portimo, o.p.s., Nové Město na Moravě	Žďár nad Sázavou
	Primární prevence – OCH Třebíč	Třebíč, Jihlava
	Střed z.s. – programy primární prevence Třebíč	Třebíč
	Centrum primární prevence Vrakbar Jihlava	Jihlava, Pelhřimov
Harm reduction	K-centrum U Větrníku Jihlava	Jihlava, Pelhřimov
	K-centrum Spektrum Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod
	K-centrum Noe Třebíč	Třebíč, Žďársko
Léčba a resocializace	Psychiatrické nemocnice	Jihlava, Havlíčkův Brod, Třebíč
	Ambulance pro alkoholismus a toxikomanie a psychiatrické ambulance	Ve všech okresech
	PATEB, s. r. o.	Jemnice
	Následná péče Jihlava	Jihlava, nadregionální působnost

Represe	Doléčovací centrum Třebíč	Třebíč, nadregionální působnost
	ALKAT, z. s.	Jemnice
	Terapeutická komunita Sejřek	Žďár nad Sázavou, nadregionální působnost
	Policie ČR a další orgány činné v trestním řízení	Ve všech okresech
	Městské policie	Jihlava, Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Třebíč

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, Odbor sociálních věcí, 2020

8.5 Zájmové a neformální vzdělávání a sport

Smysluplné trávení volného času zejména u dětí a mládeže, pomáhá ve spolupráci se školou a rodinou utvářet nejen člověka, ale i jeho vztah k okolí a celé společnosti. Zásadní význam mají tyto aktivity, zvláště pokud jsou dlouhodobé a pravidelné.

Zájmové a neformální vzdělávání tak není jen pouhou výplní volného času dětí a mládeže, ale má významný podíl na výchově a je tak pevnou součástí vzdělávacího procesu. Ten se ve volném čase děje především díky zájmu samotných účastníků a neformálními metodami.

Zájmové vzdělávání poskytuje z velké části síť základních uměleckých škol a domů dětí a mládeže, jejichž zřizovatelem jsou především obce. V Kraji Vysočina existuje 24 základních uměleckých škol (23 zřizuje obec, jedna ZUŠ je soukromá). K 30. 9. 2019 ZUŠ v pravidelné výuce navštěvovalo 11 628 žáků. ZUŠ jsou většinou umístěny ve větších městech, ale zřizují i detašovaná pracoviště v dalších obcích. Další organizovaná zájmová činnost dětí probíhá v domech dětí a mládeže. K 31. 10. 2019 existovalo v kraji 22 středisek volného času, tzv. domů dětí a mládeže (18 obecních, 3 církevní a jedno SVČ má právní formu obecně prospěšné společnosti, kdy zřizovatelem je Český svaz ochránců přírody). Pravidelnou zájmovou činnost těchto školských zařízení navštěvovalo 18 980 účastníků.

Organizátorem neformálního vzdělávání v Kraji Vysočina jsou především nestátní neziskové organizace (NNO) působící v oblasti volného času dětí a mládeže. Významnou organizací z řad NNO v oblasti volnočasových aktivit je především střešní organizace Rada dětí a mládeže Kraje Vysočina, která poskytuje poradenskou činnost ostatním NNO pracujícím s dětmi a mládeží, realizuje řadu celokrajských projektů a zprostředkovává komunikaci mezi NNO a orgány státní správy.

Sport je jednou z volnočasových aktivit, která se těší velkému zájmu veřejnosti. Díky technickému pokroku lidé často trpí nedostatkem pohybu, což má negativní vliv na zdraví člověka a proto je funkce sportu v současné době nezastupitelná. Sport však přináší také zábavu jak pro sportující, tak pro diváky. Vytváří pocit sounáležitosti a spoluúčasti a významnou roli má i v oblasti výchovy, vzdělávání, sociální integrace a v prevenci negativních společenských jevů. Sport může být rovněž prostředkem ke zviditelnění a zvýšení pozitivní image kraje.

Sportovní aktivity v Kraji Vysočina probíhají v rámci činnosti sportovních svazů, tělovýchovných jednot a sportovních klubů. Deset nejvýznamnějších krajských střešních organizací pod sebou sdružuje Všesportovní kolegium Kraje Vysočina. Jedná se o koordinační a iniciační orgán, jehož prostřednictvím lze v regionu sledovat členskou základnu a tím porovnávat zájem obyvatel o sport v jednotlivých okresech kraje. Nejpočetnější střešní organizací stále zůstává Česká unie sportu (ČUS), která k 31. 12. 2019 měla celkem 48 009 členů. Nejvíce členů i klubů této organizace je evidováno v okrese Žďár nad Sázavou (tab. 8.5.1).

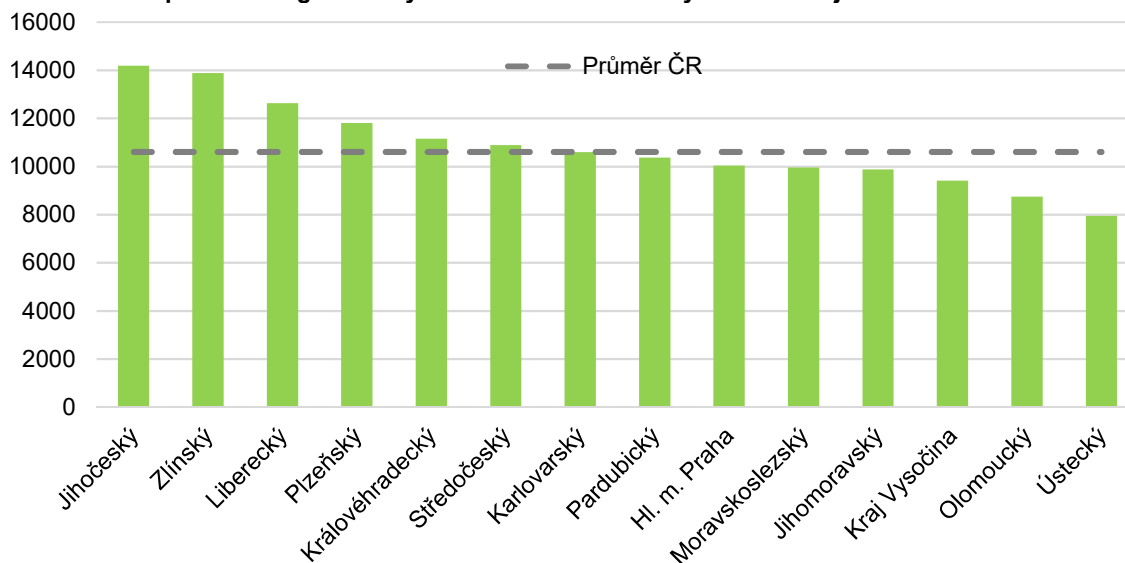
Tab. 8.5.1: Struktura členů ČUS v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019

Okres	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Kraj
Počet TJ/SK	64	65	68	64	79	340
Muži	6 334	7 056	6 254	7 756	7 883	35 283
Ženy	2 228	2 558	3 124	2 212	2 604	12 726
Žáci do 14 let	2 883	2 909	2 679	2 477	2 471	13 419
Dorost od 15 do 18 let	850	1 024	692	876	1 006	4 448
Dospělí	4 829	5 681	6 007	6 615	7 010	30 142
Celkem	8 562	9 614	9 378	9 968	10 487	48 009

Zdroj dat: Krajská organizace ČUS Kraje Vysočina

V rámci ČR řadíme Kraj Vysočina mezi regiony s celkově nižší sportovní aktivitou, méně registrovaných v ČUS je pouze v Karlovarském kraji. V přepočtu na 100 tis. obyvatel je v kraji registrováno 9 417 sportovců, což je méně než průměr ČR a třetí nejnižší hodnota mezi kraji.

Obr. 8.5.1: Podíl sportovců registrovaných v ČUS na 100 tis. obyvatel dle krajů ČR k 31. 12. 2019

Zdroj dat: ČUS a ČSÚ, vlastní zpracování

Následující tabulka zobrazuje 10 sportů s největší členskou základnou. Dominantní postavení má v tomto ohledu fotbal. Jak v kraji, tak na celorepublikové úrovni zaujímá první místo v počtu členů i počtu oddílů. Druhým nejpočetnějším sportem v kraji je lední hokej a na třetím místě se nachází sport pro všechny. Když bychom brali v úvahu počet oddílů, tak se na druhé místo posune stolní tenis.

Tab. 8.5.2: Sporty s největším zastoupením v rámci ČUS v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019

Pořadí	Název sportu	Celkem členů	Počet oddílů
1.	fotbal	178	17 298
2.	lední hokej	35	3 311
3.	sport pro všechny	51	3 025
4.	florbal	20	2 178
5.	tenis	40	2 156
6.	volejbal	33	1 907
7.	atletika	14	1 675
8.	volnočasový a rekreační sport	45	1 665
9.	stolní tenis	61	1 366
10.	plavecké sporty	6	1 237

Zdroj dat: Krajská organizace ČUS Kraje Vysočina

V oblasti mládeže Kraj Vysočina podporuje v republice ojedinělý projekt Krajských center talentované mládeže (KCTM). Smyslem těchto center je podpora talentů zajištěním kvalitních podmínek pro trénink v různých sportovních odvětvích. V roce 2019 bylo podle přijatých žádostí k 30. 6. 2019 součástí tohoto projektu 17 KCTM s celkovým počtem 1771 členů a 158 trenérů.

Tab. 8.5.3: Přehled členů KCTM Kraje Vysočina k 30. 06. 2019

KCTM	Počet členů	Počet trenérů	Celkem zapojeno	Sídlo
Atletika	42	6	48	Jihlava
Šachy	40	5	45	Jihlava
Fotbal	360	30	390	Jihlava
Házená - chlapci	160	15	175	Nové Veselí
Lyžování	72	10	82	Nové Město na Moravě
Moderní gymnastika	35	5	40	Jihlava
Lední hokej	300	20	320	Jihlava
Tenis	80	6	86	Třebíč
Volejbal - dívky	30	5	35	Jihlava

Judo - chlapci	165	10	175	Polná
Orientační běh	50	7	57	Jihlava
Plavání	60	8	68	Jihlava
Basketbal - chlapci	65	3	68	Jihlava
Triatlon	36	5	41	Třebíč
Florbal - chlapci	150	10	160	Jihlava
Stolní tenis	65	8	73	Havlíčkův Brod
Biatlon	61	5	66	Nové Město na Moravě
CELKEM	1771	158	1929	

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, OŠMS

Kraj Vysočina je každoročně dějištěm celé řady významných sportovních akcí typu světového poháru, mistrovství Evropy či světa. V tomto ohledu má nezastupitelnou roli Vysočina Arena, kde se v roce 2013 konalo Mistrovství světa v biatlonu a několik světových pohárů v dalších letech. Pravidelně se zde koná také světový pohár horských kol. V roce 2018 byl Havlíčkův Brod hostitelem Mistrovství Evropy v softballu mužů a v roce 2019 se zde konalo mistrovství světa v tomto sportu.

8.6 Nestátní neziskový sektor v Kraji Vysočina (NNO)

NNO je název pro nestátní (někdy také nevládní, z anglického 'non governmental') neziskové organizace. Tyto mají vlastní právní subjektivitu, ale od ostatních organizačních forem se liší tím, že nerozdělují zisk mezi subjekty, které je založily, řídí nebo kontrolují, i když ho mohou vytvářet.

Do neziskového sektoru patří subjekty s nejrůznější právní formou. Změnu v tomto vymezení přinesl nový Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), díky němuž došlo k transformaci dříve velmi častých občanských sdružení (o.s.) a jejich organizačních jednotek do spolků a pobočných spolků. Některé zaměstnanecké NNO, především obecně prospěšné společnosti (o.p.s.) a občanská sdružení, se dále transformovaly do ústavů. Netransformované o.p.s. fungují na základě dřívějšího zákona, není však již možné zakládat nové. Mezi další užívané právní formy patří církevní právnické osoby, nadace a nadační fondy, odborové organizace, mezinárodní organizace a sdružení, společenství vlastníků jednotek (bytová družstva), dobrovolné svazky obcí, zájmová sdružení právnických osob, církve a náboženské společnosti, komory, politické strany a hnutí a další.

V Kraji Vysočina mělo k 31. 12. 2019 sídlo 7 181 aktivních NNO, z toho jsou z 85 % zastoupeny spolky a pobočné spolky.

Tab. 8.6.1: Právní formy NNO v Kraji Vysočina k 31. 12. 2019

Spolek	Pobočný spolek	Honební společenstvo	Církevní/školská právnická osoba	o.p.s.	Zájmové sdružení právnických osob	Svazek obcí	Nadační fond	Ostatní	Celkem
4 157	1 939	447	284	92	64	61	60	77	7 181

Zdroj dat: RES, Krajská správa ČSÚ Jihlava

NNO se nejčastěji věnují těmto oborům: kultura, památky, sport, volný čas, vzdělávání a výzkum, zdraví, sociální služby, ochrana životního prostředí, komunitní rozvoj a bydlení, ochrana práv, obhajoba zájmů, politika, mezinárodní aktivity, náboženství a církve, hospodářská a profesní sdružení, odborová činnost.

Pro neziskový sektor je důležité vhodné využití pracovních sil. Ze všech organizací jich téměř čtvrtina má nějakého zaměstnance, kde je v každé průměrně zaměstnáno 13 osob. Zhruba polovina těchto organizací pak má více než 4 zaměstnance.

Velmi důležitá je rovněž pomoc ze strany dobrovolníků. Podle průzkumů a kvalifikovaných odhadů bylo zjištěno, že se na Vysočině do činnosti NNO zapojuje více než 60 tis. dobrovolníků, tedy necelých 13 % obyvatel kraje. Tito lidé zde pracují často desítky hodin týdně. Asi třetina organizací má alespoň jednoho dobrovolníka, průměrný počet dobrovolníků v těchto organizacích je více než 20.

Dalším a v podstatě rozhodujícím momentem pro fungování neziskového sektoru je získání finančních prostředků. Jak ukázaly průzkumy, nejdůležitějšími finančními zdroji pro NNO jsou příjmy z vlastní činnosti a peníze od ministerstev a státních fondů. Tyto dva finanční zdroje pokrývají více na 2/3 příjmů NNO (vlastní činnost 34,9 %, ministerstva a státní fondy 33,8 %). Dále jsou rovněž významné příjmy od kraje, z fondů EU a od měst a obcí.

V Kraji Vysočina vykonává činnost zastřešující organizace NNO s názvem KOUS Vysočina, z. s. (KOUS), která má v současné době 160 členských organizací. Některé z nich samy zastřešují další organizace v regionu. V roce 2010 kraj uzavřel s KOUS Vysočina Dohodu o spolupráci. KOUS, jako významný partner kraje, úzce spolupracuje s jednotlivými odbory Krajského úřadu Kraje Vysočina a samosprávou kraje při předávání informací, zajišťuje sběr informací a požadavků od NNO a prezentuje je na pravidelných setkáních s pracovníky Kraje, organizuje pro NNO z Kraje Vysočina vzdělávací semináře a zajišťuje poradenství a metodickou podporu. Členové KOUS jsou také volenými zástupci NNO v orgánech a pracovních skupinách, které působí jak na úrovni kraje, tak na národní úrovni.

8.7 Kultura a památková péče

8.7.1 Kultura

Kultura je nedílnou součástí života společnosti, je odrazem životní úrovně obyvatelstva a plní důležitou sociální a výchovně vzdělávací funkci. Zároveň je důležitým impulzem pro rozvoj cestovního ruchu i významným hospodářským odvětvím.

Kraj Vysočina vytváří finanční, koncepční a legislativní předpoklady pro rozvoj kultury v kraji a reaguje na aktuální potřeby v souladu s koncepcemi vlády ČR a doporučeními Ministerstva kultury ČR (koncepce rozvoje muzejnictví, koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu, koncepce rozvoje knihoven, strategie rozvoje cestovního ruchu aj.).

Dlouhodobě jsou rozvíjeny volnočasové aktivity v oblasti kultury, a to i na mezinárodní úrovni. Nezastupitelnou roli zde představuje spolková a zájmová činnost obyvatel. V regionu se každoročně koná i velké množství významných kulturních akcí (tabulka 8.7.1).

Tab. 8.7.1: Nejvýznamnější hudební a multižánrové festivaly v Kraji Vysočina

Název festivalu	Místo konání
Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského	Jaroměřice nad Rokytnou, Kraj Vysočina
Hudba tisíců - Mahler Jihlava	Kraj Vysočina
Concentus Moraviae	Kraj Vysočina
Mezinárodní festival dokumentárních filmů Ji.hlava	Jihlava
KoresponDance	Žďár nad Sázavou

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Pro rozvoj neprofesionálního umění je důležité konání krajských postupových přehlídek (např. Třeštské divadelní jaro nebo JID) a národních přehlídek (např. Celostátní přehlídka dětských folklorních souborů). Velká pozornost je věnována i tradiční lidové kultuře. Její součástí jsou dochované a po generace předávané nemateriální projevy jako je lidová hudba, tanec, obřady a zvyky (např. Betlémská cesta v Třešti, Skřipácká muzika na Jihlavsku, Běh o Barchan), ale i hmotné doklady lidské tvořivosti v podobě řemesel, lidových staveb apod. Vedením a koordinací celokrajské dokumentace tradiční lidové kultury je pověřeno Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace (Regionální pracoviště tradiční lidové kultury v Kraji Vysočina). Nejvýznamnější regionální jevy jsou zapisovány na „Seznam nemateriálních statků tradiční lidové kultury Kraje Vysočina“. Pro zachování řemesel a oborů je udělován titul „Mistr tradiční rukodělné výroby Kraje Vysočina“. Nejvýznamnější regionální jevy a mistři řemesla jsou zapisováni na národní seznam.

V Kraji Vysočina působí na 30 folklorních souborů a skupin, které prezentují lidové tradice a obyčeje regionu. Mezi nejvýznamnější folklorní akce v Kraji Vysočina patří festival Horácko zpívá a tančí - největší bienálový festival horáckých souborů na Vysočině; Setkání na Podhorácku - přehlídka folklorních souborů a krojovaných skupin z Podhorácka, sousedních regionů a hostů; a Zpěvák - krajská postupová přehlídka v rámci celostátní soutěže dětských zpěváků lidových písní.

Kraj Vysočina disponuje stálou profesionální divadelní scénou, jedinou v regionu. Tou je Horácké divadlo Jihlava, příspěvková organizace.

Divadelní nabídku na Vysočině svojí aktivitou obohacují divadelní spolky se zaměřením na činohru, muzikál, kabaret, divadlo poezie. Počty těchto skupin se stále mění, zejména dětské a studentské kolektivy rychle vznikají a zanikají, často se zakládají za účelem uskutečnění jednoho představení. Nadregionální působnost má Divadlo T. E. J. P. – divadlo mimořádné nonverbální produkce, které koresponduje s prvky tzv. nového cirkusu, tedy akrobacií a rytmikou.

Významným způsobem se na kulturních a vzdělávacích aktivitách podílejí knihovny (tabulka 8.7.2). Síť Kraje Vysočina tvoří cca 610 knihoven, z nichž 40 je profesionálních, ostatní knihovny jsou evidovány jako neprofesionální a pobočky. Pět profesionálních knihoven – Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě, příspěvková organizace Kraje Vysočina a pověřené knihovny v Jihlavě, Pelhřimově, Třebíči a ve Žďáře nad Sázavou - vykonávají tzv. regionální funkce (RF), tj. poskytují základním knihovnám v kraji poradenské a vzdělávací služby, budují výměnné fondy, zapůjčují výměnné soubory knihovních dokumentů a zajišťují další nezbytné činnosti napomáhající rozvoji knihoven a jejich veřejných knihovnických a informačních služeb. V rámci výkonu RF je ročně obsluhováno cca 590 knihoven. V Havlíčkově Brodě se od roku 1991 pravidelně koná Podzimní knižní veletrh. Patří k největším knižním veletrhům v České republice a má dobré jméno jak v odborných kruzích, tak i mezi čtenáři. V Havlíčkově Brodě vystavuje každoročně své knihy kolem 160 vystavovatelů, průměrná návštěvnost přesahuje 15 000 návštěvníků.

Tab. 8.7.2: Počet veřejných knihoven v Kraji Vysočina (2019)

Okres	Profesionální knihovny	Knihovny celkem (profesionální, neprofesionální + pobočky)
Havlíčkův Brod	11	129
Jihlava	6	105
Pelhřimov	8	93
Třebíč	10	164
Žďár nad Sázavou	5	122
Vysočina	40	613

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

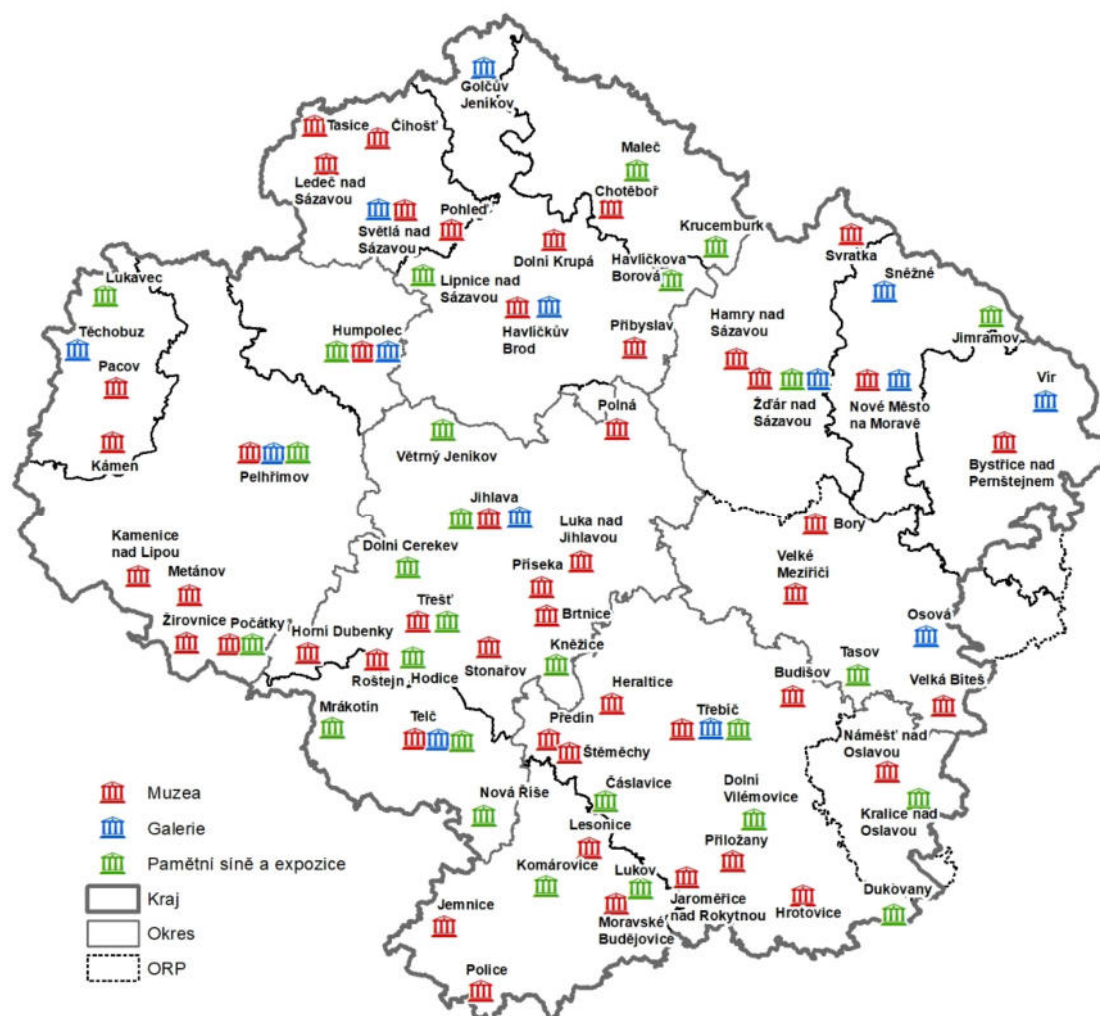
Spolu s muzei a galeriemi zřizovanými Krajem Vysočina (tab. 8.7.3) je na území kraje více než 90 muzeí, galerií, pamětních síní a expozic (obr. 8.7.1), které uchovávají a prezentují kulturní dědictví, historické a lidové tradice i současné umělecké směry. Jejich zřizovatelem jsou obce, města, stát, svazky obcí, NNO, soukromé fyzické i právnické osoby.

Tab. 8.7.3: Příspěvkové organizace zřizované Krajem Vysočina na úseku kultury

Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, příspěvková organizace
Muzeum Vysočiny Jihlava, příspěvková organizace (pobočky Třešť, Telč a hrad Roštejn)
Muzeum Vysočiny Pelhřimov, příspěvková organizace (pobočka Hrad Kámen)
Muzeum Vysočiny Třebíč, příspěvková organizace (pobočky Moravské Budějovice a Jemnice)
Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě
Horácká galerie v Novém Městě na Moravě
Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě
Horácké divadlo Jihlava, příspěvková organizace
Krajská knihovna Vysočiny

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Obr. 8.7.1: Přehled muzeí, galerií, pamětních síní a expozic v Kraji Vysočina

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Důležitou součástí rozvoje kultury je organizování kulturních akcí, aktivit a propagace celého kulturního dění. K významným partnerům v této oblasti patří kulturní zařízení, městská kulturní a informační střediska. Jedná se o stabilní síť cca 21 organizací, které propagují a organizují široké spektrum kulturních akcí a mají zastoupení v rámci celého Kraje Vysočina.

8.7.2 Památková péče

Stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Na území Kraje Vysočina se nachází velké množství kulturních památek, z nichž mnohé přesahují svým významem hranice regionu. Na prestižní Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO jsou zapsány 3 památky. Skupinu nejvýznamnějších památek doplňuje 15 nemovitých národních kulturních památek a 3 movité národní kulturní památky.

Tab. 8.7.4: Přehled památek UNESCO a národních kulturních památek v Kraji Vysočina

Kulturní památky na Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO
Telč, historické jádro města

Žďár nad Sázavou, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře	
Třebíč, židovská čtvrť, basilika sv. Prokopa a zámek	
Národní kulturní památky - nemovité	
Rodný dům Karla Havlíčka Borovského	Kostel sv. Jakuba Většího v Jihlavě
Zámek Telč	Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Polné
Kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené	Štáflova chalupa v Havlíčkově Brodě
Zřícenina hradu Lipnice nad Sázavou	Klášter premonstrátů v Želivě
Zámek Jaroměřice nad Rokytou	Sklárna v Tasicích
Zámek Náměšť nad Oslavou	Michalův statek v Pohledí
Klášter s kostelem sv. Prokopa v Třebíči	Zámek Červená Řečice
Židovský hřbitov v Třebíči	
Národní kulturní památky - movité	
Svatá Kateřina z Jihlavy (kamenná socha)	obě součásti Souboru gotických soch z období krásného slohu v českých zemích
Jihlavská Pieta (kamenné sousoší Panny Marie s mrtvým tělem Ježíše Krista)	
Přemyslovský krucifix	

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Výjimečným kulturním bohatstvím kraje jsou také městské a vesnické památkové rezervace, městské a vesnické památkové zóny, krajinné památkové zóny a ochranná pásma.

Památkové rezervace jsou území, jejichž charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů. Vláda České republiky nařízením prohlašuje tato území jako celek za památkovou rezervaci a stanovuje podmínky pro zabezpečení její ochrany.

Památkové zóny jsou území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, jenž může Ministerstvo kultury České republiky po projednání s orgánem kraje v přenesené působnosti prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany. Ochranná pásma jsou vymezena k ochraně nemovitých kulturních památek nebo památkově chráněných území (tj. rezervací a zón).

S cílem zefektivnit výkon státní památkové péče v památkově chráněných územích byla provedena novela zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, která zavedla nový institut, tzv. plány ochrany památkových rezervací a památkových zón. Plány ochrany si všeobecně kladou za cíl umožnit vlastníkům nemovitostí, které nejsou kulturní památkou, ale nacházejí se na území památkové zóny vykonávat na konkrétních nemovitostech plánem ochrany specifikované činnosti bez povinnosti vyžádat si předem závazné stanovisko orgánu státní památkové péče. Vyhlášení Plánu ochrany tedy vede ke snížení administrativní zátěže vlastníků předmětných nemovitostí i orgánů památkové péče. V roce 2018 byl vyhlášen doposud jediný plán ochrany na území Kraje Vysočina - Plán ochrany MPZ Moravské Budějovice.

Tab. 8.7.5: Přehled městských a vesnických památkových rezervací, městských a vesnických památkových zón, krajinných památkových zón a ochranných pásem

Městské památkové rezervace	
Městská památková rezervace Jihlava	Městská památková rezervace Telč
Městská památková rezervace Pelhřimov	
Vesnické památkové rezervace	
Vesnická památková rezervace Dešov	Vesnická památková rezervace Křižánky
Vesnická památková rezervace Krátká	
Krajinné památkové zóny	
Krajinná památková zóna Náměšťsko	Krajinná památková zóna Vranovsko – Bítovsko
Městské památkové zóny	
Městská památková zóna Brtnice	Městská památková zóna Náměšť nad Oslavou
Městská památková zóna Červená Řečice	Městská památková zóna Nové Město na Moravě
Městská památková zóna Havlíčkova Borová	Městská památková zóna Pacov
Městská památková zóna Havlíčkův Brod	Městská památková zóna Počátky
Městská památková zóna Chotěboř	Městská památková zóna Polná
Městská památková zóna Jaroměřice nad Rokytou	Městská památková zóna Přibyslav
Městská památková zóna Jemnice	Městská památková zóna Telč – Staré město
Městská památková zóna Jimramov	Městská památková zóna Třebíč
Městská památková zóna Kamenice nad Lipou	Městská památková zóna Třešť

Městská památková zóna Ledec nad Sázavou	Městská památková zóna Velká Bíteš
Městská památková zóna Moravské Budějovice	Městská památková zóna Velké Meziříčí
Vesnické památkové zóny	
Vesnická památková zóna Bořov	
Vesnická památková zóna Petrovice	
Vesnická památková zóna Ubušín	
Památková zóna s dochovanými soubory lidové architektury Praskolesy (Mrákovín)	
Památková zóna s dochovanými soubory lidové architektury Zhoř (Pacov)	
Ochranná pásma	
Ochranné pásmo areálu bývalého cisterciáckého kláštera a poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou	
Ochranné pásmo hradu Kámen	
Ochranné pásmo hradu Žirovnice	
Ochranné pásmo kostela sv. Anny a barokního kostela Narození Panny Marie v Přibyslavicích	
Ochranné pásmo kostela svaté Kateřiny v Lázních svaté Kateřiny v Počátkách	
Ochranné pásmo kostela sv. Michala ve Vítově	
Ochranné pásmo MPR Jihlava	
Ochranné pásmo MPR Pelhřimov	
Ochranné pásmo MPR Telč	
Ochranné pásmo MPZ Jaroměřice nad Rokytnou	
Ochranné pásmo MPZ Jemnice	
Ochranné pásmo MPZ Jimramov	
Ochranné pásmo MPZ Moravské Budějovice	
Ochranné pásmo MPZ Polná	
Ochranné pásmo MPZ Třebíč	
Ochranné pásmo památníku „Bratrství“ v Mnichu	
Ochranné pásmo nemovitých kulturních památek v Božově	
Ochranné pásmo pro historické jádro města Brtnice	
Ochranné pásmo zříceniny hradu Chřenovice a archeologické stopy	
Ochranné pásmo pro státní hrad Lipnice nad Sázavou	
Ochranné pásmo zámku Krhov	
Ochranné pásmo zámku ve Stránecké Zhoři	
Ochranné pásmo zaniklé středověké osady Mstěnice v k. ú. Hrotovice	
Ochranné pásmo kolem kostela sv. Víta a sochy Panny Marie v k. ú. Horní Paseka	

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

Na území Kraje Vysočina se nachází v porovnání s dalšími kraji České republiky i poměrně vysoký počet (téměř 5 400) kulturních památek zapsaných v Ústředním seznamu kulturních památek ČR. Těmito památkami mohou být nemovité i movité věci popř. jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti. Vedle zákonem chráněné skupiny památek je na území Kraje Vysočina množství tzv. památek místního významu, které mají pro historii sídel tak zásadní význam, že je vhodné uchovat je v jejich historické podobě.

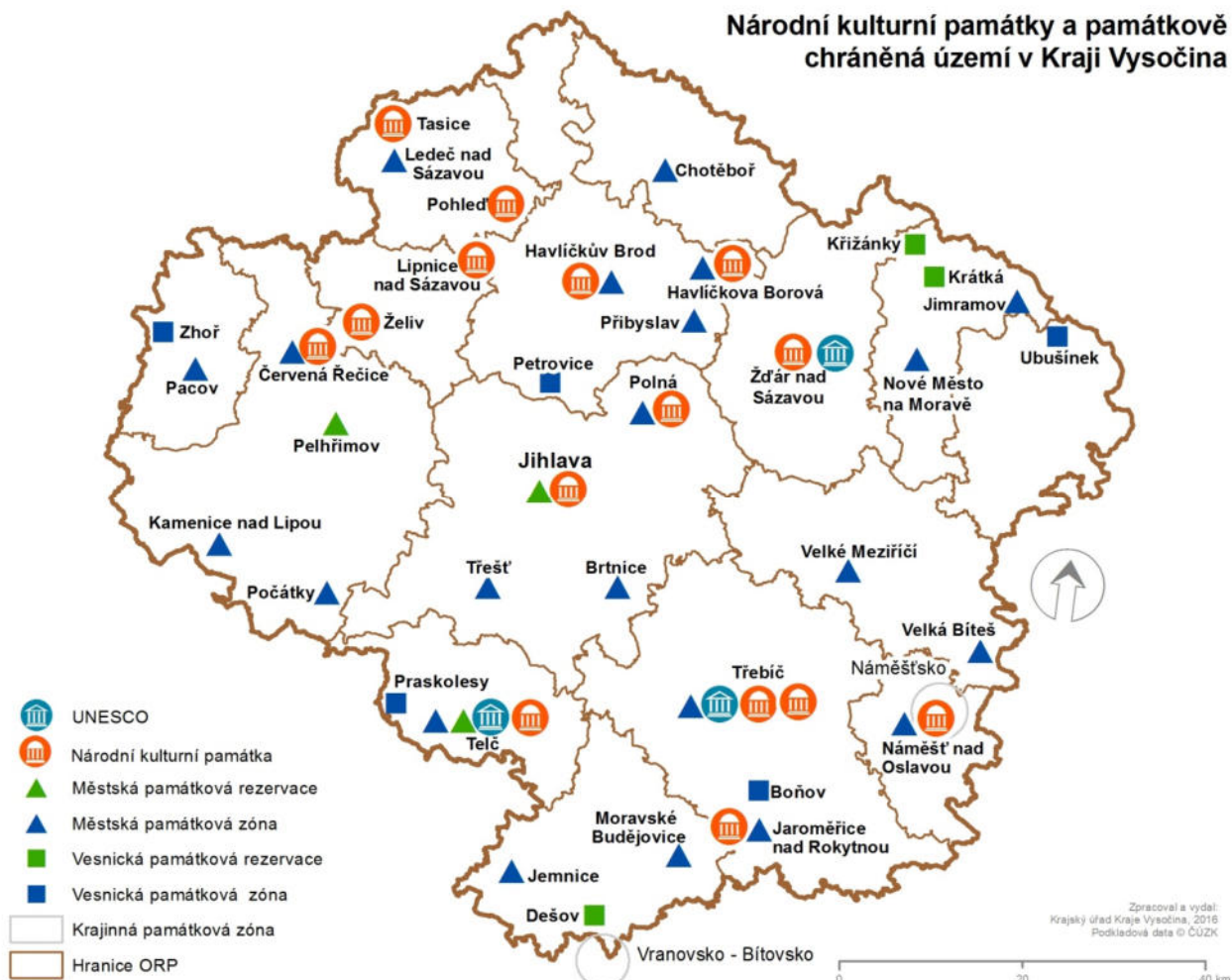
Kraj Vysočina je sám vlastníkem několika desítek významných památkově chráněných objektů, v nichž dnes sídlí příspěvkové organizace kraje na úseku školství, sociálních služeb a kultury. Údržba a citlivá obnova památkově chráněných budov vyžaduje ze strany vlastníka nemalé finanční prostředky, které pocházejí zejména z rozpočtu kraje.

K zásadním úkolům v oblasti ochrany kulturního dědictví v Kraji Vysočina patří jeho zachování pro další generace a přiměřené využití. Prioritou zůstává v návaznosti na poznání památkových hodnot území a jednotlivých objektů v co největší míře zamezit zániku kulturních památek a podstaty jejich památkových hodnot, předejít neadekvátní péči, necitlivému využívání památkových objektů (nepřiměřené zásahy, modernizace bez akceptování zachování památkových hodnot, používání nevhodných materiálů a technologických postupů při obnovách) a nezájmu vlastníků o obnovu památek. S tímto úkolem samozřejmě souvisí dostatek finančních prostředků na údržbu a obnovu.

Na praktickou obnovu kulturních památek motivačně navazuje ocenění kvalitně prováděné obnovy kulturního dědictví, což v Kraji Vysočina probíhá prostřednictvím veřejné ankety Zlatá jeřábina již od roku 2005. Zlatá jeřábina – Cena Kraje Vysočina za nejlepší kulturní počín předchozího roku se uděluje

v kategoriích Kulturní aktivita a Péče o kulturní dědictví. Cílem je propagovat a prezentovat kulturní dědictví a kulturní dění na Vysočině, podporovat odpovědný přístup vlastníků kulturních památek. Od roku 2017 je také udělována také zvláštní cena - Čestné uznání za významný přínos v oblasti hmotného kulturního dědictví.

Obr. 8.7.2: Přehled památek zapsaných do seznamu UNESCO, národních kulturních památek a památkově chráněných území

Zdroj: Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu

9. Životní prostředí

Životní prostředí Kraje Vysočina bylo po staletí ovlivňováno lidskou činností, která dala vzniknout pestré mozaice luk, polí, lesů, rybníků doplněných o malá sídla. Nejsou zde extrémní přírodní hodnoty (vysoké hory, široké údolní nivy, rozměrné krasové oblasti) ani rozsáhlé oblasti postižené průmyslovou nebo hornickou činností člověka ani velkoměsta. Přestože v Kraji Vysočina nemáme národní park, můžeme se pyšnit malebnou krajinou s vysokou hodnotou krajinného rázu, řadou maloplošných zvláště chráněných území, poměrně čistým ovzduším a hlavně obyvatelstvem, které si hodnot životního prostředí Kraje Vysočina váží.

9.1 Ovzduší

Základní právní normou upravující hodnocení kvality ovzduší v České republice je zákon o ochraně ovzduší, v platném znění, který vymezil zóny a aglomerace pro hodnocení kvality ovzduší. Imise označuje množství látek dopadající do území. Emise informuje o množství znečišťující látky nebo skupiny znečišťujících látek vnášené do ovzduší ze stacionárního zdroje.

IMISNÍ SITUACE

Kraj Vysočina se v rámci ČR dlouhodobě řadí mezi kraje s vysoce nadprůměrnou dobrou kvalitou ovzduší, což je dáno zejména zemědělským charakterem kraje, absencí těžkého průmyslu a geografickými podmínkami. Ucelenou nejnovější informaci o kvalitě ovzduší v kraji (rok 2018) udává mapa oblastí s překročením imisních limitů pro ochranu zdraví bez zahrnutí přízemního ozonu, a podle tohoto vymezení, dochází na území Kraje Vysočina (součást zóny Jihovýchod), pouze v jednom případě k překročení imisního limitu pro znečišťující látku benzo(a)pyren (vyjádřeného jako celkový obsah znečišťující látky v částicích PM₁₀), a to na území obecního úřadu obce s rozšířenou působností ORP Třebíč.

V rámci hodnocení expozice obyvatel byly nově vypočteny průměrné koncentrace pro PM₁₀, PM_{2,5} a NO₂ vážené populací pro města, ve kterých žije více než 30 000 obyvatel. Zjednodušeně se jedná o hodnotu koncentrace znečišťující látky, které je v průměru vystaven člověk žijící v daném městě. V Kraji Vysočina se jedná o města Jihlava a Třebíč, kde koncentrace prашných částic jsou v porovnání s jinými městy ČR na průměrné úrovni, oproti tomu jsou hodnoty koncentrací NO₂ v Jihlavě a Třebíči v rámci republiky nejnižší (nižší emise z velkých zdrojů znečišťování a méně významný dálkový transport znečištění).

Kraj Vysočina pokračuje také v monitoringu kvality ovzduší. V rámci Informačního systému kvality ovzduší v Kraji Vysočina (ISKOV) byla od 1. 1. 2018 zahájena další pětiletá kampaň měření ovzduší nazvaná Informační systém kvality ovzduší v Kraji Vysočina pro roky 2018 – 2023 (ISKOV II). Data získaná z této sítě jsou on-line zveřejňována na webové stránce <http://www.ovzdusivysocina.cz/>, kde může široká veřejnost získat aktuální informace o kvalitě ovzduší a meteorologických ukazatelích v právě měřených místech kraje.

EMISNÍ SITUACE

Meziroční vývoj jednotlivých emisí sledovaných znečišťujících látek v Kraji Vysočina za rok 2018 i nadále potvrzuje očekávané dopady změny legislativy v roce 2012, především v oblasti významných spalovacích zdrojů, které se podílejí na dalším snížení emisí oproti roku 2017. Pokles počtů denostupňů (hodnota sloužící k určování spotřeby tepla pro vytápění, která charakterizuje teplotní poměry v dané oblasti během topného období a počet denostupňů lze vyjádřit pro libovolnou dobu, například pro celé topné období, pro měsíc nebo týden) v topném období roku 2018 vedl ke snížení odhadovaných emisí z vytápění domácností, jež jsou hlavním zdrojem emisí CO, TZL a SO₂. Nárůst spotřeby pohonných hmot a s tím souvisejících přepravních výkonů vedl k mírnému zvýšení téměř u všech sledovaných emisí v rámci REZZO 4 tj. emise z dopravy jako mobilních zdrojů.

Kraj Vysočina se nadále potýká s problémem prašnosti, tedy znečištěním jemnými prašnými částicemi. Nejvýznamnější zdroje znečišťování ovzduší v kraji představují právě provozy vypouštějící do vnějšího ovzduší, mimo jiných znečišťujících látek, (např. VOC, NO_x, CO) zejména prašné částice (tuhé znečišťující látky – TZL a jejich nejjemnější frakce PM₁₀, PM_{2,5}). Jedná se o provozy kamenolomů a tím souvisejících provoz mobilních drtících a třídících linek stavebních sutí a kameniva, firmy podnikající v dřevozpracujícím průmyslu, strojírenství, kotelny spalující tuhá paliva, mobilní zdroje z dopravy (resuspenze) a v případě déletrvajícího sucha a nepříznivých povětrnostních podmínek jsou významným zdrojem prašnosti i zemědělské plochy (hlavně neobdělávaná orná půda).

9.2 Voda

Území Kraje Vysočina je pramennou oblastí významných českých a moravských řek. Nachází se zde pouze pramenní oblasti a na ně navazující horní toky řek, žádný významný vodní tok na území kraje nepřitéká. Vysočinou rovněž prochází hlavní evropské rozvodí, které prochází po hřebenech Českomoravské vrchoviny v blízkosti linie Svratka - Herálec – Tři Studně - Žďár nad Sázavou – Stáj - Jihlava – Větrný Jeníkov - Křemešník - Javořice. Do Severního moře odvádí povrchovou vodu řeky Doubrava, Sázava a Želivka, na opačnou stranu do Černého moře odvádí povrchovou vodu řeky Svratka, Oslava, Jihlava, Rokytá a Moravská Dyje. Území Kraje Vysočina zasahuje do tří hlavních povodí, podle nichž mají rozděleno území i správci povodí – státní podniky Povodí Moravy, Povodí Vltavy a Povodí Labe.

Z hlediska průměrného ročního průtoku na odtoku z kraje jsou nejvýznamnějšími vodními toky řeka Jihlava (11,4 m³/s), Sázava (9,9 m³/s), Želivka (7,2 m³/s) a Svratka (7,2 m³/s). Průměrný dlouhodobý roční úhrn srážek je 673 mm, nižší je na Třebíčsku, vyšší ve Žďárských vrších a v okolí Javořice. S tím souvisí vodnost území, přičemž nejméně vodné území se nachází na jihovýchodním okraji kraje, nejvíce vodné území zahrnuje oblast Železných hor, Žďárských vrchů a Javořice.

Na území Kraje Vysočina se nachází několik významných vodních nádrží (přehrad), z nichž některé jsou významnými zdroji pitné vody i z celorepublikového hlediska - vodárenské nádrže Švihov na řece Želivce a Vír na řece Svratce. Na území našeho kraje se také nalézá vodní dílo Dalešice (nádrže Kramolín a Mohelno) na řece Jihlavě, které je zdrojem technologické vody pro Jadernou elektrárnu Dukovany. Území Kraje Vysočina oplývá rovněž velkým počtem větších či menších rybníků, celkem jich je přibližně 9000. Největší z nich Velké Dářko s rozlohou 206 ha slouží především k rekreačním a rybochovným účelům, dalšími jsou Veselský rybník (87 ha) a Matějovský rybník (69 ha). Kolem Velkého Dářka jsou také proslulá rašeliniště. Velkou část území okresu Žďár nad Sázavou a část území okresu Havlíčkův Brod zaujímá Chráněná krajinná oblast Žďárské vrchy, která je zároveň také chráněnou oblastí přirozené akumulace vod.

Změna klimatu představuje jedno z klíčových témat současné světové environmentální politiky a může mít řadu negativních dopadů na fungování ekosystému, které se projevuje zejména změnou vodního režimu. Extrémní projevy počasí, jakými jsou například povodně či sucho, představují jeden z možných důsledků takových změn. Povodně nebo sucho, jako extrémní projevy srážko-odtokového procesu, jsou přirozenou součástí přírodního prostředí a krajiny. Od roku 2015 dochází na většině území kraje k ohrožení dlouhodobým suchem. Oproti tomu dochází zároveň k lokálním přívalovým (bleskovým) povodním, které patří mezi největší přímé nebezpečí pro obyvatele kraje v oblasti přírodních katastrof. Způsobují rozsáhlé materiální škody, devastace kulturní krajiny včetně ekologických škod, ale i možné ztráty na životech.

Popis zásobování pitnou vodou a odvádění a čištění odpadních vod je v kapitole 5.2 - Zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod.

9.3 Staré ekologické zátěže

Jedním z problémů na území Kraje Vysočina z hlediska ohrožení životního prostředí jsou staré ekologické zátěže resp. kontaminovaná místa. Stará ekologická zátěž je závažná kontaminace podzemních nebo povrchových vod, horninového prostředí nebo stavebních konstrukcí, která ohrožuje zdraví člověka a složky životního prostředí a ke které došlo v minulosti. Na území kraje se nacházejí desítky starých ekologických zátěží a kontaminovaných míst zejména charakteru starých skládek a průmyslových objektů. Řada ekologických zátěží zůstává zatím neřešena především tam, kde náklady na sanaci přesahují cenu vlastních nemovitostí, nejsou vyjasněna vlastnická práva, nebo kde převod nemovitosti na nového vlastníka nebyl vázán na povinnost provedení sanace.

Přes zmíněné problémy se na území Kraje Vysočina některé staré ekologické zátěže podařilo odstranit. Mezi nejvýznamnější patří skládka průmyslových odpadů u Nového Rychnova v okrese Pelhřimov, kde byly sanační práce ukončeny v roce 2008, a skládka nebezpečných odpadů u Pozďátek v okrese Třebíč, kde došlo k ukončení sanace v roce 2012. Naopak mezi v současné době nejrizikovější zátěže lze označit bývalou skládku u obce Proseč u Humpolce nebo znečištění v části areálu podniku JIHLAVAN v Jihlavě.

9.4 Oběhové hospodářství (odpadové hospodářství)

Dosavadní způsob využívání zdrojů vedl k vysoké míře vyčerpávání přírodních zdrojů, znečištění a poškozování životního prostředí. Proto se tradiční zaměření na nakládání s odpady, zaměřuje na řešení, které je z hlediska životního prostředí udržitelnější, a sice na opatření oběhového hospodářství s tím, že oběhové hospodářství přináší nové cíle, pokud jde o předcházení vzniku odpadu, jeho opětovné použití, recyklaci a skládkování. Koncepčním východiskem oběhového (odpadového) hospodářství v kraji je Plán odpadového hospodářství Kraje Vysočina (dále jen „POH“).

9.4.1 Produkce odpadů

Celková produkce odpadů na území Kraje Vysočina je závislá na objemu jednotlivých druhů odpadů vyprodukovaných původci odpadů (právníky osobami nebo fyzickými osobami oprávněnými k podnikání, a dále obcemi od okamžiku, kdy nepodnikající fyzická osoba /občan/ odloží odpad na místě k tomu určeném).

Důležitou kategorií jsou „nebezpečné odpady“ (odpady vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností), významné jsou komunální odpady (odpady vznikající na území obce při činnosti fyzických osob) a biologicky rozložitelné odpady (odpady, které podléhají aerobnímu nebo anaerobnímu rozkladu).

Tab. 9.1: Celková produkce odpadů v letech 2010 – 2018 (tis. t/rok)

Rok	Všechny odpady	Nebezpečné odpady	Ostatní odpady	Z toho		
				Stavební a demoliční odpady	Komunální odpad	Z toho BRKO
2010	857,06	100,51	756,55	278,54	214,96	
2011	892,78	95,40	797,38	292,56	229,36	
2012	903,73	67,49	836,24	330,86	228,08	
2013	835,80	55,71	780,09	257,68	221,97	
2014	1 151,15	71,51	1 079,63	512,26	244,06	
2015	1 303,11	59,34	1 243,77	636,96	254,90	
2016	1 367,72	73,61	1 294,12	638,19	279,06	128,95
2017	1 508,39	68,30	1 440,09	754,65	279,24	132,29
2018	1 672,01	75,85	1 596,17	897,38	279,75	133,18

Zdroj dat: Vyhodnocení plnění POH Kraje Vysočina, 2019.

Celková produkce odpadů v Kraji Vysočina se zvyšuje. Důvodem je především zvýšení produkce ostatních odpadů (především stavebních a demoličních odpadů, které v roce 2018 představovaly 53,67 % ze všech odpadů). Produkce nebezpečných odpadů je kolísavá. Produkce komunálního odpadu vzrůstá – v roce 2018 to bylo 549,58 kg/obyvatele/rok.

Další cíle, které nejsou zcela plněny, jsou cíle týkající se produkce a nakládání s nebezpečnými odpady. Produkce nebezpečných odpadů je nestabilní, cíl snižovat měrnou produkci nebezpečných odpadů se neplní, sice došlo (v roce 2018) k poklesu, avšak vzhledem k dlouhodobému vývoji tento trend nelze potvrdit následující roky.

9.4.2 Nakládání s odpady

V rámci odpadového hospodářství by měla být dodržována tato hierarchie způsobů nakládání s odpady: a) předcházení vzniku odpadů, b) příprava k opětovnému použití, c) recyklace odpadů, d) jiné využití odpadů, například energetické využití, e) odstranění odpadů.

K 1. 7. 2020 bylo na území Kraje Vysočina v činnosti 502 stacionárních a 232 mobilních zařízení pro nakládání s odpady.

Mezi stacionární zařízení patří 332 zařízení ke sběru, výkupu, využívání a odstraňování odpadů (např. sběrná a výkupny odpadů, skládky odpadů, sklady odpadů, kompostárny, bioplynové stanice, spalovny odpadů, zařízení k nakládání s autovraky a elektroodpady), 112 tzv. malých zařízení, která zpracovávají využitelné biologicky rozložitelné odpady pro jednu zakładku v množství nepřekračujícím 10 tun/rok a 57 zařízení na zpracování odpadů (papírny, železářny, dřevozpracující závody, zpracování plastů, využívání sedimentů na povrchu terénu, využití upravených kalů na zemědělské půdě apod.).

Do dalšího období je problémem ukládání komunálního odpadu na skládky. Podle směrnice EU o skládkách odpadů, která stanovuje, že nejpozději v roce 2035 může být na skládky ukládáno nejvýše 10 % z produkovaného komunálního odpadu, je zřejmé, že k tomuto cíli je velmi daleko.

Tab. 9.2: Podíl odpadů odstraněných skládkováním v letech 2010 – 2018 (v %)

Rok	Všechny odpady	Nebezpečné odpady	Ostatní odpady	Stavební a demoliční odpady	Komunální odpady	BRKO
2010	24,47	0,90	27,60	18,50	66,36	84,71
2011	19,84	0,78	22,12	8,14	59,74	80,80
2012	17,07	1,06	18,36	2,68	57,47	77,37
2013	15,81	1,32	16,85	1,51	54,40	70,58
2014	11,44	1,24	12,12	0,67	50,02	70,15
2015	9,86	1,40	10,27	0,61	46,68	68,76
2016	9,37	1,35	9,83	0,80	41,92	57,08
2017	8,72	1,55	9,06	0,94	41,35	56,14
2018	7,87	1,50	8,17	0,75	41,13	53,18

Zdroj dat: Vyhodnocení plnění POH Kraje Vysočina, 2019.

Přestože se podíl biologicky rozložitelných komunálních odpadů ukládaných na skládky postupně snižuje (nyní zhruba 80 kg/obyv./rok), není předpoklad dosažení cílové hodnoty pro rok 2020 (52 kg).

Problematický je cíl na snížení produkce a podporu správného nakládání s biologicky rozložitelnými odpady z kuchyní a stravoven a vedlejšími produkty živočišného původu. V minulosti končil odpadní jedlý olej v mnoha případech ve výlevkách a kuchyňské odpady od občanů ve směsném komunálním odpadu. Z důvodu změny v legislativě (s cílem snižování výskytu odpadního jedlého oleje v kanalizaci) jsou od 1. 1. 2020 obce povinny zajistit celoročně místa pro oddělené soustřeďování jedlých olejů a tuků. Lze předpokládat, že zavedením této povinnosti bude stoupat produkce jedlých olejů a tuků jako odpadů.

9.5 Příroda a krajina

9.5.1 Obecná ochrany přírody a krajiny (včetně ochrany půdního fondu)

Kraj Vysočina se rozkládá na podstatné části Českomoravské vrchoviny, vyvýšené zvlněné krajiny, která dosahuje nadmořské výšky přes 800 metrů. Krajina je charakteristická maloplošným střídáním celků lesní a zemědělské krajiny, protkané sítí vodních toků s mozaikou rybníků a doplněná malými vesnicemi a městy.

Ke schopnosti krajiny Kraje Vysočina (na evropském rozvodí) patří zadržovat vodu, k čemuž významně přispívají přírodní či přírodě blízké prvky, pro zadržování vody v krajině mají velký význam též trvale podmáčené půdy (podmáčené a rašelinné louky), protože umožňují zadržet část srážkové vody a postupně ji uvolňovat. Kromě toho se všechny tyto prvky podílejí na zachování biodiverzity.

Krajina (lesy, voda, půda)

Rozsáhlejší lesní komplexy se nacházejí spíše v pramenné oblasti hlavního evropského rozvodí ve Žďárských vrších. Lesy v celém kraji pak mají nepříznivou druhovou skladbu, kdy převažují stejnověké, jednodruhé a stanovišti neodpovídající porosty (často smrkové) s nízkou ekologickou stabilitou. Následkem nízké ekologické stability je velmi vysoký podíl nahodilých těžeb v lesích, vysoká ztrátovost při zalesňování, časté a rozsáhlé škody způsobené biotickými i abiotickými činiteli - chorobami a škůdci (nyní např. gradace lýkožrouta), zvěří, dlouhodobým suchem. Obecně z důvodu nízké ekologické stability lesů v Kraji Vysočina nejsou lesní porosty schopné adaptace, tzn. vyrovnávat se s klimatickou změnou. Negativně se projevuje snaha o umělé zalesňování nelesních půd kulturami stanovištně nepůvodních jehličnatých dřevin. Kromě hospodářských ztrát při neujmutí sazenic vlivem přísušků je negativní i environmentální dopad, protože se mnohdy jedná o extenzivně využívané luční porosty s vysokým podílem dvouděložných rostlin, které se tak stávají vzácnými.

Krajina je dále charakteristická velkým množstvím menších rybníků, je zde řada pramenišť a drobných vodních toků. K tomu lze připočítat, že mnoho rybníků bylo v minulosti zrušeno pro získání většího množství zemědělské půdy. Množství rybníků je ve špatném technickém stavu, zaneseno splachy z orné půdy (zabahněno). Řada vodních toků je nevhodně technicky upravených, nivní louky a prameniště jsou odvodněna. Potřeba revitalizačních opatření se týká podstatné části povodí i vlastních drobných vodotečí v oblastech přítoků Želivky, Jihlavy, Moravské Dyje. Snahou o navrzení a výstavbu některých nepřiměřeně projektovaných vodohospodářských děl (např. LAPV) jsou vodní toky vystaveny nebezpečí fragmentace. Revitalizace komplexně odvodněných pozemků či doplnění krajiny o dřevinné vegetační prvky za účelem lepšího zadržování vody v půdě a v krajině (např. v rámci prevence dopadů extrémně suchých období či naopak přívalových dešťů), realizace prvků územních systémů

ekologické stability (ÚSES) naráží na neprůchodnost z hlediska vlastnických zájmů, vlastníci a uživatelé půdy mají mizivý zájem o realizaci potřebných opatření, což má přímý následek ve vysokých škodách způsobených neschopností zmírnění dopadů (mitigace) a vyrovnání se (adaptace) s klimatickou změnou.

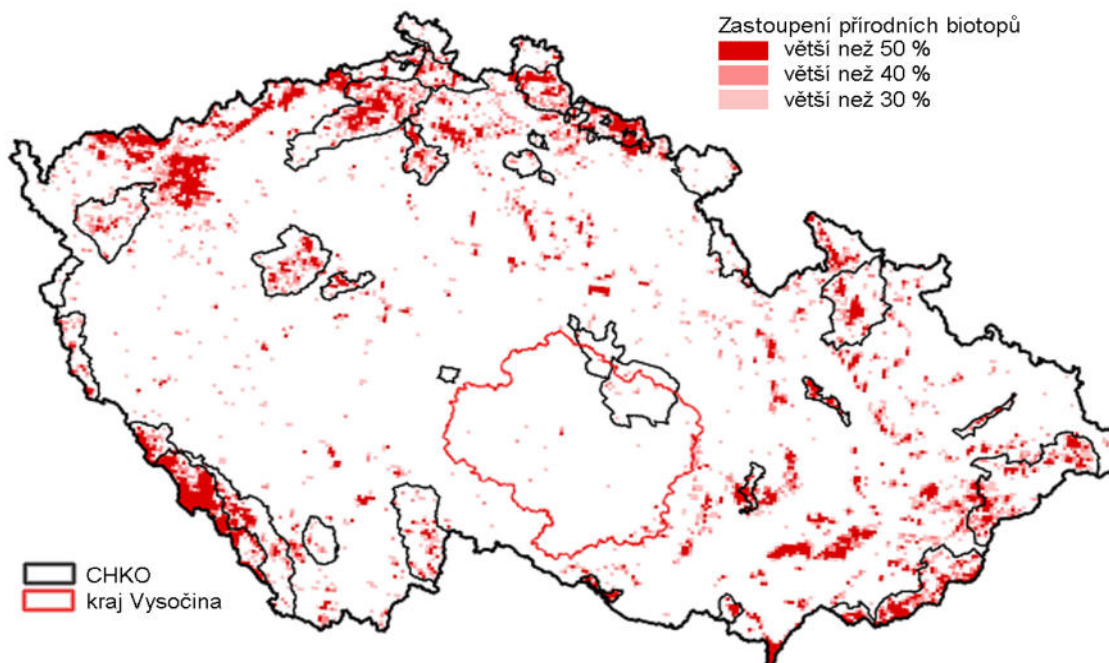
Z hlediska delšího časového období došlo k výrazným změnám co do využívání půd v kraji. Dřívější dlouhodobá rovnováha tvořená mozaikou polí, luk, různých remízků, rybníků a lesů byla narušena. Vysoký je podíl zornění zemědělské půdy (77,22 %). Kraj Vysočina je krajem s největší plochou zemědělské půdy, připadající v přepočtu na jednoho obyvatele (0,8022 ha) v celé ČR. Důsledkem je vysoký počet erozních událostí v kraji. Dalšími negativy jsou zvýšené užívání umělých hnojiv a ochranných chemických přípravků na plochách stejnorodých polních kultur (zejména při rozšířeném pěstování kukuřice). Krajina a příroda v kraji je z tohoto důvodu též natolik pozměněná, že zde nejsou rozsáhlejší území s vyšší koncentrací přírodních biotopů (je zde nízký podíl přirozených nebo lidskou činností málo pozměněných ekosystémů, tj. lesů s vyšším zastoupením dřevin přirozené skladby, je zde nižší podíl luk a pastvin a vyšší podíl orné půdy). Na druhou stranu v krajině přibývá neobhospodařovaných postagrárních lad - dochází k samovolnému zarůstání opouštěných, hůře přístupných a dlouhodoběji neobhospodařovaných pozemků, což vnáší do krajiny dynamické sukcesivní prvky.

Ekologická stabilita a biodiverzita

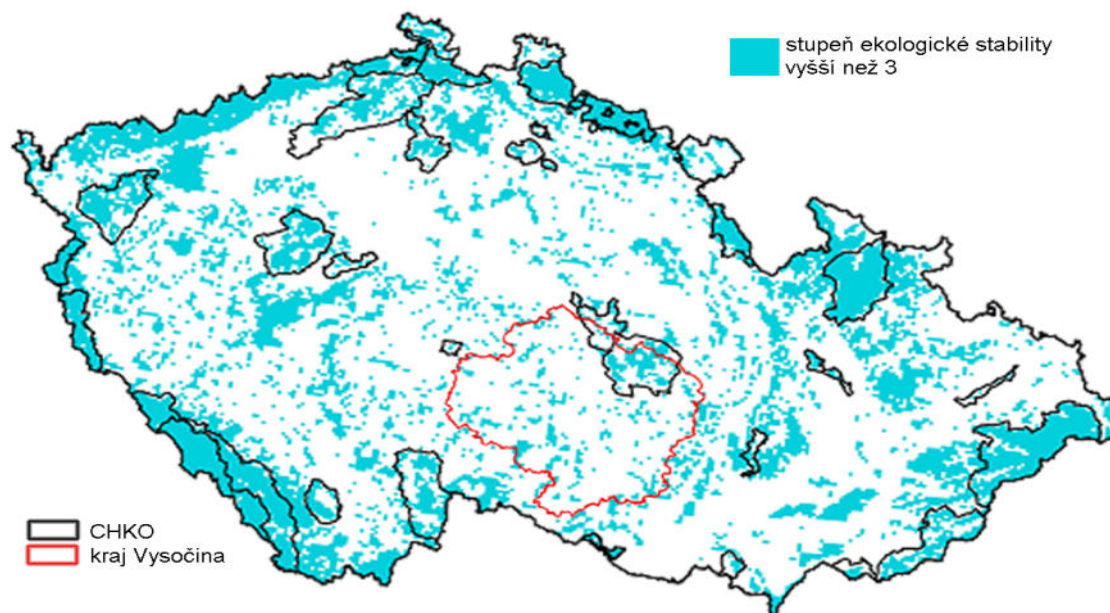
Koeficient ekologické stability, vyjadřující poměr výměry ekologicky stabilních ploch (např. louky, lesy, rybníky apod.) a ekologicky nestabilních ploch (orná půda, zastavěné plochy apod.) je za celý Kraj Vysočina 1,08 (střední). Z hlediska dnes běžných a převažujících forem hospodaření v krajině je v současnosti pozornost ochrany přírody věnována zejména jednotlivým vybraným lokalitám nelesního charakteru. Z tohoto pohledu je třeba konstatovat, že negativně se projevuje přetrvávající tlak na výstavbu ve volné krajině, narušující jak krajinný ráz, tak cenné biotopy.

V Kraji Vysočina nejsou rozsáhlejší území se zastoupením přírodních biotopů a ploch se zvýšenou ekologickou stabilitou (viz následující obrázky).

Obr. 9.1: Míra zastoupení přírodních biotopů

Zdroj dat: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

Obr. 9.2: Území s vyšším stupněm ekologické stability

Zdroj dat: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

Krajinný ráz

K ochraně krajinného rázu, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je v Kraji Vysočina v lokalitách s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami vyhlášeno devět přírodních parků (viz tabulka). Pro stávající přírodní parky není k dispozici zhodnocení, zda dostatečně reprezentují všechny v kraji zastoupené krajinné typy (zejména s ohledem na jejich vzácnost, jedinečnost).

Tab. 9.3: Přírodní parky v Kraji Vysočina

Název	Výměra v kraji (ha)	Rok vyhlášení	Poslání přírodního parku dle zřizovací listiny
Doubrava	65,00	1998	zachování krajinného rázu při umožnění únosného turistického využití a rekreace
Melechov	3 226,41	1995	zachování krajinného rázu s charakteristickou strukturou zemědělských kultur, lesních porostů, rozptýlenou zelení apod., při umožnění turistického využití
Rokytná	1 640,00	1996	zachovat krajinný ráz při umožnění turistického využívání a rekreace i únosné urbanizace
Svratecká hornatina	24 817,00	1988	účelem je ochrana krajinného rázu bez podstatného omezení stávající hospodářské činnosti, posláním je zachovat hodnoty krajiny s podmínkami pro individuální rekreaci
Třebíčsko	8 861,55	1982	zachování území a využít je k zotavení občanů a k poučení
Čeřínek	2 313,05	1985	zachování krajinných hodnot za účelem poučení, zotavení a aktivního odpočinku občanů
Bohdalovsko	6 041,38	2001	účelem je ochrana krajinného rázu bez podstatného omezení stávající hospodářské činnosti, posláním je zachovat hodnoty krajiny s podmínkami pro individuální rekreaci
Střední Pojhlaví	800,00	1988	zachování málo narušeného přírodního prostředí pro rekreaci občanů a k poučení, osvěžení či zotavení
Balinské údolí	428,00	1984	zachování území pro jeho krajinné hodnoty a využít je k zotavení občanů i jejich poučení
Celkem	48 192,39		

Zdroj dat: Krajský úřad Kraje Vysočina, OŽPZ

Z hlediska dotčení krajinného rázu zůstávají nedořešeným problémem vysoké stavby technické infrastruktury především pak větrných elektráren. V kraji je sedm vysokých větrných elektráren narušujících krajinný ráz (3 stožáry s výškou osy rotoru 105 m, 2 stožáry s výškou osy 80 m a 2 stožáry s výškou osy 74 m).

Na území kraje se také nachází řada brownfields, které mnohdy negativně ovlivňují krajinný ráz a kvalitu ŽP. Jedná se o nemovitost (pozemek nebo objekt), která se nachází na současně nebo v minulosti zastavěném území, která není efektivně využívána a která je zanedbaná a případně i kontaminovaná. Jedná se o nemovitost, kterou nelze efektivně využívat, aniž by proběhl proces její regenerace. Brownfield obvykle vzniká jako pozůstatek průmyslové, zemědělské, rezidenční či jiné aktivity. Neexistuje jednoznačný přehled brownfields, dle různých databází se v našem kraji jedná o stovky těchto objektů.

Invazní druhy rostlin a živočichů

Některé invazní (nepůvodní) druhy rostlin a živočichů mohou mít zcela zásadní dopady na původní ekosystémy (ekologické škody) či dopady ekonomické, sociální nebo zdravotní (potlačení či likvidaci řady původních druhů, změnou koloběhu prvků, vody, přenosem chorob nebo šíření alergenů, znehodnocení rekreačního potenciálu území apod.). V kraji se rozšiřují agresivní invazní druhy rostlin (zejména bolševník velkolepý, křídlatka japonská a sachalinská /a jejich kříženci/, netýkavka žlaznatá, lupina mnoholistá) a živočichů (zejména rak signální, norek americký, želva nádherná, střevlička východní, plzák španělský, křížák pruhovaný). Přesná evidence šíření invazních druhů rostlin neexistuje. Očekávatelným trendem je šíření nepůvodních invazních druhů, které budou lépe adaptované změněným klimatickým podmínkám a hydrologickému režimu a budou využívat zvýšeného stresu původních organismů pro obsazování stanovišť a ekologických nik.

9.5.2 Zvláště chráněná území a území soustavy Natura 2000

Ze zvláště chráněných území na území kraje leží podstatné části dvou chráněných krajinných oblastí - CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné hory, jejichž správy sídlí ve Žďáře nad Sázavou resp. v Nasavrkách. CHKO tvoří jen 8,95 % celkové rozlohy Kraje Vysočina (průměr v ČR je 14,43 %).

Tab. 9.4: Chráněné krajinné oblasti (CHKO) v Kraji Vysočina

CHKO	Celková rozloha (ha)	Rozloha v Kraji Vysočina (ha)	Rozloha v Kraji Vysočina v %
Žďárské vrchy	70 889	51 497	72,6 %
Železné hory	28 472	9 328	32,8 %

Zdroj dat: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

Z maloplošných zvláště chráněných území (MZCHÚ) jsou v kraji zastoupeny všechny kategorie – národní přírodní rezervace (NPR), národní přírodní památky (NPP), přírodní rezervace (PR) i přírodní památky (PP). Maloplošná zvláště chráněná území představují pestrou mozaiku menších lokalit s mimořádnými přírodními hodnotami od reprezentativních biotopů přírodních či přírodě blízkých lesů či vodních toků, pramenišť a rašelinišť, přes typické lidskou činností podmíněné či ovlivněné biotopy s mimořádným výskytem vzácných či ohrožených druhů rostlin a živočichů, až po unikátní biotopy s nalezišti nerostů, geomorfologických útvarů a též mimořádným výskytem vzácných či ohrožených druhů rostlin a živočichů. Ačkoliv co do počtu MZCHÚ je kraj v rámci ČR v průměru, co do rozlohy a zastoupení (biotopů i druhů) je kraj silně podprůměrný a je třeba síť MZCHÚ doplnit (průměrná rozloha MZCHÚ v ČR je cca 1,43 % území, v Kraji Vysočina pak jen 0,87 % území).

Přehled evropsky významných lokalit Natury 2000 a maloplošných zvláště chráněných území v Kraji Vysočina je uveden níže v tabulce 9.5. Z toho 45 maloplošných zvláště chráněných území je v rámci CHKO (a v jejich péči). V Kraji Vysočina nebyla vymezena žádná ptačí oblast pro ochranu populací ptáků v rámci Evropského společenství. Součástí soustavy Natura 2000 jsou evropsky významné lokality (EVL), vyhlášené pro typy přírodních stanovišť přílohy I a druhy přílohy II evropské směrnice o stanovištích. Evropsky významné lokality jsou uvedeny a vymezeny v podobě národního seznamu a evropského seznamu (seznamy jsou vydávány nařízením vlády). Celkový počet EVL v Kraji Vysočina představuje 0,94 % rozlohy Kraje Vysočina (v rámci celé ČR však EVL představují 10 % území ČR). V posledních letech Kraj Vysočina, Správa CHKO i Ministerstvo životního prostředí v Praze postupně upravují vyhlášení stávajících zvláště chráněných území (nové vyhlášení stávajících území s technickými opravami, upřesněním předmětu a vymezení ochrany, úpravami bližších ochranných podmínek apod.) a vyhláší nová zvláště chráněná území podle poznatků nových průzkumů území.

Maloplošná zvláště chráněná území jsou zásluhou trvalé péče Kraje Vysočina od roku 2003 ve velmi dobrém stavu, podařilo se zastavit degradační procesy na řadě území, stabilizovat významné biotopy. Předmět ochrany ve většině zvláště chráněných území v Kraji Vysočina (zejména lučních a rašeliništních biotopů) je přímo podmíněn zajištěním extenzivní podoby jejich pravidelného obhospodařování (většinou zajištěním náhradní péče tzv. managementu - po skončení zemědělského

obhospodařování na těžko přístupných lokalitách). Některá území jsou zejména vlivem zásahů v okolí (například odvodnění ve druhé polovině 20. století) ve stálém nebezpečí ohrožení existence významných biotopů. Řada nezbytných opatření v některých zvláště chráněných území doposud čeká na realizaci, potřebná opatření nebylo možno realizovat z finančních důvodů. Proto jsou u zvláště chráněných území od roku 2009 za podpory Operačního programu Životní prostředí realizována opatření na podporu biodiverzity, např. asanační zásahy k odstranění náletových dřevin, obnově travino bylinných porostů, doplnění či revitalizace vodních prvků apod. Další obdobné projekty jsou připravovány či probíhá jejich realizace.

Tab. 9.5: Zvláště chráněná území (ZCHÚ), evropsky významné lokality a památné stromy v Kraji Vysočina

Rok	2005 ¹⁾		2015 ¹⁾		2016 ¹⁾		2017 ¹⁾		2018 ¹⁾		2019 ¹⁾	
Kategorie ZCHÚ	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)	počet	rozloha (ha)
NPP	3	86	3	91	4	154	4	154	4	154	4	152
NPR	7	947	7	1014	6	987	6	1017	6	1017	7	1357
PP	92	878	115	1089	117	1124	116	1121	116	1121	116	1122
PR	68	3648	72	3692	73	3725	71	3158	74	3302	76	3335
celkem ZCHÚ	172	65112	199	65540	202	69079	199	64971	202	65115	205	65489
Smluvně chráněná území			2	1,13	2	1,13	2	1,13	2	1,13	2	1,13
Evropsky významné lokality			75	6175	85	6411	85	6413	85	6413	85	6413
Památné stromy	3241		3663		3665		3660		3663		3656	

Zkratky: NPR - národní přírodní rezervace, NPP - národní přírodní památka, PR - přírodní rezervace, PP - přírodní památka
Pozn.: 1. 3. 2017 došlo ke změně metodiky výpočtu rozloh, rozlohy jsou od tohoto data vypočítávány ve všech případech z obvodových hranic chráněných území (v předchozím období se využívaly číselné údaje z vyhlášovacích dokumentací).

Zdroj dat: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (ke dni 31. 12. <https://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/sumarizace/>)

9.5.3 Zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů

V kraji se vyskytuje řada zvláště chráněných druhů (rostlin i živočichů) a to i mimo zvláště chráněná území. Příznivý je postupný návrat některých druhů zpět do krajiny (vydra říční, sýc rousný), na druhou stranu zdecimované populace jiných druhů (syček obecný, sova pálená) jsou i přes značné úsilí o jejich podporu v celém regionu nadále kriticky ohroženy. Bez odpovídající úpravy způsobu zemědělského hospodaření v krajině spolu s vytvořením vhodných biotopových podmínek nemůže být úspěšná ani snaha některých mysliveckých sdružení o zvýšení stavů drobné zvěře. Dochází tak však i nadále k případům úmyslné likvidace některých druhů chráněných zákonem popř. jejich biotopů (například uložením stavebních odpadů).

Migrace velkých savců (fragmentace krajiny)

Z hlediska biotopů zejména zvláště chráněných velkých savců, ale i ostatních druhů živočichů, je Kraj Vysočina značně ovlivňován hustou sítí silnic a železnic, dálnic – kraj je prakticky rozříznut dálnicí D1 na severní a jižní část, ale i rychle postupující výstavbou průmyslové a bytové zástavby a plánovanou stavbou vysokorychlostního železničního koridoru. Tyto antropické bariéry způsobují rozpad původně souvisle obývaných přírodních celků do jednotlivých vzájemně izolovaných ostrovů, které svou velikostí již často nevyhovují požadavkům na dlouhodobé přežívání populací mnoha druhů živočichů. Fragmentace prostředí dopravní infrastrukturou a zástavbou se tak stává hlavním limitem pro další přežívání řady živočišných druhů. Krajem Vysočina je pro živočichy migračně významným územím, kterým prochází (zejména severojižním směrem) řada důležitých migračních koridorů velkých savců (ze severní Evropy směrem na Podunají a Alpy), avšak na nich jsou v kraji významná kritická místa (místa, kde je migraci savců velmi významně nebo zcela zabráněno) a řada problémových úseků (kde je pohyb savců v současnosti možný, avšak ztížený vlivem bariér).

9.5.4 Aktivní úloha místních obyvatel v ochraně přírody a krajiny, záchranné stanice

Snaha o udržení rozmanitosti kulturní krajiny Kraje Vysočina není bez podpory místní komunity obyvatel myslitelná. Mnohdy žel chybí nebo vazba na obce a jejich obyvatele, jichž se praktická péče o území bezprostředně týká. Malý je okruh aktivně činných nevládních organizací působících v oblasti ochrany přírody, životního prostředí a výchovy k environmentálně příznivému životu. V některých regionech však spolupráce nevládních organizací s veřejnou správou úspěšně probíhá (významné jsou zejména Sdružení Krajina Počitky, ČSOP Chotěboř, ČSOP Bory, ČSOP Jihlava, ČSOP Kněžice, pobočka ČSO

na Vysočině, Občanské sdružení Zelené srdce ad.). Velmi obtížné je pro aktivní nevládní organizace se úspěšně vypořádat s administrativou, nadměrně složitým postupem při získávání příspěvků a dotací nezbytných pro jejich činnost.

Na území Kraje Vysočina zasahuje působnost pěti stanic pro handicapované živočichy, provozovaných nestátními neziskovými organizacemi. Hlavní náplní záchranných stanic je vyléčit živočichy, kteří v blízkosti lidských sídel a komunikací utrpěli nějakou újmu, a pokud možno maximum z nich vrátit do jejich přirozeného prostředí. Záchranné stanice se rovněž podílejí na informování veřejnosti o vlivu, který lidské hospodaření v krajině na živočichy má a učí veřejnost zraněním a jiným újmám účinně předcházet. Nejaktivnější (s téměř celokrajskou působností) je Stanice Pavlov, o.p.s., která velmi aktivně působí též jako středisko ekologické výchovy a aktivně spolupracuje s krajskou ochranou přírody.

Tab. 9.6: Záchranné stanice s platným povolením Ministerstva životního prostředí pro Kraj Vysočina

Název záchranné stanice - provozovatel	sídlo
Vlašim - ČSOP ZO 02/09 Vlašim	Pláteníkova 264, Vlašim
Stanice Pavlov, o.p.s.	Pavlov 54, Ledec nad Sázavou
Záchranná stanice volně žijících zvířat Telč o.s.	Hradecká 228, Telč
Vendolí - ČSOP ZO 50/10 Zelené Vendolí	Vendolí 42
Bor u Skutče - Záchranná stanice a ekocentrum Pasíčka - ČSOP ZO 44/03 Novohradka	Bor u Skutče 47, Proseč

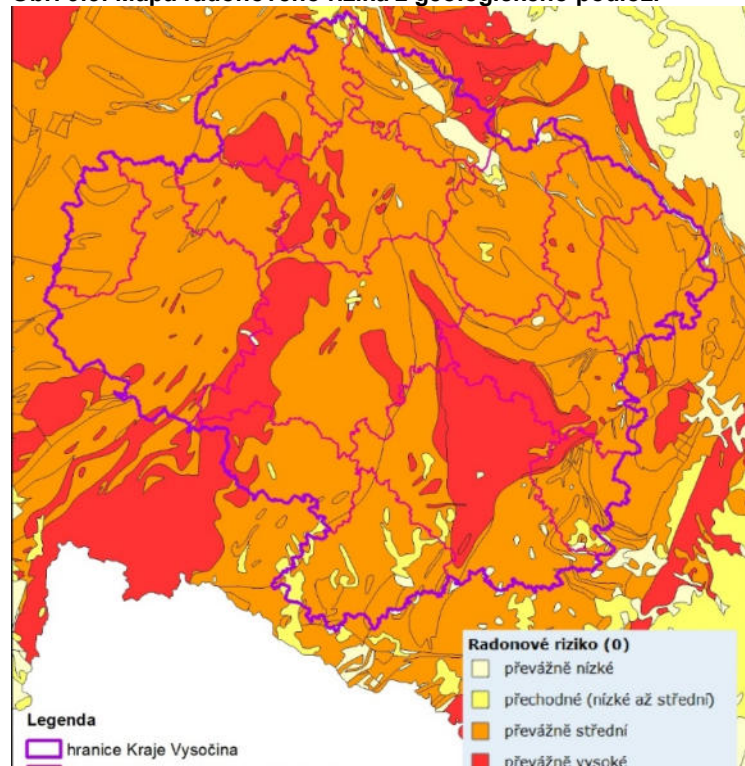
Zdroj dat: Ministerstvo životního prostředí (<https://www.mzp.cz/Aplikace/rzc.nsf/index.xsp>)

9.5.5 Radonová zátěž

Kraj Vysočina se vyznačuje zvýšenými koncentracemi radonu v podloží, což může následně ovlivnit i koncentraci radonu ve stavebních objektech a ve vodě z podzemních zdrojů.

Radonové riziko na území Kraje Vysočina je podrobně zobrazeno v mapě radonového rizika z geologického podloží. V Kraji Vysočina se radon nachází ve všech objektech v různém množství. Z výsledků dlouhodobého měření objemové aktivity radonu u objektů (domů nebo bytů) je patrné, že jsou v Kraji Vysočina obce s více než 30 % objektů s objemovou aktivitou radonu vyšší než 300 Bq/m³ a obce s více než 10 % objekty s objemovou aktivitou radonu vyšší než 1000 Bq/m³.

Obr. 9.3: Mapa radonového rizika z geologického podloží

Zdroj dat: Česká geologická služba, www.geology.cz

10. Rekreační a cestovní ruch

Cestovní ruch je důležitou součástí národního hospodářství České republiky, významným způsobem se podílí např. na tvorbě hrubého domácího produktu (vytváří přibližně 3% podíl), ovlivňuje i zaměstnanost (CR v roce 2018 zaměstnával kolem 240 tisíc osob zejména v odvětví ubytování, stravování a pohostinství) či socioekonomický rozvoj regionů (v roce 2018 vytvořil CR obrát ve výši zhruba 300 mld. Kč a do veřejných rozpočtů zpět přispěl cca 140 mld. Kč). Cestovní ruch a na něj navazující odvětví, především doprava, se ale také podílejí na nepříznivých dopadech lidské činnosti na životní prostředí. Hlavním cílem cestovního ruchu tak není pouze přilákat co největší počet turistů/návštěvníků do destinace, ale také snižovat zranitelnost území a optimalizovat efektivní využívání jeho potenciálu.

Podrobná charakteristika Kraje Vysočina jako turistické destinace je obsahem Strategie rozvoje cestovního ruchu v Kraji Vysočina na období 2017-2025.

Téměř celý Kraj Vysočina se nachází na Českomoravské vrchovině a jeho území je tak ve srovnání s ostatními kraji ČR jedním z nejvíce homogenních krajinných typů. Přesto je však území vnitřně diferencováno z hlediska své atraktivity a potenciálního celoročního turistického využití.

Přírodní potenciál:

Pro svoji přírodní hodnotu má krajina části Vysočiny statut chráněných území – největší z nich jsou CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné Hory, dále devět přírodních parků, šest národních přírodních rezervací, velké množství přírodních rezervací, památek a evropsky významných lokalit.

V Kraji Vysočina se nachází i velký počet rybníků a rybníčních soustav, a to převážně na Jihlavsku (okolí Telče) a na Žďársku. Největším rybníkem regionu je Velké Dářko u Žďáru nad Sázavou. Pramení zde také velké množství českých a moravských řek.

Potenciál atraktivit cestovního ruchu:

Kraj Vysočina je regionem s významným kulturně historickým bohatstvím. Návštěvníkům nabízí velké množství historických památek, městských a vesnických památkových rezervací i zón a nachází se zde také hustá síť muzeí, galerií a knihoven prezentujících kulturní dědictví, historické a lidové tradice. V kraji je lokalizováno také celkem patnáct nemovitých národních kulturních památek přístupných veřejnosti a tři movité.

V rámci celé ČR je Kraj Vysočina jediný kraj s koncentrací 3 památek UNESCO na svém území - konkrétně se jedná o historické centrum města Telče, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou a židovskou čtvrť, židovský hřbitov, baziliku sv. Prokopa a zámek v Třebíči.

Potenciál infrastruktury cestovního ruchu:

Vzhledem ke svým geografickým a přírodním podmínkám má Kraj Vysočina výrazný potenciál pro turistiku všech druhů. Území pokrývá hustá síť pěších turistických tras (téměř 3 tis. km tras udržovaných Klubem českých turistů) a cykloturistických tras (téměř 2,5 tis. km včetně trasy mezinárodního významu Euro Velo č. 4 a nadregionálních dálkových tras č. 1, 16, 19 a 26). Vysočina je velmi dobře hodnocena také v souvislosti s kvalitní infrastrukturou pro jezdeckou turistiku čítající přibližně 846 km pravidelně obnovovaných tras. V Kraji Vysočina se nachází také velké množství tras pro běžecké lyžování, za vhodných sněhových podmínek je udržováno více než 800 km vyznačených tras a funguje zde také téměř třicet zimních lyžařských středisek (nejvíce na Novoměstsku). K rozhledům vybízí desítky rozhleden a dalších vyhlídkových míst.

V regionu působí 48 turistických informačních a návštěvníckých center zřizovaných městy nebo soukromými subjekty.

Z hlediska rozmístění atraktivit cestovního ruchu je patrná tendence územní koncentrace turistických zařízení i infrastruktury (ubytovacích a stravovacích zařízení, služeb) do několika nejvýznamnějších středisek, zejména do okresních a turisticky významných měst a rekreačních obcí.

Počet hromadných ubytovacích zařízení:

Z dostupných statistických pramenů je přes jejich omezenou vypovídací schopnost (ČSÚ sleduje pouze zařízení, která disponují minimálním počtem 5 pokojů a více než 10 lůžky) možné přehledně charakterizovat ubytovací infrastrukturu kraje pomocí hromadných ubytovacích zařízení (HUZ). Srovnání HUZ Kraje Vysočina s ostatními kraji ČR je uvedeno v tab. 10.1.

Tab. 10.1: Hromadná ubytovací zařízení v krajích ČR k 31. 12. 2019

Kraj	Počet HUZ		Počet pokojů v HUZ		Počet lůžek v HUZ		Počet míst pro stany a karavany	
	abs.	% z ČR	abs.	% z ČR	abs.	% z ČR	abs.	% z ČR
Praha	817	8,71	42 997	20,43	94 444	17,50	1 038	1,93
Středočeský	688	7,33	13 226	6,30	35 100	6,50	5 954	11,07
Jihočeský	1 181	12,59	20 160	9,58	58 345	10,81	13 876	25,80
Plzeňský	528	5,63	10 579	5,03	28 486	5,28	4 856	9,03
Karlovarský	523	5,57	16 497	7,84	34 318	6,36	1 573	2,93
Ústecký	483	5,15	9 485	4,50	25 068	4,64	2 266	4,21
Liberecký	895	9,54	14 320	6,80	42 821	7,93	2 898	5,39
Královéhradecký	1 074	11,45	18 056	8,58	51 006	9,45	5 317	9,89
Pardubický	351	3,74	6 847	3,25	19 583	3,63	1 873	3,48
Vysočina	434	4,63	8 343	3,96	24 034	4,45	2 447	4,55
Jihomoravský	857	9,13	18 233	8,66	45 360	8,40	5 983	11,13
Olomoucký	480	5,12	9 556	4,54	24 519	4,54	1 403	2,61
Zlínský kraj	459	4,89	10 234	4,86	25 711	4,76	1 795	3,34
Moravskoslezský	613	6,53	11 963	5,68	30 890	5,72	2 493	4,64
Česká republika	9383	100	210 496	100	539 685	100	53 772	100

Zdroj dat: Kapacita hromadných ubytovacích zařízení v krajích ČR – časové řady. ČSÚ Praha 2020

Podíl kraje na počtu hromadných ubytovacích zařízení (4,6 %), počtu pokojů (4,0 %) i lůžek (4,5 %) v České republice byl k 31. 12. 2019 podobný jako jeho podíl na počtu obyvatel ČR (4,8 %). V absolutním vyjádření se Kraj Vysočina počtem HUZ i počtem pokojů v těchto zařízení drží na předposlední pozici před Pardubickým krajem. Počtem míst pro stany a karavany se kraj dostává na 8. místo v rámci celé ČR. Struktura ubytovacích zařízení v kraji se na konci roku 2019 významně neodlišovala od průměru ČR, nejvýrazněji se odlišovala především nižším podílem hotelů a jím podobných ubytovacích zařízení (především penzionů).

Tab. 10.2: Hromadná ubytovací zařízení v okresech Kraje Vysočina k 31. 12. 2019

Okres	Počet HUZ		Počet pokojů		Počet lůžek		Počet míst pro stany a karavany	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Havlíčkův Brod	63	14,52	1 070	12,83	3 007	12,51	257	10,50
Jihlava	72	16,59	1 514	18,15	3 959	16,47	194	7,93
Pelhřimov	84	19,35	1 454	17,43	4 624	19,24	403	16,47
Třebíč	67	15,44	1 514	18,15	4 240	17,64	723	29,55
Žďár nad S.	148	34,10	2 791	33,45	8 204	34,13	870	35,55
Kraj celkem	434	100	8 343	100	24 034	100	2 447	100

Zdroj dat: Kapacity hromadných ubytovacích zařízení - časová řada. VDB ČSÚ Praha, 20.

Pozn. i.d. – individuální data, není možné uvést

Ubytovací kapacita zařízení cestovního ruchu je v Kraji Vysočina rozmístěna nerovnoměrně, viz tabulka 10.2. Největší kapacita byla na konci roku 2019 koncentrována v okrese Žďár nad Sázavou, kde bylo soustředěno 34,1 % zařízení, 33,5 % pokojů a 34,1 % lůžek z celkového počtu a stejně tak disponuje největším počtem míst pro stany a karavany. Relativně nejkvalitnější ubytování bylo podle dostupných pramenů v okrese Jihlava, kde na jeden pokoj připadalo 2,6 lůžek. Nejvíce lůžek na jeden pokoj v průměru vykazala hromadná ubytovací zařízení v okrese Pelhřimov (3,2).

Údaje o počtu lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v Kraji Vysočina je možné vykazat také za menší územní celky, na základě údajů ČSÚ je možné kvantifikovat lůžkovou kapacitu v jednotlivých obcích s rozšířenou působností (ORP). Nejvyšším počtem hromadných ubytovacích zařízení disponují dlouhodobě ORP Nové Město na Moravě, Pelhřimov, Třebíč, Žďár nad Sázavou a Jihlava. Dá se říci, že jde o ORP s převahou lyžařských nebo kulturních středisek.

Návštěvnost hromadných ubytovacích zařízení:

Návštěvnost Kraje Vysočina je poměrně významně ovlivněna skutečností, že zde nebyly vybudovány lázně, pro které zde neexistují ani vhodné přírodní podmínky. Kraj Vysočina je jediným krajem v ČR, kde není lokalizováno ani jedno lázeňské zařízení.

Statistika návštěvnosti v HUZ nezahrnuje všechny návštěvníky destinace, neobsahuje návštěvníky jednodenní (bez ubytování) ani turisty ubytované mimo HUZ.

V roce 2019 navštívilo HUZ v Kraji Vysočina přes 605 tis. turistů, to bylo pouze 2,8 % z celkového počtu turistů v rámci celé ČR, což je dlouhodobě druhý nejnížší podíl z krajů (po Pardubickém kraji), viz tabulka 10.3.

Tab. 10.3.: Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních podle krajů v roce 2019

Kraj	Počet příjezdů		Počet přenocování		Průměrný počet přenocování	
	celkem	cizinci	celkem	cizinci	celkem	cizinci
Hlavní město Praha	8 044 324	6 803 741	18 479 653	16 371 962	2,3	2,4
Středočeský	1 172 951	274 537	2 699 378	595 196	2,3	2,2
Jihočeský	1 788 911	636 965	4 475 809	1 072 096	2,5	1,7
Plzeňský	871 893	314 276	2 131 824	640 029	2,4	2
Karlovarský	1 190 296	717 077	5 400 134	3 452 001	4,5	4,8
Ústecký	659 902	222 988	1 743 626	583 425	2,6	2,6
Liberecký	1 048 865	222 442	3 169 859	696 486	3	3,1
Královéhradecký	1 412 307	314 827	4 476 372	1 024 254	3,2	3,3
Pardubický	480 520	60 712	1 334 239	166 897	2,8	2,7
Vysočina	605 326	76 637	1 453 860	171 413	2,4	2,2
Jihomoravský	2 137 259	757 400	4 228 086	1 317 974	2	1,7
Olomoucký	761 615	148 760	2 312 929	292 528	3	2
Zlínský	808 451	123 687	2 272 163	282 153	2,8	2,3
Moravskoslezský	1 015 746	216 451	2 846 835	514 149	2,8	2,4
Česká republika	21 998 366	10 890 500	57 024 767	27 180 563	2,6	2,5

Zdroj dat: Cestovní ruch – časové řady. ČSÚ Praha, 2020.

V roce 2019 hromadná ubytovací zařízení v Kraji Vysočina navštívilo 76,6 tis. turistů s cizí státní příslušností, to bylo jen 0,7 % z celkového počtu turistů-nerezidentů, kteří navštívili hromadná ubytovací zařízení v ČR, méně cizinců přenocovalo opět pouze v Pardubickém kraji.

Cizinci tvořili v roce 2019 zhruba osminu (12,6 %) všech návštěvníků hromadných ubytovacích zařízení Kraje Vysočina, což bylo významně méně než v celé ČR, kde byl jejich podíl poloviční (49,5 %). Vysočina je tak turistickým regionem s výraznou převahou domácích návštěvníků a s druhým nejmenším podílem turistů-nerezidentů.

Průměrný počet přenocování hostů (2,4) byl v roce 2019 na Vysočině nižší než průměr ČR (2,6) a třetí nejnížší ze všech krajů ČR (po Jihomoravském kraji a Praze a společně s krajem Středočeským). Průměrný počet přenocování hostů-cizinců (2,2) byl v roce 2019 nižší než průměr v ČR (2,5), v porovnání s ostatními kraji se držel na devátém místě (společně s krajem Středočeským).

Tab. 10.4.: Hosté ze zahraničí v hromadných ubytovacích zařízeních na Vysočině v roce 2019

Země původu	Kraj Vysočina			ČR	
	abs.	v %	průměrný počet přenocování	v %	průměrný počet přenocování
Cizinci	76 637	100	2,2	100	2,4
z toho					
Německo	15 711	20,50	2,2	19,06	2,9
Slovensko	18 177	23,72	2,1	6,9	2
Polsko	9 571	12,49	2,2	6,17	2,1
Nizozemsko	3 011	3,93	2,7	2,29	2,9
Rakousko	2 980	3,89	1,9	2,62	1,9
Francie	1 847	2,41	3,0	2,8	2,5
Itálie	1 999	2,61	2,8	3,76	2,7
Maďarsko	1 748	2,28	1,9	1,61	2,1
USA	1 379	1,80	2,4	5,37	2,5
Rusko	1 291	1,68	2,9	5,18	4,2
Čína	1 768	2,31	1,9	5,6	1,5
Spojené království	1 500	1,96	2,3	4,55	2,5
Švédsko	1 128	1,47	1,7	1,4	2,6
Ukrajina	1 900	2,48	2,5	2,5	2,4
ostatní státy	12 627	16,48	3,2	30,2	2,6

Zdroj dat: Cestovní ruch – časové řady. ČSÚ Praha, 2019.

Mezi návštěvníky ze zahraničí tvořili v roce 2019 největší skupinu hosté ze Slovenska a s mírným odstupem následovali hosté z Německa. Průměrný počet přenocování zahraničních turistů byl v Kraji Vysočina srovnatelný s průměrem ČR. Vyšší průměrný počet přenocování vykázali hosté ze Španělska.

Výrazně větší zastoupení oproti průměru ČR měli turisté ze Slovenska, Polska, Nizozemí, naopak nižší podíl byl např. hostů z Číny, Ruska, Spojeného království či USA.

Návštěvnost turistických cílů:

V roce 2019 byla nejnavštěvovanějším turistickým cílem se sledovanou návštěvností ZOO Jihlava (346,6 tis.), následovaná zábavním vodním parkem Vodní ráj v Jihlavě, zábavním parkem Šikland ve Zvoli nad Pernštejnem a Státním zámekem Telč. Mezi TOP 5 nejnavštěvovanější cílů kraje patřil nově také Zámek Žďár nad Sázavou.

Cestovní ruch na Vysočině:

Kvalitní životní prostředí Kraje Vysočina poskytuje vhodné podmínky pro aktivní odpočinek a sportovní aktivity. Pro území je charakteristická středně náročná pohybová turistika s významnou letní sezónou. Výjimečné postavení z hlediska zimní turistiky a sportu má lyžařská oblast Žďárských vrchů. V poslední době roste význam rovněž sportovních eventů s regionálním, národním i mezinárodním významem (např. Světový pohár či mistrovství světa v biatlonu či horských kol, Světový pohár Zlatá lyže, motokros, rallye,...). Vysočina nabízí kromě příležitosti pro návštěvu hodnotných historických památek i turismus kulturní (tj. řadu hudebních a filmových festivalů, jednorázové i vícedenní kulturní akce jako je např. Mezinárodní hudební festival Petra Dvorského v Jaroměřicích nad Rokytnou, Sázavafest ve Světlé nad Sázavou, Mezinárodní festival dokumentárních filmů Ji.hlava, Oživené židovské město – kulturně historická slavnost v Třebíči, ...). Specifické postavení má v Kraji Vysočina, vzhledem k roztroušené sídelní struktuře, individuální rekreace, tedy tzv. druhé bydlení, které zahrnuje chaty, chalupy, rekreační domky, apod.

Poloha a dopravní dostupnost v rámci ČR je výhodou pro plánování akcí kongresové turistiky. Podle nejaktuálnějších dat ČSÚ se Vysočina opakovaně drží na třetím místě v počtu uspořádaných akcí. V roce 2019 se na Vysočině uskutečnilo necelých 7 % konferenčních akcí uskutečněných v rámci celé ČR, které jsou realizovány v HUZ.

Dopady Covid-19 se týkají také situace v cestovním ruchu. Omezení pohybu osob a zrušené kulturní akce se pravděpodobně dost výrazně dotknou i počtu návštěvníků Kraje Vysočina.

Koordinace dlouhodobě udržitelného rozvoje cestovního ruchu je hlavní náplní činnosti krajské příspěvkové organizace Vysočina Tourism (www.vysocinatourism.cz) působící v oblasti cestovního ruchu od roku 2008 s cílem vybudovat dostatečně silnou konkurenční pozici Kraje Vysočina na trhu cestovního ruchu (www.vysocina.eu). Od ledna 2014 je součástí Vysočina Tourism regionální kancelář Vysočina Convention Bureau (www.vysocina-konference.cz), která slouží k marketingové podpoře kongresové a incentivní turistiky. Od září 2016 zajišťuje organizace Vysočina Tourism i služby Filmové kanceláře pro Kraj Vysočina, Vysočina Film Office (www.filmvysocina.cz). Cílem této kanceláře je spoluprací s domácími i zahraničními filmovými štáby posílit a upevnit pozici Kraje Vysočina v oblasti audiovizuální produkce a využít ji ve prospěch regionu.

Na území Kraje Vysočina působí též dvě certifikované organizace destinačního managementu na oblastní úrovni, Koruna Vysočiny, z.s. a Rozvoj Třebíčska, z.s.p.o. s cílem propojovat nabídku destinace s její poptávkou a přivádět tak turisty do jednotlivých regionů. Na úrovni obcí je cestovní ruch řízen také prostřednictvím místních akčních skupin. Těch je na území kraje 16 a svou rozlohou pokrývají téměř celé území. Na lokální úrovni je cestovní ruch propagován prostřednictvím činností obecních úřadů a turistických informačních center.

Přehled použitých zkratk a cizích výrazů

Výraz	Vysvětlení
AOPK ČR	Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
AV ČR	Akademie věd České republiky
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČOV	čistička odpadních vod
ČSOP	Český svaz ochránců přírody
ČSÚ	Český statistický úřad
ČZÚK	Český úřad zeměměřický a katastrální
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
EVVO	enviromentální výchova, vzdělávání a osvěta
GIS	geografické informační systémy
Harm reduction	snižování zdravotních a sociálních rizik
HDP	hrubý domácí produkt
HIV	virus oslabující lidskou imunitu (<i>human immunodeficiency virus</i>)
HUZ	hromadné ubytovací zařízení
CHKO	chráněná krajinná oblast
ICT	informační a komunikační technologie (<i>Information and Communication Technologies</i>)
IZS	integrovaný záchranný systém
LDN	léčebna dlouhodobě nemocných
MF ČR	Ministerstvo financí České republiky
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MŠ	mateřské školy
NH	národní hospodářství
NNO	nestátní neziskové organizace
NPP	národní přírodní památka
NPR	národní přírodní rezervace
NUTS	Normalizovaná klasifikace územních celků (<i>Nomenclature des Unites Territoriales</i>)
ORP	obec s rozšířenou působností
OU	odborné učiliště
OZE	obnovitelné zdroje energie
PP	přírodní památka
PR	přírodní rezervace
PU/VM	počet uchazečů připadajících na jedno volné pracovní místo
REZZO	registr emisí a zdrojů znečišťování ovzduší
ŘSD ČR	Ředitelství silnic a dálnic České republiky
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SO ORP	správní obvod obce s rozšířenou působností
SOS	střední odborné školy
SOU	střední odborné učiliště
SŠ	střední školy
TIC	turistické informační centrum
TTP	trvalé travní porosty
TZL	tuhé znečišťující látky
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)
ÚPD	územně plánovací dokumentace
UPT	umělé přerušení těhotenství
ÚZIS	Ústav zdravotnických informací a statistiky
VOC	těkavá organická sloučenina (<i>volatile organic compound</i>)
VOŠ	vyšší odborné školy
VRT	vysokorychlostní trať
VŠ	vysoké školy
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil (ČSÚ)
ZŠ	základní školy

ZUŠ	základní umělecké školy
ZvŠ	zvláštní školy